

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI



HİND BİNT UTBE’NİN HAYATI VE KİŞİLİĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Dr. Öğr. Üyesi Sıddık ÜNALAN

HAZIRLAYAN
Zeynep SÜSLÜ

ELAZIĞ-2018

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLÂM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI

HİND BİNT UTBE’NİN HAYATI VE KİŞİLİĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Dr. Öğr. Üyesi Sıddık ÜNALAN

HAZIRLAYAN
Zeynep SÜSLÜ

Jürimiz, .../04/2018 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonunda bu yüksek lisans tezini oy birliği / oy çokluğu ile başarılı sayılmıştır.

Jüri Üyeleri:

- 1.
- 2.
- 3.

F. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu’nun .../ 04 / 2018 tarih ve sayılı kararıyla bu tezin kabulü onaylanmıştır.

Prof. Dr. Ömer Osman UMAR
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ÖZET**Yüksek Lisans Tezi****Hind bint Utbe'nin Hayatı ve Kişiliği****Zeynep SÜSLÜ****Fırat Üniversitesi****Sosyal Bilimler Enstitüsü****İslâm Tarihi ve Sanatları Ana Bilim Dalı****İslam Tarihi Bilim Dalı****ELAZIĞ – 2018, Sayfa: IX+116**

İnsanoğlunun varlık serüveninde erkek; ilk insandan bu yana her dönemde kadına göre daha üstün sayılmıştır. Bu üstünlük, Allah Teâlâ'nın hidayet kaynağı olarak gönderdiği İslâm'la ortadan kaldırılmıştır. İslâm'ın, kadın konusundaki bu değişimini en çarpıcı şekilde örneklendiren Hind bint Utbe'yi tez çalışmamızda işlemenin uygun olacağını düşündük.

Tezimizin giriş bölümünde; Arap toplumunun özelliklerinden, kadının genel durumundan, câhiliyye döneminden ve bu dönemde kadın, aile, evlilik müessesesi ve çocuklara toplumun bakış açısından, Kur'ân-ı Kerim'in câhiliyye değerlendirmelerinden bahsettik. Birinci bölümünde; Hind bint Utbe'nin Nesebi, Kabilesi, Emevi ve Haşimi çekişmelerine yer verdik. İkinci bölümde; Hind bint Utbe'nin doğumu, ailesi, evlilikleri ve çocukları hakkında bilgi vermeye çalıştık. Ayrıca son bölüm olan üçüncü bölümde ise; Hind bint Utbe'nin İslâm'la şereflenmesiyle, Hz. Peygamber'in vefatından önce ve sonraki dönemlerdeki durumundan, ayrıca şahsiyetinden de bahsederek tezimizi sonlandırdık.

Anahtar Kelimeler: Kadın, Arap Toplumunu, Hind bint Utbe, Emevi, Hâşimî.

ABSTRACT

Master Thesis

The Life and Personality of Hind bint Utbe

Zeynep SÜSLÜ

Fırat University

The Institute of Social Science

The Department of Islamic History and Arts

The Department of Islamic History

ELAZIĞ – 2018; Page: IX+116

In the struggle of humankind for existence, the man as a gender has always been considered superior to the woman as a gender since the first man on earth. This superiority has been eliminated for good with the religion of Islam, sent by Allah as a source of entering the right way. We thought that, in our study, it would be appropriate to study Hint bint Utbe, who exemplified the transformation concerning women most strikingly.

In the introduction section of our thesis, we mentioned the characteristics of Arabian society, the general condition of women, the period of ignorance and the evaluation of the period of ignorance in the Koran Karim from the perspective of women, family, and the institution of marriage and the attitude of the society two words children. In the first section, we attempted to give an account of the familial origin of Hint bint Utbe end the contentions between the Umayyad and Hashemi tribes. In the section, we tried to give information about the birth of Hint bint Utbe, her family, her marriages and her children. In the last section, which is the third section, we aimed to finalize our thesis by referring to her becoming honored with Islam and to her state before and after the death of Prophet Muhammad as well as to her personality.

Key Words: Women, Arabic Society, Hind bint Utbe, Umayyad, Hashemi.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	II
ABSTRACT	III
İÇİNDEKİLER	IV
ÖNSÖZ	VI
KISALTMALAR	VIII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. HİND BİNT UTBE’NİN NESEBİ, KABİLESİ	21
1.1. Hind bint Utbe’nin Nesebi ve Kabilesi	21
1.2. Emevî-Hâşimî Çekişmeleri	25
1.2.1. Hâşim b. Abdimenâf ile Ümeyye b. Abdişems Arasındaki Çekişme	26
1.2.2. Abdülmuttalib b. Hâşim ve Harb b. Ümeyye Çekişmesi	27

İKİNCİ BÖLÜM

2. İSLÂM ÖNCESİ HİND BİNT UTBE	29
2.1. Hind bint Utbe’nin Doğumu ve Ailesi	29
2.1.1. Babası Utbe b. Rebâa.....	31
2.2. Evlilikleri	38
2.2.1. İlk Kocası Hafs b. Muğîre.....	38
2.2.2. İlk Evliliğinden Sonra Hind bint Utbe	40
2.2.3. İkinci Kocası Ebû Süfyan b. Harb	43
2.3. Çocukları	58
2.3.1. Muaviye b. Ebî Süfyan.....	59
2.3.2. Ümmü Habibe	68
2.3.3. Ümmü’l-Hakem	76
2.3.4. Cüveyriye	76
2.3.5. Utbe b. Ebû Süfyan	77

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. İSLÂM SONRASI HİND BİNT UTBE	79
3.1. Hz. Peygamber Döneminde Hind bint Utbe	79
3.2. Hz. Peygamber’in Vefatından Sonra Hind bint Utbe	100
3.3. Hind bint Utbe’nin Şahsiyeti.....	104

SONUÇ	107
KAYNAKÇA	110
EKLER	115
Ek 1. Orjinallik Raporu	115
ÖZGEÇMİŞ	116



ÖNSÖZ

İnsanoğlunun varlık serüveni, ilk insan Hz. Adem (a.s.) ile başlamıştır. Allah Teâlâ Hz. Adem'i topraktan yaratmış; fitratı gereği yalnız yaşayamayan insana yol arkadaşı, insan neslinin devamı için bir vesile ve bir eş olarak Hz. Havva'yı gönünden yaratmıştır. Erkek; daha önce, güçlü, hâkimiyet alanı geniş ve idarecilik vasıfları etkin yaratıldığı için ilk insandan bu yana her dönemde kadına göre üstün sayılmıştır. Bu üstünlük, kimi toplumlarda kadınla erkeğin arasında saygınlık açısından uçurumlar oluşturmuştur. Bu bakış açısı; Allah Teâlâ'nın hidayet kaynağı olarak gönderdiği bütün dinlerde olduğu gibi, evrensel din olan İslâm'la da yıkılmıştır. Kadınla erkek arasında üstünlük açısından değil, birbirini tamamlama açısından bir münasebet kurulmuştur.

İşte bu münasebet doğrultusunda; kadınla erkeği kendi sınırlarında, kabiliyetleri doğrultusunda, toplumun her iki cinse de olan ihtiyacını adaletli bir şekilde tanımlayarak insan ilişkilerinde asırlardır oluşan sıkıntı büyük ölçüde çözüme kavuşmuştur. Nitekim câhiliyye döneminde; kız çocukları utanç sebebi olarak görülmüş, boğaz ağrısı olarak doğumuna adeta isyan edilmiş, açlık ve ar belasına diri diri toprağa gömülmüş, kadınlar her anlamda bir mal gibi görülerek kullanılmış; ahlaka, vicdana ve insanlığa uymayan evlilik ve ilişkiler kurulmuş, boşanırken bile kadınlar mazlum ve mağdur edilmiş, hayatın her alanında geri plana atılmış, çoğu zaman insan yerine bile konulmamıştır. Bu bedbaht maziye sahip olan câhiliyye karanlığı, İslâm'ın istikbale ışık tutan nuruyla tarihe gömülmüştür. Bütün bunlar, insanlığın umudunu kaybettiği anda yaşanan müjde verici bir gelişmedir. Bu gelişmenin başarıya ulaşmasında kadınların rolü de erkeklerden az değildir.

Binaenaleyh, Hz. Peygamber'e ilk iman eden, nübüvvet yolculuğunda en başından vefatına kadar bir an bile maddi-manevi desteğini esirgemeyen kişi bir kadındır. Bu kadın; evlenmeden önce Allah Resûlü'nün patronu, evlendikten sonra çocuklarının annesi, en büyük dert ortağı, can yoldaşı Hz. Hatice'dir. Yine imanından dolayı insanlık onuruna yakışmayan her türlü işkence neticesinde canını hiçe sayarak direnirken verilen ilk şehit Hz. Sümeyye'dir. Bunun yanında Yüce Kitabımız, Hz. Peygamberin eşlerini Mü'minlerin annesi ilan etmiştir. Öte yandan Allah Resûlü, ruhunu yine bir kadın olan eşi Hz. Aişe'nin odasında teslim etmiş ve oraya defnedilmiştir. Ayrıca Hz. Muhammed'in soyu kızı Hz. Fatıma ile devam etmiştir. Bunlar gibi daha nice örnekler göstermektedir ki; İslâm, kadını cahiliyyedeki düşük

konumundan alarak adeta baş tacı yapmıştır. İşte bu talihli kadınlardan biri de câhiliyye döneminde de soylu bir aileye mensup olan ve yine itibarlı bir erkekle evlenen, bu evlilik neticesinde azımsanmayacak bir süre hüküm süren bir devletin kurucusu Muaviye b. Ebî Süfyân'ın annesi, Mekke eşrafından Ebû Süfyan b. Harb'in eşi Hint bint Utbe'dir. Nitekim Hind bint Utbe; kadınlık tarihinde özel bir karaktere sahip, hayata bakış açısıyla kendine has tarzı olan nadide şahsiyetlerden biridir.

Biz de bu bağlamda tezimizde kadın konusunu ele almayı ve bu konuya güzel bir örnek teşkil eden, cahiliyyenin karanlığından çıkıp, İslâm'ın nuruyla aydınlanan Hind bint Utbe'yi işlemenin uygun olacağını düşündük.

Bu çalışmamızın her aşamasında yardım ve desteklerini esirgemeyen çok kıymetli hocam Dr. Öğr. Üyesi Sıddık ÜNALAN'a, eşime ve vaktinden fedakârlık yaparak anlayış gösteren oğlum Ahmet Akif'e şükranlarımı arz ederim.

KISALTMALAR

a. s.	: Aleyhi's-Selâm
A. Ü.	: Atatürk Üniversitesi
AÜİF	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
b.	: ibn (oğlu)
Bkz.	: Bakınız
bsk.	: Baskı
Bsm.	: Basımevi
c.	: Cilt
çev.	: Çeviren
DİA	: Diyanet İslâm Ansiklopedisi
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
edt.	: Editör
Ens.	: Enstitüsü
FÜİFD	: Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
H.	: Hicrî
Hz.	: Hazreti
İSAM	: İslâm Araştırmaları Merkezi
M.	: Miladî
mad.	: Maddesi
MÜİFAV	: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı
Neş.	: Neşriyat
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
s.a.s.	: Sallallâhü Aleyhi ve Sellem
sad.	: Sadeleştiren
ss.	: Sıralı sayfa (sayfa aralığı)
T. C.	: Türkiye Cumhuriyeti
t.y.	: Tarih yok
TAED	: Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi
thk.	: Tahkik
trc.	: Tercüme

Ünv. : Üniversitesi
y.y. : Yer yok
Yay. : Yayınları/Yayıncılık



GİRİŞ

Kadının varlığı insanlık tarihinin başlangıcından bu yana sorgulanmış, konumu o toplumun dini inançlarına, yaşam biçimine, geçim kaynaklarına, coğrafi şartlara, örf ve adetlerine göre değişmiş ve statüsü bu koşullar altında belirlenmiştir. Bu saydığımız etkenlerden din, özellikle de tek tanrılı dinler erkeğe ve kadına bazı roller belirlemiş, bu rollerin kutsal olduğunu dikte ederek içselleştirilmesini sağlamıştır.¹ Öte yandan kadın; anaerkil yapıya sahip ilkel toplumlarca kutsallaştırılmış ve insan hayatının devamını sağladığı için ilah olarak kabul edilmiştir. Bu anlayış doğrultusunda, Kybele, Artemis, Afrodit ve Venüs gibi tanrıçalar ortaya çıkmıştır. Bu inanış eski Anadolu'da oldukça yaygın görülmekle beraber, bu topraklarda yaşamış Hititler, Frigler gibi topluluklarda bunun izlerini açıkça bulmak mümkündür. Ancak, bütün toplumlar kadını önceleyen anaerkil yapıya sahip değildir.

Diğer bir bakış açısıyla ataerkil görüşü benimseyen Yunan, Roma, Hinduizm, Konfüçyanizm, Budizm gibi toplumlarda ise kadın, erkekten sonra ikinci derece öneme haiz bir nesne olarak kabul edilmiş, hatta bazen hiçbir hak ve değere sahip olmayan varlık olarak görülmüştür.² Bu toplumlarda erkekler yaratılıştan daha güçlü ve akılcı oldukları için egemen olmak ve hükmetmek için yaratılmışlardır. Kadınlar ise; doğuştan zayıf, rasyonel yetiler açısından yetersiz ve duygusal açıdan karmaşık oldukları için siyasi hayattan uzak tutulmuşlar ve çocuk doğurup ev işlerini yapmakla görevlendirilmişlerdir.³ Öyle ki; Ataerkil aile yapısını benimseyen Çin'de kız çocuklarına isim verilmeye gerek duyulmaz, onlara sayı ile hitap edilirdi. Yine bu dönemdeki Hint toplumunda kız çocukları zayıf karakterli, korumasız ve günaha meyilli olarak kabul edildikleri için evlenene kadar baba ve erkek kardeşin himayesi altında bulunur, evlendikten sonra kocası öldüğü takdirde yine aynı endişelerle hayatı sonlandırılırdı. Orta Çağ Avrupası'nda kadın uğursuz görülür, bir felaket meydana geldiği zaman bundan sorumlu tutulurdu.⁴

Ataerkil aile yapısını benimseyen Türkler'de ise kadının konumu, bu görüşü benimseyen diğer toplumlara göre oldukça iyi durumdaydı. Erkek çocuğu soyun devamı

¹ Fatmagül Bertay, "Dinsel İdeoloji, Toplumsal Cinsiyet ve İslâm Motifli Muhafazakârlaşma", *Felsefelogos*, S. 67, İstanbul 2017, s. 7.

² Ömer Faruk Harman, "Kadın", *DİA.*, İstanbul 2001, c. XXIV, s. 82.

³ Bertay, s. 11.

⁴ İbrahim Telliöğlü, "İslâm Öncesi Türk Toplumunda Kadının Konumu Üzerine", *AÜ Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi (TAED)*, S. 55, Erzurum 2016, s. 216.

olarak görüldüğü için daha bir önemsense de, çağdaşı olan diğer toplumlarda olduğu gibi, kadın asla horlanmamış ve ayrımcılık yapılmamıştır. Kadın toplumsal yaşantının dışına itilmemiş, kocasıyla birlikte aile içinde söz hakkına sahip bir birey olarak kabul edilmiştir. Kadın, hakan ile birlikte devleti yönetir ve müstakil tasarruflarda bulunabilirdi. Öyle ki, eski Türkler’de bir emrin kabul edilebilmesi için “Hakan ve Hatun emrediyor ki” ibaresiyle başlaması gerekiyordu.⁵ Çok eşlilik olmakla birlikte tek eşlilik yaygındı ve kadınlar eş seçiminde söz hakkına sahipti. Yine kadın, çağdaşlarında bulunmayan bir hakka sahipti ki; o da boşama hakkıydı.⁶ Yine kocasından ayrı mal edinebilir, sosyal ve dini hayatta önemli roller üstlenebilirdi.⁷ Kocasını ölünce mirasını karısına kalır ve çocukların üzerinde o, söz sahibi olurdu. Türk kadını da tıpkı erkek gibi ata binmeyi, ok atmayı ve kılıç kuşanmayı öğrenir ve gerektiğinde kahramanca savaşırdı.⁸ Tarihte Türklerin yaşamlarından önemli ipuçları barındıran efsane ve destanlarda kadınlar, ilahi ışıktan varlıklar olarak kabul edilmiş, güneşten ve aydan daha parlak olarak tasvir edilmiştir. Yine kadınlar bu eserlerde fiziksel özellikleriyle ön plana çıkarılmamış, yüksek ahlak, erdem ve faziletleriyle anlatılmıştır. Bu konularından dolayı da kadınlar, tanrıya daha yakın olarak kabul edilmişlerdir.⁹

İlahi dinlerden olan Yahudilik’te ataerkil bir aile yapısı var olduğu için kadının konumu da bu doğrultuda şekillenmiştir. Tevrat’a göre; önce Adem yaratılmış, ancak yalnızlıktan canı sıkılan Adem için uykusu sırasında kaburga kemiklerinden biri alınarak eşi Havva yaratılmıştır. Daha sonra Havva, yılan tarafından kandırılarak yasak ağacın meyvesinden yemiş ve eşi Adem’e de yedirmiştir. Bu suçlarından dolayı bir takım cezalara çarptırılmışlar ve Cennetten kovulmuşlardır.¹⁰ Bu ifadeler baktığımız zaman Yahudilik’te insanın ilk günah işlemesine ve Cennetten çıkarılmasına sebep olan bir kadındır. Böylece kadına büyük bir iftira atılmış ve kadın her an eşini kandırabilme potansiyeline sahip şeytani bir varlık olarak tanımlanmıştır.¹¹ Bu işlediği suçtan dolayı Tanrı kadını cezalandırmış; zahmetini ve gebeliğini daha da çoğaltacağını, ağrı ile evlat

⁵ Dila Küçükırsay, *Türk Toplumunda “Kadın” Algısı ve Kadın Haklarının Tarihsel Gelişimi*, (Eğitim Bilimleri Ens. / Gazi Üniv.), Ankara 2016, s. 20; Telliöğlü, s. 212.

⁶ Telliöğlü, s. 213; Küçükırsay, s. 20.

⁷ Harman, “Kadın”, *DİA.*, c. XXIV, s. 82-83.

⁸ Küçükırsay, s. 20.

⁹ Telliöğlü, s. 213; Küçükırsay, s. 20.

¹⁰ *Kitab-ı Mukaddes*, Tekvin, 2/18-25, 3/1-24.

¹¹ Sema Ülper Oktar, “Tin ve Ten Karşıtlığı: Cinsel Suçluluk Teması”, *Felsefelogos*, S. 67, İstanbul 2017, s. 113; Rıza Savaş, “Asrı Saâdet’te Kadın ve Aile Hayatı”, *“Bütün Yönleriyle Asr-ı Saâdet’te İslâm”*, edt. Vecdi Akyüz, Beyan Yay., İstanbul 1995, c. IV, s. 229.

doğuracağını, arzusunun kocasına karşı olacağını ve kocasının da kendisine hâkim olacağını söylemiştir.¹² Yahudilik'te kadının asli görevi eş olmak ve çocuk doğurmaktır. Bu yüzden de ibadette kadının rolü ikinci plandadır ve cemaate katılamaz. Yahudilik'te yeni düzenlemelerle boşama hakkı her iki tarafa da verilmiştir. Kadın mirasçı olamadığı gibi şahitliği de kabul edilmemektedir. Tevrat, kadınlara erkekler gibi giyinmeyi yasaklamış ve kadınların başlarını örtmesini emretmiş, örtmedikleri takdirde ceza uygulamıştır. Ayrıca yine Yahudilik'te kadınların eğitim hakkı bulunmamakla birlikte herhangi bir kamu görevinde çalışamazlar.¹³ Kadınlar âdet döneminde kirli olarak görülür ve eşi onunla aynı yatağı paylaşmadığı gibi bazen evin dışına çıkarıldığı bile görülmektedir.

Hristiyanlık'ta ise kadının konumunun belirlenmesi, Hz. İsa'nın davranışlarından çok Pavlus'un etkisiyle olmuştur. Hz. İsa döneminde kadınlarla ilgili olumsuz söylemler bulunmazken, bu durum Pavlus ile birlikte değişmiştir. Hristiyan inancında da tıpkı Yahudi inancında olduğu gibi kadın hem tanrıya itaatsizlik ettiği için hem de Adem'i kandırdığı için suçlu olarak görülmektedir. Kadın, erkek için yaratılmıştır.¹⁴ Özellikle, Ortaçağ Hristiyan dünyasında kadın o kadar kötülenmiştir ki; konsillerde kadının ruhunun olup olmadığı tartışılır olmuştur. Yine bu dönemde birçok kadın cinlerle ilişkisi olduğu söylenerek yakılmış ya da suda boğularak öldürülmüştür. Bakirelik asıl erdem olmakla beraber, zinaya düşmemek ve evlat sahibi olmak için evlenilebileceği bildirilmektedir. Karı koca arasında yaşanan cinsel ilişki bile günah olarak görülmüş ve genelde kadınlar kendilerini kiliseye adanmışlardır. Çok evlilik ve boşanma yasaklanmıştır. Yine bu inançta kadınlar; kilise toplantılarına başı kapalı olarak katılabilir, fakat bu sırada söz alıp konuşamazlar, bunun yanında kadınlar çeşitli dini görevlerde bulunabilirlerdi.¹⁵ İlahi dinlerin bozulmasıyla ortaya çıkan bu olumsuz tablo, Hz. Muhammed'in doğup büyüdüğü, risalet görevini aldığı ve câhiliyye diye adlandırılan dönemde de devam etmiştir.

İslâm öncesi câhiliyye diye adlandırılan dönemde, saydığımız bu etkenleri açıkça görmek mümkündür. Bu dönemi yansıması açısından, tezimizin de konusu olan Hind bint Utbe, câhiliyye döneminde yetişmiş ve bu dönemin bütün özelliklerini

¹² *Kitab-ı Mukaddes*, Tekvin, 2/18-25, 3/1-24; Oktar, s. 115.

¹³ Harman, "Kadın", *DİA.*, c. XXIV, s. 82-83.

¹⁴ İsmail Taşpınar, "Yahudilik ve Hristiyanlık'ta Kadın", *Köprü Üç Aylık Fikir Dergisi*, S. 113, İstanbul 2011, web nüshası; Oktar, s. 117.

¹⁵ Harman, "Kadın", *DİA.*, c. XXIV, s. 82-83; "Taşpınar, S. 113.

üzerinde barındıran ve yıllar sonra İslâm nuruyla şereflenen bir kadındır. Hind bint Utbe'nin anlaşılabilmesi için câhiliyye kavramının, bu dönemde Arap toplumunun özelliklerinin, kadınların bu toplumdaki yerinin ve İslâm ile getirilen değişikliklerin çok iyi tespit edilmesi gerekmektedir. Câhiliyye; bilmemek, tanımamak, kaba davranmak anlamlarına gelen "cehl" kökünden türemiş olup; cahile ait, cahilce demek olan ism-i mensup bir kelimedir.¹⁶ Câhiliyye özel olarak; Araplar'ın İslâm'dan önceki dinî ve sosyal hayat anlayışlarını, genel olarak da kişilerin ve toplumların günah ve isyanlarını ifade eden bir terimdir.¹⁷ Yine kabalık, görgüsüzlük ve gayr-i medenîlik anlamına gelmekle birlikte; İslâm'a aykırı her türlü maddi ve manevi unsuru ifade etmektedir. Yani barbarlık ve vahşetin kolgezdığı "Barbarlık Dönemi" dir.¹⁸ Kur'ân-ı Kerim'de ise dört çeşit câhiliyyeden bahsedilmektedir: Bunlardan ilkinde; Uhud Savaşı'nda müşrikleri mağlup edemedikleri için düşman tehlikesinden emin olamayan Müslümanlardan farklı tavır ve duygular içinde bulunan münafıklara atfedilen "câhiliyye zannı"nı,¹⁹ ikincisinde; İslâm geldiği halde câhiliyyeden kalma hükümleri isteyenleri,²⁰ üçüncüsünde; Hudeybiye Antlaşması çerçevesinde inkârcıların câhiliyye taassup, öfke ve kibirini,²¹ dördüncüsünde ise; câhiliyye kadınlarının açılıp saçılması gibi Müslüman kadınların açılıp saçılmaması ve erkeklere güzelliklerin gösterilmemesi²² işaret edilmektedir.²³

İslâmî dönemde ortaya çıkmış bir terim olan câhiliyye; gerek Kur'an-ı Kerim'de gerekse hadislerde Araplar'ın İslâm'dan önceki inanç, tutum ve davranışlarını, Müslüman olduktan sonraki inanç tutum ve davranışlarından ayırt etmek için kullanılmıştır.²⁴ Hz. Peygamber'in ashâbı câhiliyye kelimesiyle İslâm öncesini, yani miladi 610 yılında vahyin inmeye başlamasından önce yaşadıkları devri kastediyorlardı. Onlar Müslüman olduktan sonra bu devirle ilgili hatıralarını, inançlarını, tutum ve

¹⁶ Bekir Topaloğlu, İlyas Çelebi, *Kelam Terimleri Sözlüğü*, İSAM Yay., İstanbul 2010, s. 53.

¹⁷ Mustafa Fayda, "Câhiliyye", *DİA*, İstanbul 1993, c. VII, s. 17.

¹⁸ Bilal Gök, "Hz. Muhammed'in (s.a.s) Doğduğu Ortam: Hicaz Bölgesi Şehirleri", *Hikmet Yurdu Düşünce-Yorum Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, Kars 2014, S. 13, c. VII, s. 55.

¹⁹ Âli İmrân, 3/154; c. 6, Ebu Câfer Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *Câmiu'l-Beyân an Te'vîli Âyi'l-Kur'ân I-XXVI*, thk. Abdullâh b. Abdulmuhsin et-Türkî, 1. bsk., Dâru Hicr, Kâhire 2001, 160-167.

²⁰ Mâide, 5/50; İmâdüddîn Ebî'l-Fidâ İsmail b. Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, 1. bsk., thk. Ebû Abdillâh Abdülhalim b. Mahmud, Mektebe Mısır, Kahire 2010/1431 H., c. II, s. 929.

²¹ Fetih, 48/26; Elmalılı M. Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, (sad. İsmail Karaçam, Emin Işık, Nursettin Bolelli, Abdullah Yücel), Azim Dağıtım, İstanbul 2011, c. VII, s. 190.

²² Ahzâb, 33/33; Mahallî, Celâlüddîn Muhammed b. Ahmed b. Muhammed, Süyüfî, Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr, *Tefsîru'l-İmâmeyn el-Celâleyn*, Dâru İbn Kesîr, Dimeşk-Beyrut t.y., 422.

²³ İsmail Karagöz, "Câhiliyye", *Dinî Kavramlar Sözlüğü*, 5. bsk., DİB Yay., Ankara 2010, s. 79.

²⁴ Adem Apak, *Ana Hatlarıyla İslâm Öncesi Arap Tarihi ve Kültürü*, 1. bsk., Ensar Neş., İstanbul 2012, s. 117.

davranışlarını anlatırken veya Hz. Peygamber'e o dönemde yaptıkları işlerin İslâm'daki hükmünün ne olduğunu sorarken çoğunlukla bu kelimeyi kullanmışlardır.²⁵ Diğer bir bakış açısına göre câhiliyye; Mekke'nin fethinden önceki dönemdir.²⁶ Câhiliyye bir inanç ve yaşama şekli olarak İslâm'ın reddettiği, onaylamadığı, dışarıda bıraktığı her şeyin bütünüdür. Özel bir isim olarak bir dönemin adı olsa da câhiliyye; yaşanmış bitmiş bir dönem değil, bir yaşam şeklinin adıdır.²⁷

Câhiliyye toplumunu iyi anlayabilmek için Arap toplumunu çok iyi analiz etmek gerekmektedir. Arap toplumu, hem İslâm'ın içinde doğup büyüdüğü çevre olması hem de kadın konusundaki ilk İslâmi yorum ve uygulamaları etkilemesi açısından önemlidir. Çalışmamızın bu bölümünde; Arap toplumunu daha iyi anlayabilmek için onların siyasal, sosyal ve ahlaki hayatları hakkında kısa bilgiler vermeye çalışacağız. Arap toplumu bedevî (ehlü'l-veber) ve hadari (ehlü'l-meder) olmak üzere iki gruba ayrılmıştır.²⁸ İklim ve coğrafi koşullar sebebi ile Arap Yarımadası'nın kuzey kısmında genellikle bedevîler, güney kısmında ise hadarîler bulunmakta idi. Bu coğrafi farklılıklara paralel olarak da iki kabile arasında kültür farklılığı bariz bir şekilde kendini göstermekteydi.²⁹ Bedeviler, geçimlerini hayvancılıkla ve çevrede bulunan yerleşik halka ait kervanları yağmalamakla temin ederlerdi. Hadariler ise; Taif ve Medine gibi ziraata uygun yerlerde tarım ve hayvancılıkla, uygun olmayan Mekke gibi şehirlerde ise ticaretle uğraşarak geçimlerini sağlardı.³⁰ Bu iki grup arasında yarı göçebeler de bulunmaktaydı. Hayat şartları farklı olmasına rağmen gerek bedevilerde gerekse hadarilerde sosyal yapının tek temeli "kabile" idi.³¹ Kur'an'da bedevîlik ile hadarîlik karşılaştırılmakta ve bedevîlik hoş olmayan bir kavram olarak eleştirilmektedir.³² *"Bedevîler, kâfirlik ve münafıklık bakımından (şehirdekilere göre) hem daha beter, hem de Allah'ın Resûlüne indirdiği kanunları tanımamaya daha yatkındırlar. Allah çok iyi bilendir, hikmet sahibidir. Bedevilerden öylesi vardır ki; (Allah yolunda) harcayacağını angarya sayar ve sizin başınıza belalar gelmesini bekler.*

²⁵ Fayda, "Câhiliyye", c. VII, s. 17.

²⁶ Abdullah Aydın, *Hadis İstılahları Sözlüğü*, 7. bsk., MÜİFAV Yay., İstanbul 2013, s. 43.

²⁷ Apak, *Arap Tar.*, s. 116-117.

²⁸ İbrahim Sarıçam, *Emevî-Hâşimî İlişkileri*, 4. bsk., DİB Yay., Ankara 2015, s. 22-23; Apak, *Arap Tar.*, s. 113.

²⁹ Philip K. Hitti, *"Siyasi ve Kültürel İslâm Tarihi"*, çev. Salih Tuğ, Boğaziçi Yay., İstanbul 1989, c. I, s. 132-133; Apak, *Arap Tar.*, s. 114.

³⁰ Apak, *Arap Tar.*, s. 114.

³¹ Sarıçam, *Emevî-Hâşimî İlişkileri*, s. 22-23.

³² Apak, *Arap Tar.*, s. 115.

(Bekledikleri) o kötü bela kendi başlarına gelmiştir. Allah pekiyi işiten, çok iyi bilendir.”³³ Özetle; bu ayetlerde insana yakışanın nezaket olduğu, kabalık ve isyankârlığın neticesinin küfür ve nifak olduğu vurgulanmaktadır. Öte yandan, geçim kaynağı niteliğinde olan işlerde çalıştırılmak, kabileler arası çekişmelerde güçlü olmak ve savaşların yapıldığı zamanlarda mağlup olmamak için erkek çocuk sahibi olmak Arap Toplumunda vazgeçilmez bir arzudur.

Bu yüzden de, bir Arap'ın en büyük ideali çok sayıda erkek çocuk sahibi olmaktı. Çünkü bu takdirde diğer aileler nazarında büyük bir itibara sahip olur, zamanla diğer akraba aileler de kendilerini bu çok çocuklu ve güçlü ailenin fertleri olarak kabul ederlerdi. Ailelerin bu şekilde birleşmesiyle çöl hayatının temelini oluşturan kabileler teşekkül eder ve zamanla zayıf kabileler kuvvetli kabilelerin himayesi altında toplanarak onun adını benimserlerdi. “Asabiyet” kabilenin ruhu idi ve Arap ancak kan bağına (nesep) dayalı bir idareyi tanırdı. Bundan dolayı bir Arap için en büyük felâket kabilesiyle olan bağına yitirmesiydi. Çünkü bedevî canını ve malını ancak kabilesi sayesinde koruyabilirdi. Bedevî; kabilesi dışında hiçbir otoriteye boyun eğmez, onun koyduğu kurallara uyar ve haklarını onun vasıtasıyla alırdı. Nesep, asabiyetin temelini teşkil ettiği için bedevî olsun, hadarî olsun her Arap nesebini korumaya özen gösterir ve atalarının adını ezbere bilirdi. Bazen nesep anneyle de başlayabilir, fakat aileden daima baba sorumlu olurdu. Fert kabileye karşı bir suç işlerse veya işlediği suç kabilesi tarafından üstlenilmezse başka bir kabilenin himayesi altına girerdi. Kabile içinde bir suç işlerse onu hiç kimse savunmazdı. Ancak bir yabancı, kabileden birini öldürürse intikam için herkes seferber olur ve bu bir şeref borcu telakki edilirdi. Bazı hallerde diyet kabul edilmekle beraber, genellikle kana kan istenir ve kan davaları bazen yıllarca sürerdi. Kabilenin menfaatini korumak için çalışmak asabiyet gereğidir ki; bu çok defa körü körüne bir tarafgirlik duygusu şeklinde tezahür ederdi. Bir şairin, “Senin gerçek kardeşin seninle birlikte hareket eder. Sen zalim olursan o da seninle birlikte zalim olur” anlamındaki beyti ile, Araplar arasında darbimesel haline gelen, “zalim olsun mazlum olsun kardeşine yardım et” sözü bunu ifade eder.³⁴ Câhiliyye döneminde söylenmiş bu atasözünü İslâm döneminde Hz. Peygamber de söylemiş; bunun üzerine bir adam “Ya Rasulallah! Mazlumaya yardım ederiz. Fakat zalime yardım nasıl olur? diye sorunca Hz.

³³ Tevbe, 9/97-98.

³⁴ Abdülkerim Özeydın, “Arap”, *DİA*, İstanbul 1991, c. III, s. 321.

Peygamber şöyle cevap vermiştir: “Onu zulmünden alıkoyarsın.” Burada Hz. Peygamber’in yardım edilmesini istediği kardeş, din kardeşidir.³⁵

Öte yandan Araplar’da içki oldukça yaygındı. Hatta içkiyi haram kılan Mâide Suresi’nin 90 ve 91. ayetleri nazil olduğunda Hz. Muhammed (s.a.s), bir tellal ile sokaklarda bunu ilan edince Medine sokaklarından su gibi içki akmıştır.³⁶ Fuhuş da yine bu dönemde oldukça yaygındı ve özellikle cariyeler zorla fuhşa zorlanırdı. Sık sık eğlence meclisleri tertip edilirdi. Kumar oynamak Araplar için övünç kaynağı olup, bu meclislere katılmamak kınanma sebebi idi.³⁷ Ayrıca soyla övünme (müfâharet) oldukça yaygındı.³⁸ Güzel konuşmak, ahde vefa, cömertlik, konukseverlik, özgürlük Araplar’ın çok önem verdiği hasletlerdi ve genellikle şiirlerinde bu konuları ele alırlardı.³⁹ Bir Arap’ın çadırının önünde ne kadar kül varsa; o kadar cömert ve konuk sever sayılırdı. Ayrıca Mekkeliler, çocuklarına iyi bir dil eğitimi vermek amacıyla bebekken birkaç yıl boyunca beslenip büyütölmek üzere merkezden uzak kabilelere verirlerdi. Araplar, özellikle Mekke’de okuma yazma oranı düşük olmasına rağmen şiir, belağat, halk arasında anlatılan öyküler gibi güzel sanatlarda oldukça ileriydiler.⁴⁰ Alışveriş için toplandıkları panayirlarda şairlere yeni şiirlerini takdim eder, kabile fertleri de onun çevresinde yerlerini alır ve tezahüratta bulunurlardı. Çeşitli kabileler heyetler halinde bu şairi tebrik etmeye gelir, develer kesilerek onlara ikram edilirdi; kadınlar da şarkılar söyleyerek bu sevinci paylaşırlardı. Araplar, ırz ve namuslarına can, mal ve çocuklarından daha fazla önem verirlerdi. Bundan dolayı genellikle savaşlarda ordunun gerisinde kadınlar da bulunur, mağlûp oldukları takdirde onların düşman eline esir düşeceği endişesiyle canla başla savaşırlardı.⁴¹

Bu dönemde Araplar; yeterli bilgi, kültür ve düşünceden yoksun, bireysel ve toplumsal yaşantısı bozuk, sapık inanışlar ve değerlere dayanan inanç yapısı ve ahlaki anlayışı son derece bozuk bir toplumdur. İnsanlar her yönden ilkel bir yaşayış içerisindeydi. Kabileler arası kavgalardan dolayı güçlü bir siyasi yönetimden uzak

³⁵ Buhârî, Mezâlim 4; İkrâh 6; İbrahim Sarıçam, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, 5. bsk., DİB Yay., Ankara 2007, s. 38.

³⁶ Bkz., Müslim, Eşribe 3.

³⁷ Apak, *Arap Tar.*, s. 119.

³⁸ Muhammed İbn İshâk, *Siyer-i İbn-i İshâk*, (*Hz. Muhammed’in Hayatı*), 2. bsk., thk. Muhammed Hamidullah, çev. M. Şafii Billik, Düşün Yay., İstanbul 2012, s. 7.

³⁹ Hitti, c. I, s. 143.

⁴⁰ Muhammed Hamidullah, “İslâm Peygamberi”, çev. Mehmet Yazgan, Beyan Yay., İstanbul 2017, s. 41.

⁴¹ Özeydin, “Arap”, *DİA*, c. III, s. 321; Zekeriya Akman, “Hz. Peygamber Döneminde Savaşlarda Kadın”, *FÜİFD*, Elazığ 2012, S. 17:2, ss. 255-267, s. 256.

yaşamaktaydılar. Dini birlik olmamakla beraber çok tanrıcılık inancı hâkimdi.⁴² Câhiliyye döneminde Mekke halkı putperest olmakla birlikte, aslında mutlak güç olarak yüce ve tek Allah inancına sahiptiler. Putları, Allah ile aralarında aracı olarak kabul ediyorlardı.⁴³ Arap toplumu inanç yönünden oldukça hoşgörülü bir topluluktu. Nitekim aynı kabilede farklı inançlara sahip insanlar bulunmaktaydı.⁴⁴ Risalet geldikten sonra Habeşistan kralının huzurunda Müslümanlar adına konuşma yapan Cafer b. Ebû Talib bize câhiliyye ile ilgili: *“Ey Hükümdar! Biz câhiliyye ehli bir kavimdik. Putlara ibadet eder, ölü hayvan eti yer, fuhuş yapar, hısım akraba hakkını gözetmez, komşularımızı unuttur ve bizden kuvvetlinin zayıfı ezdiği bir kavim idik. İşte biz bu durumda iken Allah bize bizden bir resûl gönderdi. Biz onun nesebini, doğruluğunu, emanete riayet ettiğini ve iffetini biliyoruz. Bizi Allah’a çağırdı ki onu birleyelim ve ona ibadet edelim. Bizi babalarımızın ve bizim taptığımız putlardan uzaklaştırdı. O bize doğru söylemeyi, emanete ve akrabalık bağına riayet etmeyi, iyi komşuluk etmeyi, haramdan ve kan dökmekten sakınmayı emretti. Fuhuştan, yalandan, yetim malı yemekten, namuslu kadına iftira etmekten menetti. Allah’a ortak koşmamayı ve yalnızca ona ibadet etmeyi, sadaka vermeyi, oruç tutmayı ve bize iyi fiiller işlemeyi öğretti”*⁴⁵ şeklindeki ifadeleriyle meseleyi çok güzel özetliyordu.

İslâmiyet’in kadın konusunda yaptığı köklü değişiklikleri anlayabilmek için, Araplar’ın câhiliyye dönemindeki aile yapısını, bu ailede kadının konumunu iyi bilmek oldukça önemlidir. Arap toplumunda kadınlar erkek merkezli câhiliyye toplumu içinde ikinci derecede bir yere sahiptiler. Bunun en büyük nedeni Araplar’ın göçebe hayat sürmeleridir. Çöl şartları içinde sık sık yer değiştirmek zorunda kalan, zaman zaman diğer kabilelere baskın yapma ve ganimet elde etme mecburiyetinde bulunan göçebe kabilelerin yaşantısında savaşçı sınıftan olmayan ve daha ziyade tüketici olarak görülen kadının ikinci derecede bir role sahip olması şaşırtıcı değildir.⁴⁶ Bu konum bazen kadınların hayatını bile önemsiz hale getirmiştir. Kız çocuklarının ailenin ve kabilenin imkânlarını tüketmesinin önüne geçmek ya da kabileler arasındaki baskınlarda

⁴² Sabri Hizmetli, *“İslâm Tarihi (Başlangıçtan Dört Halife Dönemine Kadar)*, AÜİF Yay., Ankara 1991, s. 76; Neşet Çağatay, *Başlangıçtan Abbasilere Kadar İslâm Tarihi*, 7. bsk., Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1993, s. 101.

⁴³ Hitti, c. I, s. 145; Hamidullah, s. 41; Apak, *Arap Tar.*, s. 119.

⁴⁴ Hamidullah, s. 41.

⁴⁵ İbn İshâk, s. 280; İbn Hişâm, *Sîret-i İbn-i Hişâm Tercemesi*, terc. Hasan Ege, Kahraman Yay., İstanbul 2006, c. I, s. 488-489.

⁴⁶ Muhammed İzzet Derveze, *“Kur’an’a Göre Hz. Muhammed”*, 2. bsk., çev. Mehmet Yolcu, Yarın Yay., İstanbul 2016, s. 135; Apak, *Arap Tar.*, s. 147-148.

yabancıların eline geçmesinin vereceği utançtan kurtulmak için nadiren de olsa kendi ailesi tarafından öldürülmesi de bunun bir kanıtını teşkil eder.⁴⁷ Ar belası olarak görülen kız çocuğu bu sebepten ve bazen de rızık endişesinden dolayı diri diri toprağa gömülürdü.⁴⁸ Nitekim Yüce Rabbimiz bu hususta; *“fakirlik korkusuyla çocuklarınızın canına kıymayın! Biz onların da sizin de rızıkınızı veririz. Onları öldürmek gerçekten büyük bir günahdır”*⁴⁹ buyurarak bu câhiliyye uygulamasının çirkinliğine dikkat çekmektedir. Bu dönemde kız çocuklarını diri diri toprağa gömme âdetine “ve’d”, gömülen kız çocuklarına ise “mevûde” denilmektedir. Bu çirkin uygulama Benî Temim, Kureyş ve Kinde kabileleri arasında yaygın olarak görülmektedir. Bu âdetin başlama sebebi ile ilgili ise bir takım rivayetler aktarılır. Bunlardan birine göre; Benî Temim Kabilesi, Hîre hükümdarlarına ödemesi gereken yıllık vergiyi ödeyemeyince kadınları ve kızları düşman tarafından esir alınır. Yapılan girişimlerle esirler geri alınır, fakat bu kabilenin lideri Kays b. Asım’ın kızı orda biriyle evlendiği için geri dönmez. Bu durumdan oldukça rahatsız olan Kays b. Asım⁵⁰ bir daha kız çocuğu olursa onu öldürmeye yemin eder. Nitekim bu olaydan sonda sekiz veya on üç kızını toprağa gömdüğü söylenir.⁵¹ Kuran-ı Kerim bu câhiliyye âdetini bize şu ayetlerle bildirmektedir: *“Ve Allah’a kız çocuklar isnat ediyorlar. O yücedir. Hoşlandıkları (erkek çocuklar) da kendilerininindir. Onlardan birine kız müjdelendiği zaman öfkelenmiş olarak yüzü kapkara kesilir. Kendisine verilen müjdenin kötülüğünden dolayı kavminden gizlenir. Onu, aşağılık duygusu içerisinde yanında mı tutsun, yoksa toprağa mı gömsün! Bakın ki, verdikleri hüküm ne kötüdür!”*⁵² *“Onlardan biri, Rahman’a isnat ettiği kız çocuğuyla müjdelenince, hiddetlenerek yüzü simsiyah kesilir. Süs içinde yetiştirilip savaşamayacak olanı mı istemiyorlar? (onları Allah’ın parçası mı sayıyorlar?)”*⁵³ *“Diri diri toprağa gömülen kıza, hangi günah sebebiyle öldürüldüğü sorulduğunda.”*⁵⁴ ayetlerinde de vurgulandığı gibi kız çocuklarının öldürülmesi ya da diri diri toprağı gömülmesi için; utanç duyulacak duruma düşme ihtimalleri ve besleme

⁴⁷ Derveze, s. 135; Mehmet Akif Aydın, “Kadın”, *DİA*, İstanbul 2001, c. XXIV, s. 86; Rıza Savaş, *Hız Muhammed (s.a.s.) Devrinde Kadın*, Ravza Yay., İstanbul t.y., s. 30.

⁴⁸ Derveze, s. 119; Savaş, *Hız Muhammed (s.a.s.) Devrinde Kadın*, s. 30.

⁴⁹ İsra, 17/31.

⁵⁰ Neşet Çağatay, *İslâm Öncesi Arap Tarihi ve Câhiliyye Çağı*, 4. bsk., AÜİF Yay., Ankara 1982, s. 135.

⁵¹ Apak, *Arap Tar.*, s. 149.

⁵² Nahl, 16/57-59.

⁵³ Zuhruf, 43/17, 18.

⁵⁴ Tekvir, 81/8, 9.

endişeleri çok önemli gerekçeler olarak kabul edilmektedir.⁵⁵ Kaynaklarda bu dönemdeki uygulamalara karşı çıkararak öldürülmek istenen bu kız çocuklarını satın alarak onları kurtaran iyi yürekli insanlardan da bahsedilmektedir.⁵⁶ Onlardan biri olan Sa'saa Müslüman olduktan sonra yaptığı bu iyiliği anlatmış ve bunun mükâfatını Allah'tan alıp alamayacağını Hz. Muhammed'e sormuştur.⁵⁷ Neticede çocukken öldürülmeyip büyümesine müsaade edilen kız çocukları Müslümanları doğuran anneler, ensar ve muhacirin eşleri ve hidayete erenlere rehberlik yapacak dindar hanımlar olmuşlardır. Tabi bunun yolu kadınla erkeğin meşru beraberliği olan evlilikten geçmektedir.

Yine câhiliyye döneminde birçok evlenme şekli olmakla beraber, bunların çoğunu İslâmiyet gayri meşru oldukları gerekçesiyle ortadan kaldırmıştır. Bu dönemde en yaygın evlenme şekli mehir karşılığında kızın babadan istenmesi idi.⁵⁸ Bu nikâh meşru olduğu için İslâmiyetle birlikte aynen devam etmiştir.⁵⁹ Ancak; kadının kocasının rızasıyla çocuk edinmek amacıyla başka bir erkekle bir araya gelmesi suretiyle yapılan "istibdâ nikâhı",⁶⁰ bir kadının birden çok evlenmesi anlamına gelen "müşterek nikâh",⁶¹ iki erkeğin karşılıklı olarak eşlerini değiştirmeleri "bedel nikâhı", hür olduğu için zina yapamayan kadının bir erkeğin metresi olması yoluyla "haden/hıdn nikâhı",⁶² iki erkeğin mehirsiz olarak kızlarını ya da velayeti altında bulunan kadınları karşılıklı olarak kıydıkları "şigar nikâhı",⁶³ üvey anneyle kıyılan "makt nikâhı",⁶⁴ kadın ve erkeğin süreli olarak yaptıkları "muta nikâhı"⁶⁵ gibi evlenme şekilleri gayri meşru kabul edildiğinden İslâmiyet ile birlikte sonlandırılmıştır.⁶⁶ Yine bu dönemde daha doğmamış kız çocuklarının nikâhlarının dahi kıyıldığı görülmekteydi.⁶⁷

Câhiliyye döneminde düğün kız evinde yapılır ve damat düğünden sonra bir süre burada kalırdı. Düğünlerde cariyeler def çalıp oynar ve çeşitli eğlenceler tertip

⁵⁵ Heyet, *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir V*, 3. bsk., DİB Yay., Ankara 2007, c. V, s. 563.

⁵⁶ Savaş, "Hz. Muhammed (s.a.s.) Devrinde Kadın", s. 31; Apak, *Arap Tar.*, s. 150.

⁵⁷ Çağatay, *Câhiliyye Çağı*, s.136.

⁵⁸ Çağatay, *Câhiliyye Çağı*, s.136; Savaş, *Hz. Muhammed (s.a.s.) Devrinde Kadın*, s. 37; Apak, *Arap Tar.*, s. 151.

⁵⁹ Ali Osman Ateş, "İslâm'a Göre Câhiliyye ve Ehl-i Kitab Örf ve Âdetleri", Beyan Yay., İstanbul 1996, s. 348.

⁶⁰ Buhari, Nikâh 33; Ateş, s. 344.

⁶¹ Buhari, Nikâh 36.

⁶² Ateş, s. 343-344.

⁶³ Buhari, Nikâh 28; Müslim, Nikâh 57; Ateş, s. 341.

⁶⁴ Derveze, s. 125; Çağatay, *Câhiliyye Çağı*, s. 137.

⁶⁵ Buhari, Nikâh 36; Müslim, Nikâh 11; Ateş, s. 331.

⁶⁶ Apak, *Arap Tar.*, s. 151.

⁶⁷ Ateş, s. 346; Apak, *Arap Tar.*, s. 156.

edilirdi.⁶⁸ Câhiliyye döneminde evlenme çağına gelen kızlar, dul kadınlar kendi başlarına evlenemez, eşini kendisi seçemez; bu yetki velinin elinde bulunurdu.⁶⁹ Ayrıca veli⁷⁰ evlilik karşılığında müstakbel kocadan para veya mal (mehir) alırdı. Kadının kocasının ölümü halinde üvey evlâdına veya kayınbiraderine miras konusu bir mal olarak intikal etmesi de bu konunun bir sonucudur.⁷¹ Kadının üvey oğlu, babası öldükten sonra üvey annesi ile evlenmek isterse elbisesini babası gömülmeden ya da gömüldükten hemen sonra onun üzerine atardı. Bu, o iş için bir nişan olurdu.⁷² Bu şekilde üvey annesiyle evlenen kimseye “dayzen” denirdi.⁷³ Ancak İslâm kişinin üvey annesini, öz annesi gibi kabul ederek; “*Geçmişte olanlar bir yana, babalarınızın evlendiği kadınlarla evlenmeyin; çünkü bu bir hayâsızlıktır, iğrenç bir şeydir ve kötü bir yoldur.*” âyetiyle yasaklamıştır. Bu dönemde iki kız kardeş aynı nikâh altında bulunabilmekteydi. Bu uygulamayı da; “...iki kız kardeşi birden almak da size haram kılındı...”⁷⁴ âyetiyle yasaklamıştır.⁷⁵ Erkekler istedikleri sayıda kadınla evlenebilmekteydi. Yine bu uygulamayı; “*eğer (kendileriyle evlendiğiniz takdirde) yetimlerin haklarına riayet edememekten korkarsanız beğendiğiniz (veya size helâl olan) kadınlardan ikişer, üçer, dörder alın. Haksızlık yapmaktan korkarsanız bir tane alın; yahut da sahip olduğunuz (cariyeler) ile yetinin. Bu, adaletten ayrılmamanız için en uygun olanıdır*”⁷⁶ emri doğrultusunda dört ile sınırlamıştır. Modernist bir İslâm devleti olan Tunus, aslında bu ayetin tek eşliliğe işaret ettiğini, çok eşliliğin şartlı kabulünün onun zaman içinde yavaş yavaş kaldırılması amaçlı olduğunu kabul ederek çok evliliğe cevazın hukuki olarak yeniden düşünülmesini formüle etmeyi ve metnin yeniden tefsirini uygun görerek ancak tek evliliğe izin vermiştir.⁷⁷

Esas itibariyle tek eşliliği tavsiye eden İslâmiyet’in geldiği sıralarda savaş nedeniyle ölen erkeklerden dolayı birçok kız yetim kalıyor ve birçok kadın da dul olarak hayatlarına devam ediyordu. Toplumda varolan bu soruna çözüm getiren İslâmiyet çok

⁶⁸ Savaş, *Hz. Muhammed (s.a.s.) Devrinde Kadın*, s. 38.

⁶⁹ Çağatay, *Câhiliyye Çağı*, s. 136.

⁷⁰ **Veli:** Velâyet hakkına sahip olan, kişi adına işleri halleden söz sahibi kimsedir. Mehmet Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, 3. bsk., İstanbul 2010, s. 603.

⁷¹ Aydın, “Kadın”, c. XXIV, s. 86.

⁷² Derveze, s. 125; Çağatay, *Câhiliyye Çağı*, s. 137.

⁷³ Çağatay, *Câhiliyye Çağı*, s. 137.

⁷⁴ Nisâ, 4/22-23.

⁷⁵ Derveze, s. 125.

⁷⁶ Nisâ, 4/3.

⁷⁷ Amina Wadud, “Vatandaşlık ve İnanç”, *Felsefelogos*, S. 67, İstanbul 2017, s. 18.

evliliğe izin vermiş fakat bunu dört ile sınırlamıştır.⁷⁸ Nitekim Allah Teâlâ; “*üzerine düşüp uğraşsanız da kadınlar arasında âdil davranmaya güç yetiremezsiniz; bâri birisine tamamen kapılıp da diğerini askıya alınmış gibi bırakmayın. Eğer arayı düzeltir, günahtan sakınırsanız Allah şüphesiz çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir*”⁷⁹ âyetiyle birden fazla eşle evliyken adaletsizlik yapma olasılığının yüksek olduğunu, kadınlar arasında kusursuz bir adaletin asla sağlanamayacağını, yine korkulduğu takdirde de tek evlilikte yetinilmesi gerektiğini bize öğütlemektedir.⁸⁰

Ayrıca Araplar’da süresi belirlenen ve bu süre bittiğinde kendiliğinden sona eren muta nikâhı da oldukça yaygındı. İslâmiyet bu uygulamayı; “*ve onlar ki, iffetlerini korurlar; Ancak eşleri ve ellerinin sahip olduğu (câriyeleri) hariç. (Bunlarla ilişkilerden dolayı) kınanmış değillerdir. Şu halde, kim bunun ötesine gitmek isterse, işte bunlar, haddi aşan kimselerdir*”⁸¹ âyetinin yanında; Hz. Ali’nin, Hz. Peygamber’in Hayber Gazvesi sırasında mutayı yasakladığını bildirmesiyle yasaklanmıştır.⁸² Yasakladığı hususlarda mağduriyet yaşanmasını murat etmeyen Hz. Muhammed, nikah konusunda da meşru olduğu müddetçe evliliğe engel olmamış, hatta; “*Nikah benim sünnetimdir. Sünnetimi yapmayan benden değildir*”⁸³ buyurarak evliliğe teşvik etmiş ve bu konuda olanlara yardımcı olmuştur. Evlenirken tarafların maddi konularda birbirlerine yardımcı olmalarını öğütlemiştir. Yine tarafların evlenmeden önce birbirlerini görmelerine müsaade etmiş ve kadının da erkek gibi istemediği biriyle evliliğe zorlanamayacağını belirtmiştir.⁸⁴

Yine evliliklerin çokluğu ve çeşitliliği yanında câhiliyye döneminde boşanmalar da yaygın olup, istisnaları bulunmakla beraber boşama yetkisi erkeğe aitti.⁸⁵ Bu dönemde şeref ve mevki sahibi kabilelerin kızları nikâh kıyılırken boşama hakkının kendilerinde olmasını talep edebiliyorlardı. Hz. Muhammed’in dedesi Abdulmuttalib’in annesi Selma’nın Hâşim ile nikâhını buna örnek verebiliriz.⁸⁶ Araplar’da İslâmiyetten

⁷⁸ Nisâ, 4/3; Savaş, *Hz. Muhammed (s.a.s.) Devrinde Kadın*, s. 163.

⁷⁹ Nisâ, 4/129.

⁸⁰ Ziba Mir-Hosoini, “Adalet, Eşitlik ve Müslüman Aile Hukuku: Yeni Fikirler Yeni Beklentiler”, *Felsefelogos*, S. 67, İstanbul 2017, s. 67.

⁸¹ Mü’minün, 23/5-7.

⁸² Buhârî, Megâzî 38; Müslim, Nikâh 29; Tirmizî, Nikâh 28; Nesâî, Nikâh 71.

⁸³ İbn Mâce, Nikâh 1.

⁸⁴ Savaş, *Hz. Muhammed (s.a.s.) Devrinde Kadın*, s. 160-163.

⁸⁵ Ateş, s. 358.

⁸⁶ Savaş, *Hz. Muhammed (s.a.s.) Devrinde Kadın*, s. 23, 40; Ateş, s. 358-359.

sonra da geçerliliğini sürdüren ric'i ve bain talak⁸⁷ bulunmakla beraber; onlar genelde ric'i talağı tercih eder, kadınları muallakta bırakarak eziyet ederlerdi.⁸⁸ Yine o dönemde “zihar”, “hul”, ve “ila” ile boşama âdeti yaygındı.⁸⁹ Kadın bu boşama yöntemiyle kocasına cinsel yönden haram olur. Fakat onun nikâhı altından çıkmazdı. Bu da kadını yine muallakta bırakırdı.⁹⁰ Bu sıkıntılı durum da; *“İçinizden zihâr yapanların kadınları, onların anaları değildir. Onların anaları ancak kendilerini doğuran kadınlardır. Şüphesiz onlar çirkin bir laf ve yalan söylüyorlar. Kuşkusuz Allah, affedicidir, bağışlayıcıdır. Kadınlardan zihâr ile ayrılmak isteyip de sonra söylediklerinden dönenlerin karılarıyla temas etmeden önce bir köleyi hürriyete kavuşturmaları gerekir. Size öğütlenen budur. Allah, yaptıklarınızdan haberi olandır. (Buna imkân) bulamayan kimse, hanımıyla temas etmeden önce ardarda iki ay oruç tutar. Buna da gücü yetmeyen, altmış fakiri doyurur. Bu (hafifletme), Allah'a ve Resûlüne inanmanızdan dolaydır. Bunlar Allah'ın hükümleridir. Kâfirler için acı bir azap vardır.”*⁹¹ ayetiyle çözüme kavuşturulmuş ve kadının mağduriyeti giderilmiştir.

Boşanan kadının yeni bir evlilik yapabilmesi için bir yıl çok ağır şartlar altında⁹² beklemesi gerekirdi. Bazen Arap erkekler bu bir yıllık iddet süresi bitmek üzere iken onunla tekrar nikâh kıyar, sonra tekrar boşayıp bu bir yıllık süreyi tekrar başlatırdı. Bu işlemi üç kere yapma hakkına sahipti.⁹³ Câhiliyye döneminde bir kadın ancak bir çocuk dünyaya getirdikten sonra aileye dâhil edilirdi. Çocuğu olmayan kadın diyet ödemek zorunda kalırsa bu diyeti kadının kendi ailesi öder, kocası ödemeyi kabul etmezdi.⁹⁴ Bu kadına kocası ölünce baş sağlığı dilenmezdi.⁹⁵

Ayrıca bu dönemde kadınlar hür ve cariye olmak üzere iki sınıfa ayrılırdı. Cariyeler mal olarak kabul edilir; alınır, satılır, miras yoluyla devredilir ve hediye edilebilirdi.⁹⁶ Ayrıca bu kadınlar para ile satılarak zorla zina yaptırılır; bu birliktelikten

⁸⁷ **Bâin Talak:** Evliliği hemen sona erdiren, yeni bir nikâhın kadının rızasına ve yeni bir mehre bağlı olduğu, müeccel mehrin derhal ödenmesini gerektiren ve mirasa mani olan boşanmadır.

Ric'î Talak: Evliliği hemen sona erdirmeyen, kocanın iddet müddeti içinde kadının rızasına bakmaksızın yeni bir nikâh ve mehir gerekmeden dönebileceği, müeccel mehrin hemen ödenmesinin gerekmediği ve mirasın cereyan edeceği boşanmadır. Mehmet Erdoğan, 542.

⁸⁸ Derveze, s. 124.

⁸⁹ Bkz., Ateş, s. 361-366.

⁹⁰ Derveze, s. 124.

⁹¹ Mücâdele, 58/2-4.

⁹² Bkz., Ateş, s. 368-369.

⁹³ Çağatay, *İslâm Öncesi Arap Tarihi ve Câhiliyye Çağı*, s. 134; Ateş, s. 359-360.

⁹⁴ Apak, *Arap Tar.*, s. 150.

⁹⁵ Ateş, s. 347.

⁹⁶ Derveze, s. 126; Çağatay, *Câhiliyye Çağı*, s. 132.

hamile kalırsa, çocuğu istemesi halinde babasına para karşılığında satılırdı.⁹⁷ Eğer baba istemezse bu çocuk köle olarak alıkonulur ya da pazarda satılırdı. Hür kadınlar ise, erkeklere denk olmamakla beraber cariyeler gibi mal olarak değerlendirilmezlerdi.⁹⁸ Bu dönemde kadınlar iffetli bir aile hayatına sahipse de; farklı erkeklerle ilişkilerini sürdürenlerin varlığı da bilinmektedir. Câhiliyye döneminde erkekler, kadınların âdet hallerinde onlarla aynı odada oturmaz, onlarla birlikte yiyip içmez, hatta bazı durumlarda evden bile uzaklaştırılırdı.⁹⁹ Ayrıca, Arap âdet ve geleneklerinde hür veya cariyeye kadınların başka erkeklerden döl alma adetleri bulunmaktadır. Günümüzde ise; yok denecek kadar az örneği olsa da, sperm bankalarından dilediği kişinin spermını alan kadınların hamile kalması suretiyle bu câhiliyye âdeti devam etmektedir. Özellikle kölelerin ve âzatlının böyle bir yaşayışı benimsediği söylenebilir. Resûl-i Ekrem, Mekke'nin Fethi sonrası Müslüman kadınlardan çeşitli konular yanında zina etmemek üzere de biat alırken Hind bint Utbe'nin, "hür kadın hiç zina eder mi?"¹⁰⁰ diye hayretini ifade etmesi o dönemde yerleşik anlayış ve uygulamayı göstermesi bakımından örnek teşkil etmektedir. Yine bu dönemde kadınlar insani haklara layık görülmezler, mirastan da pay alamazlardı. Kadın o dönemde yemek yapar, çocuklara bakar, hayvanları sağlar, yakacak toplar, çadır onarır ve hurma lifinden hasır örerd. Kadınlar ayrıca savaşlarda su taşır, savaşçıları cesaretlendirecek şiirler okur ve yaralıları tedavi ederdi. Mağlup oldukları takdirde kadınlarının düşman eline geçeceği düşüncesiyle Araplar daha şevkle savaşılırdı.¹⁰¹ Kısacası bazı istisnaların haricinde kadının toplumda saygın bir statüsü yoktu.

Bu dönemde kadının konumu genel itibari ile bu şekilde olumsuz olmakla beraber, şehirlerde yaşayan ve soylu ailelere mensup hür kadınların daha farklı bir konumda olduğu görülmektedir. Mekke, Medine ve Taif gibi şehirlerdeki eşraf kızları buna örnek olarak toplum içinde oldukça yüksek mevkiye sahiplerdi. Hatta bazı kabile başkanlarının kızları erkeklerden daha üstün sayılırdı. Nitekim bu kadınların isimleri bazı kabilelere ve su kuyularına isim olarak verilmiştir.¹⁰² Bu kadınlar toplum içinde etkin bir yere sahip olup, mallarını bizzat yahut bir ortak vasıtasıyla işletebiliyor,

⁹⁷ Ateş, s. 346; Çağatay, *Câhiliyye Çağı*, s. 134; Savaş, *Hz. Muhammed (s.a.s.) Devrinde Kadın*, s. 40; Apak, *Arap Tar.*, s. 154.

⁹⁸ Apak, *Arap Tar.*, s. 150.

⁹⁹ Çağatay, *Câhiliyye Çağı*, s. 133; Savaş, *Hz. Muhammed (s.a.s.) Devrinde Kadın*, s. 31; Apak, *Arap Tar.*, s. 157.

¹⁰⁰ M. Yaşar Kandemir, "Hind bint Utbe", *DİA*, İstanbul 1998, c. XVIII, s. 65.

¹⁰¹ Sarıçam, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, s. 40; Apak, *Arap Tar.*, s. 148; Akman, s. 257.

¹⁰² Savaş, *Hz. Muhammed (s.a.s.) Devrinde Kadın*, s. 23.

erkekler gibi köle ve cariye sahibi olabiliyorlardı. Tezimizin konusu olan Ebû Süfyân'ın eşi Hind'in Mekke'de saygın ve özellikle Müslümanlarla mücadelede etkin konumu, Hz. Peygamber'in ilk eşi Hz. Hatice'nin Mekke aristokrasisinin varlıklı bir üyesi olarak ortaya çıkması ve ekonomik aktivitesini sürdürmesi bunun örneklerini teşkil etmektedir.¹⁰³ Yine bu dönemde Arapların içinden çıkamadıkları konularda görüşlerine başvurdukları kâhinelerin varlığı bilinmektedir. Hz. Muhammed'in dedesi Abdulmuttalib, oğlu Abdullah'ı kurban etmeyi adadıktan sonra vazgeçince bunun diyetini ve zezem kuyusunun kazılması konusunda Mekkelilerle arasında anlaşmazlık çıkınca bu konuyu bir kadın kâhine danışmıştır. Ayrıca bu dönemde birçok kadın şair ve şarkıcıların varlığından da bahsedilmektedir. Bu şair kadınlar da panayırlarda gerçekleşen yarışmalara katılmışlar, hatta erkekleri bu konuda geçtikleri zamanlar olmuştur. Kâbe'nin İslâm'dan önceki son tamiri sırasında kadınların da erkeklerle beraber çalıştıkları, özellikle Kâbe'nin aydınlatılması konusunda görev aldıkları rivayetler arasındadır. Kuaförlük, ebelik, terzilik, deri tabaklama, ip eğirme, dadılık, sütannelik ve sünnetçilik yine kadınların yaptığı meslekler arasında bulunmaktaydı.¹⁰⁴

Bu olumlu örnekleri olmakla beraber kadınların hayatında ki asıl değişimin İslâm'ın gelmesiyle beraber gerçekleştiğini, Arap Yarımadası'nda kadınların ve cariyelerin statülerinin değiştiğini görmekteyiz. İslâm, Arap toplumunda yerleşmiş dinî anlayış, örf ve âdetlere göre yaşayan kadının sosyal, ekonomik ve hukukî konumunda devrim niteliğinde yenilikler getirmiştir. Hz. Ömer'in; “doğrusu biz câhiliyye devrinde kadınlara önem vermezdik, nihayet Allah İslâm'ın gelişiyle kadınlar hakkında ayetler indirmiş ve birçok hak tanımıştır” sözü, İslâmiyet ile birlikte kadınların hayatında çok şeyin değiştiğini bize göstermektedir.¹⁰⁵ Peygamber Efendimiz “cennet annelerinizin ayakları altındadır”¹⁰⁶ buyurarak bu dönemde kadınları yerlerden alıp yüce bir konuma çıkarmaktadır.¹⁰⁷

Ayrıca Kur'an, insan olması bakımından kadını erkekle eşit bir varlık olarak kabul etmiştir. O da erkek gibi topraktan yaratılmıştır. Bu konuda bir ayırım olmamasına rağmen bazı İsrailî kaynaklara dayanılarak farklı söylemler geliştirilmiştir.¹⁰⁸ Kur'an-ı

¹⁰³ İbn Sa'd, c. X, s. 14; Aydın, “Kadın”, *DİA*, c. XXIV, s. 86; Apak, *Arap Tar.*, s. 146; Rıza Savaş, *Hz. Muhammed (s.a.s.) Devrinde Kadın*, s. 27.

¹⁰⁴ Savaş, *Hz. Muhammed (s.a.s.) Devrinde Kadın*, s. 25-28.

¹⁰⁵ Aydın, “Kadın”, c. XXIV, s. 91.

¹⁰⁶ Nesâî, Cihad 6.

¹⁰⁷ Hamidullah, s. 151.

¹⁰⁸ *Kitab-ı Mukaddes*, Tekvin, Bap 2/18-25, 3/1-24.

Kerim'deki ayetlere baktığımız zaman Allah insanları daha huzurlu ve mutlu bir hayat sürmeleri için çift yaratmıştır. Nitekim Rabbimiz; *“Ey insanlar! Sizi bir tek nefisten yaratan ve ondan da eşini yaratan ve ikisinden birçok erkekler ve kadınlar üretip yayan Rabbinizden sakının.”*¹⁰⁹ *“Kaynaşmanız için size kendi cinsinizden eşler yaratıp aranızda sevgi ve merhamet peyda etmesi de onun varlığının delillerindedir. Doğrusu bunda iyi düşünen bir kavim için ibretler vardır.”*¹¹⁰ Ayetleriyle bu konuyu anlaşılır ifadelerle bizlere sunmaktadır. Binaenaleyh insanın yaratılışından bu yana hiçbir bölgede sadece erkeklerin ya da kızların doğduğuna şahit olunmamış, cinsiyet oranı birbirine yakın olmuştur. Bu düzen şans eseri gelmemiş olup; kadınla erkek birbirini tamamlayacak, huzur ve sükünete kavuşturacak şekilde yaratılmıştır.¹¹¹

Yahudi ve Hristiyan inancındaki asli günah anlayışı İslâm'da bulunmamaktadır. Zira erkek olsun, kadın olsun her doğan kişi günahsız doğarak, sonradan işlediği fiiller sebebiyle sorumlu sayılmaktadır. Öte yandan Yahudilik'te kadının, insan neslinin cennetten çıkarılmasına sebep olan günahkâr varlık olarak görüldüğünden bahsetmiştik. Kur'an-ı Kerim'de ise ilk günah ve cennetten çıkarılma hadisesi şöyle anlatılmaktadır: *“(Allah buyurdu ki) : Ey Adem! Sen ve eşin cennette yerleşip dilediğiniz yerden yeyin. Ancak şu ağaca yaklaşmayın! Sonra zalimlerden olursunuz. Derken şeytan, birbirine kapalı ayıp yerlerini kendilerine göstermek için onlara vesvese verdi ve: Rabbiniz size bu ağacı sırf melek olursunuz veya ebedî kalandan olursunuz diye yasakladı, dedi. Ve onlara: Ben gerçekten size öğüt verenlerdenim, diye yemin etti. Böylece onları hile ile aldattı. Ağacın meyvesini tattıklarında ayıp yerleri kendilerine göründü. Ve cennet yapraklarından üzerlerini örtmeye başladılar. Rableri onlara: Ben size o ağacı yasaklamadım mı ve şeytan size apaçık bir düşmandır, demedim mi? diye nidâ etti.”*¹¹² Bu ayetler Hz. Âdem ile Havvâ'nın şeytan tarafından müştereken kandırıldığından bahsederek kadını bu haksız ve gereksiz ithamlardan kurtarmıştır.

Bunun yanında, İslâmiyet'in kadın konusunda yaptığı en büyük yenilik, kadını da erkek gibi bir birey olarak kabul etmiş olmasıdır. Ayrıca haklar, ibâdetler, sorumluluklar ve cezalar gibi birçok konuda kadına yönelik düzenlemeler getirilmiştir. Kadın da tıpkı erkek gibi mükellef sayılmış, yapacağı iyi ya da kötü işlerden sorumlu

¹⁰⁹ Nisa, 4/1.

¹¹⁰ Rum, 30/21.

¹¹¹ Mevdûdî, Ebu'l-Âlâ, *Tefhimu'l-Kur'an Kur'an'ın Anlamı ve Tefsiri I-VII*, trc. Heyet, 2. bsk., İnsan Yay., İstanbul 1991, c. IV, 293-294.

¹¹² A'râf, 7/19-22.

olacağı belirtilmiştir. Nitekim Allah Teâlâ; “(Resûlüm!) Mümin erkeklere, gözlerini (harama) dikmemelerini, ırzlarını da korumalarını söyle. Çünkü bu, kendileri için daha temiz bir davranıştır. Şüphesiz Allah, onların yapmakta olduklarından haberdardır. Mümin kadınlara da söyle: Gözlerini (harama bakmaktan) korusunlar; namus ve iffetlerini esirgesinler. Görünen kısımları müstesna olmak üzere, zinetlerini teşhir etmesinler. Başörtülerini, yakalarının üzerine (kadar) örtsünler...”¹¹³ Müslüman erkekler ve müslüman kadınlar, mümin erkekler ve mümin kadınlar, taata devam eden erkekler ve taata devam eden kadınlar, doğru erkekler ve doğru kadınlar, sabreden erkekler ve sabreden kadınlar, mütevazı erkekler ve mütevazı kadınlar, sadaka veren erkekler ve sadaka veren kadınlar, oruç tutan erkekler ve oruç tutan kadınlar, ırzlarını koruyan erkekler ve (ırzlarını) koruyan kadınlar, Allah’ı çok zikreden erkekler ve zikreden kadınlar var ya; işte Allah, bunlar için bir mağfiret ve büyük bir mükâfat hazırlamıştır.¹¹⁴ âyetlerinde olduğu gibi daha birçok âyette kadınlara da ayrıca hitap etmiştir. Üstelik Kur’an’da Nisâ (kadınlar anlamında) ve Meryem Sûresi de kadınların ismi zikredilerek müstakil sure ismi olmuştur.

İslâm her alanda olduğu gibi iktisadi alanda da kadına yer vermiştir. Daha önceleri birçok hakkı sınırlı olan kadın İslâmiyetle birlikte, ekonomik açıdan erkek gibi görülmüştür. Yani kadın ekonomik faaliyetlerde bulunup, kazanç sağlamasına ve birikim yapmasına izin verilmiştir. Bunun yanında ailesinin nafakasını temin etme zorunluluğu kadına yüklenmemiştir. Zengin kadın da zekâtla mükellef sayılmış, statüsü ne olursa olsun hakları korunmuş, aynı zamanda toplumda kendisine özel bir konum kazandırılmıştır. Üstelik kadının ister şahsına, ister malına, isterse şerefine karşı işlenen suçlar erkeğe karşı işlenen suçlar gibi kabul edilmiş; hatta kadına karşı bazı durumlarda pozitif ayrımcılık yapılmıştır.¹¹⁵ Bunlara ilaveten İslâmiyet, kadının miras hakları ile ilgili de düzenlemeler yapmıştır. Câhiliyye döneminde kadınlar mirastan pay alamazken ya da kabile üyelerinin keyfi uygulamalarına tabi olurken, İslâmiyet ile birlikte; “*Ana-babanın ve yakınların bıraktıklarından erkeklere bir pay vardır; ana-babanın ve yakınların bıraktıklarından kadınlara da bir pay vardır. Gerek azından, gerek çoğundan belli bir hisse ayrılmıştır*”¹¹⁶ âyetindeki açık ifadelerle bu sorun çözüme

¹¹³ Nûr, 24/30-31.

¹¹⁴ Ahzâb, 33/35.

¹¹⁵ Savaş, “Asrı Saâdet’te Kadın ve Aile Hayatı”, c. IV, s. 230; Savaş, *Hz. Muhammed (s.a.s.) Devrinde Kadın*, s. 44.

¹¹⁶ Nisâ, 4/7.

kavuşturulmuştur. Ancak gerek erkeğin mehir ve nafaka gibi maddi sorumluluklarının oluşu ve kadının bu sorumluluklardan muaf oluşu sebebiyle; erkek mirastan, kadının iki katı pay almaktadır. Bu durum, eşitlik sağlamsa da adalet ve hakkaniyete daha uygundur. Fakat konuya vâkif olmayan bazı kişiler tarafından bu durum haksızlık olarak değerlendirilmektedir.¹¹⁷ Pakistanlı ilim ve fikir adamı Fazlurrahman'a göre; kadınlar da artık eğitime, topluma ve ekonomiye katılma hakkını kazanmışlardır ve bu doğrultuda erkeğin kadına ayrıcalıklı olma hali ortadan kalkmıştır. Bu yüzden de, ona göre mirastan eşit pay almaları daha uygundur. Hukuk reformlarının diğer bütün alanlarında kadına eşitlik verilmesi gerektiğini düşünen Fazlurrahman; evlilik, çok eşlilik, boşanma gibi konuların zamanın şartlarına göre yeniden gözden geçirilmesi gerektiğini de düşünmektedir.¹¹⁸ Fazlurrahman'ın farklı bakış açısı bir yana; gelecek nesillerin emanet edileceği çocukların iyi yetiştirilmesi için kadınların eğitimi hayati önem arz etmektedir.

İnsan hayatındaki önemine binaen Hz. Peygamber döneminde kadınların eğitimine ehemmiyet verilmiş ve onların da cemaate katılmaları teşvik edilmiştir. Hatta Medine döneminde onların rahatça mescide girmelerini sağlamak için özel bir kapı tahsis edilmiş ve sorularını rahatça sorabilmeleri için de onlara ayrı bir gün belirlenmiştir. Bu günlerde bayanlar Hz. Peygamber'e merak ettikleri soruları çekinmeden sormuşlardır. Yine Allah Resulü namaz kıldırırken ağlayan çocuk sesini duyduğu zaman, kadınların durumunu düşünerek uzatmayı düşündüğü kıraati kısaltmıştır. Hatta Hz. Aişe ve Ümmü Seleme'nin kadınlara namaz kıldırdıkları da gelen rivayetler arasındadır.¹¹⁹ İhtiyatla karşılamakla beraber Muhammed Hamidullah'ın İslâm Peygamberi adlı eserinde geçen şu rivayeti de burada zikretmeyi uygun gördük: Hicretten kısa süre önce yapılan Akâbe Biatı'nda iki hanım bulunmakta idi. Bunlardan Ümm Varaka bint Abdullah b. Hâris; Bedir Savaşı'na hemşire olarak katılmak istemiş, Kur'an'ı tamamen ezberlemiş, zeki ve ileri görüşlü bir hanım olup; Hz. Peygamber bu kadının durumunu fark edince içinde erkeklerin de bulunduğu mahalle mescidine imam olarak tayin ettiği; kendisinin de yanına birkaç kişiyi alarak sık sık bu mescidi ziyaret

¹¹⁷ Savaş, "Asrı Saâdet'te Kadın ve Aile Hayatı", c. IV, s. 230.

¹¹⁸ Ziba Mir-Hossoini, "Adalet, Eşitlik ve Müslüman Aile Hukuku: Yeni Fikirler Yeni Beklentiler", *Felsefelogos*, S. 67, İstanbul 2017, s. 61-67.

¹¹⁹ Savaş, "Asrı Saâdet'te Kadın ve Aile Hayatı", s. 264-265; 274-275.

ettiği aktarılır.¹²⁰ Her ne kadar tedbirle yaklaştığımız bir rivayet olsa da, İslâm'ın kadınlara verdiği değeri göstermesi açısından takdire şayandır.

İslamiyet gelmeden önce kadınların savaflara katılarak geri hizmetleri yerine getirdiklerinden ve savaşan erkekleri def çalarak, şiirler söyleyerek şevklendirdiklerinden bahsetmiştik. İslamiyet geldikten sonra Hz. Peygamber savaşın farz kılındığı Medine döneminin ilk zamanlarında hiçbir şekilde kadınların savafla katılmalarına onların asli görevi olmadığı için ve düşmanın kınaması endişesiyle müsaade etmemiştir. Örneğin müşriklerle yapılan ilk savaş olan Bedir Savaşına kadınların çok istemelerine rağmen katılmalarına izin vermemiş ve onların cihatlarının evlerinde çocuklarına bakmak olduğunu söylemiştir. Uhud Savaşı ve sonrasında yapılan savaşlarda ise kadınlar; cepheye su taşıma, yaralıları tedavi etme, ordu için yemek pişirme, savaş meydanında eşyaların gözetimi gibi görevlerde bulunmuşlardır. Sayıları az olmakla beraber savaşlarda fiili olarak çarpışan kadınların olduğu bilinmektedir. Ümmü Umare adlı kadın sahabe Uhud Savaşı sırasında ordunun zor durumda kaldığı zamanlarda fiili olarak çatışmış ve Hz. Muhammed'i (s.a.s.) erkeklerle birlikte korumuştur. Yine Hz. Muhammed'in (s.a.s.) halası Safiye bint Abdülmuttalib savaflara katılmış ve Hendek Savaşı sırasında bir Yahudi'yi öldürmüştür. Savafla katılan bu kadınlar ganimetten de paylarına düşeni almışlardır.¹²¹

Yine Hz. Muhammed'e vahiy geldikten sonra ilk iman eden eşi Hz. Hatice idi.¹²² Gerek ilk vahiy sırasındaki Peygamberimiz'e olan tavrı, gerekse sonrasında ona olan desteği bir kadının aslında o dönemde ne kadar değerli ve seçkin bir konumda olduğunu bize göstermektedir. Hz Hatice'nin ardından Resul-ü Ekrem'e daha birçok kadın iman etmiş ve İslâmiyet'in yayılmasında büyük fedâkarlıklar yapmışlardır. Bunlar arasında; Lübabe bint Hâris, Guzeyye, Umm Şerik, Fatıma bint Hattab, Şifa bint Abdullah, Sa'de bint Kurayz, Ümmü Habibe ve Sevde'yi zikredebiliriz.¹²³ Kadınların, İslâmiyeti bu kadar hızlı kabul etmelerinde psikolojik ve sosyolojik birçok neden bulunmaktadır.¹²⁴ Bu dönemde Mahzumoğulları'nın azatlı kölesi olan Sümeyye bint Hubbat, eşi ve oğlu ile birlikte Müslüman olmuş; türlü işkencelere maruz kalmışlardı. Allah Resulü onlara sabır tavsiye ediyor ve bunun karşılığının cennet olduğunu bildiriyordu. Bu işkenceler

¹²⁰ Hamidullah, s. 154; bkz., Savaş, *Hz. Muhammed (s.a.s.) Devrinde Kadın*, s. 117.

¹²¹ Akman, s. 260-266.

¹²² İbn İshâk, s. 190; Savaş, *Hz. Muhammed (s.a.s.) Devrinde Kadın*, s. 83.

¹²³ Hamidullah, s. 151-153; Savaş, *Hz. Muhammed (s.a.s.) Devrinde Kadın*, s. 83, 108.

¹²⁴ Savaş, "Asrı Saâdet'te Kadın ve Aile Hayatı", s. 230.

sonucunda ilk şehit unvanını almak yine bir kadına yani Hz. Sümeyye'ye nasib olmuştu.¹²⁵ Bunlarla birlikte Hz. Peygamber'in eşi Hz. Aişe'nin, Ümmü Seleme'nin ve diğer eşlerinin ilim konusundaki etkin çalışmaları bize, kadının o dönemdeki konumu ile ilgili önemli ipuçları vermektedir.¹²⁶ Hz. Muhammed Medine'ye hicret ettiğinde ve Mekke'yi fethettiğinde içinde Hind bint Utbe'nin de bulunduğu kadınlardan da tıpkı erkekler gibi biat almış ve bu uygulamasıyla kadının varlığını bir kez daha tanımıştır.

¹²⁵ İbn Hişâm, c. I, s. 432; Rıza Savaş, *Hz. Muhammed (s.a.s.) Devrinde Kadın*, s. 87.

¹²⁶ Bkz., Savaş, *Hz. Muhammed (s.a.s.) Devrinde Kadın*, s. 145-158.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. HİND BİNT UTBE'NİN NESEBİ, KABİLESİ

1.1. Hind bint Utbe'nin Nesebi ve Kabilesi

Tam adı Hind bint Utbe b. Rebi'a b. Abdüşems b. Abdümenaf'tır. Annesi Safiyye bint Ümeyye b. Hârise b. El Evkas b. Mürre b. Hilal b. Falic b. Zekvan b. Sa'lebe b. Bühse b. Süleym'dir.¹²⁷ Soyu Abdümenaf'ta Hz. Peygamber'le birleşir. Kusay'ın oğlu olan Abdümenaf, Benî Hâşim ve Benî Ümeyye'nin ortak atasıdır.

Kusay, Fihri b. Malik'in altıncı kuşak torunudur. Kusay'ın asıl adı Zeyd olup, annesi Fatıma bint Seyel'dir.¹²⁸ Bazı kaynaklarda ise Kusay'ın annesinin Kudaa kabilesinden olduğu belirtilmektedir.¹²⁹ Bu evlilikten Zühre isminde bir kızı ve uzun bir aradan sonra Kusay adındaki oğlu dünyaya geldi. Kusay'ın babası Kilab vefat edince, annesi Uzre kabilesinden Rebîa b. Haram ile evlendi. Kızı Zühre'yi Mekke'de bırakarak¹³⁰ eşinin memleketi olan Tebuk veya Yermük'e¹³¹ yerleşti. İşte bu yüzden annesi, asıl ismi Zeyd olan oğluna, uzağa giden anlamında "Kusay" ismini verdi. Uzre Kabilesi arasında büyüyen Kusay, bir gün Kudaa kabilesinden bir adamı ok yarışında yenmişti. Yenilen Kudaalı'nın kendisine "sen bizden değilsin" demesi üzerine annesinin yanına gitti. Kabilesinin Mekke'de oturduğunu, babasının Rebîa değil de Kilab b. Mürre olduğunu öğrendi ve bunun üzerine derhal Mekke'ye gitmeye karar verdi. Annesi yol emniyeti olmadığı için Kusay'ı hac mevsimine kadar bekletti ve zamanı gelince Kudaalı bir kervanla oğlunu Mekke'ye gönderdi. Hac mevsiminin sonunda da Kudaalılarla geriye dönmedi ve burada kaldı.¹³² Bazı kaynaklarda ise Kusay'ı amcasının yanına aldırıldığı bildirilmektedir.¹³³ Kusay burada Kâbe'nin hâkimiyetini elinde bulunduran Huzaa kabilesinin reisi Huleyl'in kızı Hübey bint Hüleyl b. Habeşiyeye b. Selil b. Kab b. Amr el Huzai ile evlendi. Kusay'ın hanımına Hubşiyeye b. Selul da denilirdi. Kusay'ın bu evlilikten, Abdüddar, Abdüluzza, Abdülkusay,¹³⁴ Abdümenaf adlı oğulları, Tehmur

¹²⁷ Muhammed b. Sa'd b. Menî el-Hâşimî el-Basri, *Kitâbü't-Tabakâti'l-Kebîr*, terc./edit. Adnan Demircan, 2. bsk., Siyer Yay., İstanbul 2015, c. X, s. 254-255.

¹²⁸ Sarıçam, *Emevî-Hâşimî İlişkileri*, s. 412, 37-38.

¹²⁹ Hamidullah, s. 45.

¹³⁰ İbn Sa'd, c. I, s. 51.

¹³¹ Ali Osman Ateş, "Kusay", *DİA*, Ankara 2002, c. XXVI, s. 460.

¹³² Sarıçam, *Emevî-Hâşimî İlişkileri*, s. 38.

¹³³ Hamidullah, s. 45.

¹³⁴ İbn Hişâm, c. I, s. 151.

ve Berre isminde kızları dünyaya geldi. Bazı kaynaklarda Hind isminde bir kız olduğu bahsedilir.¹³⁵

Kusay, kayınpederi öldükten sonra Huzaa kabilesinin başına geçmiştir. Kabilenin başına geçiş şekliyle ilgili farklı rivayetler bulunmaktadır. Bunlardan biri; kayınpederi olan Huleyl'in hayattayken, Kusay'ın çocuklarının çoğaldığını görünce ona görevleri gönüllü olarak devrettiğidir. Bir diğer rivayet ise, Huleyl yaşlanınca Kâbe'nin anahtarını kızı Hubba'ya vermişti. Hubba da bu anahtarı Kâbe'yi açması için bazen Kusay'a, bazen de kardeşi Muhteris'e veriyordu. Muhteris zayıf karakterli olduğu için Kusay, bir içki meclisinde bir deve ve bir tulum şarap karşılığında Kâbe'nin anahtarlarını ele geçirmiştir. Her geçen gün statüsü yükselen Kusay, çocukları çoğalıp büyüyünce ve şerefi artınca Kâbe'nin korunması ve Mekke'nin reisliğine kendisinin daha layık olduğunu düşünmeye başladı. Kureyş, Benî Kinane ve anne bir kardeşi Rizah'ın da içinde bulunduğu Kudaa Kabilesi ile görüşerek onların desteğini aldı. Bu dönemde Mudar'ın torunlarından el-Gavs b. Mürr, hac ile ilgili bir görev olan "icaze"yi yerine getiriyordu. Gavs'tan sonra bu görevi "Sufe" lakabı verilen kimseler yerine getirmeye başladı. Bunlar şeytan taşlama esnasında kendi kabilelerine öncelik tanır, diğer kabileleri sona bırakarak keyfi davranırlardı. Kusay yanında anlaştığı kabilelerle birlikte hac görevini yaparken, Sufeliler'in aynî keyfi davranışlarını görünce onlara müdahale etti ve aralarında savaş çıktı. Sufeliler bu savaş sonucunda mağlup oldular. Kusay, Sufelerin bütün görevlerini devraldı.¹³⁶ Huzaa ve Benî Bekir kabileleri sıranın kendilerine geleceğini ve ellerinden de Kâbe'nin bakımı görevinin alacağını fark edince Kusay'ın üzerine yürüdüler. El-Ebtah'ta meydana gelen savaşta her iki taraftan da pek çok kayıp oldu. Sonunda birbirlerini barışa davet ettiler ve bir hakem tayin ettiler. Hakem olarak tayin edilen Ya'mur b. Avf, Kusay'ın Mekke'yi idare etmeye ve Kâbe'ye bakmaya Huzaa kabilesinden daha layık olduğuna; Kusay'ın Huzaa ve Benî Bekir'den öldürdüğü kimselerin kanlarının diyetini ödememesine; buna karşılık onların Kureyş, Kudaa ve Kinane kabilelerinden öldürdüğü kimselerin kan diyetlerinin ödenmesine; Kusay'ın Mekke'yi idare ve Kâbe ile ilgili görevlerde serbest bırakılmasına karar verdi.¹³⁷ Bununla birlikte Mekke'de 300 yıllık Huzaa hâkimiyeti sona erdi ve Kureyş dönemi başladı.

¹³⁵ Ateş, "Kusay", c. XXVI, s. 460.

¹³⁶ İbn Sa'd, c. I, s. 52-53.

¹³⁷ Sarıçam, *Emevî-Hâşimî İlişkileri*, s. 41.

Câhiliyye döneminde Kureyş kabilesinin iktisadi ve sosyal konumu pekiyi değildi. Kureyş kabilesi Mekke'yi çevreleyen dağlar arasında çapulculuk yaparlardı. Kureyş kabilesi, oturdukları yerlerde Mekke tüccarlarına deve temin ederler ve onlara kılavuzluk yaparlardı. Aralarında bu kervanları yağmalayanlar da oluyordu. Yani Kureyş diğer kabileler için sorun teşkil ediyordu. Bu durum Kusay'ın başa geçmesi ile tamamen değişmiştir.¹³⁸ Kusay hâkimiyeti eline alır almaz dağınık halde yaşayan Kureyş kabilesini bir araya getirdi ve harem bölgesine yerleştirdi. İşte Kusay'a bu yaptığı işten dolayı "mücemmi" (birleştirici)" lakabı verilmiştir. Kureyş kabilesine daha önce Benü'n-Nadr denilirdi. Kusay'la birlikte Kureyş diye anılır olmuştur.¹³⁹ Kusay, yaptığı bu yerleştirme işine Araplar'ın muhalefetini engellemek için de hacılara bolca ikramlarda bulundu. Kusay, kabilesini şehre yerleştirirken yakın akrabalarını iç kısma (el-Bitah), uzak akrabalarını da dış kısma (ez-Zevahir) yerleştirmiştir. Kureyş el-Bitah, İslâmiyetin ortaya çıktığı dönemde; Hâşim, Ümeyye, Nevfel, Muttalib, Zühre, Abdüddar, Esed, Teym, Mahzum, Adiy, Cumah ve Sehm. Kureyş ez-Zevahir ise şu kabilelerden oluşuyordu: Muharib (b. Fihri) oğulları, Harib (b. Fihri) oğulları, Teym el-Edrem (b. Galib) oğulları ve Amir (Lüey) oğullarından oluşmaktaydı.¹⁴⁰

Diğer hizmetlerin ardından, Kusay Darünnedve'yi yaptırdı ve kapısını Kâbe yönüne açtı. Darünnedve hayır işlerinde olsun, şer işlerinde olsun Kureyş kabilesinin toplanma yeriydi. Burada önemli kararlar alınır ve pek çok tören, merasim burada tertiplenirdi.¹⁴¹ Kusay Kâbe ile ilgili görevler olan, hicabe, sikaye, rifade, liva ve nedveyi kendisinde topladı. Ayrıca Mekke'ye giren herkesten gümrük alırdı. Kusay'ın en büyük oğlu Abdüddar idi. O zayıf karakterli biriydi ve kardeşleri ondan daha üstün meziyetlilerdi. Kusay yaşlanınca onunla şu konuşmayı yaptı: *"Ey oğlum! Kardeşlerin şerefte senin önünde olsalar bile, vallahi ben seni kavmimin başına geçireceğim. Sen kendin onun kapısını açmadıkça, onlardan hiçbirisi Kâbeye giremeyecekler. Sen bizzat belirlemedikçe, Kureyş savaş için bir birlik tayin edemeyecektir. Bir adam Mekke'de ancak senin oluşturacağın yardımla su içecektir. Yine hac mevsiminde, Mekke'de bir kimse ancak senin yemeğinden yiyebilecektir. Kureyş kendi içlerinden biri hakkında ancak senin evinde karar verebilecektir."*¹⁴² Bu konuşmayı yaptıktan sonra Kusay,

¹³⁸ İrfan Aycan, *Saltanata Giden Yolda Muaviye*, 4. bsk., Ankara Okulu Yay., Ankara 2014, s. 20.

¹³⁹ İbn Sa'd, c. I, s. 57.

¹⁴⁰ Sarıçam, *Emevî-Hâşimî İlişkileri*, s. 41-43.

¹⁴¹ İbn Sa'd, c. I, s. 55-56.

¹⁴² İbn Hişâm, c. I, s. 180.

uhdesinde bulunan görevler olan darünnedveyi, hicabeyi, livayı, sikayeyi ve rifadeyi ona bıraktı. Kusay miladi 480 yılında vefat etti¹⁴³ ve el-Hacun'da gömüldü.¹⁴⁴ Bu tarihten sonra Kusay'ın oğulları görevleri devraldı. Yetkiler her ne kadar Abdüddar'ın elinde bulunsa da, Kureyş'in reisi Abdümenaf olmuştur.¹⁴⁵

Abdümenaf'ın asıl adı Muğire olup, tahmini olarak miladi 430 yılında Mekke'de doğduğu rivayet edilmektedir.¹⁴⁶ Çok güzel olduğu için kendisine “kamer” adı da verilirdi. Oldukça cömert biriydi ve Kureyşliler ona “feyyaz” derlerdi. Abdümenaf b. Kusay'ın iki ayrı hanımından,¹⁴⁷ İbn Sad'a göre üç hanımından on iki çocuğu dünyaya geldi. İlk hanımı olan Atiketü'l Kübra bint Mürre'den; Muttalib, Hâşim, Abdüşems, Tuma, Hayye, Kilabe, Berre, Hale dünyaya gelmiştir. İkinci hanımı olan Vakıde bint Ebû Udey (Amir)'den; Nevfel, Ebû Amr, Ebû Übeyd dünyaya gelmiştir. Rayta isimli çocuğu ise sakif kabilesinden Benî Kinane b. Hüzeyme'den Benî Hilal b. Muayt'ın annesidir.¹⁴⁸

Kusay sağlığında bütün yetkileri büyük oğlu Abdüddar'a bırakmıştı. Fakat bu işe ehil olmadığından kardeşlerinin de teklifiyle Abdümenaf görevleri devraldı. Bunun üzerine Kureyşliler arasında anlaşmazlık çıktı. Bir kısmı Abdüddar'ı (el-Ahlâf), diğer bir kısmı da Abdümenaf'ı (el Mutayyebûn) destekledi. Bu anlaşmazlık sonucunda neredeyse savaş çıkacaktı. Araya giren kişiler; darünnedve, sidane ve liva görevlerini Abdüddar'a, sikaye, rifade ve kıyade görevlerini Abdümenaf'a vermek suretiyle anlaşmazlığı yoluna koydular.¹⁴⁹ Abdümenaf'ın oğullarından, Hâşim, Abdüşems, Muttalib ve Nevfel aralarında anlaşma yaparak “Eshabü'l-ilaf”(anlaşma sahipleri) çevre ülkelere ticari seyahatlerde bulundular.¹⁵⁰ Bu ilaf işinin başında da Hâşim bulunmakta idi.¹⁵¹ Hâşim, Kureyş'in yaz ve kış seyahatlerini ilk düzenleyen ve bunu âdet haline getirendir. Hâşim, Rumlar ile Şam'daki Gassaniler; Abdüşems, Habeşistanlılar; Nevfel, Farslılar ile Irak'taki Münzirler; Muttalib, Yemen idarecileriyle ticari imtiyaz anlaşmaları yaptılar. Bu sayede bu bölgelerde hiçbir engelleme ile karşılaşmadan ticari faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. Ticari seyahatlerle o kadar meşgullerdi ki; Hâşim

¹⁴³ Sarıçam, *Emevî-Hâşimî İlişkileri*, s. 51.

¹⁴⁴ İbn Sa'd, c. I, s. 59.

¹⁴⁵ Sarıçam, *Emevî-Hâşimî İlişkileri*, s. 51.

¹⁴⁶ Mustafa Fayda, “Abdümenaf b. Kusay”, *DİA*, İstanbul 1998, c. I, s. 287.

¹⁴⁷ Fayda, “Abdümenaf b. Kusay”, *DİA*, c. I, s. 287.

¹⁴⁸ İbn Sa'd, c. I, s. 61-62.

¹⁴⁹ Fayda, “Abdümenaf b. Kusay”, *DİA*, c. I, s. 287.

¹⁵⁰ Sarıçam, *Emevî-Hâşimî İlişkileri*, s. 56.

¹⁵¹ İbn Sa'd, c. I, s. 62.

Gazze’de, Muttalib Yemen bölgesindeki Radman’da, Nevfel Irak içlerindeki Selman’da ticari faaliyetlerini sürdürürken vefat etmişler ve buralara defnedilmişlerdir. Kardeşlerden sadece Abdüşems’in ölüm yeri Mekke’dir.

Ticari başarısıyla takdirleri üzerinde toplayan Hâşim, Mekke’de kıtlık yılları baş gösterdiği bir dönemde Şam’a giderek kendisi için ekmek yaptırdı. Sonra Mekke’ye dönerek bu ekmekleri ufalttı ve bu ekmekleri taşırken kullandığı develerini de kestirdi. Bundan tirit hazırlattı ve Kureyş’in karnını doyurdu. Asıl adı Amr iken¹⁵² bu olaydan dolayı kendisine Hâşim (ekmekleri küçük parçalara ayıran) denmiştir.¹⁵³ Hâşim, dedesi Kusay gibi Mekke’nin zenginlerinden aynî ve nakdî yardımlar topladı ve hac ibâdetini yeniden organize etti. Kendisi de bu iş için malından büyük bir pay ayırırdı. Kardeşi Abdüşems (Hind bint Utbe’nin büyük dedesi) çok çocuklu ve fakirdi. Zamanının çoğunu seyahatlerde geçirirdi. Buraya kadar Hind bint Utbe’nin de büyük dedelerinden olan Kusay ve oğulları ile ilgili genel bir bilgi verdikten sonra, İslâm’ın ilk doğduğu yıllarda da kendini bariz bir şekilde gösteren ve bu ailenin İslâm’a geç girmesine sebep olan Emevî-Hâşimî çekişmelerinin tarihi seyri hakkında bilgi vermeye çalışacağız.

1.2. Emevî-Hâşimî Çekişmeleri

Abdümenaf’ın oğulları (Abdüşems, Hâşim, Muttalib, Nevfel) arasında kendi dönemlerinde bariz bir anlaşmazlık ortaya çıkmadı. Onlar işlerini dayanışma içinde sürdürdüler. Yalnız bu kardeşlerden Hâşim ile Muttalib’in, Abdüşems ile de Nevfel’in iyi anlaştığı ve dost oldukları bildirilmektedir. Bu ikili dostluklar çocuklarına da yansımış, Emevî-Hâşimî çekişmelerinin de etkisiyle İslâm’ın doğduğu sıralarda Abdümenaf oğullarının ikiye bölünmesine sebep olmuştur. Câhiliyye döneminde Hâşimoğulları ile Ümeyyeoğulları arasındaki anlaşmazlıklar bir savaş şeklinde değil de, daha çok çekişmeler şeklinde cereyan etmiş ve genelde anlaşmazlıklar bir hakem tayini ile halledilmiştir. Bu dönemde iki çekişme göze çarpmaktadır: Bunlardan birincisi; Hâşim b. Abdümenaf’la yeğeni olan Ümeyye b. Abdüşems arasında, ikincisi ise; bunların oğulları olan Abdülmüttalib b. Hâşim ile Ebû Süfyan’ın babası ve Hind bint Utbe’nin de kayınpederi olan Harb b. Ümeyye arasındaki çekişmedir.¹⁵⁴

¹⁵² Âdem Apak, *Ana Hatlarıyla İslâm Tarihi (Hz. Muhammed Dönemi)*, 17. bsk., Ensar Basımevi, İstanbul 2016, c. I, s. 114-115.

¹⁵³ İbn Sa’d, c. I, s. 62.

¹⁵⁴ Sarıçam, *Emevî-Hâşimî İlişkileri*, s. 69, 61, 88.

1.2.1. Hâşim b. Abdimenâf ile Ümeyye b. Abdişems Arasındaki Çekişme

Daha önce de bahsettiğimiz gibi; Hâşim, rifade ve sikaye görevlerini layıkıyla yerine getiriyor, kendi malından da bolca ikramlarda bulunuyordu. Bu durum onu halk nezdinde çok sevilen ve sayılan biri haline getirmişti. Yeğeni olan Ümeyye b. Abdişems ise bunu kıskanıyor ve zengin olmasına rağmen amcası Hâşim'in yaptığı işleri beceremiyor¹⁵⁵ yahut da malına kıyamayıp, bu işten vazgeçiyordu.¹⁵⁶ Kureyş de bu durumla alay ediyordu. Zamanla amcasına olan kıskançlığı arttı ve birbirlerine karşı övünmeye ve düşmanlığa yol açtı. Ümeyye bu durumu kardeşleri ile görüştü ve amcasını muhakemeye davet etti. Hâşim gerek yaşının ileri olması, gerekse de halk nezdindeki itibarından dolayı böyle bir şeyin gereksizliğini düşünerek kabul etmek istemese de Kureyş'in de baskısıyla kabul etti.¹⁵⁷ Ama Hâşim bu işi bir şarta bağladı. Kaybeden taraf değeri yüksek elli deveyi Kâbe'nin yanında kurban edip halka yedirecek ve on yıl müddetle de Mekke'den uzaklaşacaktı. Bu şartında bile Hâşim'in ne kadar yüce gönüllü ve asil olduğunu görmek mümkündür. Ümeyye bu şartı kabul etti ve Usfan'da oturan, el-Amr b. El Hamık'ın dedesi olan Huzaa kâhinini hakem tayin ettiler. Kâhine giderken Ümeyye'nin kayınpederi Ebû Hemheme de şahit olarak yanlarında hazır bulundu. Kâhine "*Hâşim b. Abdimenâf'la Ümeyye b. Abdişems arasında hükmünü ver. Hangisi daha şereflidir?*" dediler. Kâhin şu cevabı verdi.

"Nasıl ki ay aydınlıktır, yıldız parlaktır, bulut yağmur yağdırır ve havada kuş uçarsa; Necd'e doğru veya el-Ğavr'e (Tihame'den batı tarafına doğru iniş ve engebe olan yere) doğru sefer yapan yolcu, iz sayesinde yolunu bulursa; Hâşim övünç meselesi olan şeylerin hepsinde Ümeyye'yi geçti. Ebû Hemheme de bundan haberdardır." Kâhinin bu şekilde Hâşim'in lehine karar vermesiyle Hâşim, Ümmeyye'den develeri alıp boğazladı ve Mekke'de bulunanlara yedirdi. Ümeyye de anlaşmaya uyarak Şam'a gitti ve orada on yıl kaldı.¹⁵⁸ İşte bu hadise Hâşimoğulları ile Ümeyyeoğulları arasındaki ilk çekişmedir.

¹⁵⁵ İbn Sa'd, c. I, s. 63.

¹⁵⁶ Sarıçam, *Emevî-Hâşimî İlişkileri*, s. 89.

¹⁵⁷ İbn Sa'd, c. I, s. 64.

¹⁵⁸ Sarıçam, *Emevî-Hâşimî İlişkileri*, s. 90.

1.2.2. Abdülmuttalib b. Hâşim ve Harb b. Ümeyye Çekişmesi

Hâşim vefat edince oğlu Şeybe b. Amr'ın bakımını annesi ve dayıları üstlenmiş, Medine'de ikamet etmeye devam etmişlerdi. Daha önceki bölümlerde Hâşim'in asıl isminin Amr olduğunu belirtmiştik. Daha sonra amcası Muttalib, onu Mekke'ye kabilesinin yanına getirmek üzere Medine'ye gitti. Şeybe'yi dayılarıyla ok atarken buldu ve onu babasının saçındaki beyazlıktan tanıdı. Muttalib bu manzara karşısında çok duygulandı ve Şeybe'yi kucaklayarak ona Yemen işi bir elbise giydirdi. Daha sonra evlerine giderek annesinden Şeybe'yi istedi. Annesi Selma, Şeybe'yi vermeye yanaşmadı ise de, Muttalib'in kararlılığını görünce bu işe razı olmak zorunda kaldı. Ondan, üç gün misafirleri olmasını talep etti ve bu üç günün sonunda Muttalib ve yeğeni Medine'ye döndüler. Muttalib'in yanında bu yabancı çocuğu görenler Şeybe'yi onun kölesi zannettiler ve ona Muttalib'in kölesi anlamında "Abdülmuttalib" dediler.¹⁵⁹ Abdülmuttalib kabilesinin başına geçti sikaye ve rifadeyi üslendi.

Yukarda Hâşim ile Ümeyye arasındaki çekişmeyi ve bunun sonunda da Ümeyye'nin Şam'a gittiğini belirtmiştik. Ümeyye b. Abdişems bu süre zarfında Yahudi asıllı bir kadınla evlenmiş ve bu kadının Yahudi asıllı eski kocasından olma çocuğu Amr'ı da nesebine katmıştı. Mekke'ye dönerken de bu çocuğu beraberinde getirmişti. Amr, Ukbe b. Ebî Muayt'ın babasıdır. Ümeyye döndükten sonra kabilesindeki eski konumunu devam ettirmiştir. Ümeyye'nin vefatından sonra kabilenin başına oğullarından Harb geçmiştir. Harb gerçekleşen fîcar savaşlarında Kureyş kabilesinin komutanlığını yapmıştır.¹⁶⁰

Harb ile Abdülmuttalib'in ilk zamanlar iyi anlaşığı hatta Abdülmüttalib'in kızı Safiye ile Harb'in oğlu Hâris evlendiği görülmektedir. Daha sonra ilişkileri bozuldu. Bunun sebebi olarak da kaynaklarda şu rivayet bulunmaktadır: Abdülmuttalib'in emanı altında ticaretle meşgul olan "Uzeyne" isminde bir Yahudi vardı. Bu Yahudi Harb'e sert ve kaba sözler sarf etmiş, Harb de buna kızarak bu Yahudi'yi öldürmüştü. Abdülmuttalib bunu öğrenince öldürülen Yahudi'nin kan bedelini Harb'den istedi. Harb buna yanaşmadı ve katilleri de teslim etmedi. Araları bozuldu ve birbirlerine sert sözler söylediler. Sonunda birbirlerini münafereye (yarışan iki tarafın kabul ettiği hakem huzuruna çıkma) davet ettiler. Bunun üzerine hakem olarak Habeşistan Kralı Necaşi'yi

¹⁵⁹ İbn Sa'd, c. I, s. 68-70.

¹⁶⁰ Muhammed Ahmed Câdu'l-Mevla Bek, Ali Muhammed el-Beccâvî, Muhammed Ebü'l-Fazl İbrahim, *Eyyâmü'l-Arab fi'l-Cahiliyye*, Dâru İhyâi'l-Kütübi'l-Arabiyye, Beyrut 1961, s. 329; Aycan, s. 23-24.

tain etmek isteseler de o bunu kabul etmedi. Daha sonra Nüfeyl b. Abdiluzza'yı hakem tain ettiler. Nüfeyl şu sözleri söyledi: *“Ey Ebû Amr! Sen boyu senden daha uzun, yüzü senin yüzünden daha güzel, başı senin başından daha büyük, yaramazlığı seninkinden daha az, çocukları seninkinden çok, ihsanları seninkinden daha bol, ırzını ve şerefini seninkinden daha dikkatli koruyan bir adamla münaferede mi bulunuyorsun? Ben bunu söylüyorum. Ancak sende hasletler de var. Sen halimsin. Araplar arasında soylusun, dayanıklısın, kabilen seni seviyor. Ancak sen şan ve şerefte kendinden üstün olan birisiyle münaferede bulundun.”* Nüfeyl, Harb'in aleyhine karar verdi. Harb bunu kabullenemedi ve hakemlik yapan Nüfeyl'in kabilesini Mekke'den çıkarmak istedi. Bu iş için Abdüşems oğulları ve Nevfel oğulları'nın desteğini aldı. Bunun üzerine de Abdülmuttalib, Hâşimoğulları, Muttaliboğulları ve Zühreoğulları'nın desteğini aldı. Harb meselenin büyüdüğünü görünce bu işten vazgeçti ve Yahudi'nin kan bedeli olan yüz deveyi Abdülmuttalib'e verdi. Bu olay Abdümenafogullarının ikiye bölünmesinde önemli bir yer teşkil etmektedir.¹⁶¹

Sonuç olarak; Ümeyye b. Abdüşems ile Hâşim b. Abdimenâf'tan bu yana karşılıklı ilişkiler pekiyi seyretmemiştir. Son peygamber Hz. Muhammed'in de Abdülmuttalib'in torunu olması, Ümeyyeoğulları arasında tepkiyle karşılanmış ve bu mücadele Bedir Savaşı'nda birçok Ümeyyeli'nin de ölmesiyle doruk noktasına ulaşmış ve yıllarca sürmüştür.¹⁶²

¹⁶¹ Sarıçam, *Emevî-Hâşimî İlişkileri*, s. 96-97.

¹⁶² Aycan, s. 24.

İKİNCİ BÖLÜM

2. İSLÂM ÖNCESİ HİND BİNT UTBE

2.1. Hind bint Utbe'nin Doğumu ve Ailesi

Araştırmalarımız sırasında Hind'in doğum yeri ve tarihi ile ilgili kaynaklarda herhangi bir bilgiye rastlayamadık. Hind'in babası Utbe'nin hayatını Mekke'de geçirdiği ve buranın önde gelenlerinden olduğunu bildiğimiz için de Hind'in Mekke'de doğup büyüdüğünü söyleyebiliriz. Yine doğum tarihi ile ilgili bir bilgi bulunmadığı için Hind'in doğum tarihine ancak tahmini olarak ulaşabiliriz. Hind'in ikinci evliliğini yaptığı Ebû Süfyan'dan ilk doğan çocuğu Muaviyedir. Muaviye'nin doğum tarihi ile alakalı olarak kaynaklarda 602 ve 603 tarihleri verilmektedir.¹⁶³ Arap toplumunda kadınların erken evlilik yaptığı da göz önüne alınırsa ikinci evliliğini yapan Hind'in bu sıralarda yirmili yaşların başlarında olduğu sonucunu çıkarabilir ve buna göre doğum tarihini 580 olarak kabul edebiliriz.

Mekke eşrafının ileri gelen bir ailesinde yetişen Hind, oldukça akıllı,¹⁶⁴ zeki, mağrur ve görüşüne önem verilen bir hanımdı.¹⁶⁵ Kültürlü bir ailede yetişmiş olup, fasih bir dil ile konuşur ve son derece iyi şiirler söylerdi.¹⁶⁶ Aynı zamanda iyi bir biniciydi.¹⁶⁷ İri yapılı şişmanca bir bayan¹⁶⁸ olup oldukça güzeldi.¹⁶⁹ Gerek İslâm'a girmeden önce, gerekse girdikten sonra mağrur bir şahsiyete sahip olan¹⁷⁰ Hind'in annesi Safiyye bint Ümeyye b. Hârise b. El Evkas b. Mürre b. Hilal b. Falic b. Zekvan b. Sa'lebe b. Bühse b. Süleym'dir.¹⁷¹ Soyu Abdümenaf'ta Hz. Peygamberle birleşir. Kusay'ın oğlu olan Abdümenaf, Benî Hâşim ve Benî Ümeyye'nin ortak atasıdır.¹⁷²

¹⁶³ Hayrettin ez-Zirikli, *el-A'lâm*, 7. bsk., Daru'l-İlmi'l-Melayîn, Beyrût, 1986, c. VII, s. 261; Aycan s. 25; Aycan, "Muaviye b. Ebû Süfyan", *DİA*, c. XXX, s. 332.

¹⁶⁴ Şemsüddin Muhammed b. Ahmed b. Osman ez-Zehabî, *Târîhu'l-İslâm ve Vefeyâti'l-Meşâhîr ve'l-A'lâm*, thk. Ömer Abdüsselam Tedmürî, Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, Beyrut 1989/1409 H., c. III, s. 298; Hilal-Abdullah Kara, *Hanım Sahabeler*, Nesil Yay., İstanbul 2017, s. 214.

¹⁶⁵ İbn Esîr İzzeddin Ebû'l-Hasen Ali b. Muhammed el-Cezeri, *Üsdü'l-Ğâbe fî Ma'rifeti's-Sahabe*, thk. Muhammed Abdülmun'im el-Berrî, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, c. VII, s. 281; Zirikli, c. VIII, s. 98; Kara, s. 214.

¹⁶⁶ Zirikli, c. VIII, s. 98.

¹⁶⁷ Ömer Rıza Kehhâle, *A'lâmü'n-Nisâ' Fî Âlemi'l-Arabî ve'l-İslâm*, Müessesetü'r-Risale, Beyrut 1959, c. V, s. 240.

¹⁶⁸ Kara, s. 214.

¹⁶⁹ Zehabî, *Târîhu'l-İslâm*, c. III, s. 298.

¹⁷⁰ İbn Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, c. VII, s. 281; Zirikli, c. VIII, s. 98.

¹⁷¹ İbn Sa'd, C. X, s. 254-255.

¹⁷² Sarıçam, *Emevî-Hâşimî İlişkileri*, s. 38, 412.

Hind'in Velid ve Huzeyfe isminde erkek kardeşleri bulunmaktadır. Velid elli yaşında iken Bedir Savaşı'nda müşrik saflarında öldürülmüştü.¹⁷³ Diğer kardeşi Ebû Huzeyfe'nin asıl ismi Mihşem olup ailesinin karşı çıkmasına rağmen Dâru'l-Erkam'da ilk Müslüman olanlardandır.¹⁷⁴ O'da ailenin diğer fertleri gibi o günün şartlarında nadir bulunan okuma yazma bilenler arasında bulunmakta idi.¹⁷⁵ Habeşistan'a yapılan iki hicrete de eşiyle birlikte katıldı.¹⁷⁶ Burada buldukları sırada Muhammed isminde bir oğulları oldu ve Muhammed'in çocuğu olmadı.¹⁷⁷ Daha sonra Mekke'ye dönerek hicrete kadar Hz. Muhammed'in yanından ayrılmadı. Ebû Huzeyfe, Batn-ı Nahle Seriyyesine¹⁷⁸ ve Hz. Muhammed ile birlikte Bedir, Uhud ve Hendek savaşlarına katıldı.¹⁷⁹ Bedir Savaşı sırasında Hz. Muhammed Benî Hâşim'den zorla savaşa çıkarılanların özellikle de Abbas'ın öldürülmemesini emretmişti. Ebû Huzeyfe bunu duyunca; "babalarımızı, oğullarımızı, kardeşlerimizi ve aşiretimizi katledeceğiz de Abbas'ı mı bırakacağız. Andolsun eğer Abbas ile karşılaşsam onu öldüreceğim." diyerek tepki vermiş ve daha sonraları hep bu davranışının pişmanlığı ile yaşamış ve bu sözünden dolayı kendini güvende hissetmemiştir.¹⁸⁰ Ebu Huzeyfe Yemame savaşında kahramanca savaşırken 53 veya 54 yaşlarında iken şehit olmuştur.¹⁸¹

Hind'in babası Utbe'nin gerek İslâmiyet'ten önceki ve gerekse sonraki konumu önemli olduğu için onu ayrı bir başlık halinde ve ayrıntılı olarak ele almayı uygun gördük. Çünkü Utbe'yi tanıdığımız takdirde tezimizin konusu olan Hind'i anlamak bizim için daha da kolay olacaktır.

¹⁷³ Belâzürî, Ahmed b. Yahya, *Ensâbü'l- Eşrâf*, thk. Muhammed Hamidullah, Daru'l-Mearif, Mısır t.y., c. I, s. 151.

¹⁷⁴ İbn Hişâm, c. II, s. 364; Belâzürî, *Ensâbü'l- Eşrâf*, c. V, s. 370; Selman Başaran, "Ebû Huzeyfe", *DİA*, İstanbul 1994, c. X, s. 159.

¹⁷⁵ Başaran, "Ebû Huzeyfe", c. X, s. 159.

¹⁷⁶ İbn İshâk, s. 290; Başaran, "Ebû Huzeyfe", c. X, s. 159.

¹⁷⁷ İbn İshâk, s. 340.

¹⁷⁸ Başaran, "Ebû Huzeyfe", c. X, s. 159.

¹⁷⁹ Belâzürî, *Ensâbü'l- Eşrâf*, c. V, s. 370; Başaran, "Ebû Huzeyfe", c. X, s. 159.

¹⁸⁰ İbn Hişâm, c. II, s. 364-365; İbn Esîr İzzeddin Ebû'l-Hasen Ali b. Muhammed el-Cezerî, *el-Kâmil fi't-Târih*, 1. bsk., thk. Ebû'l-Fidâ Abdullah el-Gâzî, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut 1987/1407 H., c. II, s. 25-26; Cafer Muhammed b. Cerir et-Taberi, *Tarihu't-Taberî Târihu'r-Rusûl ve'l-Mülûk*, 2. bsk., Dâru'l-Maârif, Mısır 1962/1382 H., c. II, s. 450; Köksal, c. III, s. 329.

¹⁸¹ Belâzürî, *Ensâbü'l- Eşrâf*, c. V, s. 370; İbn Asâkir, Ebû'l-Kasım Ali b. Hasan b. Hibetillah b. Abdullah, *Târihu Medîneti Dimaşk*, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1995/1415 H., c. LXX, s. 175; Başaran, "Ebû Huzeyfe", c. X, s. 159.

2.1.1. Babası Utbe b. Rebîa

Utbe b. Rebîa b. Abdüşems b. Abdümenaf b. Kusay'dır.¹⁸² Künyesi, Ebû'l-Velid¹⁸³ olup, Mekke'li müşriklerin önde gelenlerindedir.¹⁸⁴ Soyu Abdümenaf'ta Peygamber Efendimiz ile birleşmektedir.¹⁸⁵ Babasını küçük yaşta kaybettiği için Ebû Süfyan'ın da babası olan Harb b. Ümeyye'nin yanında yetişmiştir.¹⁸⁶ Safiyye bint Ümeyye ile evlenmiştir. Velid ve Huzeyfe isminde oğulları, Hind isminde kızı vardır.¹⁸⁷ Mekke'de sözü dinlenen, ağır başlı,¹⁸⁸ şair, cömert ve hatip biriydi.¹⁸⁹ Harb b. Ümeyye b. Abd'i Şems¹⁹⁰ komutasındaki Eyyamü'l-ficari'l-evvelin dördüncü Savaşı'nda arabuluculuk yaparak savaşın daha da uzamasını engellemiştir.¹⁹¹ Bu dönemde Utbe, sözü dinlenen ve Mekke eşrafının kendisine işleri konusunda danıştığı önemli şahsiyetlerden birisiydi. Ahlaki özelliklerinden dolayı hatta beklenen peygamberin Utbe olabileceğini söyleyenler bile vardı.¹⁹² Nitekim Utbe, Hılfü'l-Ahlâf¹⁹³ sahibidir.¹⁹⁴ Tarihte yapılan çok önemli anlaşmalardan olan Hılfü'l-Fudûl'e,¹⁹⁵ Hılfü'l-Ahlâf'tan kimse çağrılmadığı için katılamamış ve bu olaya üzüntüsünü; "Eğer Hılfü'l-Fudûl'e katılmam için soyumdan ve ailemden ayrılmam gerekseydi bunu hiç çekinmeden yapardım"¹⁹⁶ sözleriyle ifade etmiştir. Hz. Muhammed'e ilk vahyin geldiği ve açıktan davetin başladığı döneme kadarki zamanı incelediğinde, Utbe ile ilgili olumsuz bir rivayete rastlanmamaktadır. Tarihte Kâbe'nin üçüncü inşası¹⁹⁷ sırasında orada

¹⁸² Sarıçam, *Emevî-Hâşimî İlişkileri*, s. 412.

¹⁸³ Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşraf*, c. I, s. 151.

¹⁸⁴ Adnan Demircan, "Utbe b. Rebîa", *DİA*, İstanbul 2012, c. XLII, s. 235.

¹⁸⁵ Sarıçam, *Emevî-Hâşimî İlişkileri*, s. 412.

¹⁸⁶ Demircan, "Utbe b. Rebîa", c. XLII, s. 235.

¹⁸⁷ İbn Sa'd, c. I, s. 254.

¹⁸⁸ İbn İshâk, s. 271.

¹⁸⁹ Demircan, "Utbe b. Rebîa", c. XLII, s. 235.

¹⁹⁰ İbn Hişâm, c. I, s. 249.

¹⁹¹ İbn Kesîr, Ebû'l-Fidâ İsmail b. Ömer, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, 1. bsk., thk. Abdullah b. Abdül Muhsin, Hicr Bsm. 1997, c. IV, s. 454; Hüseyin Algül, "Ficar", *DİA*, İstanbul 1996., c. XIII, s. 52.

¹⁹² Köksal, c. I, s. 275.

¹⁹³ **Hılfü'l-Ahlâf:** Abdüddâroğulları'nın Kureyş'ten beş kabile ile anlaşarak Hılfü'l-mutayyebîne karşı oluşturdukları ittifaktır. Algül Hüseyin, "Hılfü'l-Ahlâf", *DİA*, İstanbul 1998, c. XVIII, s. 31.

¹⁹⁴ Demircan, "Utbe b. Rebîa", c. XLII, s. 236.

¹⁹⁵ **Hılfü'l-Fudûl:** Bazı Kureyş kabilelerinin, Mekke'de haksızlığa uğrayan insanlara yardım etmek amacıyla kurulan ve Hz. Muhammed'in de katıldığı anlaşmadır. İbn Hişâm, s. 183.

¹⁹⁶ Adnan Demircan, "Utbe b. Rebîa", c. XLII, s. 236.

¹⁹⁷ Kâbe tarihte beş kez inşa edilmiştir: İlki, Âdem (a.s.)'in oğlu zamanında inşa edilendir. İkincisi, Hz. İbrahim ve oğlu İsmail tarafından inşa edilendir. Üçüncüsü, Peygamber Efendimiz'in bizzat iştirak ettiği Kureyş kabilesi tarafından inşa edilendir. Dördüncüsü, İbn'i Zübeyr ve beşincisi de, Abdülmelik b. Mervan zamanında inşa edilendir. İbn Hişâm, c. I, s. 256.

bulunmuş, Haceru'l-Esved'i yerine koyarken serilen örtünün ucundan tutmuştur.¹⁹⁸ Buraya kadar Utbe'nin, İslâm öncesi hayatıyla ilgili önemli olayları aktardık. Bu bölümden sonra Utbe'nin, Hz. Muhammed nübüvvetini ilan ettikten sonra ona tepkisi, yürüttüğü faaliyetleri ve Bedir Savaşı'nda öldürülmesi ile ilgili rivayetleri aktarmaya çalışacağız.

Hz. Muhammed'e ilk vahiy geldikten sonra İslâmiyet, üç yıl gizliden tebliğ edilmiş ve Müslümanların sayısı günden güne artmaya başlamıştı. Açıkta tebliğ emri geldikten sonra Hz. Muhammed, Hz. Ali aracılığıyla yakın akrabalarını yemeğe çağırdı. Bu yemekte onları İslâm'a davet etti. Onlar kabul etmedikleri gibi Hz. Muhammed ile alay ettiler ve oradan uzaklaştılar.¹⁹⁹ Daha sonra ise Hz. Muhammed ve inanlara alay etme, hakaret, işkence, ambargo, şiddet politikası gibi uygulamalarda bulundular.²⁰⁰ Utbe b. Rebîa, Şeybe b. Rebîa ve Ebû Süfyan b. Harb, Hz. Muhammed'e İslâmiyet ile birlikte düşman kesilmişlerdi. Ancak kendi kabilesinden olmasından dolayı fazla da kin beslemiyorlardı.²⁰¹ Hz. Muhammed'e inanların sayısı günden güne artıyor ve bu durum Mekkeli müşrikleri bir hayli endişelendiriyordu. Hz. Hamza'nın da Müslüman olmasıyla birlikte endişeler daha da arttı ve müşrikler artık daha somut adımlar atmaya karar verdiler. Bu adımlardan biri de Utbe tarafından atılmış ve kendisi Hz. Muhammed ile görüşmek ve ona bazı tekliflerde bulunmak üzere onun yanını gitmiştir.²⁰² İbn Kesir'deki rivayete göre ise, Mekkeli müşrikler bu konuda, görüşme yapmak üzere; ehil olduğu, sihir, şiir gibi konuları iyi bildiği için Utbe'yi bu konuda görevlendirmişlerdir.²⁰³ Utbe'nin amacı onunla pazarlık yapıp, bazı dünyalık menfaatler karşısında Hz. Muhammed'i davasından vazgeçirmektir. Orada bulunanlar bunu kabul etti ve Utbe, Hz. Muhammed mescitte otururken ona şöyle hitap etti: *“Yeğenim! Şüphesiz aile içinde, sen bizden daha güçlü, nesepçe daha şerefli sin. Kavmine büyük bir şey getirdin. Onların topluluğunu dağıttın. Akıllarını idraksizlikle suçladın. Tanrılarını, dinlerini eleştirdin. Geçmiş atalarına kâfir dedin. Benî dinle, sana bir takım şeyler teklif edeceğim. Tekliflerim üzerinde düşünür, belki onlardan bazısını kabul edersin. Ey yeğenim, eğer mal istiyorsan sana mal veririz, en zenginimiz olursun. Şeref istiyorsan*

¹⁹⁸ İbn Hişâm, c. I, s. 256; M. Asım Köksal, *Hz. Muhammed ve İslâmiyet*, 3. bsk., Işık Yay., İstanbul 2010, c. I, s. 139.

¹⁹⁹ Köksal, c. I, s. 239-241.

²⁰⁰ Mustafa Ağırman, “Asrı Saâdet'te Ordu ve Savaş Stratejisi”, *“Bütün Yönleriyle Asrı Saâdet'te İslâm”*, edt. Vecdi Akyüz, Beyan Yay., İstanbul 1995, c. IV, s. 22-26.

²⁰¹ İbn Sa'd, c. I, s. 188; Köksal, c. I, s. 270.

²⁰² İbn Hişâm, c. I, s. 389; İbn İshâk, s. 271; Apak, s. 166.

²⁰³ İbn Kesir, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, c. IV, s. 2637-2638.

seni başımızda en şerefle kılarız.²⁰⁴ Krallık dilersen seni kral yaparız. Bu sana gelen bir cin peri ise ve kendinden uzaklaştıramıyorsan tedavi çareleri ararız. Bu hususta seni iyileştirmek için bütün malımızı, varlığımızı harcarız. Çünkü çoğu zaman, insana cin galip gelir de, tedavi olmadıkça cin ondan çıkmaz. Belki de, onun getirdiği şiir içini coşturuyordur. Vallahi, siz, Abdulmuttaliboğulları başkalarının yapamadığı şekilde şiir söyleyebiliyorsunuz.” Utbe konuşmasını bitirince, Hz. Peygamber; “Konuşman bitti mi, ey Ebû'l-Velid?” buyurdu. Ebû'l-Velid “evet” dedi. Allah Rasûlü (s.a.s.): “Benî dinle” buyurunca, Ebû'l-Velid “dinlerim” dedi. Hz. Muhammed de “Bismillahirrahmanirrahim. Ha-Mim. (Kur'an) Rahman ve Rahim olan Allah katından indirilmiştir. (Bu) bilen bir kavim için, ayetleri Arapça okunarak açıklanmış bir kitaptır”²⁰⁵ ayetlerini okudu. Utbe bu ayetleri duyunca, elini arkasına koyarak dinledi. Rasullullah secde ayetine geldiğinde hemen secde etti ve Ebû'l-Velid'e dönerek “Ey Ebû'l-Velid, dinlediğini dinledin sana bu kadarı yeter” buyurdu. Utbe kalktı arkadaşlarının yanına gitti. Onlar Allah'a yemin ederek birbirlerine: “Ebû'l-Velid gittiğinden başka bir yüzle geldi” dediler. Ebû'l-Velid yanlarına oturunca: “Ne var ne yok Ey Ebû'l-Velid?” diye sordular. Ebû'l-Velid: “Vallahi ben benzerini şimdiye kadar hiç işitmediğim sözler işittim.²⁰⁶ Ne şiir, ne sihir, ne de kehanet. Ey Kureyş cemaati, bana itaat edin, benimle beraber hareket edin, bu adamı serbest bırakın. Ona ilişmeyin, ondan uzaklaşın. Vallahi ondan duyduğum söz, bir mesaj taşıyor. Şayet onu Arap Milleti alır kabul ederse; onunla, siz dışındakilerin hakkından gelirsiniz. Onlar Araplar'dan üstün olsa da. Onun mülkü sizin mülkünüz, onun şerefi sizin şerefinizdir. onunla insanların en mesudu olursunuz.” dedi. Bunun üzerine: “Vallahi Ey Ebû'l-Velid, O diliyle seni de büyülemiş” dediler. Ebû'l-Velid de “O, sizin görüşünüzdür. Öyleyse, bildiğinizi yapın” dedi.²⁰⁷ İbn Kesir'de ise, Utbe konuşmasına başlarken, “Abdullah (Hz. Muhammed'in babası) mı hayırlı sen mi? Abdulmuttalib (Hz. Muhammed'in dedesi) mi hayırlı sen mi? sorularını yöneltti. Hz. Muhammed sustu ve cevap vermedi. Bunun üzerine Utbe, “eğer onlar hayırlı diyorsa onlar bizim taptığımız bu putlara taptılar. Eğer sen hayırlıysan konuş ki senin sözünü dinleyelim” dedi. Sonra

²⁰⁴ İbn İshâk, s. 272; Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, c. I, s. 151.

²⁰⁵ Fussilet, 41/1-3.

²⁰⁶ İbn İshâk, s. 272; Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, c. I, s. 151.

²⁰⁷ İbn İshâk, s. 272; İbn Hişâm, c. I, s. 389-391; İbn Hişâm, c. IV, s. 151-161.

H.z.Muhammed'i yeren ifadeler kullandı. Yukarıdaki rivayete ilaveten H.z. Muhammed'e kendisini on kadınla evlendirme teklifinde bulundu.²⁰⁸

Öte yandan İbn Sâd'da, Utbe'nin Ebû Tâlib'e giden heyette bulunduğu bildirilmektedir. Fakat müstakil olarak Utbe'nin görüşmesine yer verilmemektedir.²⁰⁹ Ebû Tâlib, bu gelen heyetler neticesinde H.z. Muhammed ile görüşmüş; fakat onun davasından asla dönmeyeceğini anlamıştı. Bunun neticesinde heyetlerin başında bulunan Ebû Cehil'i, bir daha bunun için kendilerine gelmemesi konusunda uyardı ve onu ölene kadar himaye edeceğini söyledi. Bu arada da Ebû Tâlib, Utbe b. Rebîa'yı övmek ve H.z. Muhammed'in peygamberliğinin inkâr edilemeyeceğini dile getirmek için bir şiir söyledi. Utbe b. Rebîa'nın konumunu bize yansıtması bakımından biz de bu şiiri burada aktarmayı uygun gördük:

*“Yeni düşe şaştım ey İbnü Şeybe!
İnsanların akılları senin yanında zayıf...
Ortak kanaat olarak, Muhammed'e kim bir kötülük ister, diyorlar.
O'nun emrine muhalefet et.
Zamana dalma sakın ola ki.
Sen Abdümenaf'ın en hayırlılarından birisin
Bir arzudan dolayı onu terk etme, yaşadığın sürece...
Kahraman ve iffetli kimse ol...
Hâşimî evlerin çevresinde düşmanlar dolaşiyor.
Ancak Hâşimîler'in içinde hayırlı dostlukları var.
Şüphesiz, senin yanında onun yakın bir akrabalığı var.
O, sözünden cayıp dönmez.
Çünkü o, Hâşim'dendir, onların özündendir.
O denizdir denizler üstünde saflarca.
Bütün insanlarla onun hakkında tartış.
Ona yardımcı ol, yanından ayrılmadan, düşmanlara karşı.
Şayet ona Kureyş kızarsa, onlara söyle:
Ey amcaoğulları, sizin kavminiz zayıf değildir.
Size ne oluyor ki, bizden mazlumun hakkını gizliyorsunuz,
Bundaki basit düşünce nedir?*

²⁰⁸ İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, c. IV, s. 2637.

²⁰⁹ İbn Sa'd, c. I, s. 199.

Biz, zulüm edilecek kavim değiliz. Onları üzen şeyde hafif değiliz.

Fakat biz, akıllı, dikkatli kimseleriz.

El-Hatim'in taşlığına çık, söz orda yerine getirilir.”²¹⁰

Yine Müslümanlara işkencelerin arttığı bir dönemde Ebû Cehil, bir gün Hz. Muhammed namaz kılariken secdeyken, birisini yönlendirerek iki küreği arasına deve işkembesi koydurdu. İçlerinde Utbe b. Rebîa'nın da bulunduğu müşriklerin önde gelenleri bu duruma güldüler. Hz. Muhammed bunun üzerine; *“Allah'im! Amr b. Hişam'ı, Utbe b. Rebîa'yı, Şeybe b. Rebîa'yı, el-Velid b. Utbe'yi, İmara b. Velid'i, Ümeyye b. Halef'i, Ukbe b. Ebî Muayt'ı sana havale ediyorum”²¹¹* diye beddua etti. İbn Mes'ud, onları Bedir Kuyusu'nda ikiye katlanmış vaziyette ölü olarak gördüğünü söyler.²¹²

Yirmi üç yıllık vahiy sürecinde ayetlere baktığımız zaman; sorulan sorulara cevap, müşriklerin verdiği sıkıntılara sabretmek ve bazen de Hz. Muhammed'i uyarmak gibi nüzul sebepleri olduğunu görüyoruz. Fussilet Suresi'nde olduğu gibi, Abese Suresi'nin ilk ayetlerinin de Utbe b. Rebîa ile ilgili olduğu gelen rivayetler arasındadır.²¹³ Hz. Muhammed, yanında Utbe b. Rebîa ve gözleri görmeyen İbnü Ümmi Mektum'la otururken, İbnü Ümmi Mektum: *“Ya Rasulallah, bana Kur'an öğret”* dedi. Hz. Muhammed yüzünü ekşitti ve Utbe'nin İslâm'a girmeme endişesiyle yüzünü ondan çevirdi. Hz. Muhammed, bu gibi âmâlar ve fakirler nasıl olsa Müslüman olur diye düşünüyordu. Bunun üzerine Cenab-ı Hak, şu ayetleri indirdi: ²¹⁴ *“(Peygamber) hoşlanmadı ve yüzünü çevirdi. Kendisine o ama geldi diye. Onun halini sana hangi şey bildirdi? Belki o (senden sormakla cehalet kirinden) temizlenecekti. Yahut öğüt alacaktı da, o öğüt kendisine fayda verecekti. Amma (malı ile Allah'a) ihtiyaç göstermeyene gelince; sen, ona (Utbe'ye) dönüp sözüne kulak veriyorsun. Allah'a karşı derin bir saygıyla korku içinde koşarak sana geleni (İbn Ümmi Mektum) ise bırakıp, ona aldırılmıyorsun.”²¹⁵* İbn Hişam'da ise orada bulunan kimsenin Utbe değil de, Velid el-Muğire olduğu²¹⁶ bildirilmektedir. Hz. Muhammed, elbette ki hiçbir zaman insan ayrımı yapmamıştır. Fakat burada zaten ufak bir kusur arayan ve İslâm'a girmemekte direnen

²¹⁰ İbn İshâk, s. 273-274.

²¹¹ İbn İshâk, s. 276-277; Köksal, c. I, s. 335.

²¹² İbn İshâk, s. 276-277.

²¹³ Belâzûrî, *Ensâbü'l-Eşraf*, c. I, s. 151.

²¹⁴ İbn İshâk, s. 300.

²¹⁵ Abese, 80/1-9.

²¹⁶ İbn Hişam, c. I, s. 487; es-Süheylî Ebü'l-Kasım Abdurrahman b. Abdullah, *er-Ravzu'l-Ünüf*, Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, c. II, s. 151.

Utbe b. Rebîa'yı veya diğerlerini kızdırmaktan ve kalkıp gitmelerinden endişe etmiştir. Çünkü Utbe ve diğerleri İslâmiyet'e girerse, kavmi üzerinde etkili olacak ve Müslümanların sayısı artacaktı. Hz. Muhammed bu gibi kaygılarla İbnü Ümmi Mektum ile ilgilenmemiş ve ayetin de ifadesiyle yüzünü ekşitmiştir.

Ancak zaman geçtikçe İslâmiyet'e girenlerin sayılarıyla birlikte Müslümanlara uygulanan işkenceler de artıyordu. Hz. Muhammed ve ashabı sıkıntılı günlerden geçiyordu. Boykot yılları, Ebû Tâlib'in ve Hz. Hatice'nin vefatı Hz. Muhammed ve ashabını derinden yaralamış, onları âdeta himayesiz bırakmıştı. Hz. Muhammed, yardım talebinde bulunmak için Taif'e, Sakif Kabilesi ile görüşmeye Zeyd b. Hârise²¹⁷ ile gitti. Onların önde gelenleri ile görüştü. Olumlu cevap vermedikleri gibi Hz. Muhammed ile alay ederek ayak takımını üzerine saldırdılar. Hz. Muhammed'in ayakları kanlar içinde kalmış, Zeyd b. Hârise ise başından ağır yaralanmıştı. Hz. Muhammed Utbe b. Rebîa ve Şeybe b. Rebîa'nın bağlarına sığındı.²¹⁸ Hz. Muhammed'i uzaktan gören kardeşler ona acımışlar ve Nasrânî köle Addas'ı yanına göndererek, ona üzüm ikram etmesini söylediler. Addas, Hz. Muhammed'in hallerinden onun peygamber olduğunu anladı ve Müslüman oldu. Bunu öğrenen kardeşler onu kınadılar ve Addas'a daha önceki dininin daha hayırlı olduğunu söylediler.²¹⁹ İbn Sa'd'da, Hz. Muhammed'in Taif'e gittiğinden, eziyet gördüğünden bahsedilmekte; fakat Rebîa kardeşlerin bağına sığınmasından ve Addas'ın Müslüman olmasından bahsedilmemektedir.²²⁰ Ravzü'l-Ünûf'te ise Zeyd'den bahsedilmemektedir.²²¹ Bütün bu hadiselerin ardından Mekke'de sayısız eziyete göğüs geren Müslümanlar için nihayet hicret izni verilmiş, Hz. Peygamber ve muhacirler yeni vatanlarında daha güçlü ve etkin mücadele eder olmuşlardı. Nihayet artık atalarının yaşadığı, kendilerinin doğup, büyüüp hayatlarını sürdürdüğü vatanlarından çıkararak müşriklerle karşılaşma vakti gelmişti. Bedir Savaşı İslâm Devleti'nin ilk zaferi olmuştu.

Bu şanlı zaferin neticesinde Utbe b. Rebîa öldürülen müşrikler arasında bulunmaktaydı.²²² Bedir Savaşı'nın sebepleri ve sonuçları ile ilgili ileride ayrıntılı bilgi verileceği için burada sadece Utbe ile ilgili bölüme yer vereceğiz. Utbe b. Rebîa, Bedir'e gelindiğinde kavmine bu savaştan vazgeçmelerini, çünkü karşı taraftakilerin akrabaları olduğunu ve sonunda pişmanlık olacağını söyledi. Ebû Cehil bunu duyunca

²¹⁷ İbn Sa'd, c. II, s. 199; Köksal, c. I, s. 478.

²¹⁸ Köksal, c. I, s. 481-483.

²¹⁹ Süheylî, c. II, s. 229-235; Köksal, c. I, s. 484-485.

²²⁰ İbn Sa'd, c. II, s. 199-200.

²²¹ Süheylî, c. II, s. 229-235.

²²² Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, c. I, s. 152.

Utbe'yi korkaklıkla suçladı ve onun kışkırtmalarıyla bu işte muvaffak olamadı.²²³ Hz. Muhammed, Utbe'yi Bedir'de kırmızı erkek devesinin üzerinde görünce, onun hayırlı bir insan olduğunu ve eğer Kureyş'in onun sözlerine uyarsa doğru yolu bulacağını söylüyordu.²²⁴ Savaş kızışmaya başlayınca Utbe kendine miğfer aradı. Kafası büyük olduğu için uygun miğfer bulamadı ve kumaş parçası sardı.²²⁵ Müşriklerden Utbe b. Rebîa, kardeşi Şeybe b. Rebîa ve oğlu Velid b. Utbe, savaşı istemedikleri halde cesaretlerini göstermek için meydana atıldılar. Utbe, Araplar'da gelenek olduğu üzere mübarezeye davet etti. Ensar'dan üç genç çıktı. Hz. Muhammed'in, Ensar'dan birilerinin mübareze için çıkmasına gönlü razı gelmemişti. Çünkü o önce savaşıacakların Kureyş'ten olmasının daha uygun olduğunu düşünüyordu.²²⁶ Utbe, Ensar'dan çıkanlara şerefli olduklarını, fakat kendileriyle işinin olmadığını söyledi.²²⁷ Bunun üzerine Hz. Muhammed, Hz. Hamza, Hz. Ali ve Ubeyde b. Hâris'e mübareze için emir verdi. Hz. Hamza ile Şeybe b. Rebîa, Hz. Ali ile Velid b. Utbe karşılaştı ve onları kısa sürede öldürdüler.²²⁸ Ubeyde, Utbe ile karşılaşmıştı ve ikisi de ağır yaralanmıştı. Hz. Hamza ve Hz. Ali, Ubeyde'nin yardımına koştu ve Utbe'yi öldürdüler.²²⁹ İbn Sad'da ise, mübareze için Utbe'nin karşısına Hz. Hamza'nın, Şeybe'nin karşısına Ubeydullah'ın, Velid'in karşısına ise Hz. Ali'nin çıktığı bildirilmektedir.²³⁰ Yine Belazuri'nin Ensabul Eşraf'ında da, Utbenin Hz. Hamza tarafından öldürüldüğü bildirilmektedir. İbn Sad'daki ve Belazuri'deki bu rivayet Hind bint Utbe'nin, Hz. Hamza'ya olan kinini daha anlaşılır hale getirmektedir. Utbe öldürüldüğünde 70 yaşında idi.²³¹ Bu kadar olumlu özelliklerinin yanında safını doğru seçmeyen Utbe, Hz. Peygamber'in ordusuyla savaşırken ölümle yüzleşmiştir.

Hâlbuki, ilk vahyin gelmesinden bu zamana kadar hayatını incelediğimizde Utbe'nin fiili olarak Müslümanlara eziyet etmediğini, aslında barış yanlısı olduğunu; Ebû Cehil, Ebû Leheb gibi Mekke'nin önde gelen müşrikleri ile karşılaştırıldığında, daha sakin, daha ağır başlı ve merhametli olduğunu görmekteyiz. Gerek Ficar

²²³ Muhammed b. Müslim b. Ubeydillah b. Şihâb ez-Zührî, *el-Meğâzî İlk Dönem İslâm Tarihinde Savaşlar*, 1. bsk., çev. Mehmet Nur Akdoğan, Ankara Okulu Yay., Ankara 2016, s. 53-54; bkz., İbn Hişâm, c. II, s. 358-359; Köksal, c. II, s. 275-276.

²²⁴ İbn Hişâm, c. II, s. 356; Süheylî, c. III, s. 63; Köksal, c. II, s. 320.

²²⁵ İbn Hişâm, c. II, s. 359; Köksal, c. II, s. 315.

²²⁶ Zührî, s. 54; İbn Sa'd, c. II, s. 13.

²²⁷ Zührî, s. 54; Köksal, c. II, s. 334.

²²⁸ Köksal, c. II, s. 335.

²²⁹ Bkz., İbn Hişâm, c. II, s. 359-361; Köksal, c. II, s. 335-336.

²³⁰ İbn Sa'd, c. II, s. 14.

²³¹ Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşraf*, c. I, s. 152.

Savaşı'ndaki arabuluculuğu, gerek Bedir'de savaşa girilmemesi konusundaki çabaları onun bu karakterini ortaya koymaktadır. Fakat, bir türlü gurur ve kibirini yenemeyen Utbe'nin akibeti ne yazık ki, müşrik saflarında canı vermek olmuştur.

2.2. Evlilikleri

2.2.1. İlk Kocası Hafs b. Muğîre

Hind, ilk evliliğini Halid b. Velid'in amcası²³² Hafs b. el-Muğîre b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm ile yapmış²³³ ve bu evlilikten Eban isimli çocuğu dünyaya gelmiş²³⁴ olmakla birlikte kaynaklarda kendisi ile ilgili bir bilgiye rastlayamadık. Hafs'ın diğer bir ismi Fâkihe olup²³⁵ Kureyş kabilesinin eğlenceye düşkün gençlerindendi.²³⁶ Kaynaklarda Hind'in Hafs ile olan evliliğinden çok onların boşanma hikâyeleri uzun uzun aktarılmaktadır. Biz de bu rivayetleri burada almayı uygun bulduk.

Konuksever biri olan Hafs'ın misafirlerini ağırladığı ve onların izinsiz girip çıktıkları bir evi vardı.²³⁷ Bu evde eğlenceler tertip eder ve misafirlerine ziyafet verirdi. Evin boş olduğu bir zamanda eşi Hind ile birlikte bu eve gitti. Burada bir süre vakit geçirdikten sonra beraberce uykuya daldılar. Fâkihe, Hind uyurken bazı işlerini halletmek için evden ayrıldı. Bu sırada evin boş olduğunu zanneden ve bu eve sürekli girip çıkan gençlerden biri izinsiz olarak içeriye daldı. Bu arada Hind'in içeride uyduğunu görünce mahcup oldu ve hemen evden dışarıya çıktı. İşlerini halleden Fâkihe, eve yakın bir yerde bu gencin evden çıktığını gördü. Öfkesinden küplere binen Fâkihe, adamı muhatap bile almadı. Hızla eve girdi ve henüz uyanmamış olan Hind'e yöneldi ve ayağıyla vurmaya başladı. Bir taraftan da yanından ayrılan adamın kim olduğunu soruyordu. Ne olduğunu anlamayan Hind, Fâkihe'nin kendisini uyandırana kadar kimseyi görmediğini ve bu olanlara anlam veremediğini söyledi. Eşini dinlemeden yargısız hüküm veren Fâkihe, Hind'e kötü bir isnatta bulundu, bir süre kendisinden uzaklaşmasını ve annesinin evine dönmesini söyledi. Hind, kendisinden emindi fakat kocası kendisini dinlememiş ve onun gibi namuslu, gururlu ve onuru için

²³² Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, c. III, s. 298; Kara, s. 215.

²³³ Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, c. V, s. 12; İbn Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, c. VII, s. 282; Kehhâle, c. V, s. 240; Zirikli, c. VIII, s. 98; Kara, s. 215.

²³⁴ İbn Sa'd, c. X, s. 255; İbn Asâkir, c. LXX, s. 167; Kandemir M. Yaşar, "Hind bint Utbe", *DİA*, c. XVIII, s. 64.

²³⁵ Zirikli, c. VIII, s. 98; Kara, s. 215.

²³⁶ Kara, s. 215.

²³⁷ İbn Asâkir, c. LXX, s. 168; Kehhâle, c. V, s. 240; Kara, s. 215.

yaşayan birini dönüşü olmayan bir yere göndermişti. Kocasının kendisini dinlemeyeceğini görünce Hind annesinin evine döndü.

Sonradan pişman olacağından habersiz bir şekilde şüursuzca hareket eden Fâkihe, Hind'in kendisini aldattığını söyleyerek insanların içerisinde bu olayı yaydı. Bu olay insanlar arasında çokça konuşulur olunca Utbe bundan rahatsızlık duydu. İleri görüşlü ve adaletli bir kişiliğe sahip olan Utbe, kızını yanına çağırdı ve iddialarla ilgili mantıklı bir açıklama yapmasını istedi. Şayet Fâkihe doğru söylüyorsa evden çıkarken gördüğü gencin öldürülerek insanların dedikodularını bitirebileceğini; yalan söylediği takdirde bu işi Yemen kâhinlerinin hükmüyle çözebileceklerini ve bu şekilde de meselenin halledileceğini söyledi. Hind, Allah adına yemin ederek kocasının kendi aleyhine isnad ettiklerinin yalan olduğunu söyledi. Kızının haklılığına inanan Utbe, doğruca Fâkihe'nin yanına gitti. Bu meselenin artık câhiliyye âdetleri üzere kâhinler tarafından çözülebileceğini ve derhal hazırlık yapmasını istedi. Bunun üzerine Fâkihe Mahzumoğulları'ndan bir grupla, Utbe de yanında Hind ve bazı kadınların da bulunduğu Abdimenâfoğulları'ndan bir grupla yola çıktılar. Hind kâhine gitmeyi kabul etmiş, fakat bu durumdan duyduğu rahatsızlık yüzüne yansımıştı. Bu yaşananlar gururuna dokunuyor fakat elinden hiç bir şey gelmiyordu. Bu durumu fark eden babası Hind'e bunun sebebini sordu. Hind de kâhinlerin de bir insan olduğunu ve bu konuda isabetli bir karar veremeyebileceklerini, kendisinin ve ailesinin asılsız iddialarla mahcup ve mağdur olabileceğini söyledi. Kızının endişesine hak veren Utbe bu konuda bir plan yaptı. O beldeye yakın bir kuyuya buğday tanesi gizleyecek, kendi meselelerini arz etmeden önce bu buğday tanesinin saklandığı yeri soracak ve böylece kâhini güvenilirliği konusunda test edecekti. Sabah olunca kâhinin yanına geldiler. Kâhin onlar için kurban kesti ve bir ziyafet tertip etti. Yemekler yenildikten sonra Utbe konuya giriş yaptı ve buraya bir şey öğrenmek için geldiklerini fakat bundan önce kendisinin bir yere bir şey sakladığını ve onun yerini bildirmesini istedi. Kâhin de ona bir buğday tanesini kuyuya sakladığını söyleyip onun yerini tam olarak bildirince, Utbe ona güvenebileceğini anladı. Hind'i işaret ederek şu hanımın durumunu bildir dedi. Kızının omzuna dokundu ve onu kâhine yönlendirdi. Kâhin Hind'in omzuna dokunarak onun kimseyle zina etmediğini ve onun Muaviye isminde bir hükümdar dünyaya getireceğini söyledi. Fâkihe karısının masum olduğunu ve bu söylenenleri duyunca sevindi ve âdeta özür dilercesine karısının elini tuttu. Kâhin, Fâkihe'nin elini istedi ve avucunun içine bakarak bu çocuğun kendisinden olmayacağını söyledi. Beyninde şimşekler çakan

Fâkihe bu duruma üzüldü. Fakat kendisi olayları buraya kadar getirmekle suçlu olduğu için geriye çekildi. Hükmü duyan aileler böylece kâhinin yanından ayrıldılar. Hind, babasının evine döndükten sonra kendisini dinlemeyen ve kendisine itimadı olmayan kocasına geri dönmedi ve ondan boşandı.²³⁸

Öte yandan, İbn Asâkir'de Hind'in Hafs'tan boşandığı yahut onun öldüğü yönünde bir rivayet bulunmaktadır.²³⁹ Belâzûrî'de ise; Fâkihe'nin Benî Kinane tarafından Muğaysa denen yerde öldürüldüğü rivayeti bulunmaktadır.²⁴⁰

2.2.2. İlk Evliliğinden Sonra Hind bint Utbe

Hind, eşinden boşandıktan sonra babasının evinde günlerini geçirmeye başlamıştır. Akıllı, zeki, kültürlü ve seçkin bir aileye sahip olan Hind bir o kadar da güzeldi. Bu yüzden de birçok kişi kendisine tâlib oluyor ve Utbe'ye bu isteklerini bildiriyorlardı.²⁴¹ Hind, babasına; kendisinin karar verecek bir durumda olduğunu ve istemediği biriyle kesinlikle evlilik yapmak istemediğini söyledi. Utbe bunu anlayışla karşıladı. Aradan zaman geçti ve Hind'e iki talip çıktı. Utbe kızına gelerek kendi kabilesinden iki talibinin olduğunu söyledi. Bir rivayete göre Utbe onların ismini değil karakter özelliklerini söyleyerek söze başladı.²⁴² Bir başka rivayette ise Utbe söze bu iki talibin ismini zikrederek başladı.²⁴³ Utbe; ilk talibin özelliklerini şöyle sıraladı: O, şerefli, asil bir soya sahip, kabilesi içinde saygın biridir. O gaflete düşebilen bir adamdır ve sen bu anlarda ondan faydalanırsın. Bu, onun bağışlayıcı bir mizaca sahip olmasındandır. Onunla arkadaşlık etmek güzeldir. Her şeye güzel karşılık verir. Ona işleri konusunda uyarsan o da sana uyar. Ona meyledersen o da sana meyleder. Onun malı ve ehli konusunda istediğin gibi tasarrufta bulunabilirsin.²⁴⁴ Fakirliğinde ise görüşünle yetinirsin dedi.²⁴⁵ Utbe diğer talibin sıfatlarını zikrederek sözüne devam etti; O soyluların en soylusudur. Araplar arasında görüşüne itibar edilen,²⁴⁶ soyunun dolunayı ve kabilesinin şereflişidir. Ailesini terbiye edip eğiten, yönlendiren fakat ailesi tarafından yönlendirilemeyen biridir. Ona uyanların işlerini kolaylaştıran, kendisine

²³⁸ İbn Asâkir, c. LXX, s. 169; Kehhâle, c. V, s. 240-241; Kara, s. 216.

²³⁹ İbn Asâkir, c. LXX, s. 170.

²⁴⁰ **Muğaysa:** Mekke'ye yakın bir vadinin adıdır. Belâzûrî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, c. V, s. 12.

²⁴¹ İbn Asâkir, c. LXX, s. 170; Kara, 217-218.

²⁴² İbn Sa'd, c. X, s. 255; İbn Asâkir, c. LXX, s. 170-171; Kehhâle, c. V, s.241; Kara, s. 218.

²⁴³ İbn Asâkir, c. LXX, s. 170; Belâzûrî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, c. V, s. 12;

²⁴⁴ Belâzûrî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, c. V, s. 12; Kara, s. 218.

²⁴⁵ İbn Sa'd, c. X, s. 255; İbn Asâkir, c. LXX, s. 171; Kehhâle, c. V, s. 241.

²⁴⁶ Belâzûrî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, c. V, s. 12; Kara, s. 218.

muhalefet edip yüz çevirenlere ise sert davranandır. Çok gayretli, uyanık ve olayları kavrayışı hızlıdır. Tartıştığında altta kalmayan, bir şeyi istediğinde onu mutlaka elde edendir.²⁴⁷ Aynı zamanda evi korunaklı biridir. Sonra da kızına dönerek “karar senindir” dedi.

Hind, babasını dikkatle dinledi ve şöyle bir yorumda bulundu: “İlk talibime gelince; O pasifliği yüzünden eşinin karakterini yok eden ve onun varlığını ortadan kaldıran biridir. Eşi, ona yakın davranmasa bile yumuşak davranması ve hatta eşi ona sert davrandığında dahi yumuşak olması mümkündür. Fazla duygusal olduğu için gereksiz tepkileri olur ve bu da emri altındakileri sıkıntıya sokar. Eğer karısı onun için doğurursa o çocuk ancak ahmak olur. Şayet böyle bir adamdan şerif ve kerim karakterli bir çocuk dünyaya getirirse bu şans eseridir. Bu ne istediğini bilmez ve istediğini elde edemez adamın bahsini kapat ve bana adını bile söyleme.²⁴⁸ Rivayetlerde bu kişinin Süheyl b. Amr olduğu bildirilmektedir.²⁴⁹ Diğer talibi ile ilgili de Hind şu yorumlarda bulundu: Bu adam özgür ve şerefli bir kadının kocasıdır. Onun ahlakı bana çok uygundur ve ben onunla uyum içindeyim. Evime bağlı kalmakla beraber, dışa dönük bir karakterim olmadığı halde onun kocalık haklarına uyacağım. Bu evlilikten dünyaya gelecek çocuk kabilesinin şerefini koruyan, kabilesinin askeri birliklerini savunan, kabilesinin kimliğini muhafaza eden ve kökünü süsleyen bir şahsiyet olmaya daha layıktır. En önemli olaylarda ne acizdir ne de ikinci adamdır. Ardında bu kişinin kim olduğunu sordu. Utbe, o Ebû Süfyan’dır dedi. Hind, onunla evlenmeyi kabul ettiğini babasına bildirdi. Ancak babasından kendisini pazarlık konusu yapmamasını, işleri zora koşmamasını rica etti. Bu konuda Allah’tan hayırlısını istemesini, onun yol göstereceğini söyledi.²⁵⁰

Hind’in eş seçiminde yaptığı yorumlara bakıldığında onun karakterinden izler bulmak mümkündür. O güçlü karakterli, kararlı, kolayı sevmeyen, şeref ve soya önem veren, istediğini elde etme konusunda hırslı olan bir kadındır ve eş seçiminde de buna dikkat etmiştir. Geçinmesi kolay olan ilk talibini seçmemiş, zor bir adam olmasına rağmen tercihini Ebû Süfyan’dan yana kullanmıştır.

²⁴⁷ İbn Sa’d, c. X, s. 255; Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşraf*, c. V, s. 12; İbn Asâkir, c. LXX, s. 171; Kehhâle, c. V, s. 241; Kara, s. 218.

²⁴⁸ İbn Sa’d, c. X, s. 255; İbn Asâkir, c. LXX, s. 171; Kehhâle, c. V, s. 241; Kara, s. 218.

²⁴⁹ Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşraf*, c. V, s. 12; İbn Asâkir, c. LXX, s. 171.

²⁵⁰ İbn Sa’d, c. X, s. 255-256; İbn Asâkir, c. LXX, s. 171-172; Kehhâle, c. V, s. 241-242; Kara, s. 218.

Kaynaklarda Hind'e taliplerin olduğu bu dönemde kendisine âşık olan bir gençten bahsedilmektedir.²⁵¹ Bu genç Kureyş kabilesinden Müsafir b. Ebû Amr olup;²⁵² yakışıklı, cömert ve şair ruhlu biriydi.²⁵³ Garip kimseleri evine davet ettiği ve misafire yedirmeyi çok sevediği için kendisine Müsafir ismi verilmişti.²⁵⁴ Onun bu aşkı Kureyşliler arasında yayılmış ve herkes tarafından bilinir hale gelmişti. Hind'e evlenme teklifinde bulundu ve olumsuz cevap alınca utancından ve üzüntüsünden Mekke'yi terk ederek Hire'ye gitti. Bu arada Hind, Ebû Süfyan ile evlendi ve Müsafir uzaklarda olduğu için bundan haberdar olmadı. Aradan zaman geçince Ebû Süfyan Hire'ye ticaret için gitti ve burada Müsafir ile karşılaştı. Ebû Süfyan'a Mekke'de olmadığı bu zaman zarfında Kureyş'te neler olup bittiğini sordu. Ebû Süfyan da olanlardan haber verdi ve ayrıca kendisinin Hind ile evlendiğini söyledi.²⁵⁵ Bunu duyan Müsafir çok üzüldü, kederinden hastalandı ve kalbinden diline şu mısralar döküldü;

Artık Hind sana haram oldu. Daha aşağı birisine vardı.
Kılıfı soyulmuş silah misali Ellerde “ok” ve “yay” gibi dolaşıyor.²⁵⁶

Müsafir'in hastalığını tedavi etmek için doktorlar çağrıldı ve tek çarenin yarayı dağlamak olduğunu söylediler. Yarayı dağladılarsa da fayda vermedi ve Müsafir gitmek için yola çıktığı Mekke yolunda Būhbale mevkiinde vefat etti. Oraya defnedildi. Onun ölüm haberini alan Mekke halkı çok üzüldü.²⁵⁷ Kehhale'de geçen rivayete göre ise; Hind'in de bu adamda gönlü vardı. Müsafir, ona duygularını açtığı anda; “sen fakir birisin. Mihrimi ödeyecek güçte değilsin. Böyle birini ailem kabul etmez. En iyisi sen krallara elçi gönder de sana para versinler. Böylece evlenmiş oluruz.” dedi. O da bu parayı bulmak için Hire'ye gitti. Hikâyenin kalanı ise yukarıda anlattığımız İbn Asâkir'de rivayet edildiği gibi devam etmektedir.²⁵⁸

Kanaatimizce Kehhale'de geçen bu rivayet Hind'in karakteri gözönüne alındığında pek de mümkün gözükmemektedir. Hind kararlı, ne istediğini bilen, biri olarak sonuna kadar mücadele eder, duygularının arkasında dururdu. Zaten babası da talipleri ile ilgili kararı kendisine bırakmıştı.

²⁵¹ İbn Asâkir, c. LXX, s. 173; Kehhâle, c. V, s. 242; Kara, s. 220.

²⁵² Kehhâle, c. V, s. 242; Kara, s. 220.

²⁵³ İbn Asâkir, c. LXX, s. 173; Kehhâle, c. V, s. 242; Kara, s. 220.

²⁵⁴ Kara, s. 220.

²⁵⁵ İbn Asâkir, c. LXX, s. 173; Kehhâle, c. V, s. 242; Kara, s. 220.

²⁵⁶ İbn Asâkir, c. LXX, s. 173; Kehhâle, c. V, s. 242.

²⁵⁷ İbn Asâkir, c. LXX, s. 173; Kara, s. 220-221.

²⁵⁸ Kehhâle, c. V, s. 242.

2.2.3. İkinci Kocası Ebû Süfyan b. Harb

Hafs'tan boşanan Hind, kendisine gelen birçok talip arasından Mekke'nin ileri gelen kişilerinden Harb b. Ümeyye'nin oğlu Ebû Süfyan'ı tercih etmiştir. Ebû Süfyan düğünlerinde ilk gün; deve eti ve şarap, ikinci gün; koyun eti ve şıra, üçüncü gün; kuş eti ve bal şerbeti ikram etti.²⁵⁹ Böylece Emevî ailesinin en güçlü ve ilerde hanedan devleti kuracak olan Muaviye'nin de içinde yetişeceği yuvaları kurulmuş ve risalete kadarki hayatları başlamış oluyordu. Ebû Süfyan, Hind'in hayatında önemli bir yeri olan ve en önemli olayları birlikte yaşadığı kişidir. Bu yüzden de Hind'in hayatının anlaşılmasında kilit noktalardan biri olan Ebû Süfyan'ı bu bölümde ayrıntılı olarak ele alacağız.

Ebû Süfyan'ın nesebi; Sahr²⁶⁰ b. Harb b. Ümeyye b. Abdişems b. Abdimenâf el-Kureyşî Emevî'dir.²⁶¹ Babası Ümeyye'nin oğlu Harb, annesi, Safiye bint Hazin b. Büceyr b. El Hazm b. Rûveybe b. Abdillâh b. Hilal b. Amir b. Sa'sa b. Gays Aylan'dır.²⁶² Ebû Süfyan'ın annesi Safiye, Hz. Muhammed'in hanımı Meymune'nin halasıdır.²⁶³ Ebû Süfyan, Fil Yılı'ndan on sene önce (M. 561) Mekke'de doğmuştur.²⁶⁴ Oğlu Hanzala'ya nisbetle Ebû Hanzala diye künyelenmiştir.²⁶⁵

Ebû Süfyan, Mekke eşrafının önemli ailelerinden birinin çocuğu olarak, rahat ve görgülü bir ortamda büyüdü. Ailesi ile birlikte o dönemde çok az okuma yazma bilenler arasında bulunmakta idi.²⁶⁶ Bu özelliğinden dolayı da Müslüman olduktan sonra Hz. Muhammed'e kâtiplik yapmıştır.²⁶⁷ Hz. Muhammed'in amcası Abbas, Ebû Süfyan'ın en yakın arkadaşı idi.²⁶⁸ Ebû Süfyan ticaretle uğraşır, özellikle Şam ve Acem bölgesine giderdi. Hem kendi ticaretini yapar, hem de Kureyş'in mallarının ticaretini yapardı.²⁶⁹ Ailesinin konumu ve kendisini iyi yetiştirmesinden dolayı, Arapların şereflilerinden,

²⁵⁹ İbn Asâkir, c. LXX, s. 174; Kara, s. 219.

²⁶⁰ İbn Hişâm, c. I, s. 351.

²⁶¹ İbn Asâkir, c. XXIII, s. 432; İbn Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, c. VI, s. 144.

²⁶² Muhammed İbn Sa'd b. Menî' ez-Zührî, *Kitabü't-Tabakâtü'l-Kebîr I-XI*, 1. bsk., thk. Ali Muhammed Ömer, Mektebetü'l-Hânicî, Kahire 2001/1421 H., c. VI, s. 5; İbn Asâkir, c. XXIII, s. 432.

²⁶³ İrfan Aycan, "Ebû Süfyan", *DİA*, İstanbul 1994, c. X, s. 231.

²⁶⁴ İbn Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, c. VI, s. 144.

²⁶⁵ İbn Asâkir, c. XXIII, s. 438.

²⁶⁶ İbn Sa'd, c. VI, s. 7; Aycan, "Ebû Süfyan", c. X, s. 232; Mustafa el-A'zamî, *Asrı Saâdette İslâm*, c. I, s. 388-389.

²⁶⁷ Sarıçam, *Emevî-Hâşimî İlişkileri*, s. 219.

²⁶⁸ Aycan, "Ebû Süfyan", c. X, s. 232.

²⁶⁹ İbn Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, c. VI, s. 144.

dâhilerinden²⁷⁰ ve görüşüne itibar edilen üç kişiden (Utbe, Ebû Cehil, Ebû Süfyan) biriydi.²⁷¹ Bu konuları, diğer ikisinin iman etmesine engel olurken; Ebû Süfyan'ın da gecikmesine sebebiyet vermiştir.

Bu nedenle Hz. Muhammed'e ilk vahyin gelmesi ile birlikte, öteden beri aralarında üstünlük yarışı olan Ümeyyeoğulları ile Hâşimoğulları arasındaki ipler daha da gerilmişti.²⁷² Çünkü onlara göre Hz. Muhammed'e inanmak, Hâşimoğulları'nın üstünlüğünü kabul etmektir. İşte tam da bu yüzden Ebû Süfyan ve ailesinin İslâm'a girmesi gecikmiş ve Hz. Muhammed ve ona inanlara menfi tavır içerisinde bulunmuşlardır.²⁷³ Fakat Ebû Süfyan, diğer müşrik elebaşıları gibi Hz. Muhammed'den nefret etmemiştir.²⁷⁴ Hz. Muhammed Mekke sokaklarında hakaret ve kötü muameleye maruz kaldığı zaman Ebû Süfyan'ın evine sığınmıştır. Yine rivayete göre Ebû Cehil, Hz. Muhammed'in kızı Fatıma'ya tokat atmış bunu gören Ebû Süfyan, Fatıma'yı yanına alarak onu kisas için Ebû Cehil'in yanına götürmüş, bunun üzerine Hz. Muhammed, ona dua etmiştir. Yine Ebû Süfyan, Hz. Muhammed'den yağmur duası etmesini istemiştir.²⁷⁵ Bütün bunlar Ebû Süfyan'ın Hz. Muhammed'e olan duygularını özetlemektedir. Bunlara rağmen Ebû Süfyan, hicretten önce Hz. Muhammed ve ona inanlara karşı yapılan planlarda yer almış, ama fiili olarak bir teşebbüste bulunmamıştır. Bunun yanında yapılan bu haksızlıklara da mani olmamıştır.

Diğer taraftan, Ebû Süfyan Hz. Muhammed'e vahiy geldikten sonra amcası Ebû Tâlib'in yanına giden heyette bulunmakta idi. Bu heyetin amacı, Ebû Tâlib ile konuşmak ve onun yeğenini bu davasından vazgeçirmesini istemektir.²⁷⁶ Yine Ebû Süfyan, Hz. Muhammed'e birtakım tekliflerde bulunarak onu davasından vazgeçirmek isteyen heyetin de içinde bulunmakta idi.²⁷⁷ Bunun yanında, müşrikler o dönemde Hz. Muhammed'e bir takım sebeplerden dolayı karşı çıkıyorlardı. Bunların arasında; dini ve ticari kaygılar, kin, neseb üstünlüğü gibi etkenler öne çıkmakta idi.²⁷⁸ Aslında hepsi bu dinden etkileniyor, fakat gururlarına yeniliyorlardı. Hatta o kadar ki, Ebû Süfyan'ın da

²⁷⁰ Şemsüddin Muhammed b. Ahmed b. Osman ez-Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ'*, thk. Şuayb el-Arnâvut, 1. bsk., Müessesetü'r-Risâle, Beyrut 1991/1412, c. I, s. 53.

²⁷¹ İbn Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, c. VI, s. 144.

²⁷² İbn İshâk, s. 254; İbn Hişâm, c. I, s. 426.

²⁷³ Aycan, s. 26.

²⁷⁴ İbn Sa'd, c. I, s. 188.

²⁷⁵ Bkz., Hamidullah, s. 95-96.

²⁷⁶ İbn İshâk, s. 282; İbn Hişâm, c. I, s. 350-351.

²⁷⁷ Bkz., İbn Hişâm, c. I, s. 391-393.

²⁷⁸ Apak, *Ana Hatlarıyla İslâm Tarihi*, c. I, s. 160.

içinde bulunduğu müşriklerden üç kişi (Ebû Süfyan, Ebû Cehil, Ahnes b. Şerik) Hz. Muhammed'in evine onu Kur'an okurken dinlemek için birbirlerinden habersiz gitmişlerdi. Bu olay üç gece tekrar etmiş ve birbirlerine bir daha bunu yapmayalım diye söz vermişlerdi.²⁷⁹ Böyle bir duygu karmaşası içinde bocalayıp duran müşrikler kendilerince kabul edemedikleri İslâm'ın yayılması ve yaşanmasına engel olmaya çalışıyorlardı. Bu çaba zaman ilerledikçe şiddet ve işkenceye dönüşmeye başlamıştı.

Hız. Muhammed ve inanlar için Mekke, artık yaşanmaz bir hale gelmişti. Hız. Muhammed, bunun için hicret edilecek yeni bir yurt arayışına girdi ve bu amaçla Yesriblilerle görüşmeler yaparak bu olaya zemin hazırladı. Müslümanlar peyder pey buraya göç etmeye başladılar. Geride Hız. Muhammed ve hicrete güç yetiremeyenler kalmıştı. En son müşrikler, Hız. Muhammed'i öldürme kararı alınca, O da Hız. Ebû Bekir ile birlikte hicret etmişti.²⁸⁰ Müslümanların Yesrib'e hicret etmeleri, müşriklerin Müslümanlarla mücadelelerine yeni bir boyut kazandırmıştır. Nitekim hicretten iki yıl sonra Ümeyyeoğulları ile Hâşimoğulları aralarındaki ilişkilerin daha da gerilmesine neden olan Bedir Savaşı gerçekleşmiştir. Bedir Savaşı, Ebû Süfyan'ın karısı ve tezimizin de konusu olan Hind bint Utbe'nin ailesinden birçok kişiyi kaybetmesi ve Mekkeli müşriklerin elebaşlarının çoğunun öldürülmesi açısından önemli bir savaştır. Bu önemine binaen Bedir Savaşı'na sebep ve sonuçlarıyla değinmek istiyoruz.

Bedir Savaşı, hicretten on dokuz ay sonra²⁸¹ (M. 624) Ramazan ayının on yedisi sabahı Cuma günü gerçekleşmiştir.²⁸² Hız. Muhammed ve inananlar, Mekke'den Medine'ye hicret ederken evlerini, mallarını ve taşıyamadıkları eşyalarını Mekke'de bırakmak zorunda kalmışlardı. Hatta bu mallardan bazılarını Ebû Süfyan'ın sattığı ve bu paralarla borçlarını ödediğinden bahsedilir.²⁸³ Müslümanlar Medine'de, Ensar-Muhacir kardeşliği sayesinde geçimlerini sağlayabilmişlerdi. Müşrikler, Müslümanları yurtlarından etmekle de kalmamış, onları yeni edindikleri yurt olan Medine'de de rahat bırakmamışlardı. Ebû Süfyan ve Ubey b. Halef Ensar'a mektup yazarak Hız. Muhammed'i korumaktan vazgeçmelerini, vazgeçmezlerse bu işin sonunun savaş olacağını belirterek onları tehdit etmişlerdi.²⁸⁴ Ancak doğrudan bir müdahalede bulunmaya da cesaret edemiyorlardı. Müslümanların yeni vatanlarında güven içinde

²⁷⁹ İbn İshâk, s. 253-254; İbn Hişâm, c. I, s. 425; Hamidullah, s. 95.

²⁸⁰ Bkz., İbn Sa'd, c. I, s. 214-215.

²⁸¹ İbn Sa'd, c. II, s. 8.

²⁸² İbn İshâk, s. 188; İbn Hişâm, c. II, s. 425; İbn Sa'd, c. II, s. 8.

²⁸³ Aycan, s. 27.

²⁸⁴ Apak, *Ana Hatlarıyla İslâm Tarihi*, c. I, s. 32.

hayatlarını devam ettirebilmeleri için hicret etmiş olmaları yetmiyordu. Sürekli olarak kendilerini tehdit eden müşriklere karşı daha fazlasına ihtiyaçları vardı.

Nihayet Hz. Muhammed (s.a.s), cihada izin veren ayetlerin de inmesiyle²⁸⁵ devletinin adını duyurmak, Medine'yi müdafaa ve müşrik kervanlarından haberdar olmak için bir takım gazve ve seriyyeler düzenledi. Bu araştırmaların birinde Ebû Süfyan'ın başında olduğu, Kureyş'in mallarının bulunduğu kervanının Şam'dan döndüğünü haber aldı.²⁸⁶ Kervanda koruma sayısı otuz ya da kırk civarında idi.²⁸⁷ Buna karşılık mal sayısı oldukça fazla idi.²⁸⁸ Mevcut durumu ashabıyla iştisare eden Hz. Muhammed (s.a.s.) bu kervanın üzerine yürümeye karar verdi. Hz. Muhammed'in amacı savaşmak değil, Kureyş'in kervanını ele geçirmektir.²⁸⁹ Ebû Süfyan'ın, bu durumdan haberi oldu ve Damdem b. Amr el-Gıfari'yi durumdan bildirmesi için Mekke'ye gönderdi.²⁹⁰ Ebû Süfyan Hz. Muhammed'in gözcü olarak gönderdiği Besbes ve Adi'nin develerinin izlerindeki pisliklerde hurma çekirdeklerini görünce, yakınlarda olduklarını anladı ve hızla sahile doğru yolunu değiştirdi.²⁹¹ Bu olayda Ebû Süfyan'ın stratejik zekâsının ne kadar yüksek olduğunu görmek mümkündür. Ebû Süfyan kervanı kurtarmıştı ve artık Mekkeliler'in gelmesine gerek kalmadığını düşünüyordu.²⁹² Hemen haber gönderdi.²⁹³ Mekkeliler bu teklifi reddettiler ve bir haberciyle bu durumundan haberdar ettiler. Ebû Süfyan bu haberi alınca; "Eyvah! Kureyş'e yazık oldu. Bu Amr b. Hişam (Ebû Cehil)'in işidir dedi.²⁹⁴ Ebû Süfyan belki de organize etmediği, başında bulunmadığı ve katılmadığı bir savaştan kabilesi adına endişeleniyordu. Ebû Cehil uyarılara kulak asmadı ve topladığı bin kişilik bir orduyla yoluna devam etti. Hz. Ömer'in kabilesi Benî Adiy bu orduya katılmamıştı. Benî Zühre ise, kervanın kurtulduğunu ve artık savaşmanın gerekmediğini düşünerek yarı yoldan döndüler.²⁹⁵

²⁸⁵ Hacc, 22/38-41.

²⁸⁶ Zührî, s. 51; İbn Hişâm, c. II, s. 338; İbn Sa'd, c. II, s. 7; İbn Asâkir, c. XXIII, s. 435; Belazûrî, *Ensâbü'l-Eşraf*, c. I, s. 288; Ahmed b. Ebî Yakub, *Tarihi Ya'kûbî*, Beril Matbaası, Leiden 1883, s. 45; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, c. V, s. 55; Köksal, c. III, s. 266.

²⁸⁷ İbn Hişâm, c. II, s. 338; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, c. V, s. 55; Süheylî, c. III, s. 48; Köksal, c. II, s. 266.

²⁸⁸ İbn Hişâm, c. II, s. 338; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, c. V, s. 55; Köksal, c. II, s. 266.

²⁸⁹ İbn Hişâm, c. II, s. 338; İbn Sa'd, c. II, s. 7-8; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, c. V, s. 56.

²⁹⁰ İbn Hişâm, c. II, s. 338-339; İbn Sa'd, c. II, s. 8-9; Belazûrî, *Ensâbü'l-Eşraf*, c. I, s. 290; Ya'kûbî, s. 45; İbn Kesîr, c. V, s. 56; Süheylî, c. III, s. 49; Köksal, c. III, s. 267.

²⁹¹ Zührî, s. 52; İbn Hişâm, c. II, s. 352; İbn Sa'd, c. II, s. 9; Süheylî, c. III, s. 60; Köksal, c. III, s. 300.

²⁹² İbn Hişâm, c. II, s. 353; Belazûrî, *Ensâbü'l-Eşraf*, c. I, s. 291; Köksal, c. III, s. 276.

²⁹³ Süheylî, c. III, s. 61; Köksal, c. III, s. 276.

²⁹⁴ İbn Sa'd, c. II, s. 9; Köksal, c. III, s. 276.

²⁹⁵ İbn Hişâm, c. II, s. 353-354; İbn Sa'd, c. II, s. 10; Süheylî, c. III, s. 61-62; Köksal, c. III, s. 277.

Hız. Muhammed Bedir'e yaklaşırken Kureyş'in, Bedir'e doğru geldiğini öğrendi. Hız. Muhammed ve yanındakilerin niyeti savaşmak değil sadece kervanı ele geçirmektir. Bu yüzden ashabıyla, özellikle de onu Medine'de koruyacaklarına söz veren Ensar ile istişare etti. Ensar, Muhacirleri ağırlamakla ağır bir yükün altına girmişti. Hız. Muhammed bir de savaşla onları yıpratmak istemiyordu. Ensar'dan Sa'd b. Mu'áz bu işte sonuna kadar onunla olduğunu belirten konuşmasını yaptı.²⁹⁶ Böyle bir destekten de güç alan Hız. Muhammed Ramazan ayının on yedinci Cuma gecesi Bedir'e karargâh kurdu.²⁹⁷ Hubab b. El-Münzir'in teklifiyle yer belirlendi.²⁹⁸ Hız. Peygamber o geceyi Allah'a niyazla geçirdi. Çünkü bu savaş hak ile batılın, var olmak ile yokluğun savaşıydı. Hız. Muhammed ve ashabı tam bir kararlılıkla savaşa hazırlardı. Müřriklerde ise Bedir'e geldiklerinde bile hala savaşma yanlısı olmayan ve bu işten vazgeçirmeye çalışanlar vardı. Utbe b. Rebâa ve Hâkim b. Hizam bu iş için gayret sarf etmişler, fakat bu işte başarılı olamamışlardı.²⁹⁹

Savaş Araplarda âdet olduğu üzere mübareze ile başladı. Utbe b. Rebâa ile Ubeyde b. Hâris, Şeybe b. Rebâa ile Hız. Hamza, Velid b. Utbe ile Hız. Ali karşılıklı çarpışmaya başladılar.³⁰⁰ Bazı kaynaklarda ise Utbe ile Hız. Hamza, Şeybe ile Ubeyde, Velid ile Hız. Ali'nin mübareze ettikleri bildirilmektedir.³⁰¹ Mübarezenin sonucunda; Hız. Hamza Şeybe'yi, Hız. Ali Velid'i öldürmüşlerdi. Utbe ile Ubeyde ise ağır yaralıydı. Hız. Hamza ve Hız. Ali, Utbe'yi de son bir darbeye öldürdüler.³⁰² Savaş böylece başladı ve Müslümanlar Allah'ın da yardımıyla galip geldiler. Kaynaklarda savaşa katılan müşriklerin sayısının bin, Müslümanların sayısının ise üç yüz civarında olduğu bildirilmektedir.³⁰³ Müslümanlar bu savaşta on dört şehit vermiştir. Müşriklerden ise başta bu savaşın komutanı Ebû Cehil olmak üzere yetmiş kişi öldürülmüş, yetmiş kişi de esir alınmıştı.³⁰⁴ Bu esir alınanlardan ikisi öldürüldü.³⁰⁵ Diğer esirlerden ise zengin olanlardan fide olarak dört bin dirhem, zengin olmayan ve okuma yazma bilenler ise

²⁹⁶ Zührî, s. 53; İbn Hişâm, c. II, s. 348-349; İbn Sa'd, c. II, s. 10-11; Süheylî, c. III, s. 58; Köksal, c. III, s. 301-302.

²⁹⁷ İbn Sa'd, c. II, s. 11.

²⁹⁸ İbn Hişâm, c. II, s. 355; İbn Sa'd, c. II, s. 11-12; Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşraf*, c. I, s. 293; Süheylî, c. III, s. 63.

²⁹⁹ İbn Hişâm, c. II, s. 357-358; İbn Sa'd, c. II, s. 12-13; Köksal, c. III, s. 312-315.

³⁰⁰ İbn Hişâm, c. II, s. 360; Süheylî, c. III, s. 66-67; Köksal, c. III, s. 334.

³⁰¹ İbn Sa'd, c. II, s. 13; Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşraf*, c. I, s. 152.

³⁰² İbn Hişâm, c. II, s. 360; Süheylî, c. III, s. 66-67; Köksal, c. III, s. 335-336.

³⁰³ İbn Sa'd, c. II, s. 19; Ya'kûbî, s. 46.

³⁰⁴ Köksal, c. III, s. 352.

³⁰⁵ İbn Hişâm, c. II, s. 383.

Müslümanlara okuma yazma öğretmesi karşılığında serbest bırakıldı.³⁰⁶ Esirler arasında Ebû Süfyan'ın oğlu Amr'da vardı. Diğer oğlu Hanzala ise savaşta öldürülmüştü. Ebû Süfyan bir oğlum öldürüldü, canımdan oldum malımdan da mı olayım diyerek fidye ödemeyi kabul etmedi. Bunun üzerine hac mevsiminde umre için gelen Sâd b. Numan b. Ekkâl'i anlaşmalara uymayarak esir aldı ve oğlu Amr'ı serbest bırakmaları karşılığında onu bırakacağını söyledi. Hz. Muhammed de Amr'ı serbest bıraktı.³⁰⁷

Bedir Savaşı, İslâm tarihi ve özellikle de Emevî-Hâşimî ilişkileri açısından çok önemli bir savaştır. Bedir Savaşı'nda Emevî ailesinden birçok kimse öldürülmüştü. Özellikle savaşın başında öldürülenlerin üçü de Emevî ailesinden olmakla birlikte, onları öldürenler Hâşimî soyundandı. Emevî-Hâşimî ilişkileri bu savaşla kanlı bir döneme girmiştir.³⁰⁸ Nitekim bu savaştan sonra tezimizin de konusu olan Hind bint Utbe; babasını, amcasını ve kardeşini kaybetmiştir. Ebû Süfyan da eşinin ve Kureyş'lilerin öcünü almak için Mekke'nin yeni lideri olmuştur. Müslümanlara savaş açmak için birçok bahaneye sarılan Mekkeli müşrikler Bedir'in öcünü almak için, Ebû Süfyan'ın kurtardığı kervanın gelirini ordunun techizinde kullanma kararı aldılar. Ebû Süfyan ve karısı Hind öçlerini alana kadar yıkanmamaya, koku sürünmemeye³⁰⁹ yemin ettiler.³¹⁰ Artık Müslümanlarla savaşın yeni lideri Ebû Süfyan'dı.³¹¹

Ebû Süfyan, yeminine sadık kalmak için zilhicce ayında iki yüz atıyla³¹² Medine'ye doğru yola çıktı.³¹³ Önce Huyey b. Ahtab'a uğradı. Fakat o dindaşları Benî Kaynuka'nın başına gelenleri düşünerek kapıyı açmadı.³¹⁴ Geceyi Benî Nadir'in lideri Sellam b. Mişkem'in evinde geçirdi. Sabaha doğru yola çıktı ve atlılarının yanına geldi. Bazı adamlarını Medine'ye gönderdi. Onlar el-Arid mevkiine geldiklerinde orada tarlada çalışmakta olan Ensar'dan bir adamla arkadaşını öldürdüler ve hurmalıklarını yaktılar.³¹⁵ Sonra Ebû Süfyan'ın yanına geri döndüler. İbn Sad ve Belazuri de ise bizzat Ebû Süfyan'ın gittiği ve bu işi yaptığı belirtilmektedir.³¹⁶ Yeminini yerine getiren Ebû

³⁰⁶ İbn Sa'd, c. II, s. 19; Köksal, c. III, s. 383.

³⁰⁷ İbn Hişâm, c. II, s. 391-392.

³⁰⁸ Apak, *Ana Hatlarıyla İslâm Tarihi*, c. I, s. 264.

³⁰⁹ Belâzûrî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, c. I, s. 310; Köksal, c. III, s. 406.

³¹⁰ İbn Hişâm, c. III, s. 62; Süheylî, c. III, s. 221.

³¹¹ Hamidullah, s. 195; Mustafa Fayda, "Bedir Gazvesi", *DİA*, İstanbul 1992, c. V, s. 325.

³¹² İbn Sa'd, c. II, s. 28; Köksal, c. III, s. 406.

³¹³ İbn Hişâm, c. III, s. 62; Süheylî, c. III, s. 221.

³¹⁴ İbn Hişâm, c. III, s. 62; İsmail Yiğit, "Sevik Gazvesi", *DİA*, İstanbul 2009, c. XXXVI, s. 585; Köksal, c. III, s. 406.

³¹⁵ İbn Hişâm, c. III, s. 62; Süheylî, c. III, s. 221; Hamidullah, s. 195.

³¹⁶ İbn Sa'd, c. II, s. 28; Belâzûrî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, c. I, s. 310; Köksal, c. III, s. 407.

Süfyan yanlarında getirdikleri “Sevik”³¹⁷ denen azık torbalarını ağırlık yapmaması için atarak kaçmaya başladı.³¹⁸ Bunu haber alan Hz. Muhammed hicretin yirmi ikinci ayının (Zilhicce) beşinde, Pazar günü Sevik Gazvesine çıktı.³¹⁹ Ebû Süfyan kaçmış ve geride azıklarını bırakmıştı.³²⁰ Hz. Muhammed de bu azıkları toplatarak Medine’ye getirtti. Herhangi bir çarpışma gerçekleşmedi.

Kureyşliler Bedir Savaşı’ndan sonra güvenlik endişesinden dolayı kervanları için Şam ticaret yolunu değil de, Irak yolunu kullanmaya başlamışlardı.³²¹ Ebû Süfyan’ın da içinde bulunduğu,³²² değeri üç yüz bin dirhem ağırlığında gümüş işlemeli ev eşyası, bakır kaplar bulunan, Mekkelilere ait bir kervanının Zâtü Irk mevkiine gittiğini haber alan Hz. Muhammed, Zeyd b. Hâriseyi beraberinde yüz süvariyle kervanın önünü kesmek için gönderdi. İbn Sa’d’da, Ebû Süfyan’ın bu kervanda bulunduğu bahsedilmemiştir.³²³ Zeyd, Rebeze ile Gamre arasında kalan Karede suyu civarında kervanın önünü kesti.³²⁴ Hicretten yirmi sekiz ay sonra Cemaziyelahir’in başında gerçekleşen bu seriyyede Ebû Süfyan ve adamları karşı koyamamışlar ve Zeyd, kervanı ele geçirerek Medine’ye getirmiştir.³²⁵

Bu olaylardan sonra 625 yılında Müslümanlarla müşrikler arasında ikinci büyük savaş olan Uhud savaşı gerçekleşti. Uhud Savaşı’nı ileride Hind bint Utbe’nin hayatında ayrıntılı olarak ele alacağımız için burada Ebû Süfyan ile ilgili bölümleri aktarmaya çalışacağız. Yukarıda da belirttiğimiz gibi, müşrikler Bedir Savaşı’na sebep olan ve Ebû Süfyan’ın kurtardığı kervanın gelirlerini, yeni bir savaş için kullanma kararı almışlardı.³²⁶ Çevre kabilelerden de adam toplayarak, Ebû Süfyan komutasında³²⁷ yedi yüzü zırhlı, üç bin kişi topladılar.³²⁸ Orduda ayrıca, iki yüz at, üç bin deve vardı. Kendilerine Bedir de kaybettiklerini hatırlatmaları, kaçışlarını önlemeleri ve kinlerini

³¹⁷ **Sevik:** Buğday veya arpanın kavrulup öğütülmesiyle elde edilen yemektir. İbn Sa’d, c. II, s. 28.

³¹⁸ Köksal, c. III, s. 407.

³¹⁹ İbn Sa’d, c. II, s. 28.

³²⁰ İbn İshâk, s. 405-406.

³²¹ İbn Hişâm, c. III, s. 69; Süheylî, c. III, s. 227; Köksal, c. III, s. 472.

³²² İbn İshâk, s. 412; İbn Hişâm, c. III, s. 69.

³²³ İbn Sa’d, c. II, s. 35; Köksal, c. III, s. 474.

³²⁴ Ahmet Önkal, “Karede Seriyesi”, *DİA*, İstanbul 2001, c. X XIV, s. 487.

³²⁵ İbn İshâk, s. 412; İbn Sa’d, c. II, s. 35; Köksal, c. III, s. 472.

³²⁶ İbn İshâk, s. 418; İbn Hişâm, c. III, s. 83; İbn Sa’d, c. II, s. 35; Belâzürî, *Ensâbü’l-Eşraf*, c. I, s. 312; Muhammed Hamidullah, Casim Avcı, “Uhud”, *DİA*, İstanbul 2012, c. XLII, s. 54; Köksal, c. III, s. 482.

³²⁷ İbn Asâkir, c. XXIII, s. 435; Zehebî, *Siyer*, c. I, s. 53; Köksal, c. III, s. 486.

³²⁸ İbn Hişâm, c. III, s. 91; İbn Sa’d, c. II, s. 36.

hep taze tutmaları için on beş kadar da kadın aldılar.³²⁹ Hind bint Utbe bu kadınlardan biriydi.³³⁰ Onun katılma sebebini ve Vahşi ile olan anlaşmasını ileride ele alacağız. Hz. Muhammed müşriklerin bu hazırlığını amcası Abbas sayesinde öğrendi.³³¹ Kendisi gördüğü bir rüya üzerine savunma savaşı yapmayı düşündüğü halde,³³² Bedir'e katılmayan gençlerin heyecanlı istekleri yüzünden taarruz savaşı yapılmaya karar verildi.³³³ Bin kişilik bir orduyla çıkıldı.³³⁴ Yolda İbn Übey üç yüz kişilik grubuyla ordudan ayrıldı. Uhud'a gelindi ve Hz. Muhammed ordusunu dar boğaza yerleştirdi. Sırtını Uhud Dağı'na verdi ve buraya Abdullah b. Cübeyr komutasında elli kadar askeri yerleştirdi. Onlara galip ya da mağlup ne olursa olsun yerlerinden ayrılmamalarını tembihledi.³³⁵ Ebû Süfyan ordunun etrafında dolanarak sancaktarları savaş için teşvik ediyordu.³³⁶ Savaş, mübarezenin ardından müşriklerden yirmiden fazla kişinin öldürülmesiyle devam etti. Müşriklerin sancağı yere düştü. Ayneyn tepesindeki okçulardan bazıları savaş kazanıldı zannıyla yerlerini terk ettiler.³³⁷ Bunu gören Halid b. Velid arkadan dolandı ve Ayneyn'de yerlerinde kalan okçuları şehit etti ve aşağıya indi. Müslümanlar iki ateş arasında kaldı.³³⁸ Hz. Hamza, Mus'ab b. Umeyr gibi sahabiler şehit edildiler.³³⁹ Mus'ab, Hz. Muhammed'e çok benzediği için, onu öldürdüklerini sandılar. Müslümanlar arasında moral bozukluğu oluştu. Hz. Muhammed hayattaydı fakat çeşitli yerlerinden yaralar almış, dişleri kırılmıştı.³⁴⁰ Hz. Muhammed'i Uhud'un dar boğazına götürdüler. Ebû Süfyan, Hz. Hamza'nın cesedinin başına gelerek onun ağzının etrafına süngü ile vuruyordu. Onu oradaki biri uyarmış, O'da; “ *Bunu gizle, zayıf bulundum ve böyle bir işi yaptım*” demiştir. İbn Kamia adlı müşrik Hz. Muhammed'i öldürdüğünü söylemişti. Ebû Süfyan savaş meydanında dolanıp Hz. Muhammed'in cesedini bulamayınca onu Halid b. Velid'e sordu. O'da dağa çıkarılırken gördüğünü söyledi.³⁴¹ Sonra Ebû Süfyan Hz. Muhammed'in bulunduğu boğaza doğru gitti ve kendi kendine şöyle bağırdı: “*Ey Ebû Süfyan! Çok ileri gittin, haydi kalk, çünkü*

³²⁹ İbn Sa'd, c. II, s. 36; Köksal, c. III, s. 486.

³³⁰ İbn İshâk, s. 419; İbn Hişâm, c. III, s. 85; Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşraf*, c. I, s. 312; Köksal, c. III, s. 486.

³³¹ Ya'kübî, s. 47; Köksal, c. III, s. 487-488.

³³² Zührî, s. 66; bkz. İbn İshâk, s. 420; Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşraf*, c. I, s. 314; Köksal, c. III, s. 491-492.

³³³ Zührî, s. 66; İbn Hişâm, c. III, s. 87; İbn Sa'd, c. II, s. 35-37; Köksal, c. III, s. 492-493.

³³⁴ Köksal, c. III, s. 498.

³³⁵ İbn İshâk, s. 422; İbn Hişâm, c. III, s. 88-90; İbn Sa'd, c. II, s. 39; Köksal, c. III, s. 502, 505.

³³⁶ İbn Hişâm, c. III, s. 92.

³³⁷ Zührî, s. 67; Köksal, c. III, s. 527.

³³⁸ Hamidullah, Avcı, “Uhud”, c. XLII, s. 56; Köksal, c. III, s. 527.

³³⁹ İbn Hişâm, c. III, s. 98-99; Köksal, c. III, s. 525.

³⁴⁰ Zührî, s. 67; İbn İshâk, s. 424; İbn Hişâm, c. III, s. 107; Köksal, c. III, s. 544-546.

³⁴¹ İbn Hişâm, c. III, s. 107; Köksal, c. III, s. 554.

harb bir günün bir günle nöbetleşe karşılaşmasıdır. Ey Hubel yücel. Dinine yardım et.” Bunun üzerine Resulullah (s.a.v) de şöyle dedi; Ey Ömer kalk ve ona şöyle cevap ver; *“Allah Âla ve Ecell’dir. En yüce ve en büyüktür. Savaşımız eşit değildir. Bizim maktullerimiz cennettedir. Sizin maktulleriniz ise cehennemdedir.”* Ebû Süfyan da Hz. Ömer’e şöyle karşılık verdi: *“Ey Ömer hele bana doğru gel!”* Resulullah ona doğru git dedi. Ebû Süfyan ona şöyle dedi; *“Ey Ömer Allah senin iyiliğini versin. Muhammed’i biz katletmedik mi?”* Ömer dedi ki: *“Allah Allah, hayır. Böyle bir şey yok. Ve şimdi o senin sözünü dinliyor.”* Ebû Süfyan dedi ki: *“Sen benim katımda İbn-i Kamia’dan daha doğru sözlü ve daha iyi bir adamsın.”* İbn-i Kamia Hz. Muhammed’i öldürdüğünü söylemişti. Sonra Ebû Süfyan şöyle dedi: *“Maktullerinize hakaret olarak burun ve kulakları kesilmiştir. Vallahi ben buna ne razı oldum, ne kızdım, ne nehy ettim ne de emrettim. Gelecek sene buluşma yerimiz Bedir’dir”* dedi ve uzaklaştı. Resulullah da bir adama, *“evet buluşma yerimiz Bedir’dir”* cevabını verdirdi.”³⁴² Ebû Süfyan’ın, Hz. Ömer ile olan bu diyalogu farklı kaynaklarda, ilave veya eksiltmelerle verilmiştir.³⁴³ Burada değinilmesi gereken konulardan biri de Ebû Süfyan’ın tamamen savunmasız kalan Medine’ye neden saldırmadığıdır. Bu konuyu İslâm Peygamberi eserinde ele alan Hamidullah; Ebû Süfyan’ın orduya katılan paralı askerlere önceden izin vermesi, yeni bir saldırıya cesaret edememiş olması,³⁴⁴ az da olsa elde edilen başarının hüsrarla sonuçlanma ihtimali ve Ebû Süfyan’ın Hz. Muhammed’e beslediği duygusal yakınlık ile açıklamaktadır.³⁴⁵

Bu mağlubiyet görünen neticenin ardından Hz. Muhammed, şehitleri gömdükten sonra Medine’ye döndü. Yaralı ve hasta oldukları halde³⁴⁶ ertesi günü, geriye dönen müşrikleri korkutmak, onlardan korkmadıklarını göstermek ve onları yakalamak için bir gazve düzenledi.³⁴⁷ Bazı kaynaklara göre ise Ebû Süfyan’ın Medine’ye saldırı hazırlığında olduğu haberini aldığı, bunun üzerine bu gazveyi düzenlediği bildirilir.³⁴⁸ Medine’ye sekiz mil mesafedeki Hamra-ı Esed’e kadar vardı. Burada üç yahut da beş³⁴⁹ gün kaldılar. Hz. Muhammed sayılarını fazla göstermek ve düşmana korku salmak için

³⁴² İbn Hişâm, c. III, s. 125-126.

³⁴³ İbn İshâk, s. 429; İbn Asâkir, c. XXIII, s. 443-444; Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, c. I, s. 327; Hamidullah, s. 201; Köksal, c. III, s. 554-557.

³⁴⁴ Köksal, c. III, s. 558.

³⁴⁵ Hamidullah, s. 201-202.

³⁴⁶ Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, c. I, s. 338; Hamidullah, Avcı, “Uhud”, c. XLII, s. 56.

³⁴⁷ İbn Hişâm, c. III, s. 135; Köksal, c. III, s. 575.

³⁴⁸ Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, c. I, s. 338.

³⁴⁹ Hamidullah, Avcı, “Uhud”, c. XLII, s. 56.

sayılar beş yüzü bulan ateş yaktırdı.³⁵⁰ Müşrik olan Mabe'd Hz. Muhammed'in yanına geldi ve başına gelenlere üzüldüğünü söyledi. Sonra da çıkıp Revha'da bulunan Ebû Süfyan'ın yanına geldi. Ebû Süfyan ve adamları Medine'ye geri dönmeyi, yarım kalan işlerini tamamlamayı düşünüyorlardı. Ebû Süfyan Mabe'd'e neler gördüğünü sordu. O da; Hz. Muhammed ve yanındakilerin güçlü bir topluluk halinde ve intikam ateşiyle yandıklarını söyledi. Ayrıca Mabe'd, Ebû Süfyan'a hezimete uğramak istemiyorsa karşılıklarına çıkmamasını tembihledi. Ebû Süfyan, Safvan b. Ümeyye b. Halef'in de uyarılarıyla bu işten vazgeçti.³⁵¹

Bununla birlikte Ebû Süfyan, Uhud'da istediği başarıyı elde edememiş ve Hz. Muhammed'i ortadan kaldıramamıştı. Bu sebeple Uhud Savaşı'nın ardından hicri üçüncü yılın sonlarında veya dördüncü yılın başlarında Medine'ye, Hz. Muhammed'i öldürmek üzere bir suikastçi gönderdi. Gönderdiği kişi bu işinde başarısız olup yakalanınca olanları anlattı ardından da Müslüman oldu.³⁵² Yine Ebû Süfyan, bu yıllarda gerçekleşen Recî olayında esir alınan Zeyd b. Desinne ve Hubeyb b. Adıyy'in öldürülmeleri sırasında orada bulunmuş ve buna mani olmamıştır.³⁵³ Hz. Muhammed de gerek kendisine yapılan suikast girişimi, gerekse Recî Olayından sonra Hubeyb ve Zeyd'in öldürülmesindeki rolünden dolayı Ebû Süfyan'a suikastçi göndermiş fakat başarılı olunamamıştır.³⁵⁴ Öte yandan Ebû Süfyan, Uhud'da savaşın bitiminde, bir yıl sonra Bedir'de savaşma talebinde bulunmuştu.³⁵⁵ Zamanı gelince Ebû Süfyan kıtlığı bahane etti ve gitmedi.³⁵⁶ Buna rağmen Hz. Muhammed'i, bu buluşmaya gelmemesi için ikna etmek üzere Nuaym'ı Medine'ye gönderdi. Nuaym, Ebû Süfyan'ın büyük bir hazırlık içinde olduğunu söyledi. Hz. Muhammed tek kişi dahi olsa bu buluşmaya gideceğini söyledi. Bin beş yüz kişiyle beraber yola çıktı.³⁵⁷ Ebû Süfyan da bunu haber almış, iki bin kişi ile yola çıkmıştı. Fakat bu senenin kendileri için verimli bir yıl olmadığını söyleyerek yarı yoldan dönmüştür.³⁵⁸ Müslümanlar bir yıl sonra gitmişler, fakat müşrikleri orada bulamamışlardı.³⁵⁹ Burada sekiz gün kaldılar ve yanlarındaki

³⁵⁰ İbn Sa'd, c. II, s. 49; Hamidullah, Avcı, "Uhud", XLII, s. 56; Köksal, c. III, s. 578.

³⁵¹ İbn Hişâm, c. III, s. 135; Köksal, c. III, s. 579-581.

³⁵² Sarıçam, *Emevî-Hâşimî İlişkileri*, s. 178-179; Köksal, c. III, s. 623-625.

³⁵³ Bkz. İbn Hişâm, c. III, s. 244-246; Köksal, c. III, s. 610-613.

³⁵⁴ Sarıçam, *Emevî-Hâşimî İlişkileri*, s. 179-180; Köksal, c. III, s. 626-627.

³⁵⁵ Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşraf*, c. I, s. 339; Köksal, c. III, s. 707.

³⁵⁶ Hamidullah, s. 204; Köksal, c. III, s. 708.

³⁵⁷ Köksal, c. III, s. 708-710.

³⁵⁸ İbn Sa'd, c. II, s. 60-61; Köksal, c. III, s. 712-713.

³⁵⁹ İbn Hişâm, c. III, s. 126; İbn Sa'd, c. II, s. 59-60; Köksal, c. III, s. 713.

ticaret mallarını satıp geri döndüler.³⁶⁰ Vaad edilen yerde gerçekleşen bu gazveye “Bedrü’l-Mev’id” denilmiştir. “Küçük Bedir” diye de isimlendirilmiştir. Mekke’ye Hz. Muhammed’in haberi ulaşınca Safvân b. Ümeyye, Ebû Süfyan’ı kınadı ve gereken hazırlığı yapmamakla eleştirdi. Derken derhal yeni bir savaşın hazırlıklarına başlandı.³⁶¹

Bu hazırlıklar neticesinde, Uhud Savaşı’ndan iki yıl sonra (M. 627) şevval ayında liderliğini Ebû Süfyan’ın yaptığı³⁶² Hendek Savaşı gerçekleşti.³⁶³ Konumuz Hendek Savaşı olmadığı için, Bu savaşa Ebû Süfyan’ı ilgilendiren bölümleri kadarıyla yer vereceğiz. Medine’den Hz. Muhammed tarafından sürülen Yahudiler, Mekke’ye gelerek müşrikleri Müslümanlarla savaş konusunda kışkırttılar.³⁶⁴ Onlara her türlü desteği vereceklerini vaad ettiler. Çevre Arap kabilelerden de birçok kişinin katılmasıyla³⁶⁵ (İbn Sâd’da, bu kabilelerin sayısı on bin olarak belirtilmektedir.) gerçekleşen bu savaşa, gruplar anlamında “Ahzab” Savaşı da denilmiştir.³⁶⁶ Başkomutanlığını Ebû Süfyan’ın gerçekleştirdiği ordunun haberini alan Hz. Muhammed, ashabıyla istişare etti ve Selmân el-Fârisî’nin teklifiyle Medine’yi savunmak için hendekler kazıldı.³⁶⁷ Bu arada Ebû Süfyan, Huyey b. Ahtab ile görüşerek, onu Benî Kureyza’ya gönderdi. Amacı Benî Kureyza’nın Hz. Muhammed ile anlaşmasını bozması ve kendilerine içerden yardım etmesi idi.³⁶⁸ Hz. Muhammed bunu haber alınca, Medine’de bıraktıkları kadın ve çocukları korumaları için bir askeri birlik gönderdi.³⁶⁹ Karşılarında hendekleri gören müşrikler şaşkın³⁷⁰ ve çaresiz kaldılar. Hendeklerin dar yerlerinden geçip birkaç hucum girişiminde bulundular. İçerden, Benî Kureyza’dan beklediği desteği alamayan müşrikler zor duruma düştüler. Ayrıca Haram aylar girmek üzereydi ve Araplar için bu hac ve ticaret demektir.³⁷¹ En son şiddetli bir fırtına³⁷² neticesinde çadırları ve eşyaları da büyük zarar görünce Ebû Süfyan on beş

³⁶⁰ Belâzürî, *Ensâbü’l-Eşrâf*, c. I, s. 340; Hamidullah, s. 204; Köksal, c. III, s. 713.

³⁶¹ İbn Sa’d, c. II, s. 59-61.

³⁶² İbn Asâkir, c. XXIII, s. 435; Zehebî, *Siyer*, c. I, s. 53.

³⁶³ İbn Hişâm, c. III, s. 299; İbn Sa’d, c. II, s. 66; Belâzürî, *Ensâbü’l-Eşrâf*, c. I, s. 345.

³⁶⁴ Belâzürî, *Ensâbü’l-Eşrâf*, c. I, s. 343; Muhammed Hamidullah, “Hendek Savaşı”, *DİA*, İstanbul 1998, c. XVII, s. 194; Hamidullah, s. 205; Köksal, c. V, s. 31-32.

³⁶⁵ Köksal, c. V, s. 35.

³⁶⁶ Bkz., İbn Hişâm, c. III, s. 299-301; İbn Sa’d, c. II, s. 66-67.

³⁶⁷ İbn Hişâm, c. III, s. 311; Belâzürî, *Ensâbü’l-Eşrâf*, c. I, s. 343; Ya’kübî, s. 46; Köksal, c. V, s. 37.

³⁶⁸ İbn Hişâm, c. III, s. 309-310.

³⁶⁹ İbn Sa’d, c. II, s. 68.

³⁷⁰ Ya’kübî, s. 46.

³⁷¹ Hamidullah, s. 205/211; Hamidullah, “Hendek Savaşı”, c. XVII, s. 194.

³⁷² İbn Hişâm, c. III, s. 319; Belâzürî, *Ensâbü’l-Eşrâf*, c. I, s. 345; Ya’kübî, s. 51; Köksal, c. V, s. 110.

günlük muhasaranın ardından dönme kararı aldı.³⁷³ Ebû Süfyan, harb alanı boşalana kadar bekledi. Yakubi'nin tarihinde ise devesine binip kaçtığı rivayet edilmektedir.³⁷⁴ Hz. Muhammed, ordularını takip etmesin diye geride Halid b. Velid ve Amr b. El-Âs'ı iki yüz kişiyle güvenlik amaçlı bıraktı.³⁷⁵ Bu Müslümanlarla müşrikler arasında yapılan son savunma savaşıdır.³⁷⁶

Hendek Savaşı'ndan sonra, Hz. Muhammed ile müşrikler arasındaki ilişkiler yumuşama yönünde devam etti. Mekke'de baş gösteren kıtlık senelerinde tahıl depolarının bulunduğu Yemame'nin lideri Sümâme b. Ūsâl Müslüman olmuştu. Bunun üzerine Mekke müşriklerine ambargo uyguladı ve tahıl satışını yasakladı. Mekkeliler Hz. Muhammed'den yardım talep ederek ambargonun kaldırılmasını rica ettiler. Hz. Muhammed bu ambargonun kaldırılmasında aracı olduğu gibi, Mekkeli fakirlere dağıtılmak üzere beş yüz dinar gönderdi. Ebû Süfyan bu durum karşısında “*Muhammed böylece gençlerimizi yoldan çıkarmak istiyor*” demekten kendini alamadı. Yine bu kıtlık dönemlerinde Hz. Muhammed, Ebû Süfyan'ın depolarında çürümeye yüz tutmuş derileri, Medine hurması ile takas teklifinde bulundu.³⁷⁷ Bu yardımları Mekkeli müşriklerden bazısı kabul etmemişti.³⁷⁸ Ebû Süfyan onların adına da alarak karşılığında silah vermişti.³⁷⁹ Ayrıca Hz. Muhammed, Hudeybiye Antlaşması'nın yapıldığı sıralarda, Ebû Süfyan'ın başında olduğu ticaret kervanının İslâm topraklarından geçerek Suriye-Filistin yönüne geçmesine müsaade etti.³⁸⁰ Bunca müsamahakâr tavrın karşısında Ebû Süfyan, Hz. Muhammed'in bu davranışlarından sonra İslâm'a ve inanlara karşı yumuşamaya başlamıştı. Hz. Muhammed'in, Ebû Süfyan'ın kızı Ümmü Habibe ile evlenmesi³⁸¹ onu, İslâm'a daha da yakınlaştırdı. (Bu konuya Ümm Habibe başlığı altında ayrıntılı olarak değinilecektir.) İki tarafın da karşılıklı olarak iyi niyet sergilemesi üzerine Hicretin altıncı yılında yapılan Hudeybiye Antlaşması'ndan sonra barış ortamı sağlanmıştı. Bu anlaşmanın yapıldığı sıralarda Kureyş Kabilesi Benî Bekr Kabilesi ile, Müslümanlar ise Huzaa Kabilesi ile ittifak anlaşması imzalamıştı.³⁸² Benî

³⁷³ İbn Sa'd, c. II, s. 70-71; İbn Hişâm, c. III, s. 320-321.

³⁷⁴ Ya'kûbî, s. 51.

³⁷⁵ İbn Sa'd, c. II, s. 71.

³⁷⁶ Hamidullah, “Hendek Savaşı”, c. XVII, s. 195.

³⁷⁷ İbn Sa'd, c. VI, s. 7; Sarıçam, *Emevî-Hâşimî İlişkileri*, s. 193; Köksal, c. V, s. 564.

³⁷⁸ Köksal, c. V, s. 564.

³⁷⁹ İbn Sa'd, c. VI, s. 7-8.

³⁸⁰ Hamidullah, s. 214; Sarıçam, *Emevî-Hâşimî İlişkileri*, s. 193.

³⁸¹ İbn Hişâm, c. I, s. 296; Hamidullah, s. 214; Sarıçam, *Emevî-Hâşimî İlişkileri*, s. 193.

³⁸² İbn Hişâm, c. IV, s. 43.

Bekr ile Huzaalılar arasında çıkan kavgada, Kureyş anlaşmayı bozarak Benî Bekr'e silah yardımında bulundu.³⁸³ Huzaalılar'dan bir grup bunu haber vermek için Medine'ye gitti.³⁸⁴ Müşriklerin bu durumdan haberi olunca, korktular ve Hudeybiye Antlaşmasının uzatılması için Ebû Süfyan'ı elçi olarak Medine'ye gönderdiler.³⁸⁵ Ebû Süfyan, kendisi ile Hz. Muhammed arasında aracı olması için, direkt Hz. Muhammed'in evine kızı Ümmü Habibe'nin yanına gitti. Kızı tarafından hoş karşılanmadı.³⁸⁶ Hz. Muhammed ile konuştu fakat istediği cevabı alamadı.³⁸⁷ Aynı amaçla, sırasıyla Hz. Ebûbekir, Hz. Ömer, Ensar'dan Sa'd b. Ubade,³⁸⁸ Hz. Ali ve aile fertleri ile görüşen Ebû Süfyan, kimseden olumlu bir cevap alamadı.³⁸⁹ Medine meydanında, anlaşmayı tek taraflı olarak yenilediğini belirtti ve ardından Mekke'ye geri döndü.³⁹⁰

Hz. Muhammed on bin kişilik bir orduyla³⁹¹ Mekke'nin fethi için yola çıktı ve bunu gizledi.³⁹² Müşrikler ve Ebû Süfyan huzursuzdu. Çünkü barış anlaşmasını bozmuşlar, barış girişimleri sonuçsuz kalmış ve Hz. Muhammed'in ne yapacağı ile ilgili herhangi bir fikirleri yoktu. Ebû Süfyan,³⁹³ Hâkim b. Hizam³⁹⁴ ve Büdeyl b. Verka Mekke'nin etrafını kontrol etmek için teftişe çıktı.³⁹⁵ Bu arada Hz. Muhammed'in ordusunun yaktığı ateşi gördüler ve endişeye kapıldılar. Mekkelilere, Hz. Muhammed'in gelmekte olduğunu ve eman dilemelerini söylemek için yola çıkan Abbas ile karşılaştılar. Abbas Ebû Süfyan'ı aldı ve Hz. Muhammed'in yanına götürdü.³⁹⁶ Zührî'de aktarıldığına göre; Ebu Süfyan Ensar ile karşılaşınca kendisini öldüreceği endişesi ile Hz. Muhammed'den Abbas'ın kendisini himaye etmesini istedi. Hz. Muhammed'de bunu kabul etti.³⁹⁷ Abbas aynı zamanda Hakîm b. Hizam ve Büdeyl b. Verkâ'yı da himayesine almıştı. Onlar Hz. Muhammed'in huzurunda hemen Müslüman oldular. Ebû Süfyan ise kalbinde biraz kuşku bulunduğunu ve biraz mühlet

³⁸³ İbn Hişâm, c. IV, s. 43; İbn Sa'd, c. II, s. 136-137; Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşraf*, c. I, s. 353; Hamidullah, s. 222-223; Ya'kûbî, s. 58; Köksal, c. V, s. 711-714.

³⁸⁴ Köksal, c. V, s. 718-720.

³⁸⁵ Zührî, s. 77; İbn Hişâm, c. IV, s. 50; İbn Sa'd, c. II, s. 137; Köksal, c. V, s. 721.

³⁸⁶ Hamidullah, s. 223; Sarıçam, *Emevî-Hâşimî İlişkileri*, s. 197; Köksal, c. V, s. 724.

³⁸⁷ Zührî, s. 77; İbn Sa'd, c. II, s. 137; Hamidullah, s. 223; Köksal, c. V, s. 724-725.

³⁸⁸ Köksal, c. V, s. 727.

³⁸⁹ Zührî, s. 78.

³⁹⁰ İbn Hişâm, c. IV, s. 52; Köksal, c. V, s. 730.

³⁹¹ Köksal, c. V, s. 745.

³⁹² İbn Hişâm, c. IV, s. 56; İbn Sa'd, c. II, s. 137; Hamidullah, s. 224; Köksal, c. V, s. 734-737.

³⁹³ Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşraf*, c. I, s. 355.

³⁹⁴ Köksal, c. V, s. 758.

³⁹⁵ İbn Sa'd, c. II, s. 138; Ya'kûbî, s. 59; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, c. VI, s. 535; Sarıçam, *Emevî-Hâşimî İlişkileri*, s. 199; Köksal, c. V, s. 758.

³⁹⁶ Süheylî, c. IV, s. 156; Köksal, c. V, s. 760.

³⁹⁷ Zührî, s. 78.

verilmesini istedi.³⁹⁸ Vakit geceydi. Hz. Muhammed, Abbas'a "O'nu sabah yanıma getir" dedi. Ebû Süfyan ile Abbas geceyi birlikte geçirdiler. Sabah Hz. Muhammed'in yanına varınca biraz tereddütten sonra Müslüman oldu.³⁹⁹ Hamidullah, Abbas'ın Ebû Süfyan'ı götürdüğünden hiç bahsetmemiş ve onun Mekke'ye kuşatmadan sonra girdiğini rivayet etmiştir.⁴⁰⁰ Hz. Muhammed, Abbas'ın teklifiyle Ebû Süfyan'ı taltif etti ve Mekke'ye girdikleri gün onun evine girenlerin emniyette olacağını bildirdi.⁴⁰¹ Belki de Hz. Muhammed, bu cümleleriyle yıllarını liderlik vasfıyla geçirmiş ve İslâm'a girse de içinde hala tereddütler bulunan Ebû Süfyan'ı bir nebze de olsa rahatlatmak istiyordu. Derken dağın dar boğazından geçen İslâm ordusunu seyreden Ebû Süfyan çok etkilendi.⁴⁰² Derhal geri dönerek Mekke müşriklerine durumu anlattı. Başta eşi olmak üzere orada bulunanların ayıplamasıyla karşılaştı.⁴⁰³ Mekke'nin çok fazla kan dökülmeden alınmasında, fetihten önce Müslüman olan Ebû Süfyan'ın⁴⁰⁴ Mekkeli müşrikleri artık yapacak bir şey kalmadığı noktasındaki iknaları büyük önem arz etmektedir.⁴⁰⁵

Ayrıca Müslüman olduktan sonra Ebû Süfyan, Mekke'nin fethinden kısa bir süre sonra Havazinliler ile gerçekleşen Huneyn Savaşı'na katılmıştır.⁴⁰⁶ Bu savaşta Müslümanlar bir ara zor durumda kalmıştı ve dağılmışlardı. Henüz yeni Müslüman olmuş ve imanı kalbine sindirememiş olan Ebû Süfyan, bu duruma üzülmemiş ve "Onların hezimetini denize kadar bitmez" diyerek içindeki kını ve nefreti ortaya çıkarmıştır.⁴⁰⁷ Burada Ebû Süfyan'ın imanını hala sindiremediği ve hala Hz. Muhammed ve inanların kaybedeceği ile ilgili ümitler beslediği açıkça görülmektedir. Bu savaşta, Taif'te bulunan Sakif Kabilesi de Müslümanlara karşı savaşmıştı. Savaşı Müslümanlar kazanınca, Taif'e kaçtılar. Hz. Muhammed üzerlerine yürüdü. Ebû Süfyan

³⁹⁸ Köksal, c. V, s. 762.

³⁹⁹ Bkz., İbn Hişâm, c. IV, s. 60-62; Süheylî, c. IV, s. 157; İbn'ül Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, c. VI, s. 144.

⁴⁰⁰ Hamidullah, s. 225.

⁴⁰¹ Zührî, s. 79; İbn Hişâm, c. IV, s. 61-62; İbn Sa'd, c. VI, s. 8-9; İbn Asâkir, c. XXIII, s. 447-448; Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşraf*, c. I, s. 355; Ya'kûbî, s. 58; Süheylî, c. IV, s. 157; İbn Kesir, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, c. VI, s. 538; Köksal, c. V, s. 765-766.

⁴⁰² Zührî, s. 79; İbn Hişâm, c. IV, s. 63; Süheylî, c. IV, s. 157-158; Köksal, c. V, s. 775.

⁴⁰³ Zührî, s. 79; İbn Hişâm, c. IV, s. 64; Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşraf*, c. I, s. 355; Süheylî, c. IV, s. 158; İbn Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, c. VI, s. 144; İbn Kesir, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, c. VI, s. 540; Köksal, c. V, s. 782.

⁴⁰⁴ İbn Asâkir, c. XXIII, s. 432.

⁴⁰⁵ Köksal, c. V, s. 786.

⁴⁰⁶ İbn Hişâm, c. IV, s. 116-117; İbn Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, c. VI, s. 144; Köksal, c. VII, s. 36.

⁴⁰⁷ İbn Hişâm, c. IV, s. 116-117; Ya'kûbî, s. 64; Süheylî, c. IV, s. 213; Zehebî, *Siyer*, c. I, s. 53; Köksal, c. VII, s. 47.

bu savaşta yer aldı⁴⁰⁸ ve Sakif Kabilesi'yle bazı görüşmeler yaptı.⁴⁰⁹ Bu savaşta gözünün birine ok isabet etti ve gözü yerinden çıktı.⁴¹⁰ Hz. Muhammed bu gözü eline alarak Ebû Süfyan'a; "*dua edeyim Allah bu gözü sana iade mi etsin, yoksa bunun yerine cennette bir göz mü istersin?*" diye sorunca Ebû Süfyan cennette yerine bir göz istediğini söyleyerek imanındaki samimiyetini dile getirdi.⁴¹¹ Bu savaşın bitiminden sonra Hz. Muhammed, Huneyn'de kazanılan ganimetleri dağıttı. Kalpleri İslâm'a ısındırılanlar kapsamında Ebû Süfyan'a da yüz deve⁴¹² ve kırk ukıyye verildi.⁴¹³ Ebû Süfyan oğlu Muaviye ve Yezid için de⁴¹⁴ aynısını istedi.⁴¹⁵ Onlara da verilince Ebû Süfyan Hz. Muhammed'e memnuniyetini bildirdi ve onu öven ifadeler kullandı.⁴¹⁶ Müellefe-i Kulûb kapsamında Ebû Süfyan ve çocuklarına pay ayrılması oldukça dikkat çekicidir. Bu da gösteriyor ki onlar diliyle Müslüman olmuştu fakat kalbiyle teslim olmamıştı. Bunun farkına varan Hz. Muhammed onlara bu gruptan pay ayırarak, onların kalbini hem İslâm'a ısındırmış hem de onlardan gelecek zararları bertaraf etmiştir.⁴¹⁷ Bu ikramların karşısında oluşan olumlu hava Allah Rasûlü'nün vefatına kadar sürmüştür.

Hz. Muhammed vefat ettiğinde, Ebû Süfyan Necran emiri idi.⁴¹⁸ Haberi duyunca önce Mekke'ye gelmiş ve buradakileri kışkırtmıştır. Başarılı olamayınca Medine'ye doğru yol almış ve Hz. Ebû Bekir'in halife olduğunu öğrenmişti. Önce Hz. Ali'ye, ardından Abbas'a giderek onları Hz. Ebû Bekir'e karşı kışkırttı. Kendilerinin Hâşimoğulları olarak halifelige daha layık olduklarını ve seçildikleri takdirde biat edeceğini ve Ebû Bekir'in kabilesi olan Teym'in bu iş için uygun olmadığını söyledi.⁴¹⁹ Ancak onlardan umduğu ilgiyi göremedi. Hz. Ebû Bekir olanlardan haberdar olunca Ebû Süfyan'ın gönlünü almak için oğlu Yezid'i komutan tayin etti. Ayrıca Hz. Ömer'in teklifiyle kendisine, elinde bulunan zekât mallarından hediye edildi.⁴²⁰ Hâşimoğulları da

⁴⁰⁸ İbn Asâkir, c. XXIII, s. 432; İbn Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, c. VI, s. 144; Zehebî, *Siyer*, c. I, s. 53; Köksal, c. VII, s. 82.

⁴⁰⁹ Bkz., İbn Hişâm, c. IV, s. 173-174; Köksal, c. VII, s. 82.

⁴¹⁰ İbn Asâkir, c. XXIII, s. 432; İbn Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, c. VI, s. 144; Zehebî, *Siyer*, c. I, s. 53; Köksal, c. VII, s. 83.

⁴¹¹ İbn Asâkir, c. XXIII, s. 435; Köksal, c. VII, s. 83.

⁴¹² İbn Hişâm, c. IV, s. 185-186; Ya'kûbî, s. 65; Taberî, *Tarih*, c. III, s. 90; Köksal, c. VII, s. 102.

⁴¹³ İbn Sa'd, c. II, s. 156; İbn Asâkir, c. XXIII, s. 432; İbn Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, c. VI, s. 144; Zehebî, *Siyer*, c. I, s. 53; Köksal, c. VII, s. 102.

⁴¹⁴ İbn Asâkir, c. XXIII, s. 432; Köksal, c. VII, s. 103.

⁴¹⁵ İbn Sa'd, c. II, s. 156; İbn Asâkir, c. XXIII, s. 462; Köksal, c. VII, s. 103.

⁴¹⁶ Bkz., İbn Asâkir, c. XXIII, s. 432; Köksal, c. VII, s. 103.

⁴¹⁷ Köksal, c. VII, s. 102.

⁴¹⁸ İbn Sa'd, c. VI, s. 11; İbn Asâkir, c. XXIII, s. 432; Sarıçam, *Emevî-Hâşimî İlişkileri*, s. 214-216.

⁴¹⁹ Köksal, c. VII, s. 798-799; Sarıçam, *Emevî-Hâşimî İlişkileri*, s. 221-227.

⁴²⁰ Bkz., Sarıçam, *Emevî-Hâşimî İlişkileri*, s. 221-227.

biat edince oda gecikmeli olarak biat etti.⁴²¹ Burada dikkat çeken husus; Ebû Süfyan'ın kirli geçmişinden dolayı asla halife olamayacağını anlamış olması ve buna mukabil yıllarca uğraştığı Hâşimoğulları'ndan birinin halife olması için uğraşmasıdır.

Bu hassas durumun farkında olan Hz. Ömer, halifeliği döneminde Ümeyyeoğulları ve Hâşimoğulları'na eşit davranıyordu. Rivayete göre evinde iki minder bulunur, bunlardan birine yalnız Abbas'ı, diğerine de Ebû Süfyan'ı oturturdu. Bunun sebebi sorulduğunda da; “Abbas Rasulullah'ın amcası, Ebû Süfyan ise Kureyş'in şeyhidir” derdi.⁴²² Ebû Süfyan, Hz. Ömer döneminde gerçekleşen Yermük Savaşı'na ilerleyen yaşına rağmen oğlu Yezid'in komutasında⁴²³ katıldı ve orduyu şu sözlerle savaşa teşvik etti; “Allah'ım! Bunlar Arap'ın efendileri ve İslâm'ın yardımcılarıdır. Onlar ise Rum'un efendileri ve şirkin yardımcılarıdır. Allahım! Bugün senin günlerinden bir gündür. Allah'ım! Kullarının üzerine yardımını indir.”⁴²⁴ Bu savaşta gözüne ok isabet etti diğer gözünü kaybetti.⁴²⁵ Hz. Osman'ın hilafeti döneminde hicri otuzlu yılların başında (31-34) Medine'de⁴²⁶ veya Mısır'da⁴²⁷ vefat etti.⁴²⁸ Öldüğünde seksenli yaşların sonunda,⁴²⁹ ya da doksanlı yılların başında olduğu rivayet edilmektedir.⁴³⁰ Cenaze namazını, Hz. Osman ya da oğlu Muaviye'nin kıldırıldığı ile ilgili rivayetler de vardır.⁴³¹

2.3. Çocukları

Hind'in Ebû Süfyan ile evliliğinden Muaviye, Utbe, Ümmü'l-Hakem⁴³² ve Cüveyriye⁴³³ isimli çocukları dünyaya gelmiştir.

⁴²¹ Aycan, “Ebû Süfyan”, c. X, s. 231.

⁴²² Sarıçam, *Emevî-Hâşimî İlişkileri*, s. 226, 233.

⁴²³ İbn Asâkir, c. XXIII, s. 435.

⁴²⁴ Taberî, *Tarih*, c. III, s. 397; İbn Asâkir, c. XXIII, s. 466.

⁴²⁵ İbn Sa'd, c. VI, s. 11-12; Taberî, *Tarih*, c. III, 401; İbn Asâkir, c. XXIII, s. 435; İbn Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, c. VI, s. 145.

⁴²⁶ İbn Asâkir, c. XXIII, s. 433-435; el-Belâzürî Ebû'l-Abbas Ahmed b. Yahya b. Câbir, *Fütûhu'l-Büldân*, thk. Abdullah Enis et-Tabbağ, Dâru'l-Meârif, Beyrut, 1987/1407, s. 184; İbn Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, c. VI, s. 145; Zehebî, *Siyer*, c. I, s. 53.

⁴²⁷ İbn Asâkir, C.23, s. 432.

⁴²⁸ İbn Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, c. VI, s. 145.

⁴²⁹ İbn Asâkir, c. XXIII, s. 432; Belâzürî, *Fütûhu'l-Büldân*, s. 184.

⁴³⁰ Zehebî, *Siyer*, c. I, s. 53.

⁴³¹ İbn Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, c. VI, s. 145.

⁴³² Belâzürî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, c. V, s. 13.

⁴³³ Kandemir, “Hind bint Utbe”, c. XVIII, s. 64.

2.3.1. Muaviye b. Ebû Süfyan

Muaviye b. Ebû Süfyan Sahr b. Harb b. Ümeyye⁴³⁴ b. Abdi Şems b. Abdi Menaf b. Kusay⁴³⁵ b. Kilab⁴³⁶ el-Ümevî el-Kureşî.⁴³⁷ Annesi Hind bint Utbe'dir. Babası Ebû Süfyan ve annesi Hind bint Utbe Abdışems'te birleşir ve Kureyş kabilesine mensupturlar. Muaviye, oğlu Abdirrahman'a nisbetle "Ebû Abdirrahmân" diye künyelenmiştir.⁴³⁸ Ayrıca kendisine, kardeşi Ümmü Habibe'nin Hz. Muhammed ile evlenmesinden dolayı "Müminlerin Dayısı" denilmiştir.⁴³⁹

Tarihi kaynaklarda Muaviye b. Ebû Süfyan'ın doğum tarihi tam olarak verilmemekle birlikte O, Miladi 602 veya 603 yılında Mekke'de⁴⁴⁰ dünyaya gelmiştir.⁴⁴¹ Hem annesi, hem de babası Kureyş kabilesine mensub olan Muaviye, maddi sıkıntılardan uzakta iyi şartlarda yetişmiştir. Asil bir ailede yetişen Muaviye, o günün şartlarında çok az okuma yazma bilen kişiler arasında bulunmaktaydı.⁴⁴² Muaviye, bu ailede yetişmiş olmanın olumlu olduğu kadar, olumsuz yönlerinden de nasibini almış, babası ve annesinin konumundan dolayı, Hz. Muhammed'e ve inanlara olumsuz düşünceler içerisinde, putperest bir ortamda çocukluğunu ve gençliğini geçirmiştir. Bu yüzden de İslâm'a girmesi gecikmiştir.⁴⁴³

Öte yandan, Muaviye'nin çocukluğu ve gençliğine dair rivayetlerde çok fazla bilgi bulunmamaktadır. En verimli yaşlarında olmasına rağmen ismi ne Bedir Savaşı'nda, ne de Uhud Savaşı'nda geçmektedir.⁴⁴⁴ Bu savaşlar sırasında aktif rol oynayabileceği yirmili yaşlarda olan Muaviye'nin, babasının konumuna rağmen pasif durumda olduğunu ve herhangi bir mücadelede bulunmadığını görmekteyiz. Bunun sebebi Muaviye'nin içten içe İslâm'a beslediği yakınlık mı, yoksa Ebû Süfyan'ın onu koruması mıdır bilinmez. Muaviye Uhud Savaşı'ndan sonra gerçekleşen Reci Olayı'nda esir alınan Hubeyb b. Adiyy'in öldürülmesi sırasında babası ile birlikte orada bulunmuştur. Hubeyb b. Adiyy, öldürülmeden önce namaz kılmış ve ardından; "Ey

⁴³⁴ İrfan Aycan, "Muaviye b. Ebû Süfyan", *DİA*, İstanbul 2005, c. XXX, s. 332.

⁴³⁵ İbn Sa'd, c. VI, s. 15.

⁴³⁶ Zehebî, *Siyer*, c. I, s. 89.

⁴³⁷ İbn Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, c. V, s. 201; Ziriklî, c. VII, s. 261.

⁴³⁸ İbn Sa'd, c. VI, s. 15; İbn Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, c. V, s. 201; Zehebî, *Siyer*, c. I, s. 89; Aycan, "Muaviye b. Ebû Süfyan", c. XXX, s. 332.

⁴³⁹ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, c. VI, s. 144.

⁴⁴⁰ Zirikli, c. VII, s. 261.

⁴⁴¹ Aycan, s. 25; Aycan, "Muaviye b. Ebû Süfyan", c. XXX, s. 332.

⁴⁴² Zirikli, c. VII, s. 261; Sarıçam, *Emevî-Hâşimî İlişkileri*, s. 219.

⁴⁴³ Bkz. Aycan, s. 26.

⁴⁴⁴ Aycan, s. 29.

Allah'ım! Sayılarını tüket, onları dağıt. Onlardan hiç kimseyi yaşatma.” diyerek beddua etmişti. Orada bulunan Muaviye, yıllar sonra bu olayı anlatırken bu bedduanın korkusundan yere yattığını söylemiştir.⁴⁴⁵

Daha önceleri hiçbir mücadelede etkin bir rol üstlendiğine dair rivayet olmayan Muaviye, hicretin beşinci yılında gerçekleşen Hendek Savaşı'na katılmıştır. Fakat burada da Muaviye'yi etkin konumda göremiyoruz. Hendek Savaşı'nın kızıştığı sırada, Allah'ın gönderdiği bir fırtınayla müşrikler zor durumda kalmışlardı.⁴⁴⁶ Allah Rasulü Hz. Muhammed müşrik saflarında nelerin olduğunu öğrenmek için Huzeyfe b. Yeman'ı, casus olarak gönderdi. Huzeyfe müşrik saflarına gittiği zaman onların fırtına ve Allah'ın gönderdiği meleklerle zor durumda olduklarını gördü. Ebû Süfyan bu sırada her kez yanındakini kontrol etsin diye orduyu uyarır. Casus olarak gönderilen Huzeyfe de şüpheleri üzerine çekmemek için yanındakinin elini tutar ve ona kim olduğunu sorar. O da “Muaviye b. Ebî Süfyan'ım” der. Bu rivayet dışında Muaviye'nin bu savaşta herhangi bir faaliyetini göremiyoruz.

Müslümanlarla müşrikler arasında Hudeybiye Antlaşması ile birlikte bir barış sürecine girilmişti. Emevî ailesine baktığımızda bu olayla birlikte Ebû Süfyan'ın kızı Ümmü Habibe'nin Hz. Muhammed ile nikâhlanması onların daha da yumuşamalarına vesile olmuştu. Asıl ismi Remle bint Ebû Süfyan olan Ümmü Habibe bu aileden ilk Müslüman olan kimsedir.⁴⁴⁷ Müslüman olarak eşi Ubeydullah b. Cahş ile Habeşistan'a hicret etmiştir. Burada bulunduğu sıralarda Ubeydullah irtidat ederek Hristiyan olmuş ve bu hal üzere vefat etmiştir. Bu durumu öğrenen Hz. Muhammed, Amr b. Ümeyye el-Damri'yi, Necaşi'ye Ümmü Habibe'yi kendisine nikâhlanması için gönderdi.⁴⁴⁸ Böylece nikâh gerçekleşti. Ebû Süfyan bu evliliği duyunca memnuniyetini belirterek; “o soy bir puğurdur, burnuna vurulmaz” demiştir.⁴⁴⁹ Muaviye için bu olaylarla birlikte İslâmiyet'e giden süreç hızlanmıştı. Muaviye'nin Müslüman olması ile ilgili kaynaklarda üç farklı rivayete rastlamaktayız. İbn Sad'dan gelen rivayete göre; 628 yılında gerçekleşen Hudeybiye Antlaşması sırasında Muaviye'nin kalbi İslâm ile dolmuştu. Bu durumunu annesi Hind'e söylemiş, O da bununla babasına muhalefet edeceğini, bu davranışıyla babasıyla arasının açılacağını ve babasının desteğinden mahrum kalacağını belirtmiştir.

⁴⁴⁵ Araplar, beddua edildiği zaman kendilerine uğramasın diye yanları üzerine yatarlarmış. İbn Hişâm, c. III, s. 246; Köksal, c. III, s. 609-610.

⁴⁴⁶ İbn Hişâm, c. III, s. 319.

⁴⁴⁷ Aycan, s. 27-28.

⁴⁴⁸ İbn Hişâm, c. I, s. 295-296.

⁴⁴⁹ Sarıçam, *Emevî-Hâşimî İlişkileri*, s. 196.

Muaviye bu olayı babasından kaza umresine kadar gizlemiştir. Hz. Muhammed ertesine sene kaza umresine gelince Müslüman olduğunu babasına söylemiş, O da bunu eleştirerek Müslüman olmayan kardeşinin kendisinden daha hayırlı olduğunu söylemiştir. Bir yıl sonra Mekke'nin Fethi sırasında Müslüman olduğunu açıkça belirtmiştir.⁴⁵⁰ Bir ikinci rivayet ise; Muaviye'nin kaza umresi sırasında Müslüman olduğudur.⁴⁵¹ Muaviye'nin ne zaman Müslüman olduğu ile ilgili üçüncü rivayet ise; onun Mekke'nin Fethi sırasında ailesi ile beraber İslâm'a girdiğidir.⁴⁵² Rivayetleri değerlendirdiğimiz zaman, onun erken dönemde Müslüman olmuş olması ihtimal dışındadır. Çünkü Hz. Muhammed, Mekke'nin Fethi'nden sonra gerçekleştirilen Huneyn Savaşı'nın ganimetlerini dağıtırken Muaviye'yi de Müellefe-i Kulûb'den sayarak ona pay ayırmıştır. Ayrıca bu rivayet belki Muaviye'yi, Mekke'nin fethi sonrası zoraki Müslüman olan gruptan ayırma çabalarının bir ürünüdür.⁴⁵³ Bu çabalar neticesinde, Muaviye de artık Müslümanlarla aynı safta savaflara katılmaya başlamıştır.

Nitekim Muaviye Müslüman olduktan sonra babası ile birlikte, Mekke'nin fethinden sonra gerçekleştirilen Huneyn Savaşı'na katıldı.⁴⁵⁴ Bu savaşta babası ve kardeşi ile birlikte Müellefe-i Kulûb'den sayıldı ve kendisine yüz deve⁴⁵⁵ ve kırk ukiyye verildi.⁴⁵⁶ Yukarıda da bahsettiğimiz gibi, Muaviye Hudeybiye Antlaşması sırasında Müslüman olsaydı bu gruptan kendisine pay ayrılmazdı. Hz. Muhammed, Huneyn ve Taif'ten sonra bu payları dağıtırken onların dillerinin İslâmiyet'i söylediğini fakat kalplerinin tatmin olmadığını farkındaydı. Onları, belki de başka şansları olmadığı için zorla girdikleri bu dine ısındırmak istiyordu. Hz. Peygamber'le gittikçe yaklaşan Muaviye İslâmiyet'e girdikten sonra Hz. Muhammed'e kâtiplik yapmıştır.⁴⁵⁷ Bu konuda kaynaklar hem fikirdir. Burada ihtilafa düşülen konu Muaviye'nin vahiy kâtipliği mi, yoksa resmi yazışmalarında yardımcı mı olduğuyla ilgilidir. Yaptığımız araştırmalarda

⁴⁵⁰ İbn Sa'd, c. VI, s. 16.

⁴⁵¹ İbn Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, C.5, s. 201; Zehebî, *Siyer*, c. I, s. 89.

⁴⁵² İbn Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, C.5, s. 201; Aycan, "Muaviye b. Ebû Süfyan", c. XXX, s. 332.

⁴⁵³ Aycan, s. 34.

⁴⁵⁴ İbn Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, c. V, s. 201.

⁴⁵⁵ İbn Hişâm, c. IV, s. 185-186; Ya'kûbî, s. 65; Taberî, *Tarih*, c. III, s. 90.

⁴⁵⁶ İbn Sa'd, c. II, s. 156; İbn Sa'd, c. VI, s. 16; İbn Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, c. V, s. 201, c. VI, s. 144; Zehebî, *Siyer*, c. I, s. 53.

⁴⁵⁷ İbn Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, c. V, s. 201; Zehebî, *Siyer*, c. I, s. 89; Zirikli, c. VII, s. 262; Aycan, s. 48; Aycan, "Muaviye b. Ebû Süfyan", c. XXX, s. 332; Sarıçam, *Emevî-Hâşimî İlişkileri*, s. 219; Mustafa el-A'zamî, *Asrı Saâdette İslâm*, c. I, s. 454-455.

Muaviye'nin vahiy kâtipleri arasında zikredildiği görülmektedir.⁴⁵⁸ Bulunduğu konum değerlendirildiğinde bunun mümkün olduğu görüşü ağırlık kazanmaktadır.⁴⁵⁹

Hiz. Muhammed'in vefatından sonra halifeliği üstlenen Hiz. Ebû Bekir, Miladi 634 yılında hac görevini yerine getirdikten sonra Şam tarafına ordu çıkardı. Bu ordunun komutanlığını Muaviye'nin kardeşi Yezid b. Ebû Süfyan yapmakta idi. Muaviye de bu orduya katılmış, İslâm saflarında mücadele etmiş,⁴⁶⁰ kardeşi Yezid'in vefatı üzerine, komutanlık görevine geçmiştir.⁴⁶¹ Hiz. Ömer, Yezid'in ölümünü haber vermek için bizzat Ebû Süfyan'ın evine gelmiş, durumu bildirmiştir. Hind ve Ebû Süfyan, oğlu Yezid'in yerine Muaviye'yi atadığını öğrenince Halife'ye memnuniyetlerini bildirmişlerdir.⁴⁶² Hiz. Ömer döneminde Muaviye önce Ürdün, ardından da Dımaşk valiliğine getirildi. Bu görevindeyken, Filistin'in sahil şehirlerinden Kayseriye, Aslalan ve Trablusşam'ı aldı. Bu arada Bizans'tan kalma tersaneleri kullanarak İslâm donanmasında ilk deniz birliklerini kurdu.⁴⁶³ Kıbrıs'a sefer düzenlemek istediysede bu Hiz. Ömer tarafından tehlikeli olduğu için kabul edilmedi.⁴⁶⁴

Hiz. Ömer'in vefatının ardından Hiz. Osman'ın Halife olması Emevî ailesi için büyük bir sevinçti. Yıllardır içten içe beslenen iktidar tutkusu alevlenmiş ve istenilen fırsat ele geçmişti. Bu durum, Ebû Süfyan ile ilgili şu rivayette açıkça görülmektedir: Bir gün Ebû Süfyan, Hiz. Osman'ın yanına gelir ve iki gözü de görmediği için odada Emevî Ailesi dışında birilerinin olup olmadığını sorar. Bulunmadığı söylenince, Ümeyyeoğullarına halifeliği miras yoluyla babadan oğula devretmelerini tavsiye eder. Bu konuşmalardan Hiz. Osman hoşlanmaz ve onu huzurundan kovar.⁴⁶⁵ Hiz. Osman hiçbir zaman bunu düşünmemiş, onun tek zaafı, yönetimin önemli yerlerine Emevî Ailesine mensup kişileri geçirmesi olmuştur. İslâm Devleti'nin idari görevlerinde gittikçe yükselen Muaviye bu dönemde Suriye Genel Valiliği'ne getirildi.⁴⁶⁶ Hiz. Osman'ın halife olmasıyla işleri daha da kolaylaşmıştı. Bu sebepten Kıbrıs seferi için

⁴⁵⁸ İbn Asâkir, c. IV, s. 349.

⁴⁵⁹ Sarıçam, *Emevî-Hâşimî İlişkileri*, s. 221.

⁴⁶⁰ İbn Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, c. V, s. 201-202; Aycan, "Muaviye b. Ebû Süfyan", c. XXX, s. 332; Sarıçam, *Emevî-Hâşimî İlişkileri*, s. 230-231; Apak, c. II, s. 79.

⁴⁶¹ İbn Sa'd, c. VI, s. 23; Belâzürî, *Fütûhu'l-Büldân*, s. 191-192; İbn Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, c. V, s. 202; Zehabî, *Siyer*, c. I, s. 90; Aycan, s. 63.

⁴⁶² İbn Sa'd, c. VI, s. 23; Belâzürî, *Fütûhu'l-Büldân*, s. 192; İbn Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, c. V, s. 201-202; Aycan, s. 64.

⁴⁶³ Aycan, "Muaviye b. Ebû Süfyan", c. XXX, s. 332.

⁴⁶⁴ Belâzürî, *Fütûhu'l-Büldân*, s. 208; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, c. X, s. 228-229; Aycan, s. 66; Aycan, "Muaviye b. Ebû Süfyan", c. XXX, s. 332.

⁴⁶⁵ Sarıçam, *Emevî-Hâşimî İlişkileri*, s. 235.

⁴⁶⁶ Zirikli, c. VII, s. 262; Aycan, "Muaviye b. Ebû Süfyan", c. XXX, s. 332.

Hız. Osman'a derhal bir mektup yazdı. Fakat Halife bunu aynı gerekçelerle kabul etmedi. Muaviye ısrarcı davranınca, ona bir şart koştı. Bu seferin tehlikeli olmadığını göstermesi için çoluk çocuğunu da yanında götürmesini ve ordunun sadece gönüllülerden oluşturulmasını istedi.⁴⁶⁷ Muaviye bunu kabul etti ve Miladi 648 yılında (Hicri 25)⁴⁶⁸ Kıbrıs'a çıkarma yaptı. Kan dökülmeden yıllık 7200 altın haraç⁴⁶⁹ (7100 dinar,⁴⁷⁰ ya da 7000 dinar) ve bazı şartlar sunularak anlaşma yapıldı.⁴⁷¹ Bu olay Muaviye'ye büyük bir prestij kazandırmıştı. Ayrıca Hız. Osman'ın Ümeyyeoğulları'nı kayırmaya yönelik politikaları ve verdiği bazı kararlar her kesimden tepkiyle karşılanmaya başlamıştı. Bu tepkilere kulak asmayan halife isyancılar tarafından miladi 656 yılında⁴⁷² öldürüldü. Muaviye ve Ümeyyeoğullarına mensup valiler, Hız. Osman'ın muhasara edilmesi süresince ona gerekli yardımı yapmamışlar ve onu isyancılarla baş başa bırakmışlardı. Çünkü onlara göre Hız. Osman'ın öldürülmesi üzerinden yürütülecek politika onlar için çok daha önemliydi. Akraları olarak onun kanını talep edeceklerdi. Muaviye için bulunmaz bir fırsattı. Bu olayla ilgili Halife'yi korumadığı gerekçesiyle Hız. Ali hakkında propaganda yaptı ve ondan Halife'nin akrabası olarak Hız. Osman'ın kanını dava etti.⁴⁷³ Bu gerekçelerle de Hız. Ali'ye biat etmedi.⁴⁷⁴ Çünkü Hız. Ali'nin halife olması, halifeliğin Emevî Ailesinden gitmesi demektir. Valilik statüsünde bulunan Muaviye üç halife döneminde güçlenmiş ve Halife'ye isyan edecek duruma gelmişti.

Bu durumdan rahatsız olan Hız. Ali başa geçer geçmez Ümeyyeoğulları'na mensub valileri görevden aldı ve yerlerine Hâşimoğulları'na mensub veya Ensar'dan kimseleri atadı. Sahabeden bazı kimselerin kendisini uyarmasına rağmen Muaviye'yi de görevden azletti. Yerine yeni vali göndermişse de Muaviye'nin adamları tarafından geri çevrildi.⁴⁷⁵ Hız. Osman'ın ölümünden sonra hanımı Naile binti el-Ferâfisa, Muaviye'ye bir mektup yazdı. Bu mektupta onun nasıl öldürüldüğü yazıyordu. Bu mektupla birlikte Hız. Osman'ın şehit edilirken üzerinde bulunan kanlı gömleğini de gönderdi. Muaviye bu mektubu Şam sokaklarında okudu ve Hız. Osman'ın gömleğini teşhir ederek

⁴⁶⁷ Belâzürî, *Fütûhu'l-Büldân*, s. 208; Aycan, s. 71-72.

⁴⁶⁸ Zehebî, *Siyer*, c. I, s. 290.

⁴⁶⁹ Aycan, "Muaviye b. Ebû Süfyan", c. XXX, s. 332.

⁴⁷⁰ Belâzürî, *Fütûhu'l-Büldân*, s. 208.

⁴⁷¹ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, c. X, s. 229; Aycan, s. 73.

⁴⁷² Aycan, s. 96.

⁴⁷³ Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşraf*, c. V, s. 21; Apak, *Ana Hatlarıyla İslâm Tarihi*, c. II, s. 248-249.

⁴⁷⁴ Aycan, "Muaviye b. Ebû Süfyan", c. XXX, s. 332.

⁴⁷⁵ Sarıçam, *Emevî-Hâşimî İlişkileri*, s. 254-255.

suçlulardan hesap sorulması gerektiğini bildirdi.⁴⁷⁶ Sağlığında iken Hz. Osman'ı korumayan Muaviye, O öldükten sonra suçlulardan kanını talep etmesi konusunda hayli gayret sarfediyordu.

Maalesef, Hz. Ali çok sancılı bir süreçte halife olmuştu. Bir tarafta Muaviye ve taraftarları, diğer tarafta Cemel Savaşı'na sebep olacak olan, Hz. Aişe, Talha ve Ubeydullah gibi muhaliflerle uğraşmak zorunda kaldı.⁴⁷⁷ Cemel topluluğu karma bir gruptan oluşuyordu. Hz. Osman'ın sağlığındaiken birbirine zıt grupta bulunan kimseler, onun kanını talep etme noktasında birleşiyorlardı.⁴⁷⁸ Muaviye'nin görünüşte kendisiyle aynı amacı taşıyan bu gruba katılmaması hayli ilginçtir. Nitekim onun gayesi, Hz. Ali ile Cemel topluluğunu baş başa bırakmak ve sonuca göre strateji belirlemektir.⁴⁷⁹ Olayları uzaktan avını izler gibi izliyordu. M. 656'da gerçekleşen Cemel Savaşı'nda Hz. Ali galip gelmiş ve maalesef birçok önemli sahabe bu savaşta öldürülmüştü.⁴⁸⁰

Fırsatı kaçırmak istemeyen Muaviye, Cemel Savaşı ile yıpranan Hz. Ali ordusu karşısında hazırlıklar yapmaya başladı. Kendisinin halifelik gibi bir niyetinin olmadığını, tek derdinin Hz. Osman'ın kanını talep etmek olduğunu söyleyerek taraftarlar topladı.⁴⁸¹ Muaviye'nin asıl niyeti Hz. Ali'yi devreden çıkarıp hilafete geçmektir. Fakat bu niyetle yola çıktığını açıkça belirttiği zaman yanında kendisini destekleyecek kimse bulamayacağını çok iyi bildiği için bunu gizlemiştir.⁴⁸² Halifeye biat etmemekte ısrarcı olan Muaviye ile halifeliğinin kabulünü şart koşan Hz. Ali arasında ilk sıcak karşılaşma Miladi 657 yılında Sıffin'de gerçekleşti.⁴⁸³ Muaviye ordusu bu savaşta ağır bir yenilgiye uğramış ve dağılmaya başlamıştı. Hz. Ali'nin askerleri Muaviye'nin çadırına kadar yaklaşmış ve Hz. Ali Muaviye'yi mübarezeye çağırmıştı. Ancak Muaviye buna cesaret edemedi.⁴⁸⁴ Ümidini kaybeden Muaviye bir ara kaçma planları bile yapmaya başlamıştı. Tam da bu sırada komutanlarından Amr b. As kurnazca bir planla tarihin seyrini değiştirdi. Muaviye'ye, orduda bulunan askerlerin mızraklarının uçlarına Kuran sayfeleri takmalarını ve karşı tarafın Kur'an'ın hakemliği

⁴⁷⁶ İbn Sa'd, c. VI, s. 24; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, c. X, s. 325; Aycan, s. 96.

⁴⁷⁷ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, c. X, s. 431; Aycan, s. 100.

⁴⁷⁸ Bkz., Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, c. III, s. 21.

⁴⁷⁹ Aycan, s. 101-103; Sarıçam, *Emevî-Hâşimî İlişkileri*, s. 264.

⁴⁸⁰ Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, c. III, s. 41; Aycan, s. 104; Sarıçam, *Emevî-Hâşimî İlişkileri*, s. 265.

⁴⁸¹ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, c. X, s. 493.

⁴⁸² Sarıçam, *Emevî-Hâşimî İlişkileri*, s. 267.

⁴⁸³ Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, c. III, s. 65; Ya'kûbî, s. 219; İbn Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, c. V, s. 203; Aycan, "Muaviye b. Ebû Süfyan", c. XXX, s. 333.

⁴⁸⁴ İsmail Yiğit, "Sıffin Savaşı", *DİA*, İstanbul 2009, c. XXXVII, s. 108.

ile uzlaşmaya davet edilmesi teklifinde bulundu.⁴⁸⁵ Bu teklifi kabul eden Muaviye hem kendini hezimetten kurtarıyor, hem de Hz. Ali’yi de yangının ortasına atıyordu. Hz. Ali’nin ordusunda çoğu hafız olan gruplar bulunmakta idi. Bu grup, bu hakemliğin kabul edilmesi noktasında Hz. Ali’ye baskı yapmaya başladı. Diğer grup ise bunun asla kabul edilemeyeceğini savaşa devam edilmesini istiyordu. Tam da Muaviye’nin istediği gibi Hz. Ali’nin ordusu bölünmüş⁴⁸⁶ ve hezimetin ucundan dönülmüştü. Hz. Ali bunun tuzak olduğunu defalarca söylese de sözünü dinlemedi ve hakem olayını kabul etmek zorunda kaldı.⁴⁸⁷ Hz. Ali’nin hakemi Ebû Musa ile Muaviye’nin hakemi Amr b. As kararlaştırılan yer ve zamanda bir araya geldiler. Yapılan bu toplantıda, Hz. Osman’ın haksız yere öldürüldüğü, Hz. Ali ve Muaviye’nin içlerinde bulunmadığı bir şura tarafından halifenin yeniden seçilmesi gerektiği kararları alındı. Alınan bu kara rağmen Amr b. As Muaviye’yi halife tayin etti.⁴⁸⁸ Muaviye kendisine Şam’da biat aldı. Hz. Ali ise ordu içerisinde hakem olayına karşı çıkan grup olan haricilerle uğraşmak zorunda kaldı. Bu fırsatı değerlendiren Muaviye yeni saldırılar düzenledi ve Hz. Ali’ye bağlı olan yerleri elinden aldı.⁴⁸⁹ Halife sonuna kadar çabalamışsa da yeterli olmadı ve 660 yılında harici olan İbn Mülcem⁴⁹⁰ tarafından bir suikast sonucu şehit edildi.⁴⁹¹ Aynı anda fitnenin diğer failleri olarak görülen Muaviye ve Amr b. As’a da suikast düzenlenmişse de başarılı olunamadı. Muaviye, halifeliğe giden yolda en büyük engel olan Hz. Ali’den kurtulmuş, İslâm âlemini ise yıllarca sürecek fitnenin içine sokmuştu.

Hz. Ali’nin ölümünden sonra taraftarları oğlu Hasan’a biat ettiler.⁴⁹² Hz. Hasan halifeliğe geçer geçmez Muaviye’den biat almak için mektup yazdı.⁴⁹³ Muaviye bu biati kabul etmedi ve Irak’a Hz. Hasan ile savaşmak üzere yola çıktı. Bu durumdan haberdar olan Hz. Hasan hem Kûfelileri, hem de kendisine bağlı bulunan yerlerdeki halkı orduya katılmaya davet etti. Beklenen ilgiyi bulamayan Hz. Hasan elindeki mevcut orduyla Kûfe’den hareket etti. Daha yoldayken öncü birlik komutanı Ubeydullah b. Abbas yaklaşık sekiz bin kişilik askeriyle Muaviye’nin vadleri neticesinde karşı tarafa geçti.

⁴⁸⁵ İbn Sa’d, c. VI, s. 25; Ya’kûbî, s. 214-220; Aycan, s. 116.

⁴⁸⁶ İbn Sa’d, c. VI, s. 25; Belâzürî, *Ensâbü’l-Eşrâf*, c. III, s. 114.

⁴⁸⁷ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve’n-Nihâye*, c. X, s. 554; Yiğit, “Sıffin Savaşı”, c. XXXVII, s. 108; Sarıçam, *Emevî-Hâşimî İlişkileri*, s. 273.

⁴⁸⁸ İbn Sa’d, c. VI, s. 25; bkz., Aycan, s. 121-126; Sarıçam, *Emevî-Hâşimî İlişkileri*, 275.

⁴⁸⁹ Aycan, “Muaviye b. Ebû Süfyan”, c. XXX, s. 333; Sarıçam, *Emevî-Hâşimî İlişkileri*, s. 276.

⁴⁹⁰ Ya’kûbî, s. 202.

⁴⁹¹ Belâzürî, *Ensâbü’l-Eşrâf*, c. III, s. 249-250.

⁴⁹² Aycan, s. 140-141.

⁴⁹³ Sarıçam, *Emevî-Hâşimî İlişkileri*, s. 281.

Birde Ubeydullah'ın yerine geçen komutanlarından Kays b. Sa'd'ın öldürüldüğü haberi üzerine orduda kargaşa çıktı. Bu sırada hariciler Hz. Hasan'ın üzerine yürüdüler ve kendisini yaraladılar.⁴⁹⁴ Bu olumsuz ortamı gören Hz. Hasan, orada bulunanlarla yaptığı istişare neticesinde halifeliği Muaviye'ye bıraktı.⁴⁹⁵ Nihayet 661 yılında Muaviye, yıllardır uğraştığı halifelik ihtirasının sonuna gelmiş ve Hz. Hasan'a bazı maddi ve manevi imtiyazlar vererek emeline ulaşmıştır.⁴⁹⁶ Yapılan bu anlaşmadan dolayı bu yıla birlik yılı anlamında Âmu'l Cemaâ denmiştir.⁴⁹⁷ Yıllarca süren entrikalar ve çatışmalardan sonra Muaviye amacına ulaşmış, Emevî-Hâşimî çekişmesinde bir kez daha Emevîler başarılı olmuş ve doksan yıl hüküm sürecek olan Emevî Devleti kurulmuştu.⁴⁹⁸ Muaviye başa geçer geçmez devletin idari kadrolarını belirledi. Bunu yaparken kabilesi ne olursa olsun işinde ehil nüfuzlu kişilerden tercihte bulunuyordu. Bunun yanında kendi kabilesinden olan kişileri stratejik öneme haiz olan yerlere getirmiyordu.⁴⁹⁹ Harici isyanlarının görüldüğü ve mücadelenin en yoğun yaşandığı yer olan Kufe'ye Muğire b. Şube'yi, Basra'ya ise Ziyad b. Ebîhi'yi getirerek bu topraklarda başarılı mücadeleler vermiştir.⁵⁰⁰ Ayrıca bu bölgelerde Hz. Ali taraftarları ile Haricileri sık sık karşı karşıya getirip kendisine düşman olan bu iki grubu birbirine kırdırdı.⁵⁰¹ Yaklaşık on yıldır duraklama dönemine giren fetih hareketlerine başladı. Hz. Ali döneminde vergi vermek zorunda kaldığı Bizans'a seferler düzenledi. Hicri 48 yılında İstanbul'u karadan ve denizden ilk kez kuşattı.⁵⁰² Horasan ve Sind bölgelerinde yeni fetihler gerçekleştirdi. İfrıkiye'de de başarılı faaliyetler göstererek bölge halkı olan Berberiler'in İslâm'a girişini hızlandırdı.⁵⁰³

Muaviye yıllardır aklının bir köşesinde bulunan saltanat⁵⁰⁴ fikrini faaliyete geçirmek için hicri elli yılından önce çalışmalarına başladı.⁵⁰⁵ Saltanat fikri konusunda

⁴⁹⁴ Apak, *Ana Hatlarıyla İslâm Tarihi*, c. II, s. 340-341.

⁴⁹⁵ İbn Sa'd, c. VI, s. 26; Belâzürî, *Ensâbü'l-Esrâf*, c. III, s. 289, c. V, s. 21; Ya'kûbî, s. 202; İbn Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, c. V, s. 203; Zirikli, c. VII, s. 261, Sarıçam, *Emevî-Hâşimî İlişkileri*, s. 283; Apak, *Ana Hatlarıyla İslâm Tarihi*, c. II, s. 344-345.

⁴⁹⁶ Sarıçam, *Emevî-Hâşimî İlişkileri*, s. 284-285.

⁴⁹⁷ İbn Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, c. V, s. 203; Zehebî, *Siyer*, c. I, s. 290; Aycan, s. 143-144.

⁴⁹⁸ Aycan, "Muaviye b. Ebû Süfyan", c. XXX, s. 333; Apak, *Ana Hatlarıyla İslâm Tarihi*, c. III, s. 32.

⁴⁹⁹ Aycan, s. 154; Apak, *Ana Hatlarıyla İslâm Tarihi*, c. III, s. 47.

⁵⁰⁰ Aycan, "Muaviye b. Ebû Süfyan", c. XXX, s. 333; Aycan, s. 157-158; Apak, *İslâm Tarihi*, c. III, s. 49.

⁵⁰¹ Aycan, "Muaviye b. Ebû Süfyan", c. XXX, s. 333.

⁵⁰² Zirikli, c. VII, s. 262; Aycan, "Muaviye b. Ebû Süfyan", c. XXX, s. 333.

⁵⁰³ Aycan, "Muaviye b. Ebû Süfyan", c. XXX, s. 333.

⁵⁰⁴ Kendisinden sonra yerine geçecek kimseyi daha hayatta iken ilan etme veya seçme. İslâm tarihinde bu uygulamayı ilk başlatan Muaviye b. Ebû Süfyan'dır. Aycan, s. 201.

⁵⁰⁵ Aycan, s. 202.

en büyük desteği Muğire b. Şube'den aldı.⁵⁰⁶ Hatta ona bu fikri Muğire'nin verdiği ile ilgi rivayetler bulunmakta ise de Muaviye'nin siyasi hayatına bakıldığında bunun kendisinin ideali olduğu açıktır. Bu amaçla oğlu Yezid'i başa geçirmek için bütün valilere mektup yazmış ve onlardan şehirlerindeki seçkin kişileri Şam'a göndermelerini istemiştir.⁵⁰⁷ Onlarla sağlığındayken gizli görüşmeler yapmış ve tam onaylarını alamasa bile gerekli olan alt yapıyı hazırlamıştı.⁵⁰⁸ Yezid ile ilgili menfi düşünceleri olan Hicazlıların fikirlerini değiştirmek için, onu hac emiri olarak gönderdi.⁵⁰⁹ Hayattayken yedi senelik bilinçli bir propaganda gerçekleştirdi. Yirmi yılı yerel yöneticilik, yirmi yılı da halifelik olmak üzere kırk yıllık idarecilik tecrübesinin ardından,⁵¹⁰ saltanata dayalı hilafeti oğlu Yezid'e bırakarak Miladi 680 yılında, 77,⁵¹¹ ya da 78⁵¹² yaşlarında iken Dimaşk'ta vefat etti.

Araplar'ın dört dâhisinden⁵¹³ biri sayılan Muaviye⁵¹⁴ hayatındayken Allah Rasülü'nün duasını almıştır.⁵¹⁵ Müthiş siyasi zekâsı sayesinde çok geniş coğrafyalara hükmetmiş ve yeniliklere açık bir halife olarak yönetiminde ilkleri uygulamıştır. Askeri bir deha olan Muaviye, halk tarafından sevilen, saygı duyulan, cömert, yumuşak başlı, sabırlı bir halifeydi.⁵¹⁶ İzlediği siyasette hilelere başvurmadan hiç çekinmezdi.⁵¹⁷ Para ile halledebileceği meselelerde oldukça cömert davranır, kendisini bu konuda eleştirenlere de, “*bir savaş dağıttığımdan çok daha fazlasına mal olur*” derdi. Abdullah b. Ömer'in Rasulullah'tan sonra yöneticilik yönü en iyi olan kimse diye tanımladığı Muaviye⁵¹⁸ 163⁵¹⁹ ya da 130⁵²⁰ hadis rivayet etmiştir.

⁵⁰⁶ Apak, *Ana Hatlarıyla İslâm Tarihi*, c. III, s. 72.

⁵⁰⁷ Bkz., Ya'kûbî, s. 261.

⁵⁰⁸ İbn Sa'd, c. VI, s. 27; Aycan, s. 202.

⁵⁰⁹ İbn Sa'd, c. VI, s. 27; Aycan, s. 204; Apak, *Ana Hatlarıyla İslâm Tarihi*, c. III, s. 71-72.

⁵¹⁰ İbn Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, c. V, s. 203; Zehebî, *Siyer*, c. I, s. 90.

⁵¹¹ Zehebî, *Siyer*, c. I, s. 91.

⁵¹² İbn Sa'd, c. VI, s. 34.

⁵¹³ Zirikli, c. VII, s. 261-262; Aycan, “Muaviye b. Ebû Süfyan”, c. XXX, s. 333.

⁵¹⁴ Aycan, s. 50. (Birçok muteber tarih kitaplarında Muaviye, Muğire b. Şube, Amr b. As ve Ziyad b. Ebîhi ile birlikte Araplar'ın dâhisi olarak belirtilmektedir.)

⁵¹⁵ Bkz., İbn Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, c. V, s. 202; Zehebî, *Siyer*, c. I, s. 90.

⁵¹⁶ Bkz., Zehebî, *Siyer*, c. I, s. 90-91; Zirikli, c. VII, s. 261-262.

⁵¹⁷ Aycan, s. 50.

⁵¹⁸ İbn Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, c. V, s. 202.

⁵¹⁹ Zehebî, *Siyer*, c. I, s. 90-91.

⁵²⁰ Zirikli, c. VII, s. 262.

2.3.2. Ümmü Habibe

Hind'in üvey kızı olan Ümmü Habibe Hz. Muhammed'in de eşidir. Bu bölümde bu önemine binaen kendisinden bahsetmeyi uygun bulduk. Ümmü Habibe'nin nesebi; Remle bint Ebû Süfyan Sahr b. Harb⁵²¹ b. Ümeyye⁵²² b. Abdişems⁵²³ b. Abdimenâf b. Kusay⁵²⁴ el Kureyşî el Emevî'dir.⁵²⁵ Annesi aynı zamanda Hz. Osman'ın da halası olan Safiyye bint Ebû'l-As b. Ümeyye b. Abdişems'tir.⁵²⁶ İslâmiyet'ten on yedi yıl önce⁵²⁷ veya 597 yılında Mekke'de⁵²⁸ doğmuştur. Kendisine ilk çocuğu Habibe'ye nisbetle Ümmü Habibe denmiştir.⁵²⁹ Başka da çocuğu olmamıştır.⁵³⁰ Asıl ismi bazı kaynaklarda Hind olarak geçse de,⁵³¹ doğru olan Remle'dir.⁵³² Hz. Muhammed'in eşlerinden olup,⁵³³ kendisi neseb olarak eşleri içinde en yakın olanıdır.⁵³⁴

Ümmü Habibe'nin İslâmiyet'i ne zaman kabul ettiği ile ilgili kaynaklarda tam tarih verilmemekle birlikte ilk Müslüman olanlardandır.⁵³⁵ İlk evliliğini Harb b. Ümeyye'nin müttefiki olan⁵³⁶ ve aynı zamanda Hz. Muhammed'in halası Ümeyme'nin oğlu olan Ubeydullah b. Cahş ile yapmıştır.⁵³⁷ Ümmü Habibe'nin eşi Ubeydullah b. Cahş, İslâmiyet'i kabul etmeden öncede putlara tapmayı yadırgamış ve kavmini Hz. İbrahim'in dini olan Hanifliği tahrif etmekle suçlamıştır. İslâmiyet'i kabul edene kadar bir arayış içerisinde kalmıştır.⁵³⁸ Bu sıralarda Hristiyan olduğu ile ilgili rivayetler de

⁵²¹ İbn Hişâm, c. IV, s. 397; Taberî, *Tarih*, c. III, s. 125.

⁵²² Süheylî, c. IV, s. 132; Zirikli, c. III, s. 33.

⁵²³ İbn Sa'd, c. X, s. 100.

⁵²⁴ Zehebî, *Siyer*, c. I, s. 56.

⁵²⁵ İbn Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, c. VII, s. 303; Ebû'l-Fida İsmail İbn Kesîr, *el-Füsûl fî Siyreti'r-Rasûl*, 3. bsk., thk. Muhammed el-İd el-Hatarâvî, Müessesetü Ulûmü'l-Kur'ân, Beyrut 1403 H.,s. 247; İbrahim Muhammed Hasan el-Cemel, *Zevcâtü'n-Nebi Muhammed ve Esraru'l-Hikmeti fî Teaddüdhinne*, 2. bsk., Daru't-Tevfik, Kahire, s. 89; Harun Yıldırım, *Kadın Şahsiyetler ve Hanım Sahabiler*, 2. bsk., Arı Sanat Yay., İstanbul 2010, s. 195.

⁵²⁶ İbn Sa'd, c. X, s. 100; Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, c. V, s. 11; Cemal, s. 89; Çağatay, *Başlangıçtan Abbasilere Kadar İslâm Tarihi*, s. 283.

⁵²⁷ Uraler Aynur, "Ümmü Habibe", *DİA*, İstanbul 2012, c. XLII, s. 318.

⁵²⁸ Çağatay, *İslâm Tarihi*, s. 283.

⁵²⁹ İbn Sa'd, c. X, s. 100; Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, c. II, s. 72; Cemal, s. 89; Uraler, "Ümmü Habibe", *DİA*, c. XLII, s. 318; Kara, s. 195.

⁵³⁰ Uraler, "Ümmü Habibe", c. XLII, s. 318.

⁵³¹ Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, c. II, s. 72; c. V, s. 11.

⁵³² İbn Sa'd, c. 10, s. 100; Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, c. V, s. 11; İbn Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, c. VII, s. 303; Zehebî, *Siyer*, c. I, s. 56; Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, c. IV, s. 132.

⁵³³ Zirikli, c. III, s. 33.

⁵³⁴ Zehebî, *Siyer*, c. I, s. 56.

⁵³⁵ İbn Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, c. VII, s. 303; Çağatay, *İslâm Tarihi*, s. 284.

⁵³⁶ Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, c. IV, s. 133.

⁵³⁷ İbn Sa'd, c. X, s. 100; Taberî, *Tarih*, c. III, s. 125; Zirikli, c. III, s. 33; Çağatay, *İslâm Tarihi*, s. 284; Yıldırım, s. 195.

⁵³⁸ İbn Hişâm, c. I, s. 295; Çağatay, *İslâm Tarihi*, s. 132.

vardır.⁵³⁹ Ayrıca İbn Sa'd'da, Müslüman olduktan sonra din değiştirdiğini açıklarken eski dinim Hristiyanlığa geri döndüm demektedir.⁵⁴⁰ Vahyin ilk geldiği günlerde ailelerinin konumlarına rağmen Müslüman olmuşlardır. Gerek ailelerinden, gerekse diğer müşriklerden gördükleri baskıya dayanamayarak⁵⁴¹ ikinci hicrette Habeşistan'a göç ettiler.⁵⁴² Kızları Habibe'nin Mekke'de hicretten önce doğduğu yahut Ümmü Habibe'nin hamile olarak hicret ettiği⁵⁴³ ve onu Habeşistan'da dünyaya getirdiği⁵⁴⁴ yönünde iki farklı rivayet bulunmaktadır.⁵⁴⁵

Habeşistan, Kureyşlilerin ticaret anlaşması yaptığı ülkelerdendi. Hz. Muhammed'in dadısı Ümmü Eymen ve eşi Habeşistanlıydı.⁵⁴⁶ Ayrıca Habeş hükümdarı adil ve kimseye zulmetmeyen biriydi. Bu gibi sebeplerden burası hicret yurdu olarak seçilmiş ve Müslümanlar burada yönetim tarafından dışlanmamıştır.⁵⁴⁷ Ümmü Habibe ve eşi burada Ca'fer b. Ebû Tâlib'in yanında Müslümanların önderliğini yaptılar.⁵⁴⁸ Bu çok uzun sürmedi. Ubeydullah; uğruna Mekke'yi terk ettiği, daha iyi yaşamak için hicret ettiği dinini değiştirmeye karar verdi⁵⁴⁹ ve Hristiyan oldu.⁵⁵⁰ Ümmü Habibe kocasını rüyasında yüzü çirkinleşmiş bir vaziyette gördüğünü, bundan korktuğunu ve bunu hayra yormadığını belirtti. Rüveyı gördüğünün sabahında eşi kendisine Hristiyanlıktan daha hayırlı bir din görmediğini ve bu dinine yeniden döndüğünü söyledi. Ümmü Habibe bunun kendisi için hayırlı olmadığını söyledi ve rüyasını anlattı.⁵⁵¹ Fakat Ubeydullah buna aldırmaz etmediği gibi⁵⁵² Ümmü Habibe'yi Hristiyan yapmaya çalıştı.⁵⁵³ Ümmü Habibe dininden taviz vermediği gibi,⁵⁵⁴ ondan yüz çevirdi⁵⁵⁵

⁵³⁹ Uraler, "Ümmü Habibe", c. XLII, s. 318; Yıldırım, s. 195-196.

⁵⁴⁰ İbn Sa'd, c. X, s. 101; Yıldırım, s. 196.

⁵⁴¹ Cemel, s. 89; Aycan, s. 30.

⁵⁴² İbn Hişâm, c. I, s. 296; Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, c. II, s. 72; Kehhâle, c. I, s. 464; Taberî, *Tarih*, c. III, s. 125; Zirikli, c. III, s. 33, Sarıçam, *Emevî-Hâşimî İlişkileri*, s. 193; Aycan, s. 30; Yıldırım, s. 195.

⁵⁴³ Cemel, s. 89.

⁵⁴⁴ İbn Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, c. VII, s. 303; Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, c. IV, s. 133.

⁵⁴⁵ İbn Sa'd, c. X, s. 100.

⁵⁴⁶ Savaş, *Asr'ı-Saadette İslâm*, c. IV, s. 241-242.

⁵⁴⁷ Köksal, c. I, s. 363-364.

⁵⁴⁸ Uraler, "Ümmü Habibe", c. XLII, s. 318.

⁵⁴⁹ Zirikli, c. III, s. 33; Yıldırım, s. 195-196.

⁵⁵⁰ İbn İshâk, s. 398; İbn Hişâm, c. I, s. 295; İbn Sa'd, c. X, s. 100; Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, c. II, s. 72; İbn Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, c. VII, s. 303; Kehhâle, c. I, s. 464; Zehebî, *Siyer*, c. I, s. 56; Cemel, s. 89; Taberî, *Tarih*, c. III, s. 125; Uraler, "Ümmü Habibe", c. XLII, s. 318; Hamidullah, s. 255; Savaş, *Asr'ı-Saadette İslâm*, c. IV, s. 243; Sarıçam, *Emevî-Hâşimî İlişkileri*, s. 193; Yıldırım, s. 196.

⁵⁵¹ İbn Sa'd, c. X, s. 100-110; Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, c. II, s. 72.

⁵⁵² İbn Sa'd, c. X, s. 100-110.

⁵⁵³ Cemel, s. 89-90; Uraler, "Ümmü Habibe", c. XLII, s. 318; Yıldırım, s. 196.

⁵⁵⁴ Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, c. II, s. 72; İbn Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, c. VII, s. 303; Cemel, s. 90; Kehhâle, c. I, s. 464; Savaş, *Asr'ı-Saadette İslâm*, c. IV, s. 243; Yıldırım, s. 196.

ve boşandı.⁵⁵⁶ Dinini değiştirdikten sonra Habeşistan'daki Müslümanlarla karşılaştığı zaman onlara; “biz gördük, siz ise henüz göreceğ göz arıyorsunuz ve henüz göremiyorsunuz”⁵⁵⁷ diyor ve onları dininden döndürmeye çalışıyordu.⁵⁵⁸ Daha sonra kendisini toparlayamayan Ubeydullah kendini içkiye verdi ve Hristiyan olarak⁵⁵⁹ Habeşistan'da öldü. Ölümüne içkinin sebep olduğu⁵⁶⁰ veya denizde boğularak⁵⁶¹ öldüğü ile ilgili rivayetler vardır.

Ümmü Habibe, kız çocuğu ile beraber Habeşistan'da tek başına kalmıştı. Mekke'de Müslümanlara uygulanan işkenceler devam ediyordu. Bu yüzden de Ümmü Habibe Mekke'ye dönmeyi hiç düşünmedi.⁵⁶² Kendisi Mekke'nin ileri gelen bir kabilesine ve Ebû Süfyan gibi asil bir babaya sahip olduğu için herhangi biriyle de evlenemezdi. Çaresiz bir halde Allah'a tevekkül ederek, inancını korumak için, sabırla⁵⁶³ burada yaşamaya devam etti. Tamamen ümitlerinin tükendiğini düşündüğü bir anda babasının kendisine “mü'minlerin annesi” şeklinde hitap ettiği⁵⁶⁴ bir rüya ile⁵⁶⁵ ferahladı ve Allah'tan gelecek bir hükmü beklemeye başladı. Ümmü Habibe'nin eşinin Hristiyan olduğu ve bu şekilde vefat ettiği, kendisinin ise dininde sebat ettiği, doğup büyüdüğü yer olan Mekke'ye dönemediği ve zor durumda kaldığının haberi Hz. Muhammed'e ulaştı.⁵⁶⁶ Hz. Muhammed Allah yolunda bunca sıkıntıya katlanan bu iffetli kadını nikâhlamaya karar verdi ve Amr b. Ümeyye el-Damri'yi⁵⁶⁷ Hicretin 6.⁵⁶⁸ veya 7.⁵⁶⁹ yılında⁵⁷⁰ (628-629) elçi olarak Necaşi'ye gönderdi.⁵⁷¹ Bu elçinin elinde iki mektup bulunmakta idi.⁵⁷² Birisi Necaşi'ye İslâm'a davet mektubu, diğeri ise orada

⁵⁵⁵ Zirikli, c. III, s. 33; Yıldırım, s. 196.

⁵⁵⁶ Uraler, “Ümmü Habibe”, c. XLII, s. 318; Yıldırım, s. 196.

⁵⁵⁷ İbn Hişâm, c. I, s. 296; Çağatay, *İslâm Tarihi*, s. 133.

⁵⁵⁸ Uraler, “Ümmü Habibe”, c. XLII, s. 318.

⁵⁵⁹ Taberî, *Tarih*, c. III, s. 125.

⁵⁶⁰ İbn Sa'd, c. X, s. 101; Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşraf*, c. II, s. 72; Cemel, s. 89.

⁵⁶¹ Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşraf*, c. II, s. 72;

⁵⁶² Cemel, s. 90; Yıldırım, s. 196.

⁵⁶³ Taberî, *Tarih*, c. III, s. 125; Yıldırım, s. 196.

⁵⁶⁴ İbn Sa'd'da; Rüyasında hitab edenin Ümmü Habibe'nin ölen eşi Ubeydullah olduğu ve kendisinin bu rüyayı Hz. Muhammed ile evleneceğine yorduğu belirtilmektedir. İbn Sa'd, c. X, s. 101; Yıldırım, s. 196.

⁵⁶⁵ Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşraf*, c. II, s. 72; Yıldırım, s. 196.

⁵⁶⁶ Cemel, s. 89-90; Uraler, “Ümmü Habibe”, c. XLII, s. 318.

⁵⁶⁷ İbn Sa'd, c. X, s. 103; Zirikli, c. III, s. 33; Savaş, *Asr'ı Saadet'te İslâm*, c. I, s. 304; Yıldırım, s. 196.

⁵⁶⁸ Süheylî, c. IV, s. 133; Sarıçam, *Emevî-Hâşimî İlişkileri*, s. 194.

⁵⁶⁹ İbn Sa'd, c. X, s. 103; Zirikli, c. III, s. 33; Savaş, *Asr'ı Saadet'te İslâm*, c. I, s. 304.

⁵⁷⁰ Uraler, “Ümmü Habibe”, c. XLII, s. 318.

⁵⁷¹ İbn İshâk (arp), s. 281; İbn Hişâm, c. I, s. 296; Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşraf*, c. II, s. 72; Uraler, “Ümmü Habibe”, c. XLII, s. 318; Aycan, s. 30; Yıldırım, s. 196.

⁵⁷² Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşraf*, c. II, s. 72; Uraler, “Ümmü Habibe”, c. XLII, s. 318.

bulunan Cafer b. Ebû Tâlib ve arkadaşlarının Medine'ye gönderilmesi⁵⁷³ ve Ümmü Habibe ile evlendirmesi için yazdığı mektuptu. Necaşi mektubu alınca Müslüman oldu ve Ümmü Habibe'ye, Hz. Muhammed'in nikâh talebini bildirmesi için Ebrehe adındaki cariyesini gönderdi.⁵⁷⁴ Ebrehe "Allah seni en hayırlısı ile müjdeledi"⁵⁷⁵ diyerek haberi verdi ve Necaşi'nin kendisinden nikâh için vekil tayin etmesini istediğini bildirdi.⁵⁷⁶ Ümmü Habibe'nin rüyası çıkmış ve bu olaya çok sevinmişti. Elçi olarak gelen Ebrehe'ye, üzerinde bulunan yüzük, bilezik ve halhal gibi değerli eşyaları⁵⁷⁷ sevincinden hediye etmişti.⁵⁷⁸

En baştan İslam'a sıcak bakan Necaşi, başta Cafer b. Ebû Tâlib olmak üzere orada bulunan Müslümanlarla bir toplantı yaptı.⁵⁷⁹ Bu toplantıda Müslüman olduğunu⁵⁸⁰ ilan etti ve Ümmü Habibe'nin vekil tayin ettiği amcasının oğlu Hâlid b. Saîd'in⁵⁸¹ de kabulüyle 400 dinar⁵⁸² ve gerdanlık⁵⁸³ mehir karşılığında nikâhı kıydı.⁵⁸⁴ Nikâhta Halid, Necaşi'den müsaade alarak, Hz. Peygamber'in sünneti üzere düğün yemeği yedirmek istediğini bildirdi. Orada bulunanlara yemek verildi ve böylece dağıldılar.⁵⁸⁵ Ümmü Habibe'nin nikâhlandığı yer, nikâhlayan kişi ve mehri konusunda kaynaklarda ihtilaf vardır. Konumuz bu olmadığı için çalışmamızda bu ayrıntılara girmedik.

Ümmü Habibe'nin babası Ebû Süfyan, nikâh olduğu zaman müşrik olduğu için onun iznine başvurulmadı. Bu olay, İslâm Fıkıhçıları için gıyabi nikâhın caizliğine de bir delil olmuştur.⁵⁸⁶ Ebû Süfyan, bu nikâhı duyduğu zaman sevindi ve "O, artık bir kahramandır, kimsenin ona gücü yetmez",⁵⁸⁷ "o kahraman biridir."⁵⁸⁸ "O soy bir

⁵⁷³ Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşraf*, c. II, s. 72; Yıldırım, s. 196.

⁵⁷⁴ İbn Sa'd, c. X, s. 101; Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşraf*, c. II, s. 72; İbn Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, c. VII, s. 303; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, c. VI, s. 146; Cemel, s. 90; Yıldırım, s. 197.

⁵⁷⁵ İbn Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, c. VII, s. 303; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, c. VI, s. 146; Cemel, s. 90.

⁵⁷⁶ İbn Sa'd, c. X, s. 101; Yıldırım, s. 197.

⁵⁷⁷ Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşraf*, c. II, s. 72; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, c. VI, s. 146; Yıldırım, s. 197.

⁵⁷⁸ İbn Sa'd, c. X, s. 101; İbn Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, c. VII, s. 303; Cemel, s. 91; Uraler, "Ümmü Habibe", c. XLII, s. 318; Yıldırım, s. 197.

⁵⁷⁹ İbn Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, c. VII, s. 303; Cemel, s. 91; Yıldırım, s. 197.

⁵⁸⁰ Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşraf*, c. II, s. 72; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, c. VI, s. 146.

⁵⁸¹ Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşraf*, c. II, s. 72; İbn Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, c. VII, s. 303; Taberî, *Tarih*, c. III, s. 125; Zehebî, *Siyer*, c. IV, s. 133; Cemel, s. 90; Zirikli, c. III, s. 33; Uraler, "Ümmü Habibe", c. XLII, s. 318; Yıldırım, s. 197.

⁵⁸² İbn İshâk (arp), s. 281; Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşraf*, c. II, s. 73; İbn Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, c. VII, s. 303; Cemel, s. 91; Zirikli, c. III, s. 33; Uraler, "Ümmü Habibe", c. XLII, s. 318; Yıldırım, s. 197.

⁵⁸³ Uraler, "Ümmü Habibe", c. XLII, s. 318.

⁵⁸⁴ İbn Sa'd, c. X, s. 101.

⁵⁸⁵ İbn Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, c. VII, s. 303; Cemel, s. 91.

⁵⁸⁶ Uraler, "Ümmü Habibe", c. XLII, s. 318; Yıldırım, s. 200.

⁵⁸⁷ İbn Sa'd, c. X, s. 103.

*puğurdur burnuna vurulmaz*⁵⁸⁹ diyerek memnuniyetini bildirdi.⁵⁹⁰ Bu nikâhla birlikte Ümeyyeoğulları ile düzelme sürecine giren ilişkiler daha da iyi duruma geldi.⁵⁹¹ Yine bu nikâhın olumlu neticeleri “*Olur ki Allah, sizinle düşman olduklarınız arasında yakında bir dostluk meydana getirir*”⁵⁹² ayetiyle de belirtilmiştir.⁵⁹³

Nihayet Hz. Muhammed, gönderdiği mektupta orada bulunan Müslümanların Medine’ye gönderilmesini istemişti. Necaşi bu isteğini kabul etti ve Amr b. Ümeyye ed-Damri ile Müslümanları iki gemiye yükleyerek gönderdi.⁵⁹⁴ Ümmü Habibe’nin bu gemide olmadığı, onun daha önce Amr b. Ümeyye ed-Damri ile önden gönderildiği de gelen rivayetler arasındadır.⁵⁹⁵ Fakat bu rivayete itibar edilmemiştir. Necaşi, Ümmü Habibe’yi Şurahbil Hasene,⁵⁹⁶ bir başka rivayete göre ise Halid b. Sa’id b. El-As⁵⁹⁷ ile yanında hediyelerle⁵⁹⁸ Medine’ye gönderdi. Gemiler Bevla sahiline geldi ve buradan kara yolu ile Medine’ye intikal ettiler. Hicri 7. yılda⁵⁹⁹ Habeşistan’dan gelen Müslümanlar geldiğinde Hz. Muhammed ve ashâbı Hayber’de idi.⁶⁰⁰ Bunu duyunca derhal onlar da Hayber’e cihat için gittiler. Hayber fethedilmişti⁶⁰¹ ve onları gören Hz. Muhammed buna çok sevinmiş; “bilmiyorum hangisine sevineyim. Hayber’in fethine mi, Cafer’in gelişine mi?” demiştir. Savaşa katılmayanlara ganimet verilmediği halde, Habeşistan’dan dönenler ganimetten istifade ettiler.⁶⁰² Ümmü Habibe’ye de bu ganimetlerden 80 vesk hurma, 20 vesk de arpa verilmişti.⁶⁰³ Hz. Osman bu düğün için Medine’de yemek vermiştir.⁶⁰⁴ Medine’ye geldiğinde otuzlu yaşlarda olan⁶⁰⁵ Ümmü Habibe, Hz. Muhammed’in diğer eşleri tarafından hoş karşılandı. Hz. Aişe eşler

⁵⁸⁸ Uraler, “Ümmü Habibe”, c. XLII, s. 318.

⁵⁸⁹ İbn Asâkir, c. XXIII, s. 446; Belâzürî, *Ensâbü’l-Eşrâf*, c. II, s. 73; Cemel, s. 92-93; Zirikli, c. III, s. 33; Sarıçam, *Emevî-Hâşimî İlişkileri*, s. 196.

⁵⁹⁰ Yıldırım, s. 199.

⁵⁹¹ Cemel, s. 92; Yıldırım, s. 199.

⁵⁹² Mümtehone, 60/7.

⁵⁹³ İbn Sa’d, c. X, s. 103; Belâzürî, *Ensâbü’l-Eşrâf*, c. II, s. 73; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve’n-Nihâye*, c. VI, s. 144; Savaş, c. I, s. 305; Sarıçam, *Emevî-Hâşimî İlişkileri*, s. 195; Uraler, “Ümmü Habibe”, c. XLII, s. 318; Aycan, s. 30.

⁵⁹⁴ İbn Sa’d, c. X, s. 103, s. 173; Belâzürî, *Ensâbü’l-Eşrâf*, c. II, s. 73; Cemel, s. 92.

⁵⁹⁵ Belâzürî, *Ensâbü’l-Eşrâf*, c. II, s. 73.

⁵⁹⁶ İbn Sa’d, c. X, s. 103; Zehebî, *Târîhu’l-İslâm*, c. IV, s. 133; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve’n-Nihâye*, c. VI, s. 144; Cemel, s. 92.

⁵⁹⁷ İbn Hişâm, c. I, s. 296.

⁵⁹⁸ Cemel, s. 92.

⁵⁹⁹ İbn İshâk, s. 340; İbn Sa’d, c. X, s. 173; Köksal, c. V, s. 546; Sarıçam, *Emevî-Hâşimî İlişkileri*, s. 194.

⁶⁰⁰ Belâzürî, *Ensâbü’l-Eşrâf*, c. II, s. 73; Aycan, s. 30; Yıldırım, s. 199.

⁶⁰¹ Köksal, c. V, s. 547.

⁶⁰² İbn Sa’d, c. I, s. 195-196; Köksal, c. V, s. 547; Yıldırım, 198-199.

⁶⁰³ İbn Sa’d, c. X, s. 104; Uraler, “Ümmü Habibe”, c. XLII, s. 318; Yıldırım, s. 200.

⁶⁰⁴ Cemel, s. 92.

⁶⁰⁵ İbn Sa’d, c. X, s. 103; Zirikli, c. III, s. 33.

arasında gerçekleşmiş olan bloklaşmada Ümmü Habibe'yi yanına çekmek istemişse de, O buna müsaade etmemiş ve tarafsız kalmıştır.⁶⁰⁶ Hz. Muhammed, Ümmü Habibe için diğer hanımların odalarına bakıldığında mescide en uzak yere bir oda hazırlatmıştı. Ümmü Habibe o odayı temizledi ve Necaşi'nin hediye ettiği güzel kokularla tütüledi. Hz. Muhammed bunu görünce memnuniyetini ve takdirini bildirdi.⁶⁰⁷

Ayrıca, Hicretin 6. yılında yapılan Hudeybiye Antlaşması ve Ümmü Habibe'nin Hz. Muhammed ile evlenmesi özelde Ebû Süfyan olmak üzere, Mekkeli müşriklerle Müslümanlar arasında bir yumuşamaya vesile olmuştu. Bu anlaşmanın yapıldığı sıralarda Kureyş kabilesi Benî Bekr Kabilesi'yle, Müslümanlar ise Huzaa Kabilesi'yle ittifak anlaşması imzalamıştı.⁶⁰⁸ Benî Bekr ile Huzaalılar arasında çıkan kavgada, Kureyş anlaşmayı bozarak Benî Bekr'e silah yardımıyla bulundu.⁶⁰⁹ Huzaalılar'dan bir grup bunu haber vermek için Medine'ye gitti. Müşriklerin bu durumdan haberi olunca korkular ve Hudeybiye Antlaşmasının uzatılması için Ebû Süfyan'ı elçi olarak Medine'ye gönderdiler.⁶¹⁰ Ebû Süfyan, kendisi ile Hz. Muhammed arasında aracı olması için, direk Hz. Muhammed'in evine, kızı Ümmü Habibe'nin yanına gitti. Ümmü Habibe babasını Habeşistan'a gittiğinden beri görmemişti. Babasını görünce korku ve heyecandan ne yapacağını, ne söyleyeceğini bilemedi.⁶¹¹ Babasına rağmen Müslüman olmuş, Habeşistan'a hicret etmiş ve Hz. Muhammed ile evlenmişti. Şimdi yıllar sonra karşısındaydı ve O, karmakarışık duygular içindeydi. Babasına duyduğu özlem ve babasının kendisine ve inanlara yaptığı zulüm, onu bu hale getirmişti. Belki de kendisiyle görüştüğü takdirde Hz. Muhammed'in tepkisi onu tedirgin etmişti. Ümmü Habibe bir anlık şaşkınlıktan sonra onu içeri aldı. Ebû Süfyan içeride Hz. Muhammed'in döşegine oturmak isteyince, Ümmü Habibe oturmasına fırsat vermeden döşegi altından çekti.⁶¹² Bunun üzerine Ebû Süfyan; *“Ey kızcağızım! Sen bu döşegi mi benden esirgedin, yoksa beni mi bu döşekten esirgedin; anlayamadım”* dedi. Bunun üzerine Ümmü Habibe, kendisinin müşrik ve pis olduğunu, bu yüzden de Hz. Muhammed'in döşegine oturamayacağını söyledi. Ebû Süfyan kızına sana kötülük

⁶⁰⁶ İbn Sa'd. c. X, s. 103; Yıldırım, s. 199.

⁶⁰⁷ Yıldırım, s. 199.

⁶⁰⁸ İbn Hişâm, c. IV, s. 43; Yıldırım, s. 201.

⁶⁰⁹ İbn Hişâm, c. IV, s. 43; İbn Sa'd, c. II, s. 136-137; Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, c. I, s. 353; Hamidullah, s. 222-223; Ya'kûbî, s. 58; Yıldırım, s. 201.

⁶¹⁰ İbn Hişâm, c. IV, s. 50; İbn Sa'd, c. II, s. 137; Cemal, s. 93; Yıldırım, s. 201.

⁶¹¹ Cemal, s. 93.

⁶¹² Hamidullah, s. 223, Sariçam, *Emevî-Hâşimî İlişkileri*, s. 197; Aycan, s. 30; Yıldırım, s. 201.

bulaşmış dedi.⁶¹³ Ümmü Habibe de, bilakis kendisine hayır bulaştığını ve kendisinin hala putlara taptığı için yanlış yolda olduğunu söyledi. Ebû Süfyan öfkeleni ve söylenerek orayı terk etti.⁶¹⁴ Ümmü Habibe, babasının ve kabilesinin İslâm'a girmelerini, dünya ve ahiret saâdetini yaşamalarını çok istiyordu. Ancak onların içinde olduğu bu durum onu çok üzüyordu. Hz. Muhammed Mekke'nin fethi için yola çıktığında Ümmü Habibe Allah Rasulü ve Müminlere kesin bir zafer, ailesi başta olmak üzere Mekkeliler'in imanla şereflenmesi için dua ediyordu. Mekke'nin fethi sırasında Ebû Süfyan'ın Müslüman olmasıyla Ümmü Habibe'nin duası yerine gelmiş ve içinde bulunduğu ikilemden kurtulmuştu.⁶¹⁵

Hz. Muhammed ile dört yıl nikâhlı kalan Ümmü Habibe, onun ölümünün ardından otuz yıl daha yaşadı.⁶¹⁶ Nebi ile birlikte veda haccına bütün hanımlarıyla birlikte katıldı. Hz. Muhammed'in (s.a.s.) eşlerine söylediği; *"işte haccınız budur ve bundan sonra evlerinizde oturacaksınız"* sözüne binaen Hz. Ömer halifeliği döneminde Peygamber hanımlarına haccı yasaklamıştı. Rasulullah'ın eşleri Hz. Ömer'e gelerek kendilerine izin verilmesini istediler. O da izin verdi ve hicri 23. senede Ümmü Habibe'nin de içinde bulunduğu Hz. Muhammed'in hanımları hacca gittiler. Aynı şekilde Hz. Osman döneminde de Sevde hariç hayatta olan bütün eşleri hacca gittiler.⁶¹⁷ Ümmü Habibe Hz. Muhammed'in ölümünün ardından kabuğuna çekildi. Dört Halife döneminde meydana gelen fitne olaylarına bulaşmadı.⁶¹⁸ Dayısının oğlu olan Hz. Osman muhasara altında iken ona yardım için bineğiyle evine geldi. Orada bulunan muhasaracılar bineğinin yüzüne vurdular. Ümmü Habibe Hz. Osman'a yetimler ve dulların mallarının kullanımı hakkında Ümeyyeoğullarının vasiyetini bildirmek için geldiğini söyledi. Muhasaracılar Ümmü Habibe'yi yalancılıkla suçladılar ve bineğinin yularını kestiler. Ümmü Habibe ellerinden zor kurtuldu ve onu evine götürdüler.⁶¹⁹ Yine başka bir rivayette muhasaracılar başörtüsünü çekince Ümmü Habibe'nin yüzü açıldı ve "Allah elini koparsın" diye beddua etti. Orada bulunanlardan biri O kişinin kolunu kesti.⁶²⁰ Ümmü Habibe, Hz. Osman'ın kanlı gömleğini kardeşi Muaviye'ye gönderdiği

⁶¹³ Muhammed Yusuf Kandehlevî, *Hayâtü's-Sahâbe*, 5. bsk., çev., Mustafa Kasadar, Osman Kara, Rahmi Eyidenbilir, İstanbul 2010, s. 306; Aycan, s. 30; Yıldırım, s. 201.

⁶¹⁴ Cemal, s. 93-94; Köksal, c. V, s. 723-724.

⁶¹⁵ Cemal, s. 94.

⁶¹⁶ Uraler, "Ümmü Habibe", c. XLII, s. 318; Yıldırım, s. 200.

⁶¹⁷ İbn Sa'd, c. X, s. 225-227.

⁶¹⁸ Uraler, "Ümmü Habibe", c. XLII, s. 318; Yıldırım, s. 200.

⁶¹⁹ Kehhâle, c. I, s. 465.

⁶²⁰ Uraler, "Ümmü Habibe", c. XLII, s. 318; Yıldırım, s. 200.

de gelen rivayetler arasındadır.⁶²¹ Ümmü Habibe'nin kardeşi Muaviye'nin bu gömleği hangi amaçla kullanacağını bilmediği, onun karakter özelliklerine bakıldığı zaman tahmin edilmektedir. Ümmü Habibe, kardeşi Muaviye ile Hz. Ali arasında cereyan eden hac emirliği yarışından hoşlanmamış ve bunu sonlandırma girişimlerinde bulunmuşsa da bunda başarılı olamamıştır.⁶²²

Ümmü Habibe vefatı esnasında Hz. Aişe'yi çağırması, ona Hz. Muhammed'in eşleri arasında olan olaylardan dolayı Allah'ın kendisini de onu da affetmesini söylemişti. Hz. Aişe de aynı temennide bulundu. Daha sonra Ümmü Seleme'yi çağırttı ve aynî sözleri ona da söyledi.⁶²³ Hicri 42⁶²⁴ veya 44⁶²⁵ yılında Muaviye'nin haccettiği⁶²⁶ sene Medine'de⁶²⁷ veya Dımaşk'ta⁶²⁸ 70⁶²⁹ veya 66⁶³⁰ yaşlarında iken vefat etti. Medine'de vefat ettiği daha sahihtir. Cenaze namazını Mervan kıldırdı⁶³¹ ve Bâki Mezarlığı'na defnedildi.⁶³²

Ümmü Habibe saygın bir aileye mensub, görüşüne itibar edilen bir hanımefendi idi. O da babası ve kardeşleri gibi o dönemde çok az okuma yazma bilen kişilerdendi.⁶³³ Ümmü Habibe 65 hadis rivayet ederek⁶³⁴ Hz. Aişe ve Ümmü Seleme'den sonra hadis rivayeti konusunda üçüncü sırada yer almaktadır.⁶³⁵ Bu hadislerde; Buhari ve Müslim 2 hadiste ittifak etmiş, Müslim müstakil olarak 2 hadisi kitabına almıştır. Ümmü Habibe'den, kardeşi Muaviye, Anbese, Urve ve diğer kardeşleri⁶³⁶ aynı zamanda Ebû Süfyan b. Said, Ebû'l-Cerrah, Zeynep bint Ebû Seleme rivayette bulunmuştur.⁶³⁷

⁶²¹ Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşraf*, c. III, s. 76.

⁶²² Zührî, s. 145-146.

⁶²³ İbn Sa'd, c. X, s. 104-105; Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşraf*, c. II, s. 74; Kehhâle, c. I, s. 465; Cemal, s. 96.

⁶²⁴ Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşraf*, c. II, s. 74; Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, c. IV, s. 133; Kehhâle, c. I, s. 465.

⁶²⁵ Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşraf*, c. II, s. 74; İbn Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, c. VII, s. 304; Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, c. IV, s. 133; Kehhâle, c. I, s. 465; Cemal, s. 96; Uraler, "Ümmü Habibe", c. XLII, s. 318.

⁶²⁶ Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşraf*, c. II, s. 74

⁶²⁷ Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, c. IV, s. 134; Kehhâle, c. I, s. 465; Cemal, s. 96; Zirikli, c. III, s. 33; Uraler, "Ümmü Habibe", c. XLII, s. 318; Çağatay, *İslâm Tarihi*, s. 283; Yıldırım, s. 200.

⁶²⁸ Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, c. IV, s. 134; Kehhâle, c. I, s. 465.

⁶²⁹ Yıldırım, s. 200.

⁶³⁰ Çağatay, *İslâm Tarihi*, s. 283;

⁶³¹ Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşraf*, c. II, s. 74.

⁶³² Cemal, s. 96; Uraler, "Ümmü Habibe", c. XLII, s. 318.

⁶³³ Zirikli, c. III, s. 33.

⁶³⁴ Zehebî, *Siyer*, c. I, s. 56; Zirikli, c. III, s. 33; Yıldırım, s. 201.

⁶³⁵ Uraler, "Ümmü Habibe", c. XLII, s. 318.

⁶³⁶ Zehebî, *Siyer*, c. I, s. 56.

⁶³⁷ Uraler, "Ümmü Habibe", c. XLII, s. 318.

2.3.3. Ümmü'l-Hakem

Ümmü'l-Hakem bint Ebû Süfyan Sahr b. Harb b. Ümeyye b. Abdüşems.⁶³⁸ Annesi, Hind bint Utbe b. Rebîa'dır.⁶³⁹ Ümmü'l-Hakem'in ne zaman doğduğu tam olarak bilinmemektedir. Ümmü'l Hakem, ilk evliliğini Iyaz b. Ğanm el-Fihri ile yapmıştır.⁶⁴⁰ Bu evlilik sırasında "kâfir kadınları nikâhınız altında tutmayın"⁶⁴¹ ayeti nazil olunca Iyaz, henüz İslâmı şereflemediği olan karısı Ümmü'l-Hakem'i boşadı. Kocasından boşandıktan sonra Abdullah b. Osman ile evlenmiş⁶⁴² ve Abdurrahman isimli çocuğunu dünyaya getirmiştir.⁶⁴³ Abdurrahman'a, İbn Ümmü'l-Hakem denilirdi.⁶⁴⁴ Abdurrahman, dayısı Muaviye b. Ebû Süfyan döneminde; Kufe, Mısır, Cezire ve Musul valilikleri yaptı.⁶⁴⁵ Abdurrahman, annesi Ümmü'l Hakem'den hadis rivayet etmiştir.⁶⁴⁶ Hz. Osman'ın katillerinden Amr b. Hamık'ı öldürdüğü rivayet edilir.⁶⁴⁷

Ümmü'l-Hakem Mekke'nin asil bir ailesinde yetişmiştir. Çocukluğu ve gençliğine dair kaynaklarda yeterli bilgi bulunmamaktadır. Ümmü'l Hakem, Mekke'nin Fethi sırasında ailesi ile birlikte Müslüman olmuş, Hz. Muhammed'e biat eden bayanların arasında yer almıştır. Hadis rivayetlerinden olup, kardeşi Muaviye'den rivayette bulunmuştur. Şam'da hayatını sürdürmüştür.⁶⁴⁸

2.3.4. Cüveyriye

Cüveyriye bint Ebû Süfyan Sahr b. Harb⁶⁴⁹ b. Ümeyye b. Abdüşems b. Abdümenaf. Annesi Hind bint Utbe b. Rebîa'dır.⁶⁵⁰ İlk evliliğini Salib b. Ebû Hubeş b. el-Muttalib b. Esed b. Abdüluzza b. Kusay'la, ikinci evliliğini ise Abdurrahman b. el-

⁶³⁸ İbn Asâkir, c. LXX, s. 219.

⁶³⁹ İbn Sa'd, c. VI, s. 6; Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, c. V, s. 11; İbn Asâkir, c. LXX, s. 219.

⁶⁴⁰ İbn Asâkir, c. LXX, s. 222; Ebû Bekir Ahmet b. Hüseyin b. Ali el-Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübra*, 1. bsk., H. 1344, c. VII, s. 171.

⁶⁴¹ Mümtehine, 60/10.

⁶⁴² İbn Sa'd, c. VI, s. 6; Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, c. V, s. 11; İbn Asâkir, c. LXX, s. 221.

⁶⁴³ Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, c. V, s. 11; İbn Asâkir, c. LXX, s. 221.

⁶⁴⁴ İbn Sa'd, c. VI, s. 6; İbn Sa'd, c. X, s. 260; İbn Asâkir, c. LXX, s. 221.

⁶⁴⁵ Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, c. V, s. 11; Selman Başaran, "Abdurrahman b. Ümmü'l-Hakem", *DİA*, İstanbul 1988, c. I, s. 176.

⁶⁴⁶ Kehhâle, c. I, s. 279.

⁶⁴⁷ Başaran, "Abdurrahman b. Ümmü'l-Hakem", c. I, s. 176.

⁶⁴⁸ İbn Asâkir, c. LXX, s. 219-222; Kehhâle, c. I, s. 279.

⁶⁴⁹ İbn Asâkir, c. LXIX, s. 85.

⁶⁵⁰ İbn Sa'd, c. X, s. 259; İbn Asâkir, c. LXIX, s. 85; Rıza Savaş, "Cüveyriye bint Ebû Süfyan", *DİA*, İstanbul 1993, c. VIII, s. 146.

Haris b. Ümeyye el-Asğar b. Abdüşems ile yaptı.⁶⁵¹ Cüveyriye'nin iki evliliğinden de çocuğu olmamıştır.⁶⁵² Cüveyriye'de diğer aile fertleri gibi Mekke'nin fethi sırasında Müslüman olmuş, diğer Müslüman olan bayanlarla beraber Hz. Muhammed'e biat etmiştir.⁶⁵³ Cüveyriye b. Ebû Süfyan, Hz. Ömer döneminde gerçekleşen Yermük Savaşı'na⁶⁵⁴ annesi Hind, babası Ebû Süfyan ve eşiyile birlikte katılmış, savaşın her alanında düşmanla kıyasıya cihat ederek güzel bir kahramanlık örneği göstermiştir.⁶⁵⁵ Gerçekleşen bu savaşta yara aldığı da rivayet edilmektedir.⁶⁵⁶

2.3.5. Utbe b. Ebû Süfyan

Utbe b. Ebû Süfyan Sahr b. Harb b. Ümeyye b. Abdüşems Emevî.⁶⁵⁷ Annesi Hind bint Utbe'dir.⁶⁵⁸ Utbe'nin doğum tarihi tam olarak bilinmemekle birlikte Allah Resûlü döneminde doğmuştur.⁶⁵⁹ Çocukluk ve gençlik dönemine dair çok fazla bilgi bulunmamaktadır. O da kardeşi Yezid ve Muaviye gibi iyi bir siyasetçi ve savaşçı idi. Bu sebeple Hz. Ömer tarafından Taif'e vali olarak atanmıştır.⁶⁶⁰ Hz. Ali döneminde gerçekleşen Cemel Savaşı'na Hz. Aişe'nin yanında katılmış ve bu savaşta bir gözünü kaybetmiştir. Muaviye'nin halife olması ile birlikte onun yanında bulunmuş ve faaliyetlerine katılmıştır. Özellikle Siffin Savaşı'nda⁶⁶¹ Muaviye'ye yol göstermiş⁶⁶² ve Amr b. As'ın görüşlerinden istifade etmesini söylemiştir. Hakem olayının fikir babası olan Amr, bu işte başarılı olursa karşılığında Mısır Valiliği'ni istemişti. Muaviye bu olaya çok sıcak bakmamış, Utbe ise bu konuda Muaviye'yi ikna ederek zafere giden yolda kardeşine öncülük etmişti.⁶⁶³ Dûmetü'l-Cendel'de gerçekleşen hakemlerin buluşmasına katılmıştır.⁶⁶⁴

⁶⁵¹ İbn Sa'd, c. X, s. 260; İbn Sa'd, c. VI, s. 5; Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşraf*, c. V, s. 11; Savaş, "Cüveyriye", c. VIII, s. 146.

⁶⁵² Savaş, "Cüveyriye", c. VIII, s. 146.

⁶⁵³ İbn Asâkir, c. LXIX, s. 85; Savaş, "Cüveyriye", c. VIII, s. 146.

⁶⁵⁴ Taberî, *Tarih*, c. III, s. 401; İbn Asâkir, c. LXIX, s. 85.

⁶⁵⁵ Taberî, *Tarih*, c. III, s. 401; Kehhâle, c. I, s. 228.

⁶⁵⁶ Savaş, "Cüveyriye", c. VIII, s. 146.

⁶⁵⁷ Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, c. IV, s. 79; Zirikli, c. IV, s. 200.

⁶⁵⁸ İbn Sa'd, c. VI, s. 6.

⁶⁵⁹ İbn Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, c. III, s. 554.

⁶⁶⁰ İbn Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, c. III, s. 554; Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, c. IV, s. 79; Sarıçam, *Emevî-Hâşimî İlişkileri*, s. 231.

⁶⁶¹ İbn Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, c. III, s. 554; Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, c. IV, s. 79; Zirikli, c. IV, s. 201.

⁶⁶² Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşraf*, c. III, s. 74-75.

⁶⁶³ Sarıçam, *Emevî-Hâşimî İlişkileri*, s. 269.

⁶⁶⁴ İbn Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, c. III, s. 554.

Utbe, Amr b. As vefat ettiğinde Muaviye tarafından vali olarak tayin edildiği Mısır'da bir yıl görev yaptıktan sonra Zilkade ayında⁶⁶⁵ 44 ya da 43 yılında Mısır'da vefat etmiş ve oraya defnedilmiştir. Utbe fasih bir lisana ve başkasında nadiren bulunan etkileyici bir hitabete sahipti.⁶⁶⁶ Nitekim bir gün Mısır halkına; dillerini yapmadıkları halde hakkı övmeye, yaptıkları halde batılı yermeye alıştırdıkları, eşekler gibi ağır yükler yüklenip fayda vermeyen bir ilme sahip oldukları, onların ancak kılıçtan, kırbaçtan anladıkları, güzellikle ıslah olmayacakları, Allah'ın emirlerinin kendilerine yüklendiği, ancak bugün ceza ve azarlamamanın olmadığı şeklinde bir konuşma yapmıştır.⁶⁶⁷

⁶⁶⁵ Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, c. IV, s. 79; Zirikli, c. IV, s. 200.

⁶⁶⁶ İbn Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, c. III, S. 554; Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, c. IV, s. 79; Zirikli, c. IV, s. 200-201.

⁶⁶⁷ İbn Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, c. III, s. 554.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. İSLÂM SONRASI HİND BİNT UTBE

3.1. Hz. Peygamber Döneminde Hind bint Utbe

Mekke, câhiliyyenin karanlığında boğulurken yıllardır beklenen peygamber zuhur etmiş ve âdeta Mekke’de bütün dengeler yerinden oynamıştı. Hz. Muhammed kendisine 610 yılında gelen ilk vahiy ile birlikte tebliğ başlanmış ve üç yıl bunu gizli sürdürmüştü. Artık açıktan davetin zamanı gelmişti ve Hz. Peygamber; “(Ey Muhammed) artık sana emredileni açıkça ortaya koy ve müşriklerden yüz çevir.”⁶⁶⁸ “En yakın akrabanı uyar. Sana uyan müminleri kanatlarının altına al.”⁶⁶⁹ ayetler doğrultusunda harekete geçerek, Hz. Ali’yi yakın akrabalarını çağırması için görevlendirerek bir yemeğe davet etti. Bu yemekte onları İslâm’a çağırdı. Akrabaları onunla dalga geçtiler ve inanmadılar. İnananlara türlü hakaretler, işkenceler ve boykot uyguladılar.⁶⁷⁰ Bunlardan biri de yukarıda da bahsettiğimiz gibi Ebû Süfyan ve hanımı Hind bint Utbe idi. Hind, Müslümanlara fiili olarak eziyet etmese de, onlardan ve Hz. Muhammed’den hoşlanmıyor ve her fırsatta hakaret ediyordu.

Nitekim, Hind’in bu dönemlerinde Hz. Muhammed’e duygularını bariz şekilde ortaya koyan şu olay yaşanmıştır; Hind, yanında kocası Ebû Süfyan ve oğlu Muaviye hepsi bir bineğin üzerinde olduğu halde Şam’dan dönerlerken Mekke’ye yaklaştıkları sırada yaya halde bulunan Hz. Muhammed’e rastlamıştı. Bunun üzerine Ebû Süfyan Muaviye’ye merkepten inmesini ve Hz. Muhammed’e merkebi vermesini işaret etti. Birlikte yolculuk ettiler. Bu sırada Hz. Muhammed İslâm’ın faziletlerini açıklıyordu. Varacağı yere gelince teşekkür etti ve oradan ayrıldı. Hind, kocasını bu hareketinden dolayı eleştirince ona, Hz. Muhammed’in asil bir ruha sahip olduğunu söyledi.⁶⁷¹ Bu rivayet biraz farklılıkla Belazuri’de ise şöyle geçmektedir: Hind, yanında kocası ve oğlu Muaviye ile birlikte Şam’dan dönerlerken, yaya halde Hz. Muhammed’e rastladılar. Ebû Süfyan, Hz. Muhammed’i yaya halde görünce oğluna bineğinden inmesini ve ona vermesini söyledi. Hind, kocasının bu tutumundan dolayı eleştirdi ve “bu sapık ve deli için mi oğlumu bineğinden indirdin!” diyerek Hz. Muhammed’e olan kinini açıkça

⁶⁶⁸ Hıcr, 15/94.

⁶⁶⁹ Şuâra, 26/214-215.

⁶⁷⁰ Mustafa Ağırman, *Asrı Saâdette İslâm*, c. IV, s. 22-23.

⁶⁷¹ Hamidullah, s. 96; Kara, s. 221.

ortaya koyunca, Ebû Süfyan; “O, senden, benden ve oğlundan daha hayırlıdır” cevabını verdi. Hz. Muhammed bu yolculukta Hind ve Ebû Süfyan’ı İslâm’a davet etti. Eğer inanırlarsa ikisini ateşten sakındıracağını söyledi.⁶⁷²

Ne kadar engel olmaya çalışsalar da; Müşriklerin inananlara uyguladığı hiçbir yöntem sonuç vermiyor, Müslümanların sayısı günden güne artıyordu. Hakaret ve her türlü işkenceye maruz kalan Müslümanlar takat getiremeyince Hz. Muhammed Müslümanlara Habeşistan’a hicret edebileceklerini söyledi.⁶⁷³ 615 yılında dördü kadın, on biri erkek, 616 yılında ise on sekiz kadın ve 82 erkek bu baskılardan kurtulmak için Hz. Muhammed’in de tavsiyesi ile Habeşistan’a göç etti.⁶⁷⁴ İnanlar için Mekke artık yaşanmaz bir hale gelmişti. Hz. Muhammed, bunun için hicret edilecek yeni yurt arayışına girdi ve bu amaçla Medineliler’le görüşmeler yaparak bu olaya zemin hazırladı. Müslümanlar peyder pey buraya göç etmeye başladılar. Geride Hz. Muhammed ve hicrete güç yetiremeyenler kalmıştı. En son müşrikler, Hz. Muhammed’i öldürme kararı alınca, O da Hz. Ebû Bekir ile birlikte hicret etmişti.⁶⁷⁵ Müslümanlar’ın Medine’ye hicret etmeleri, müşriklerin Müslümanlarla mücadelelerine yeni bir boyut kazandırmıştır. Nitekim hicretten iki yıl sonra Ümeyyeoğulları ile Hâşimoğulları aralarındaki ilişkilerin daha da gerilmesine neden olan Bedir Savaşı gerçekleşmiştir. Bedir Savaşı Hind bint Utbe’nin ailesinden birçok kişiyi kaybetmesi ve Mekkeli müşriklerin elebaşlarının çoğunun öldürülmesi açısından önemli bir savaştır. Bu önemine binaen Bedir Savaşı’na sebep ve sonuçlarıyla yukarıda ayrıntılı olarak değinmiştik. Burada ise Hind bint Utbe ve Bedir Savaşı’nın ondaki etkileri bağlamında ele almaya çalışacağız.

Hz. Muhammed, başında Ebû Süfyan’ın bulunduğu bir Kureyş ticaret kervanının Şam’dan döndüğünü işitti.⁶⁷⁶ Bu kervan oldukça kıymetli mallardan oluşuyordu ve içinde Mekke’den hicret ederken Müslümanların bırakmak zorunda kaldığı mallarını da ihtiva ediyordu. Ayrıca kervanda da sadece otuz ya da kırk kişi bulunmakta idi.⁶⁷⁷ Eğer bu mallar ele geçirilirse muhacirler maddi yönden rahatlayacak, hem de müşrikler maddi yönden yıpratılmış olacaktı. Hz. Muhammed beraberinde 350 kişi ile birlikte

⁶⁷² Belâzûrî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, c. V, s. 13-14.

⁶⁷³ Köksal, c. I, s. 364.

⁶⁷⁴ Sarıçam, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, s. 100-104.

⁶⁷⁵ İbn Sa’d, c. I, s. 214-215.

⁶⁷⁶ İbn Hişâm, c. II, s. 338; İbn Sa’d, c. II, s. 7; İbn Asâkir, c. XXIII, s. 435; Belâzûrî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, c. I, s. 288; Ya’kûbî, s. 45; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, c. V, s. 55.

⁶⁷⁷ İbn Hişâm, c. II, s. 338; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, c. V, s. 55; Süheylî, c. III, s. 48.

kervanı ele geçirmek için yola çıktı. Bunu haber alan Ebû Süfyan Mekke'ye haberci göndererek durumu bildirmesini istedi.⁶⁷⁸ Bu arada da kervanı kurtarmak için sahil yoluna saptı.⁶⁷⁹ Haberi alan Mekkeliler yaklaşık bin kişiyle yola çıktılar ve yarı yolda Ebû Süfyan'ın kervanı kurtardığı haberini aldılar. Ebû Süfyan kendilerine kervanı kurtardığını, artık savaş için hiçbir neden kalmadığını ve geri dönmelerini söylüyordu.⁶⁸⁰ Ebû Cehil bu söylenenlere kulak asmıyor; Bedir'de eğlenir, yer içer ve onların gözünü korkutur döneriz diye düşünüyordu.

Hz. Muhammed Bedir'e yaklaşırken Kureyş'in, Bedir'e doğru geldiğini öğrendi. Hz. Muhammed ve yanındakilerin niyeti savaşmak değil sadece kervanı ele geçirmektir. Bu yüzden ashabıyla özellikle de Ensar ile istişare etti ve onların da onayını aldıktan sonra Ramazan ayının on yedinci Cuma gecesini Bedir'e karargâh kurdu.⁶⁸¹ Hz. Muhammed o geceyi Allah'a niyazla geçirdi. Hz. Muhammed ve ashabı tam bir kararlılıkla savaşa hazırlardı. Müşrikler ise Bedir'e geldiklerinde bile hala savaşma yanlısı olmayan ve bu işten vazgeçirmeye çalışan müşrikler vardı. Özellikle Hind'in babası Utbe b. Rebîa ve Hâkim b. Hizam bu iş için gayret sarf etmişler, fakat bu işte başarılı olamamışlardı.⁶⁸² Kaçınılmaz an gelmiş, taraflar savaş meydanında karşı karşıya gelmişler, savaş, Araplar'da âdet olduğu üzere mübareze ile başladı. Hind'in babası Utbe b. Rebîa ile Ubeyde b. Hâris, yine Hind'in amcası Şeybe b. Rebîa ile Hz. Hamza, Hind'in kardeşi Velid b. Utbe ile Hz. Ali karşılıklı çarpışmaya başladılar.⁶⁸³ Bazı kaynaklarda ise; Utbe ile Hz. Hamza, Şeybe ile Ubeyde, Velid ile Hz. Ali'nin mübareze ettikleri bildirilmektedir.⁶⁸⁴ Mübarezenin sonucunda; Hz. Hamza Şeybe'yi, Hz. Ali Velid'i öldürmüşlerdi. Utbe ile Ubeyde ise ağır yaralıydı. Hz. Hamza ve Hz. Ali, Utbe'yi de son bir darbeye öldürdüler.⁶⁸⁵ Savaş böylece başladı ve Müslümanlar Allah'ın da yardımıyla galip geldiler. Müşriklerden başta bu savaşın komutanı Ebû Cehil olmak üzere yetmiş kişi öldürülmüş, yetmiş kişi de esir alınmıştı.

Her şey bittiğinde Mekke'ye Bedir'de öldürülenlerin haberi ulaştığında hepsi inanmadı ve intikam ateşi onları yaktı. Bu haberin düştüğü ve en çok da yaktığı

⁶⁷⁸ İbn Hişâm, c. II, s. 338-339; İbn Sa'd, c. II, s. 8-9; Belâzûrî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, c. I, s. 290; Ya'kûbî, s. 45; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, c. V, s. 56; Süheylî, c. III, s. 49.

⁶⁷⁹ İbn Hişâm, c. II, s. 352; İbn Sa'd, c. II, s. 9; Süheylî, c. III, s. 60.

⁶⁸⁰ İbn Hişâm, c. II, s. 353; Belâzûrî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, c. I, s. 291; Süheylî, c. III, s. 61.

⁶⁸¹ İbn Sa'd, c. II, s. 11.

⁶⁸² İbn Hişâm, c. II, s. 357-358; İbn Sa'd, c. II, s. 12-13.

⁶⁸³ İbn Hişâm, c. II, s. 360; Süheylî, c. III, s. 66-67.

⁶⁸⁴ İbn Sa'd, c. II, s. 13; Belâzûrî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, c. I, s. 152.

⁶⁸⁵ İbn Hişâm, c. II, s. 360; Süheylî, c. III, s. 66-67.

yerlerden biri de Hind bint Utbe idi. Çünkü o bu savaşta babasını, amcasını ve kardeşini kaybetmişti. Acıdan kavruluyor fakat Hz. Muhammed ve ona inanları sevindirmemek için ağlamıyordu.⁶⁸⁶ Orada bulunan kadınlar Hind'i eleştirerek “*babanı, kardeşini, ehlini kaybettin neden ağlamıyorsun deyince*” Hind, “*ağlamak içimdeki acıyı dindirseydi ağlardım*” cevabını vermiştir. Ağlayan kadınlara da kızmış ve düşmanı sevindirmemelerini söylemiştir.⁶⁸⁷ Onlardan intikamını alana kadar koku sürünmeyeceğine, sürme çekmeyeceğine ve eşine yaklaşmayacağına dair yemin etti⁶⁸⁸ ve babasını öldüren Hamza'nın ciğerini yiyeceğine dair nezretti.⁶⁸⁹ Acısından yüreği dağlanan ve gururundan ağlayamayan Hind, babasının ölümünden duyduğu acıyı şu sözleriyle dile getirdi;

“Ey gözlerim!

Akan gözyaşlarını artık dönmeyecek olan, yürüyenlerin hayırlısı üzerine çokça dökünüz.

Onun ailesi, kavmi, onun için sabahleyin çağrışırlar.

Bunlar Benî Hâşim ve Benî Muttalib'dir.

*Ona kılıçlarının keskinliğini tattırırlar, onu yere düşürmüş olduktan sonra yukarı kaldırırlar.*⁶⁹⁰

Onu, çıplak elbiseleri soyulmuş vaziyette, toprakta güneşte kurutulan et gibi yüzü üstüne çekerler.

Bizim için yüksek köklü bir dağ idi.

Güzel meraları bulunan, çok otlak ve sulak olan bir dağ

Amma Bera'ya gelince onu kastetmedim, böylece o hesap edilen şeyin hayırlısından getirildi.”

Yine İbn İshak'dan rivayet edilen bir şiirde Hind;

Ey gözüm! Utbe'ye ağla!

Bir şeyhe ki boynu kuvvetli ve şiddetlidir.

Açlık ve şiddet zamanında yedirir, mağlubiyet zamanında ise düşmanı def eder.

Ben onun üzerine hüznümlüyüm, öfkeliyim, hasretliyim aklı alınmış haldeyim.

Süratle akan bir akın ile onun Yesrib'ine ineriz.

⁶⁸⁶ İbn Hişâm, c. II, s. 387-388; Belâzûri, *Ensâbü'l-Eşraf*, c. I, s. 152; Kara, s. 222.

⁶⁸⁷ Belâzûri, *Ensâbü'l-Eşraf*, c. I, s. 152; Hamidullah, s. 195; Kara, s. 222.

⁶⁸⁸ Belâzûri, *Ensâbü'l-Eşraf*, c. I, s. 152; Hamidullah, s. 194; Kandemir, “Hind bint Utbe”, c. XVIII, s. 64.

⁶⁸⁹ İbn Asâkir, c. LXX, s. 175; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihaye*, c. V, s. 99.

⁶⁹⁰ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihaye*, c. V, s. 98.

*Orada evlere yakın, uzun, iyi atlar vardır.*⁶⁹¹

İntikam hırsıyla yanan Hind'i en çok üzen şeylerden biri de bu savaşta kardeşi Huzeyfe'nin Müslüman saflarında bulunması ve babası Utbe'yi mübareze için çağırması idi.⁶⁹² Vakidi'nin rivayetine göre Ebû Huzeyfe babasını mübarezeye çağırmıştır. Vakidi dışındaki diğer rivayetlere göre ise; Utbe mübareze için birilerini çağırmış, oğlu Huzeyfe çıkmak isteyince de Hz. Muhammed buna izin vermemiştir.⁶⁹³ Ebû Huzeyfe her ne kadar babası Utbe'yi öldürmek istemiş olsa da onun ölüsünü görünce yüzü değişmiş,⁶⁹⁴ hüzünlenmiş⁶⁹⁵ ve ağlamıştır.⁶⁹⁶ Hz. Muhammed ağlama sebebini sorunca, onun ilim sahibi, görüşüne değer verilen ve yumuşak huylu biri olduğunu ve kendisinin İslâm'a gireceğini düşündüğünü, böyle olmamasının kendini üzdüğünü söylemiştir.⁶⁹⁷ Hind, Ebû Huzeyfe'nin babasını mübareze için çağırdığını duyunca onu yererek⁶⁹⁸ şu şiiri söyledi;

“Şaşı gözlü, dökük dişli, melun, uğursuz Ebû Huzeyfe!

*O, dinde insanların en şerlisidir.*⁶⁹⁹

Seni küçükken terbiye eden, sana güçlü kuvvetli bir delikanlı oluncaya kadar

*Kol kanat geren bir babaya böyle mi teşekkür ediyorsun!*⁷⁰⁰

Öfkesini esiri olan Hind bint Utbe Bedir Savaşı'nın ardından dediği gibi intikam alana kadar ne koku süründü, ne de eşi ile aynı yatağı paylaştı. Var gücüyle Müslümanlardan öcünü almak için hazırlıklar yaptı ve kinini biletti. Acısını taze tuttu.

Öte yandan, Bedir Savaşı'nda esir alınanlar arasında Hz. Muhammed'in kızı Zeyneb'in kocası Hz. Hatice'nin de yeğeni⁷⁰¹ Ebûl-Âs b. Rebi'i de vardı.⁷⁰² Zeynep Ebûl-Âs ile nübüvvetten önce evlenmişti.⁷⁰³ Hz. Muhammed'e vahiy geldikten sonra kızı Zeynep ona inanmış damadı Ebûl-Âs ise iman etmemişti.⁷⁰⁴ Kureyşli müşrikler

⁶⁹¹ İbn Hişâm, c. III, s. 54, 57; Süheylî, c. III, s. 214-216.

⁶⁹² Kandemir, “Hind bint Utbe”, c. XVIII, s. 64; Başaran, “Ebû Huzeyfe”, c. X, s. 159.

⁶⁹³ Belâzûri, *Ensâbü'l-Eşraf*, c. IX, s. 369.

⁶⁹⁴ İbn Hişâm, c. II, s. 379; İbn Esîr, *el-Kâmil fi't-Târih*, c. II, s. 26; Taberî, *Tarih*, c. II, s. 457; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihaye*, c. V, s. 101; Köksal, c. III, s. 352.

⁶⁹⁵ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihaye*, c. V, s. 101; Köksal, c. III, s. 352.

⁶⁹⁶ Belâzûri, *Ensâbü'l-Eşraf*, c. 9, s. 370.

⁶⁹⁷ İbn Hişâm, c. II, s. 379; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihaye*, c. V, s. 101; Köksal, c. III, s. 352.

⁶⁹⁸ Kandemir, “Hind bint Utbe”, c. XVIII, s. 64.

⁶⁹⁹ İbn İshâk, s. 297.

⁷⁰⁰ Belâzûri, *Ensâbü'l-Eşraf*, c. IX, s.369; İbn Asâkir, c. LXX, s. 176; Kara, s. 222.

⁷⁰¹ İbn Hişâm, c. II, s. 393; İbn Esîr, *el-Kâmil fi't-Târih*, c. II, s. 29; Taberî, *Tarih*, c. II, s. 467; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihaye*, c. V, s. 205.

⁷⁰² Taberî, *Tarih*, c. II, s. 468; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihaye*, c. V, s. 101; Hamidullah, s. 205.

⁷⁰³ İbn Esîr, *el-Kâmil fi't-Târih*, c. II, s. 29; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihaye*, c. V, s. 205.

⁷⁰⁴ Taberî, *Tarih*, c. II, s. 468; İbn Hişâm, c. II, s. 393; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihaye*, c. V, s. 205.

nübüvetten sonra Hz. Muhammed'in kızlarını boşamaları için kocalarına baskı yaptılar. Ebûl-Âs'a da baskı yapıp Zeyneb'i boşamasını ve kendisini dilediği kimseyle evlendireceklerini söylediler. Ebûl-Âs bunu kabul etmedi ve Zeyneb'den asla ayrılmayacağını söyledi.⁷⁰⁵ Ebûl-Âs Bedir Savaşı'nda esir alınınca kızı Zeynep fidiye olarak annesi Hz. Hatice'nin düğününde takmış olduğu gerdanlığı gönderdi.⁷⁰⁶ Hz. Muhammed bunu görünce çok duygulandı ve gerdanlıkla birlikte Ebûl-Âs'ın Mekke'ye gönderilmesini rica etti. Kendisine de kızı Zeyneb'i Medineye göndermesini söyledi.⁷⁰⁷ Aradan bir ay geçmişti ve Hz. Muhammed kızını almak üzere Mekke'ye adam gönderdi. Ebûl-Âs da sözünü tuttu ve zamanı geldiğinde karısına hicret için izin verdi. Bu arada Zeynep yol hazırlıkları yaparken Hind bint Utbe ile karşılaştı. Hind, kendisine; *"Ey Muhammed'in kızı, babanın yanına gitmeyi istediğini bilmiyor muyum!"* dedi.

Zeynep: *"Ben bunu istemedim"* deyince Hind: *"Ey amcamın kızı! Çekinme eğer seferinde seninle beraber bulunması gereken eşyaya veya babana götüreceğin bir mala hacetin var ise o benim yanımda mevcuttur. Ben veririm sakın benden utanma. Çünkü erkekler arasında olan bir şey kadınların arasına giremez."*⁷⁰⁸ diye cevap verdi.

Zeynep, kayını Kinane b. Rebi'i ile hicret için yola çıktığında Kureyş'ten birileri onların önünü kesti ve Zeyneb'in devesini ürküterek onun düşmesine sebep oldular. Bu sırada hamile olan Zeynep bebeğini düşürdü.⁷⁰⁹ Bunu duyan Hind, bu adamları hicvetmek için şu şiiri söylemiştir;

*"Kabalık, şiddet ve cefa bakımından sulh halinde eşeklerdir.
Harpte ise hayızlı kadınlar misalidirler."*⁷¹⁰

Zeynep, Hind'in söylediklerinde samimi olduğunu, fakat kendisinin ona güvenmekte tereddüt ettiğini ve korktuğunu söylemiştir.⁷¹¹ Beyhaki'de geçen ikinci bir rivayette ise Zeynep'in başına bu acı olaylar gelirken Hind'in orada bulunduğu, ona yardımcı olmadığı; hatta başına gelenlerin sebebinin babası olduğunu söyleyerek yapılanlara razı geldiği bildirilmektedir.⁷¹² Beyhaki'de geçen bu rivayet Bedir

⁷⁰⁵ İbn Hişâm, c. II, s. 393; Süheylî, c. III, s. 104; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihaye*, c. V, s. 205.

⁷⁰⁶ Taberî, *Tarih*, c. II, s. 468; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihaye*, c. V, s. 206; Hamidullah, s. 197.

⁷⁰⁷ İbn Esîr, *el-Kâmil fi't-Târih*, c. II, s. 29; Taberî, *Tarih*, c. II, s. 467-468; İbn Hişâm, c. II, s. 394-395; Süheylî, c. III, s. 105; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihaye*, c. V, s. 206.

⁷⁰⁸ Taberî, *Tarih*, c. II, s. 469; İbn Hişâm, c. II, s. 396; Süheylî, c. III, s. 105; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihaye*, c. V, s. 101; Ebû Bekir Ahmed b. Hüseyin Beyhakî, *Delâilu'n-Nübüvve*, 1. bsk., Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 1988/1408 H., c. III, s. 155.

⁷⁰⁹ İbn Esîr, *el-Kâmil fi't-Târih*, c. II, s. 30; Taberî, *Tarih*, c. II, s. 469; Süheylî, c. III, s. 106.

⁷¹⁰ İbn Hişâm, c. II, s. 399; Süheylî, c. III, s. 108; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihaye*, c. V, s. 205.

⁷¹¹ İbn Hişâm, c. II, s. 399; Beyhakî, c. III, s. 155; Kandemir, "Hind bint Utbe", c. XVIII, s. 64.

⁷¹² Beyhakî, c. III, s. 156; Kara, s. 223.

Savaşı'ndan sonra babasını, amcasını ve kardeşini kaybeden, kalbi, beyni öfkeyle dolan, intikam yeminleri eden Hind'in durumu düşünüldüğünde çok daha makul görünmektedir.

Mekkeli müşrikler Bedir'de canlarını, mallarını ve onurlarını kaybetmişlerdi. Bu yüzden de bu savaş sonrası var güçleriyle yeni bir savaşın hazırlıklarına başladılar. Yukarıda da belirttiğimiz gibi, müşrikler Bedir Savaşı'na sebep olan ve Ebû Süfyan'ın kurtardığı kervanın gelirlerini, yeni bir savaş için kullanma kararı aldılar.⁷¹³ Çevre kabilelerden de adam toplayarak, Ebû Süfyan komutasında⁷¹⁴ yedi yüzü zırhlı, üç bin kişi topladılar.⁷¹⁵ Orduda ayrıca, iki yüz at, üç bin deve vardı. Kendilerine Bedir'de kaybettiklerini hatırlatmaları, kaçışlarını önlemeleri ve kinlerini hep taze tutmaları için on beş kadar da kadın aldılar.⁷¹⁶ Hind bint Utbe bu kadınlardan biriydi.⁷¹⁷ Bazı müşrikler ve özellikle Saffan b. Ümeyye kadınların ayak bağı olacağını düşünerek onların savaşa katılmalarını istemiyordu.⁷¹⁸ Hind bint Utbe bunu duyunca oldukça öfkeleni ve ne pahasına olursa olsun bu savaşa katılacaklarını bildirdi.⁷¹⁹ Zira, Bedir Savaşı'nda birçok müşrik yakınına kaybetmişti. Bunlardan biri de Cubeyr b. Mut'im idi. onun amcası Tuayme b. Adıyy bu savaşta Hz. Hamza tarafından öldürülmüştü. Cubeyr b. Mutim Hz. Hamza'yı öldürmesi için Habeşli kölesi Vahşi⁷²⁰ b. Harb⁷²¹ ile özgürlüğü karşılığında bir anlaşma yaptı.⁷²² Vahşi çok iyi mızrak atar ve kolay kolay avını kaçırmazdı. Hind, Vahşiyi her gördüğünde ona intikamını al diyerek tembihle

⁷¹³ Taberî, *Tarih*, c. II, s. 500; İbn İshâk, s. 418; İbn Hişâm, c. III, s. 83; İbn Sa'd, c. II, s. 35; Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşraf*, c. I, s. 312; İbn Esîr, *el-Kâmil fi't-Târih*, c. II, s. 44; Süheylî, c. III, s. 241; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, c. V, s. 339; Hamidullah, Avci, "Uhud", c. XLII, s. 54; Hamidullah, s. 195; Köksal, c. III, s. 482.

⁷¹⁴ İbn Asâkir, c. XXIII, s. 435; Zehebî, *Siyer*, c. I, s. 53; Köksal, c. III, s. 486.

⁷¹⁵ İbn Hişâm, c. III, s. 91; İbn Sa'd, c. II, s. 36; Köksal, c. III, s. 486.

⁷¹⁶ İbn İshâk, s. 419; İbn Sa'd, c. II, s. 36; Süheylî, c. III, s. 243; İbn Esîr, *El-Kâmil fi't-Târih*; Kehhâle, c. V, s. 244; Köksal, c. III, s. 487; Kara, s. 224.

⁷¹⁷ İbn İshâk, s. 419; İbn Esîr, *el-Kâmil fi't-Târih*, c. II, s. 44; Taberî, *Tarih*, c. II, s. 501; İbn Hişâm, c. III, s. 85; Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşraf*, c. I, s. 312; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihaye*, c. V, s. 341; İbn Hacer, c. XIV, s. 267; Kehhâle, c. V, s. 244; Köksal, c. III, s. 486; Kara, s. 224.

⁷¹⁸ Köksal, c. III, s. 486; Kara, s. 224.

⁷¹⁹ Kara, s. 224.

⁷²⁰ Ebû Desme diye künyelenen Vahşi, Uhud Savaşı'nda Hz. Muhammed'in amcası Hz. Hamza'yı özgürlüğü karşılığında şehit etmişti. Hendek Savaşı'na da katılan Vahşi Mekke'nin Fethinden sonra korkusundan Taif'e kaçtı. Çünkü O, umumi affın dışında bırakılan on kişinin içinde bulunuyordu. Daha sonra Müslüman oldu. (bkz., İbn Hişâm, c. III, s. 97-98; Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşraf*, c. I, s. 363.) Yemame Savaşı'na katıldı ve peygamberlik iddiasında bulunan Müseylime'yi öldürdü. Hz. Osman döneminde vefat etmiştir. Mustafa Sabri Küçükaşçı, "Vahşi b. Harb", *DİA*, İstanbul 2012, c. XLII, s. 450.

⁷²¹ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihaye*, c. V, s. 363; Küçükaşçı, "Vahşi b. Harb", c. XLII, s. 450.

⁷²² İbn İshâk, s. 419; Süheylî, c. III, s. 254; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihaye*, c. V, s. 363; Küçükaşçı, "Vahşi b. Harb", *DİA*, c. XLII, s. 450; Kara, s. 223.

bulunur⁷²³ ve “Ey Ebû Deseme, kurtar kurtul!”⁷²⁴ derdi. Ayrıca bu işi yaptığı takdirde zinet eşyalarıyla birlikte on altın vereceğini vaad ediyordu.⁷²⁵ Savaşa hazır görünen Kureyş müşrikleri Medine’ye giderken yolda konakladıkları yerlerde develeri boğazlıyor, kadınlar onları eğlendiriyor ve Bedir’de kaybettiklerini onlara hatırlatıyordu. Yola devam ederken Hz. Muhammed’in annesinin kabrinin bulunduğu Ebva’ya da uğradılar. Yola kadınlarla çıktıkları için onların esir düşmesinden korkan müşrikler Hz. Muhammed’in annesinin kabrini açarak kemiklerini yanlarına almayı aralarında konuştular. Eğer kadınlar esir alınırlarsa Hz. Muhammed’i annesinin kemikleri ile tehdit edeceklerdi. Orada bulunan Hind de bu fikri destekledi. Fakat çoğunluk kendi yakınlarının kabirlerinin de Müslümanlar tarafından aynı muamelenin yapılacağı korkusuyla bunu kabul etmedi.⁷²⁶ Savaş başladığı zaman Hind bint Utbe ve beraberindeki kadınlar ordunun içine dalarak def çalıyor⁷²⁷ Hind onları şu şiiriyle şevklendiriyordu:

“Ey Benî Abdiddar ve arkadan gelenlerini himaye eden kimseler. Her kesici şey ile kesiniz.”

“Eğer bu tarafa dönerseniz boyun boyuna sarılırız ve küçük kilimlerimizi sereriz. Veya eğer arka çevirirseniz birbirimizden ayrılırız. Tıpkı dost olmayan bir kişinin ayrılışı gibi.”⁷²⁸

Savaş Müslümanların lehine olacak şekilde devam ediyor, müşrik ordusu dağılıyordu. Bunu fark eden Hind bint Utbe ve beraberindeki kadınlar şiirler söylüyor erkekleri savaşa teşvik ediyor⁷²⁹ aynı zamanda kaçan erkekleri toplamak için ellerinde bulunan koku ve sürmedanlıkları uzatarak onların bir kadın gibi korkak olduklarını ima ediyorlardı.⁷³⁰ Bu sırada tam savaş Müslümanların lehine sonuçlanacakken Hz. Muhammed’in yerleştirdiği okçular savaş kazanıldı zannıyla yerlerinden ayrıldılar ve ganimet toplamaya başladılar. Bunu fark eden Halid b. Velid arkadan dolandı ve

⁷²³ İbn İshâk, s. 419; İbn Hişâm, c. III, s. 85; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihaye*, c. V, s. 363.

⁷²⁴ İbn İshâk, s. 420; İbn Esîr, *el-Kâmil fi't-Târîh*, c. II, s. 45; Taberi, *Tarih*, c. II, s. 501.

⁷²⁵ Küçükbaşçı, “Vahşi b. Harb”, c. XLII, s. 450; Kara, s. 224.

⁷²⁶ Köksal, c. III, s. 490.

⁷²⁷ İbn Asâkir, c. LXX, s. 176; İbn Esîr, *el-Kâmil fi't-Târîh*, c. II, s. 48; Süheylî, c. III, s. 251; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihaye*, c. V, s. 355; Aycan, s. 28.

⁷²⁸ İbn İshâk, s. 423; Taberî, *Tarih*, c. II, s. 512; İbn Hişâm, c. III, s. 93; Süheylî, c. III, s. 251; İbn Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, c. VII, s. 281; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihaye*, c. V, s. 355; Kehhâle, c. V, s. 244; Zirikli, c. VIII, s. 98.

⁷²⁹ İbn Asâkir, c. LXX, s. 176; Zirikli, c. VIII, s. 98; Köksal, c. III, s. 515.

⁷³⁰ İbn Asâkir, c. LXX, s. 176; Kara, s. 225.

savaşın kaderini değiştirdi.⁷³¹ Müslümanlar iki ateş arasında kalmış ve dağılmaya başlamışlardı. Hz. Hamza, Müslümanları bir araya toplamak için olanca gücünü sarfediyor bir taraftan da kahramanca savaşıyordu. Savaşın başından beri Hz. Hamza'yı öldürmekle görevlendirilen Vahşi, onu takip ediyordu. Vahşi'nin savaşmak gibi bir görevi yoktu. Onun tek görevi Hz. Hamza'yı öldürmektir. Hz. Hamza önüne gelen herkesi öldürüyor ve kahramanca ilerliyordu. Vahşi onun boş anını kolluyor ve mızrak atmak için uygun zamanı bekliyordu. Vahşi için beklenen zaman gelmişti. Ordu dağılmış ve Hamza seçilir olmuştu. Hz. Hamza'nın dengesini kaybettiği bir anda ona mızrağını attı ve o göbeği ile kasığı arasına isabet edip bacak arasından çıktı.⁷³² Vahşi, Hamza'nın yanına ölene kadar korkusundan yanaşamadı. Tam olarak öldüğünü anlayınca yaklaştı mızrağını aldı ve hemen oradan uzaklaştı. Hind ve beraberindeki kadınlar şehit olanların organlarını parçalıyor ve Hind onların kulak ve burunlarından takınmak için halhal ve gerdanlık yapıyordu.⁷³³ Tam bir yıldır intikam ateşini hiç söndürmeyen ve bu günü bekleyen Hind, Hz. Hamza'nın başına geldi. Vahşi, Hamza'nın ciğerini çıkarttı ve Hind'e uzattı. Sevincinden kalbi yerinden çıkacak gibi olan Hind söz verdiği üzere üstündeki yüzük, bilezik, küpe, kolye ve ayağındaki halhalları çıkararak Vahşi'ye verdi.⁷³⁴ Onun ciğerini ağzına alıp çiğnedi fakat yutmaya güç getiremedi.⁷³⁵ Bu hadiseden haberdar olan Hz. Peygamber; "*Hind ondan (Hz. Hamza'nın ciğerinden) bir şey yedi mi? diye sorunca yemediğini söylediler. Bunun üzerine Rasûl (s.a.s.) Allah, Hamza'dan bir şeyi (parçayı) ateşe koyacak değildir*"⁷³⁶ buyurarak Hz. Hamza'nın her bir zerresinin cennete layık olduğundan o anda müşrik olması sebebiyle cehennemlik olan Hind'in midesinde bulunamayacağını vurgulamıştır. Öte yandan Hz. Peygamber, ileride Müslüman olacağı vahyedildiğinden Hind'in Hz. Hamza'nın ciğerini yutmaya muvaffak olamadığını kast etmiş olabilir. Hz. Hamza'nın

⁷³¹ Hamidullah, Avcı, "Uhud", c. XLII, s. 56; Kara, s. 226.

⁷³² İbn Hişâm, c. III, s. 95, 97.

⁷³³ İbn İshâk, s. 429; İbn Esîr, *el-Kâmil fi't-Târih*, c. II, s. 53; Belâzûrî, *Ensâbü'l-Eşraf*, c. I, s. 322; Taberî, *Tarih*, c. II, s. 524; Ya'kûbî, *Tarih*, s. 48; Süheylî, c. III, s. 277; İbn Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, c. VII, s. 281; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihaye*, c. V, s. 419; Kehhâle, c. V, s. 244; Zirikli, c. VIII, s. 98; Köksal, c. III, s. 552; Kandemir, "Hind bint Utbe", c. XVIII, s. 64; Aycan, s. 28.

⁷³⁴ İbn İshâk, s. 429; İbn Esîr, *el-Kâmil fi't-Târih*, c. II, s. 53; Taberî, *Tarih*, c. II, s. 524; İbn Hişâm, c. III, s. 122; Süheylî, c. III, s. 277; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihaye*, c. V, s. 419; Hamidullah, s. 200; Kehhâle, c. V, s. 244; Köksal, c. III, s. 552; Kara, s. 228.

⁷³⁵ İbn İshâk, s. 429; İbn Asâkir, c. LXX, s. 175; İbn Esîr, *el-Kâmil fi't-Târih*, c. II, s. 53; Taberî, *Tarih*, c. II, s. 524; İbn Hişâm, c. III, s. 122; Süheylî, c. III, s. 277; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihaye*, c. V, s. 419; Kehhâle, c. V, s. 244; Hamidullah, s. 200; Köksal, c. III, s. 552; Aycan, s. 28; Kara, s. 228.

⁷³⁶ Ahmed İbn Hanbel, *Müsned*, 1.bsk., thk. Şuayb el-Arnâvut, Risale Yay., Beyrut 1996, c. VII, s. 419.

ciğerini ağzına alıp çiğnemesinden dolayı Hind'e "âkıletü'l-ekbâd" (ciğer yiyen kadın) denilmiştir.⁷³⁷ Sonra içinin ateşini söndüren Hind yüksek sesle şu şiiri söyledi;

"Biz Bedir gününe karşı size ceza verdik."⁷³⁸ Harpten sonra harp alevlenicidir.

Utbe'den benim için sabır olmadı.

Ne kardeşimden, ne onun amcasından ve ne de Bekr'imden.

Yüreğimi soğuttum ve nezrimi yerine getirdim. Ey Vahşi göğsümün susuzluğunu giderdin.

Vahşi'nin teşekkürü üzerime ömrüm boyuncadır. Hatta kabrimde kemiklerimin çürüyüp dağılmasına kadardır."⁷³⁹

Ayrıca İbn İshak'tan rivayetle Hind, şu şiiri söylemiştir:

"Uhud'da nefsim Hamza'dan intikam ateşini aldı. Hatta onun karnını ciğerinden deldim.

Bu, benden kasdedici elem verici şiddetli hüznün ateşinin eleminden bulmakta olduğum şeyi benden götürdü.

Harb, şiddetli ve soğuk yağmurun atılmasıyla sizin üzerinize yükseldi.

Sizin üzerinize arslan gibi saldırdı."⁷⁴⁰

Hind bint Utbe intikamını almış, sakinleşmiş ve bu olaydan sonra aktif olarak Müslümanlarla uğraşmayı bırakmıştı. Uhud Savaşı'ndan sonra gerçekleşen Hendek Savaşı'na katılmamış ve artık normal hayatına dönmüştür.

Hendek Savaşı'ndan sonra Hz. Muhammed ve ona inanların sayısı gün geçtikçe artıyor ve devlet olarak sağlam adımlarla ilerliyorlardı. Medine'deki Yahudiler etkisiz hale getirilerek şehrin güvenliği sağlanmıştı. Mekke'yi özleyen Hz. Muhammed ve ahabı bu olumlu gelişmelerin neticesinde umre yapmak üzere 1400 kişilik bir grupla Mekke'ye hareket ettiler. Niyetlerinin savaş olmadığını göstermek amacıyla ihramlı olarak yola çıkmış ve yanına kurbanlık develer almışlardı. Hudeybiye mevkiine geldikleri sırada müşriklerin engellemesi ile karşılaştılar ve karşılıklı elçiler gelip gitmeye başladı. Neticede Hz. Muhammed ile müşrikler arasında Hudeybiye Antlaşması imzalandı. Bu anlaşmayla Mekkeliler'den gelecek saldırı tehlikesi ortadan kaldırılmış

⁷³⁷ Kandemir, "Hind bint Utbe", c. XVIII, s. 64.

⁷³⁸ İbn İshâk, s. 429; Kehhâle, c. V, s. 245.

⁷³⁹ İbn Hişâm, c. III, s. 121-122; Süheylî, c. III, s. 277; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihaye*, c. V, s. 419; Kehhâle, c. V, s. 245.

⁷⁴⁰ İbn Hişâm, c. III, s. 123; Süheylî, c. III, s. 278.

ve barış ortamına girilmişti.⁷⁴¹ Yukarıda da bahsettiğimiz gibi bu yıllarda Mekke’de kıtlık baş göstermiş ve Hz. Muhammed bu dönemde başta Ebû Süfyan ailesi olmak üzere buğday göndermiş ve çeşitli yardımlarda bulunmuştur.⁷⁴² Bu gelişmelerde olumlu havanın daha da artmasına ve müşriklerin İslâmiyet’e bakışlarının olumlu yönde değişmesine sebep olmuştu.

Bu olumlu havanın girdiği evlerden biri de hiç şüphesiz Hind bint Utbe’nin eviydi. Hz. Muhammed, Hind’in eşi Ebû Süfyan’a maddi yardımlarda bulunmuş, başında bulunduğu kervanının İslâm topraklarından geçerek Suriye-Filistin yönüne ilerlemesine müsaade etmişti. Hind bint Utbe ve Ebû Süfyan Hz. Muhammed’in bu davranışlarından sonra İslâm’a ve inanlara karşı yumuşamaya başlamıştı. Hz. Muhammed’in, Ebû Süfyan’ın kızı Ümmü Habibe ile evlenmesi⁷⁴³ onu, İslâm’a daha da yakınlaştırdı. Bu evlilikten önce iki kabile arasında bir yumuşama ve yakınlaşma olacağına dair şu Âyet-i Kerîme nazil olmuştu: *“Belki de Allah sizinle, onlardan düşman olduklarınız arasına bir sevgi koyar. Allah (buna) kadirdir, çok bağışlayan, çok esirgeyendir.”*⁷⁴⁴ Bütün işaretler olumlu yönde seyretmiş, aradaki buzlar erimişti.

Barış ortamının sağlandığı bu günlerde Mekkeli müşriklerden bazıları Benî Bekr Kabilesi’ne, Huzâalılara karşı yardımda bulunmuş ve Hudeybiye Antlaşması’na muhalefet etmişlerdi.⁷⁴⁵ Bunun sonucunun kötü olacağını ve Hz. Muhammed’in bunun hesabını soracağını anlayan müşriklerden Hâris b. Hişam ile Abdullah b. Ebî Rebîa henüz yeni Şam’dan gelmiş olan Ebû Süfyan’ın yanına gittiler. Anlaşmanın yenilenmesi için kendisinin Hz. Muhammed ile görüşmesi gerektiğini belirttiler. Ebû Süfyan bu olanların kendisinin bilgisi dâhilinde gerçekleşmediğini ve bu olanlardan hiç hoşlanmadığını belirtti. Bu olaylar yaşanırken Hind bint Utbe rüyasında Hacun’dan⁷⁴⁶ bir kanın akıp Hendeme Dağı’nda durduğunu görmüştü.⁷⁴⁷ Rüyasını hayra yormadı ve sıkıntıya kapıldı.

⁷⁴¹ Apak, *Ana Hatlarıyla İslâm Tarihi*, c. I, s. 288-292.

⁷⁴² Bkz., İbn Sa’d, c. VI, s. 7; Köksal, c. V, s. 564; Hamidullah, s. 214; Sarıçam, *Emevî-Hâşimî İlişkileri*, s. 193.

⁷⁴³ İbn Hişâm, c. I, s. 296; Hamidullah, s. 214; Sarıçam, *Emevî-Hâşimî İlişkileri*, s. 193.

⁷⁴⁴ Mümtehine, 60/7.

⁷⁴⁵ İbn Hişâm, c. IV, s. 43; İbn Sa’d, c. II, s. 136-137; Belâzürî, *Ensâbü’l-Eşraf*, c. I, s. 353; Hamidullah, s. 222-223; Ya’kûbî, s. 58; Köksal, c. V, s. 711-714.

⁷⁴⁶ Cennetü’l-Mualla’nın bulunduğu yerdir. Hz. Muhammed Mekke’nin fethi için geldiğinde çadırını Hacun’da kurdurmuştur. Köksal, c. V, s. 792-793.

⁷⁴⁷ Köksal, c. V, s. 715; Kara, s. 229.

Yukarıda da ayrıntılı olarak değindiğimiz gibi Ebû Süfyan, Hudeybiye antlaşmasının yenilenmesi için Medine'ye gitmişse de olumlu bir sonuç alamadan geri döndü. Hz. Muhammed Mekke'nin Fethi için on bin kişilik bir orduyla yola çıkmış ve artık müşrikler için yolun sonu görünmüştü. Her tuttıkları dal ellerinde kalıyor ve çabaları sonuçsuz kalıyordu. Mekke yakınlarına gelen Hz. Muhammed ile görüşmeye giden Ebû Süfyan da Müslüman olmuş ve artık teslim olmaktan başka çare kalmamıştı. Ebû Süfyan'ın Mekke'ye dönmesi gecikince müşrikler onun da İslâm'ı kabul ettiğini ve kendilerinden gizleyeceğini konuşmaya başladılar. Bunu duyan Hind bu durumdan hiç hoşlanmadı ve sabırsızlıkla eşini beklemeye başladı. Gece yarısı dönen eşine neler olduğunu ve Mekkeliler'in konuştuklarını sordu. Ebû Süfyan sorduğu soruları cevaplamadı ve doğruca kendisinden haber bekleyen müşriklerin yanına gitti. Öfkesinden çılgına dönen ve sorularına cevap bulamayan Hind, onun peşine takıldı. Ebû Süfyan kendisini bekleyenlerin yanına gelip Müslüman olduğunu ve evine sığınanların emniyette olacağını açıklayınca⁷⁴⁸ Hind b. Utbe kulaklarına inanamadı. Yıllardır birlikte Müslümanlara karşı mücadele ettiği dava arkadaşı eşi Müslüman olmuş ve artık mücadeleyi bırakmıştı. Öfkesinden yerinde duramayan Hind, kocasının sakalından tuttu ve onun göğsünü yumruklayarak; "Ey Galib hanedanı! Şu kocamış ahmağı, şu işe yaramaz yağ tulumunu,⁷⁴⁹ şu elçinizi öldürünüz.⁷⁵⁰ Çünkü O dininden dönmüştür. Kavminin ne kötü bir gözeticisidir O!⁷⁵¹ Allah, Kureyşîlerin senin gibi elçisini hayırdan uzaklaştırın!⁷⁵² Ey Mekke ehli parçalayın öldürün⁷⁵³ kendinizden ve beldenizden uzaklaştırın⁷⁵⁴" dedi. Ebu Süfyan kararlı bir şekilde; "*Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin olsun ki, ya Müslüman olursun ya da boynun vurulur*" dedi.⁷⁵⁵

Bu gelişmelerin ardından Hind bint Utbe ve Mekkeli müşrikler o geceyi korkarak ve başlarına neler geleceğini düşünerek geçirdi. Her ne kadar gerçeği kabullenmek istemeseler de kaçtıkları şey kendilerine her an yaklaşmakta idi. Ebû Süfyan o sabah tekrar sokağa çıkarak; Hz. Muhammed'in çok kalabalık bir orduyla geldiğini, karşı koymanın artık imkânsız olduğunu hatırlattı. Emniyette olmak isteyenlerin evlerine girip kapılarını kapatmalarını söyledi. Hind her ne kadar karşı

⁷⁴⁸ İbn Hişâm, c. IV, s. 63; Kehhâle, c. V, s. 246; Aycan, s. 32.

⁷⁴⁹ İbn Hişâm, c. IV, s. 63; Süheylî, c. IV, s. 158.

⁷⁵⁰ Zührî, s. 79; İbn Hişâm, c. IV, s. 63; Kandemir, "Hind bint Utbe", c. XVIII, s. 64.

⁷⁵¹ Belâzûrî, *Ensâbü'l-Eşraf*, c. I, s. 355.

⁷⁵² Köksal, c. V, s. 782.

⁷⁵³ Kehhâle, c. V, s. 246; Aycan, s. 32; Kara, s. 230.

⁷⁵⁴ Beyhakî, *Delâilu'n-Nübüvve*, c. V, s. 43.

⁷⁵⁵ Zührî, s. 79.

çıkıyorsa da eşi onu azarladı ve evine girmesini söyledi.⁷⁵⁶ Hind artık yapacak hiçbir şey olmadığını anlayınca penceresinin önüne oturdu ve olacak olanları seyretmeye başladı. İçindeki kin azalmış ve sakinleşmişti. Olanları soğukkanlılıkla düşünmeye başladı.⁷⁵⁷ Hz. Muhammed devesi kasvayla Kâbe'ye geldi. Ashabıyla birlikte Kâbe'yi tavaf etti⁷⁵⁸ ve Kâbenin etrafında bulunan putları asasıyla dokunarak devirdi.⁷⁵⁹ Her seferinde “Hak geldi, batıl yok oldu. Zaten batıl yok olmaya mahkûmdur.⁷⁶⁰ Hak geldi, yok olan batıl, ne yoktan bir şey var edebilir, ne de yok olanı diriltebilir” diyordu.⁷⁶¹ Öğle vakti olunca Bilal-ı Habeşî'den Kâbe'nin üzerine çıkararak ezan okumasını istedi.⁷⁶² Mekkeli müşrikler bu durumdan hiç hoşlanmamış ve bu günleri göreceklere ölmeyi yeğlediklerini söylemişlerdir.⁷⁶³

Müslümanlar Mekke'yi fethettikleri günün gecesini Kâbe'yi tavafla, namazla ve Allah'a ibâdetle geçirmişlerdi. Olanları izleyen Ebû Süfyan, karısı Hind'e; “Sen bunun Allah'tan olduğu kanaatinde misin? dedi. “*Evet! Bu, Allah tarafından olan bir iştir!*”⁷⁶⁴ diyen Hind'in gözündeki perde kalkmış ve o gece sabaha kadar ibadet eden Müslümanlar onu çok etkilemişti. Daha önce hiçbir zaman Allah'a layığıyla böyle ibâdet edilmediğini;⁷⁶⁵ kimisinin kıyamda, kimisinin rükûda, kimisinin de secdede olduğunu kocasına söyledi⁷⁶⁶ ve Mekke'nin fethinden önce üç gece arka arkaya gördüğü rüya aklına geldi. Hind rüyasında karanlıklar içinde kalmış, ne bir ova ne de bir dağın olmadığı bir belirsizlikte, yolunu kaybetmiş halde dolanırken ilerde bir ışık görmüş ve Hz. Muhammed kendisini bu ışığa çağırmıştı. Bu rüyanın tesirinden kurtulamadan ertesi günü yine rüyasında; Hübel putu onu sağ tarafa, Yesaf ise sol tarafa çağırmış, yine Hz. Muhammed belirerek onu o ışığa yani doğru yola çağırmıştı. Hind olanlara anlam veremiyor ve gördüğü rüyaların ne anlama geldiğini düşünüyordu. Üçüncü gün rüyasında; kendisini cehennemın başında görmüş ve Hubel putu kendisine ateşe

⁷⁵⁶ Beyhakî, *Delâilu'n-Nübüvve*, c. V, s. 44; Köksal, c. V, s. 782-783; Kara, s. 230-231.

⁷⁵⁷ Kara, s. 231.

⁷⁵⁸ İbn Sa'd, c. II, s. 139; İbn Hişâm, c. IV, s. 72; Sarıçam, *Hiz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, s. 211.

⁷⁵⁹ İbn Sa'd, c. II, s. 139; İbn Hişâm, c. IV, s. 75, 79; Beyhakî, c. V, s. 45; Süheylî, c. IV, s. 170; Köksal, c. V, s. 806-807; Sarıçam, *Hiz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, s. 211.

⁷⁶⁰ İsrâ, 17/81.

⁷⁶¹ Beyhakî, *Delâilu'n-Nübüvve*, c. V, s. 56; Süheylî, c. IV, s. 176; Köksal, c. V, s. 806-807.

⁷⁶² İbn Sa'd, c. II, s. 140; Beyhakî, *Delâilu'n-Nübüvve*, c. V, s. 78; Süheylî, c. IV, s. 172; Sarıçam, *Hiz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, s. 211.

⁷⁶³ Beyhakî, *Delâilu'n-Nübüvve*, c. V, s. 78; Süheylî, c. IV, s. 173; Köksal, c. V, s. 807-808.

⁷⁶⁴ Beyhakî, *Delâilu'n-Nübüvve*, c. V, s. 103; Köksal, c. V, s. 812.

⁷⁶⁵ İbn Hacer, c. XIV, s. 268; Kandemir, “Hind bint Utbe”, c. XVIII, s. 64.

⁷⁶⁶ İbn Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, c. VII, s. 281; İbn Asâkir, c. LXX, s. 177; İbn Hacer, c. XIV, s. 268; Kehhâle, c. V, s. 246; Köksal, c. V, s. 829; Kara, s. 231.

atlamasını söylüyordu. Tam çevresindekiler kendisini ateşe atacakken arkasından Hz. Muhammed'in tuttuğunu ve kendisini kurtararak oradan uzaklaştırdığını görüyordu.⁷⁶⁷ Bugün yaşananlarla rüyasına artık anlam verebiliyor ve kafasındaki şüpheler tek tek yok oluyordu. ve bütün bunların neticesinde Müslüman olmak istediğini eşine bildirdi.⁷⁶⁸ Bütün bu anlatılanlar, rüya ve kehanet konularındaki maziye aklımıza getirmektedir.

Bilindiği gibi siyer yazıcılığında “rüya motifi”, “kehanet motifi” sıkça başvurulan kaynaklar arasında yer almıştır. İnsanoğlu müntesibi bulunduğu dini ve din adamını üstün göstermek için sıkça bu yola başvurmuş, bu konuda da abartma konusunda oldukça cömert davranmıştır. Kur'an'da rüyanın bilgi kaynağı olarak kullanılması bunu daha da meşrulaştırmıştır. Bu konuda gerek Hz. Muhammed'in doğumundan önce dedesi Abdülmuttalib ve annesi Amine'nin gördüğü rüyalar oldukça meşhurdur. Bu rüya motifine diğer peygamberlerin hayatında da bolca raslanmaktadır. Yine; Buda, Zerdüş, Konfüçyüs ve devletlerin liderleri ile ilgili de birçok örnek karşımıza çıkmaktadır. Rüyanın bilgi kaynağı olup olmadığı, rüya ile hadis rivayet edilip edilemeyeceği ise İslam âlimleri tarafından tartışılmıştır.⁷⁶⁹ Hind bint Utbe'nin hayatına baktığımızda da; kocası tarafından kendisine iftira atıldığında kâhine başvurularında, kâhinin kendisine suçsuz olduğunu ve ileride başka bir erkekten melik doğuracağını söylemesinde, hudeybiye anlaşmasına muhalefet edildiği sırada gördüğü rüyada ve son olarak Müslüman olmadan önce Hz. Muhammed'i (s.a.s) kendisini ateşten korurken gördüğü rüyada açıkça görmek mümkündür. Bu sayede Allah tarafından Hind'in ileride Müslüman olacağı rüya ile müjdelenmiştir.

Hind'in Müslüman olması ile ilgili bir başka rivayette ise; Hind İslâm'a girmemekte direnince, eşi Ebû Süfyan tarafından boynunun vurulması ya da İslâm'a girmesi arasında tercihe zorlanmıştır. O da İslâm'a girmeyi tercih etmiştir.⁷⁷⁰ Hind'in karakteri düşünüldüğünde korkuyla ya da zorlamayla Müslüman olmuş olması çok da imkân dâhilinde gözükmemektedir. Öte yandan Hind ve eşi Hz. Muhammed'den çekiniyorlardı. Çünkü Hind, Uhud Savaşı'nda şehit düşenlere müslu yapmış ve Hz. Hamza'nın ciğerini ağzına alıp çiğnemişti. Bunun için Hind bint Utbe Mekke'nin Fethi

⁷⁶⁷ İbn Asâkir, c. LXX, s. 177; Kara, s. 231.

⁷⁶⁸ İbn Hacer, c. XIV, s. 267; Köksal, c. V, s. 829-830.

⁷⁶⁹ Mehmet Özdemir, “Siyer Yazıcılığı Üzerine”, *Milel ve Nihal İnanç Kültür ve Mitoloji Dergisi*, İstanbul 2007, S. 3, c. IV, s. 131; Hakan Öztürk, “Rüya Motifinin Siyer Yazıcılığındaki Yeri: Hz. Muhammed'in Peygamberliğinin Doğumundan Önce Müjdelenmesi Örneği”, *FÜİFD*, Elazığ 2013, S. 18:1, s. 135.

⁷⁷⁰ Aycan, s. 32.

sırasında görüldüğü zaman Kâbe'nin örtüsünün altına sığınmış olarak bulunsa bile öldürülecek dört ⁷⁷¹ veya altı ⁷⁷² kadından birisiydi. Bu yüzden çekiniyor ve Hz. Muhammed'in kendisini affetmeyeceğinden korkuyordu. Ebû Süfyan, Hind'e Hz. Muhammed'in yanına beyat için giderken yalnız gitmemesini ve kavminden bir adamı yanına almasını tembihledi. ⁷⁷³ Zira Hind bazı rivayetlere göre Hz. Osman, ⁷⁷⁴ bazı rivayetlere göre ise kardeşi Ebû Huzeyfe'nin ⁷⁷⁵ yanına gitti ve Müslüman olduğunu belirtti. İçinde bulunduğu durumu ve Hz. Muhammed'e beyat için gitmek istediğini fakat geçmişinde yaptığı hatalardan dolayı çekindiğini belirtti. Kendilerinden bu konuda yardım istedi. ⁷⁷⁶ İbn Asâkir'de geçen bir rivayette de Hind biat edecek diğer kadınlarla beraber gitmişti. ⁷⁷⁷

Diğer taraftan, Hz. Muhammed yeni dine giren erkeklerden biat ⁷⁷⁸ alıyordu. Bunu duyan kadınlar da kendisine biat etmek istediler. Hz. Muhammed Medine'ye hicret ettiğinde orada bulunan kadınlar da kendisine biat etmek istemişlerdi. ⁷⁷⁹ Bunun üzerine Mümtehine Suresi'nin on ikinci ayeti nazil oldu; *“Ey Peygamber! Mümin kadınlar Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmayacakları, hırsızlık yapmayacakları, zina etmeyecekleri, çocuklarını öldürmeyecekleri, elleriyle ayakları arasında bir iftira düzüp getirmeyecekleri, dine ve akla uygun hiçbir konuda sana karşı gelmeyecekleri hususunda sana biat etmeye geldiklerinde onların biatlarını kabul et ve onlar için Allah'tan bağışlanma dile, kuşkusuz Allah bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir.”* ⁷⁸⁰ Bu ayetin neticesinde Medine'de bulunan erkek ve kadınlardan belirtilen konular üzerine biat alınmıştı. Mekke'de de aynı şekilde kadınlardan biat alınmıştır. ⁷⁸¹

⁷⁷¹ İbn Sa'd, c. II, s. 139; Belâzûrî, *Ensâbü'l-Eşraf*, c. I, s. 357; Beyhakî, c. V, s. 43; Zirikli, c. VIII, s. 98; Köksal, c. V, s. 779, 830.

⁷⁷² Sarıçam, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, s. 211.

⁷⁷³ İbn Asâkir, c. LXX, s. 177; İbn Hacer, c. XIV, s. 268; Kehhâle, c. V, s. 246; Köksal, c. V, s. 830; Kara, c. V, s. 232.

⁷⁷⁴ İbn Asâkir, c. LXX, s. 177; İbn Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, c. VII, s. 281; İbn Hacer, c. XIV, s. 268; Kehhâle, c. V, s. 246; Aycan, s. 32.

⁷⁷⁵ İbn Asâkir, c. LXX, s. 178; İbn Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, c. VII, s. 281; Aycan, s. 32.

⁷⁷⁶ Kara, s. 232.

⁷⁷⁷ İbn Asâkir, c. LXX, s. 179.

⁷⁷⁸ **Biat:** b-y-a kökünden gelen bu kelime, alış veriş akti üzerine tokalaşmak veya el çırpma, söz vermek ve anlaşma yapmak manalarına gelmektedir. Yapılan bu biat ise Allah ve Rasulüne itaat etmeye söz vermektir. (Savaş, *Asr-ı Saâdette İslâm*, c. IV, s. 250.) Hz. Muhammed erkeklerle tokalaşarak, kadınlarla ise; sözle, içi su dolu bir kab ile, ele sarılan bir bez parçası ile ve bir vekille biat etmiştir. (bkz., İbn Sa'd, c. X, s. 1-11; Savaş, *Asr-ı Saâdette İslâm*, c. IV, s. 254-255.)

⁷⁷⁹ İbn Sa'd, c. X, s. 8; Savaş, *Asr-ı Saâdette İslâm*, c. IV, s. 251; Savaş, *Hz. Muhammed (s.a.s.) Devrinde Kadın*, s. 72.

⁷⁸⁰ Mümtehine, 60/12.

⁷⁸¹ Savaş, *Asr-ı Saâdette İslâm*, c. IV, s. 254-255.

Hiz. Muhammed Ebtah'ta kadınların biatını aldığı sırada eşleri, kızı Fatıma ve akrabalarından kadınlar bulunuyordu.⁷⁸² Hind bint Utbe'nin Hiz. Muhammed'in yanına biata gittiğinde kendini gizledi ve tanınmamak için peçe taktı.⁷⁸³ Hind Hiz. Muhammed'den amcasına yaptıklarından dolayı çekiniyor ve kendisine zarar vermesinden korkuyordu. Hiz. Osman ile birlikte biat için gitti ve izin alarak içeri girdi.⁷⁸⁴ Hind Hiz. Muhammed'in yanına geldi ve kendisine şu sözleri söyledi; “*Ya Rasulullah! Akrabalığının bana fayda vermesi için kendi nefesine seçtiği dini güçlendiren Allah'a hamd olsun. Ya Muhammed! Ben Allah'a inanan ve Rasulünü tasdik eden bir kadınıım.*” dedi. Sonra peçesini çıkardı ve kendisini tanıttı.⁷⁸⁵ Bazı rivayetlerde ise; Hind'in kendisini gizlediği, Hiz. Muhammed'in onu biat ederken sözlerinden tanıdığı belirtilmektedir.⁷⁸⁶ Rivayetlerin çoğunluğu bu yöndedir ve Hind'in içinde bulunduğu durum göz önüne alındığında bu rivayetler daha sahih gözükmetedir. Bu doğrultuda Hiz. Muhammed Hind ve orada bulunan kadınlardan toplu olarak biat almıştır. Hiz. Ömer de hazır bulunmuş, kadınlardan biat alınırken Hiz. Muhammed'in sözlerini onlara aktarmıştır.⁷⁸⁷ Orada bulunan Hind;

*Ya Rasulallah! El tutuşup sana biat edelim mi? diye sordu.*⁷⁸⁸

Hiz. Muhammed: “*Ben kadınlarla el tutuşmam! Benim yüz kadına birden hitap etmem, her kadına ayrı ayrı hitap etmem gibidir*”⁷⁸⁹ dedi.

Hiz. Muhammed, Hiz. Ömer'e: “*Söyle onlara: Allah'a hiçbir şeyi eş, ortak koşmamak üzere Rasulullah'a biat edecekler!*”⁷⁹⁰

Hind: “*Vallahi kadın erkek bizler putlara tapıp duruyorduk. Erkeklerden almadığın bir sözü bizden istiyorsun.*⁷⁹¹ Her neyse, biz söylememizi istediğin şeyi de

⁷⁸² İbn Asâkir, c. LXX, s. 179; Zirikli, c. VIII, s. 98.

⁷⁸³ İbn Sa'd, c. X, s. 256; İbn Asâkir, c. LXX, s. 179; Kehhâle, c. V, s. 247; Köksal, c. V, s. 830; Aycan, s. 32, Kara, s. 232.

⁷⁸⁴ Kehhâle, c. V, s. 247.

⁷⁸⁵ İbn Sa'd, c. X, s. 256; İbn Asâkir, c. LXX, s. 179; Kehhâle, c. V, s. 246-247.

⁷⁸⁶ Süheylî, c. IV, s. 177; Köksal, c. V, s. 830-831; Savaş, *Asr-ı Saâdette İslâm*, c. IV, s. 255; Kara, s. 232-233.

⁷⁸⁷ Süheylî, c. IV, s. 177.

⁷⁸⁸ İbn Asâkir, c. LXX, s. 179; İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, c. V, s. 3017.

⁷⁸⁹ İbn Sa'd, c. X, s. 2; İbn Asâkir, c. LXX, s. 179; İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, c. V, s. 3017; Köksal, c. V, s. 830.

⁷⁹⁰ İbn Sa'd, c. X, s. 256; İbn Asâkir, c. LXX, s. 178; Süheylî, c. IV, s. 177; İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, c. V, s. 3019; Kehhâle, c. V, s. 247.

⁷⁹¹ İbn Asâkir, c. LXX, s. 179; İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, c. V, s. 3019; Kehhâle, c. V, s. 247.

söyleyeceğiz.⁷⁹² İyice anladım ki Allah'tan başka tanrılar olsaydı bugün bu halde olmazdık.”⁷⁹³

Hiz. Muhammed, Hiz. Ömer'e: “Söyle onlara: Hırsızlık da yapmayacaklar!”⁷⁹⁴

Hind: “Hür kadın hiç hırsızlık yapar mı!⁷⁹⁵ Ya Rasulallah, kocam Ebû Süfyan, cimri bir adamdır.⁷⁹⁶ Vallahi ben onun malından haberi olmadan bir şeyler çalıyordum.⁷⁹⁷ Bu benim için helal midir, değil midir bilmiyorum.⁷⁹⁸ Ebû Süfyan ne bana ne oğluma yeteri kadar bir şey vermiyor.”⁷⁹⁹

Hiz. Muhammed: “O'nun malından, kendine ve oğluna yetecek kadar örfe uygun bir şey alabilirsin.”⁸⁰⁰

Ebû Süfyan: “Senin geçmişteki çaldığın geçti gitti. Gelecekte çalacağında sana helal olsun.”⁸⁰¹

Hiz. Muhammed yaşanan bu diyalogdan bu kadının Hind olduğunu anladı ve gülümsedi. Hind'i yanına çağırıldı ve elini tuttu.⁸⁰²

-Demek sen Hind bint Utbe'sin ha! dedi.⁸⁰³

Hind: “Evet, geçmişte yaşananlardan dolayı Allah beni affetsin.⁸⁰⁴ Allah'a şükürler olsun ki kendisi için seçip beğendiği dinini üstün kılmıştır. Ey Muhammed! Muhakkak ki bana rahmetin dokunacaktır. Ben şimdi Allah'a inanmış bir kadınıym” dedi

⁷⁹² İbn Asâkir, c. LXX, s. 179.

⁷⁹³ Süheylî, c. IV, s. 177.

⁷⁹⁴ İbn Sa'd, c. X, s. 6; İbn Asâkir, c. LXX, s. 178; Süheylî, c. IV, s. 177; İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, c. V, s. 3020; İbn Hacer, c. XIV, s. 267; Kehhâle, c. V, s. 247; Zirikli, c. VIII, s. 98; Kandemir, “Hind bint Utbe”, c. XVIII, s. 64.

⁷⁹⁵ İbn Asâkir, c. LXX, s. 180; Süheylî, c. IV, s. 177; İbn Hacer, c. XIV, s. 267; Zirikli, c. VIII, s. 98.

⁷⁹⁶ Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, c. III, s. 298; İbn Asâkir, c. LXX, s. 178; Süheylî, c. IV, s. 177; İbn Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, c. VII, s. 282; İbn Hacer, c. XIV, s. 268.

⁷⁹⁷ İbn Sa'd, c. X, s. 6; İbn Asâkir, c. LXX, s. 178; Süheylî, c. IV, s. 177; Ahmet b. Ali b. Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe fî Temyîzi's-Sahâbe*, 1. bsk., thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî, Kahire 2008/1429 H., c. XIV, s. 268; Kehhâle, c. V, s. 247.

⁷⁹⁸ İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, c. V, s. 3020; İbn Hacer, c. XIV, s. 268; Kandemir, “Hind bint Utbe”, c. XVIII, s. 64.

⁷⁹⁹ İbn Sa'd, c. X, s. 257; İbn Asâkir, C. LXX, s. 178; Süheylî, c. IV, s. 177; Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, c. III, s. 298; Kehhâle, c. V, s. 247.

⁸⁰⁰ İbn Sa'd, c. X, s. 257; İbn Asâkir, c. LXX, s. 178; Süheylî, C. IV, s. 177; Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, c. III, s. 298; İbn Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, c. VII, s. 282; İbn Hacer, c. XIV, s. 267; Kandemir, “Hind bint Utbe”, c. XVIII, s. 64.

⁸⁰¹ İbn Sa'd, c. X, s. 6; İbn Asâkir, c. LXX, s. 179; Süheylî, c. IV, s. 177; İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, c. V, s. 3020; Kehhâle, c. V, s. 247; Kandemir, “Hind bint Utbe”, c. XVIII, s. 64.

⁸⁰² İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, c. V, s. 3020; Savaş, *Asr'ı Saadette İslâm*, c. IV, s. 255.

⁸⁰³ İbn Asâkir, C. LXX, s. 179; Süheylî, c. IV, s. 177; İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, c. V, s. 3020; Kehhâle, c. V, s. 247.

⁸⁰⁴ İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, c. V, s. 3020.

ve yüzünden peçesini çıkardı. Kendisini tanıttı ve affını istedi.”⁸⁰⁵ Hz. Muhammed kendisine : “*Hoş geldin!*” dedi.

Hind: “*Vallahi ya Rasûlallah! Dün, yeryüzünde senin çadırındakiler kadar zillete ve hakarete uğramasını özlediğim bir çadır halkı yoktu! Bugün sabaha çıkınca, senin çadırındakiler kadar izzet ve şerefe ermesini özlediğim bir çadır halkı yoktur!*”⁸⁰⁶ dedi.

Hz. Muhammed: “*Öyledir. Vallahi ben kendisine çocuklarından ana ve babalarından daha sevimli olmadıkça hiçbiriniz gerçekten iman etmiş olmazsınız*” buyurdu.

Hz. Muhammed tekrar Hz. Ömer’e döndü ve: “*Söyle onlara: Zina etmeyecekler, buyurdu.*”⁸⁰⁷

Hind: “*Ya Rasulullah! Hür kadın zina edermi hiç!* diyerek şaşkınlığını belirtti.”⁸⁰⁸

Hz. Muhammed: “*Hayır vallahi hür bir kadın zina edemez*” buyurdu.⁸⁰⁹

Hz. Ömer’e tekrar dönerek: Söyle onlara: “*Çocuklarını da öldürmeyecekler*” buyurdu.⁸¹⁰

Hind: “*Vallahi onları küçükken biz büyüttük terbiye ettik.*⁸¹¹ *Sen onların en iyi bilenini olduğun halde*⁸¹² *büyüyünce onları Bedir’de öldürdünüz.*⁸¹³ *Bize çocuk mu kaldı ki onları öldürelim.*⁸¹⁴ *Her ne ise bu sizin ve onların bileceği bir iş*” dedi.⁸¹⁵

⁸⁰⁵ Kehhâle, c. V, s. 247.

⁸⁰⁶ İbn Sa’d, c. X, s. 256; Beyhakî, *Delâilu’n-Nübüvve*, c. V, s. 100; İbn Asâkir, c. LXX, s. 179; Kehhâle, c. V, s. 247; Köksal, c. V, s. 831-832; Kandemir, “Hind bint Utbe”, c. XVIII, s. 64.

⁸⁰⁷ İbn Sa’d, c. X, s. 257; Belâzûrî, c. I, s. 360; İbn Asâkir, c. IV, s. 177; Süheylî, c. IV, s. 177; İbn Esîr, *Üsdü’l-Ğâbe*, c. VII, s. 282; İbn Kesîr, *Tefsîru’l-Kur’âni’l-Azîm*, c. V, s. 3020; İbn Hacer, c. XIV, s. 267; Kehhâle, c. V, s. 247; Zirikli, c. VIII, s. 98; Kandemir, “Hind bint Utbe”, c. XVIII, s. 64.

⁸⁰⁸ İbn Sa’d, c. X, s. 6; Belâzûrî, c. I, s. 360; İbn Asâkir, c. LXX, s. 178; Süheylî, c. IV, s. 177; İbn Kesîr, *Tefsîru’l-Kur’âni’l-Azîm*, c. V, s. 3020; Zirikli, c. VIII, s. 98.

⁸⁰⁹ İbn Kesîr, *Tefsîru’l-Kur’âni’l-Azîm*, c. V, s. 3020.

⁸¹⁰ İbn Sa’d, c. X, s. 257; İbn Asâkir, c. LXX, s. 178; İbn Esîr, *Üsdü’l-Ğâbe*, c. VII, s. 282; İbn Kesîr, *Tefsîru’l-Kur’âni’l-Azîm*, c. V, s. 3020; İbn Hacer, c. XIV, s. 267; Kehhâle, c. V, s. 247; Zirikli, c. VIII, s. 98; Kandemir, “Hind bint Utbe”, c. XVIII, s. 64; Aycan, s. 32.

⁸¹¹ İbn Asâkir, c. LXX, s. 178; Süheylî, c. IV, s. 177; İbn Kesîr, *Tefsîru’l-Kur’âni’l-Azîm*, c. V, s. 3020; İbn Hacer, c. XIV, s. 267; Zirikli, c. VIII, s. 98; Kandemir, “Hind bint Utbe”, c. XVIII, s. 64.

⁸¹² İbn Kesîr, *Tefsîru’l-Kur’âni’l-Azîm*, c. V, s. 3020; İbn Hacer, c. XIV, s. 267.

⁸¹³ İbn Sa’d, c. X, s. 258; İbn Asâkir, c. LXX, s. 181; Süheylî, c. IV, s. 177; İbn Esîr, *Üsdü’l-Ğâbe*, c. VII, s. 282; İbn Kesîr, *Tefsîru’l-Kur’âni’l-Azîm*, c. V, s. 3020; İbn Hacer, c. XIV, s. 267; Kehhâle, c. V, s. 247; Zirikli, c. VIII, s. 98; Kandemir, “Hind bint Utbe”, c. XVIII, s. 64; Aycan, s. 33.

⁸¹⁴ İbn Sa’d, c. X, s. 256-257; Süheylî, c. IV, s. 177; İbn Hacer, c. XIV, s. 267; Kehhâle, c. V, s. 247; Zirikli, c. VIII, s. 98.

⁸¹⁵ İbn Asâkir, c. LXX, s. 181; İbn Hacer, c. XIV, s. 267; Kehhâle, c. V, s. 247.

Orada bulunan Hz. Ömer'in bu sözler çok hoşuna gitti ve kendini yere atıncaya kadar güldü.⁸¹⁶ Hz. Muhammed ise gülümsemekle yetindi.

Hz. Muhammed, Hz. Ömer'e: "*Söyle onlara: Elleriyle ayakları arasında bir iftira düzüp getirmeyecekler*" buyurdu.

Hind: "*Vallahi iftira çok kötü bir şeydir.*⁸¹⁷ *Bize ancak doğru yol ve ahlaki faziletler emrolunuyor*" dedi.⁸¹⁸

Hz. Muhammed Hz. Ömer'e: "*Söyle onlara: Allah'a itaat ve kulluk sayılan işlerde Rasulullaha muhalefet ve itaatsizlik etmeyeceklerdir*" buyurdu.⁸¹⁹

Hind: "*Vallahi şu meclisimizde hakkımızdaki herhangi bir şeyde sana itaatsizlik ve muhalefet edelim diye oturmadık*" dedi.⁸²⁰ biatın sonunda Hind:

"*Anam babam sana feda olsun. Sen bizi ne kadar şerefli, ne kadar güzel şeylere davet ettin*" dedi.⁸²¹

Biat sırasında Hz. Muhammed Hind'in eline baktı ve elini yırtıcı hayvan pençesine benzetti.⁸²² Muhtemelen Hind'in eli kınasız olduğu için böyle söylemiş ve biatını kabul etmek için ellerini değiştirip kınalamasını istemişti. Hind gitti ve elini kınaladı. Bu arada kollarında altın bilezikler vardı. Hz. Muhammed'e bu bilezikler hakkında ne buyurursun diye sordu ve O da; "*Cehennem korlarından iki kordur*" buyurdu.⁸²³ Hind'in Hz. Muhammed'e olan biatı değerlendirildiğinde Hind'in zekâsını, hitabet gücünü ve cesaretini görmek mümkündür. Taklidi her zaman reddeden, aklına yatmayan konuları sorgulayan ve kendine güvenen Hind'i biat sırasındaki cevaplarda çok net görmekteyiz. Ayrıca onun Müslüman olsa bile geçmişin izini silemediği ve iç hesaplaşmalarla boğuştuğu görülmektedir. Gene Hind'in biatını değerlendirdiğimizde bir takım hususlara da katılmadığımızı belirtmeliyiz. Bunları maddeler halinde sıralayacak olursak;

Mekke'nin fethedildiği günde Hz. Muhammed üç kişi dışında⁸²⁴ umumi af ilan etmiş, bu durumdan bütün Mekkeliler hoşnut olmuştu. Çünkü Hz. Muhammed hiçbir zaman ihtiraslarının peşinde olmamış, şahsi kin ve nefretlerinin arkasından koşmamış,

⁸¹⁶ İbn Asâkir, c. LXX, s. 181; Süheylî, c. IV, s. 177; İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, c. V, s. 3020.

⁸¹⁷ İbn Asâkir, c. IV, s. 181; Kehhâle, c. V, s. 247.

⁸¹⁸ İbn Asâkir, c. IV, s. 181; Kandemir, "Hind bint Utbe", c. XVIII, s. 64.

⁸¹⁹ Kehhâle, c. V, s. 247; Kandemir, "Hind bint Utbe", c. XVIII, s. 64.

⁸²⁰ İbn Asâkir, c. IV, s. 181; Kehhâle, c. X, s. 247.

⁸²¹ Süheylî, c. IV, s. 177.

⁸²² Ebû Dâvûd, Tereccül 4; Kandemir, "Hind bint Utbe", c. XVIII, s. 64.

⁸²³ İbn Asâkir, c. LXX, s. 183; İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, c. V, s. 3020.

⁸²⁴ Bu üç kişi; İbn Hatal, Mikyas b. Sübâbe ve Huveyris b. Nükays'tır. Apak, c. I, s. 302.

hep gönül kazanmaya çalışmıştı. Ancak, Hind Hz. Muhammed'in amcası Hz. Hamza'ya ve daha birçok sahabeye müslu uygulamış; kulak, burun gibi organlarını keserek kendisine çeşitli takılar yapmıştı. Ayrıca yine Hz. Hamza'nın ciğerini ağzına alarak gidilebilecek en son noktaya kadar gitmişti. Bu sebeplerden dolayı kendisi Mekke'nin Fethi esnasında Kâbe'nin örtüsü altında görölse bile öldürülecekler arasında bulunmakta idi. Fethi gecesinde Hind Müslümanların ibâdetlerinden ve onurlu hallerinden etkilenererek Müslüman olmuştu. Daha sonra diğler kadınlarla birlikte biat etmeye gitmiş ve Hz. Muhammed kendisini tanımış ve “merhaba” diyerek çok hoş karşılamıştır. Yine Hz. Peygamber'in, Hind'i affetmiş olması da gayet anlaşılır bir durumdur fakat amcasına ve daha birçok sahabeye kötölüğü dokunan, ihtiraslarıyla yaşayan bir kadını bu kadar hoş bir şekilde karşılamış olması bazı soru işaretleri oluşturmaktadır.

Diğler yandan; Hind'in Hz. Muhammed ile elini tutarak biatlaşmamış olması da çelişkili görünmektedir. Kaynakların çoğunluğunda Hz. Muhammed'in kadınlardan biatı Hz. Ömer aracılığı ile aldığı, onlarla musafaha yapmadığı açıkça belirtilmektedir. Bütün bu rivayetlere rağmen özellikle yanına çağırarak Hind'in elini tutmuş olması çok da mümkün gözükmemektedir. Ayrıca Hind, biat etmeye giderken korkarak gitmiş ve bu yüzden de tanınmamak için yüzünü peçelemişti. Orada bulunan kadınların arkasına geçmiş endişeyle biat ediyordu. Bütün bunlara rağmen biat ederken Hz. Muhammed'in biat maddelerine yorumlar yapmış, karakteri gereği sessiz kalamamıştı. Hz. Muhammed'in “hırsızlık yapmayacaklar” demesiyle kendisini ele verecek bir cevapla Hind, kocası Ebû Süfyan'ın cimri biri olduğunu ve ne kendisine ne de çocuklarına yetecek nafakayı vermediğini belirtmişti. Kendisini gizleyen, canından olma endişesiyle oraya giden ve feraset sahibi olan Hind'in böyle bir cevap vermiş olması da çelişkili görölmektedir.

Müslüman olan ve Hz. Muhammed'e biat eden Hind sanki yeniden doğmuş âdeta bambaşka bir insan olmuştu. Hz. Muhammed'in kendisini merhametle karşılaması içindeki kin, nefret ve intikam duygularını söküp atmış, yerini imanın eşsiz hazzına bırakmıştı. Hind bu duygularla evine döndü ve evini tepeden tırnağa gözden geçirdi. Her yer putlarla doluydu ve yıllarca boş şeylere inanmış, taptığı ve uğruna her şeyini feda etmeye hazır olduğu bu putlar artık gözünde değerini yitirmişti. Pişmanlık ve içinde öfkeyle putları ayaklarıyla kırıyor,⁸²⁵ bundan büyük zevk alıyor ve ağzından şu

⁸²⁵ İbn Sa'd, c. X, s. 256; Belâzûrî, *Ensâbu'l-Eşraf*, c. I, s. 360; İbn Asâkir, c. LXX, s. 177; İbn Hacer, c. XIV, s. 268; Kehhâle, c. V, s. 248; Zirikli, c. VIII, s. 98; Kandemir, “Hind bint Utbe”, c. XVIII, s. 64.

cümle dökülüyordu; “*sizinle aldandık ve boş bir gurura kapıldık.*”⁸²⁶ Hind bu duygularla geçmişte gördüğü bir rüyasına daha iyi anlam verebiliyordu. Rüyasında çok sıcak bir günde güneşin altında beklediğini, yakınında bir gölge olduğu halde oraya gitmeye güç yetiremediğini ve Hz. Muhammed’in kendisine yaklaşmasıyla gölgeye girdiğini hatırladı. Kendisine hidayeti nasib eden Allah’a tekrar hamd etti.

Artık Hind, İslâmiyetle şereflenmiş ve samimi bir Müslüman olmuştu. Ayrıca kendisini affettiği için Hz. Muhammed’e olan sevgisi ve hayranlığı kat be kat artmıştı. Ona karşı kendini borçlu hissediyor ve bunun karşılığında bir şeyler yapmak istiyordu. Hz. Muhammed henüz Mekke’den ayrılmamış, yanında eşleri Hz. Ümmü Seleme ile Hz. Meymune ve kendi akrabalarından bazı kadınlar olduğu halde Ebtah’ta bulunuyordu.⁸²⁷ Bu sıralarda Hz. Muhammed, yeni Müslüman olan Hind ile kocası Ebu Süfyan’ın nikâhlarını tazelemiştir.⁸²⁸ Hind henüz misafir olan Hz. Muhammed için ne yapacağını düşünürken aklına onun için yemek hazırlamak geldi. Koyunları arasından iki körpe oğlağı seçti onları kızartıp kebab yaparak hizmetlisi ile gönderdi.⁸²⁹ Hind’in hizmetçisi izin alarak içeri girdi ve hanımının selamı olduğunu, bu sene koyunlarının az doğurduğunu onun için bu kadar gönderebildiğini ve bu durumdan dolayı kendilerinden özür dilediğini söyledi. Hz. Muhammed’in Hind’in bu içten ve samimi hali çok hoşuna gidince; “*Allah sizin koyunlarınızı bereketlendirsün ve kuzulayıcılarınızı çoğaltsın*” diyerek dua etti. Hizmetlisi oradan ayrılıp da bu duayı hanımına söyleyince Hind bu duruma çok sevindi. Gerçekten de Hz. Muhammed’in bu duasıyla Hind’in koyunları ve kuzulayıcıları o kadar arttı ki daha önce böylesi görülmemişti. Hind bu nimet karşısında her zaman şükretmiş ve Hz. Muhammed’in duası aklına gelerek şöyle dua etmiştir; “*Bu, Resûlullah’ın (a.s.) duasının bereketidir. Bizi İslâm’a ulaştıran Allah’a hamd olsun*”⁸³⁰

Yine Hz. Muhammed Mekke’de bulunduğu bu günlerde Hind’e İslâmiyeti nasıl bulduğunu sormuştu. Hind karakteri gereği açık sözlülüğüyle; namazda iken ellerin dizlere ya da yere koyulması (rukû ve secde), başörtüsü ve siyahî kölenin (Hz. Bilal’i kastederek) Kâbe’nin duvarında yüksek sesle karga gibi ötmesi dışında her şeyin çok güzel olduğunu söyledi. Hz. Muhammed; “rukusuz ve secdesiz namaz olmaz, Kâbe’nin

⁸²⁶ İbn Sa’d, c. X, s. 256; İbn Asâkir, c. LXX, s. 177; Belâzûrî, *Ensâbu’l-Eşrâf*, c. I, s. 360; İbn Hacer, c. XIV, s. 268; Kehhâle, c. V, s. 248; Zirikli, c. VIII, s. 98; Kara, s. 233.

⁸²⁷ İbn Asâkir, c. LXX, s. 184; Köksal, c. V, s. 833-834; Kara, s. 234.

⁸²⁸ İbn Esîr, *Üsdü’l-Gâbe*, c. VII, s. 281; Kehhâle, c. V, s. 248.

⁸²⁹ Belâzûrî, *Ensâbu’l-Eşrâf*, c. I, s. 360; İbn Asâkir, c. LXX, s. 184; Kandemir, “Hind”, c. XVIII, s. 64.

⁸³⁰ İbn Asâkir, c. LXX, s. 182, 184; Köksal, c. V, s. 833; Kara, s. 234.

üstünde karga gibi öttüğünü söylediğin kişi Allah'ın güzel bir kuludur, başörtüye gelince onun dışında hangi şeyle güzel örtünülür ki"⁸³¹ diye cevap vererek Hind'in kafasındaki soruları cevaplamıştı. Hind; anam babam sana feda olsun dedi ve kendisinin şiiri ve bununla tanınıp yüceltilmeyi çok sevdiğini söyledi ve bu konuda kendisinden izin istedi. Bu esnada yeni müslüman olan ve geçmişinde çok hataları bulunan Hind, bu soruyu korkmadan olumsuz gördüğü şeyleri söyleyerek cevaplamıştır.

Artık samimi bir şekilde Müslüman olan Hind, oğlu Muaviye'yi Hz. Muhammed'in hizmetine vererek kısa bir süre de olsa bu fırsatı değerlendirmesini sağlamıştı. Hz. Muhammed'in ölümünün ardından İslâm'a hizmet etmek için her türlü fırsatı değerlendirmiş ve kadınlar arasında bu konuda hep önde olmuştur.⁸³²

3.2. Hz. Peygamber'in Vefatından Sonra Hind bint Utbe

Mekke'nin Fethiyle birlikte Müslüman olan Hind, eşi Ebû Süfyan, oğlu Muaviye ve kızları Hz. Muhammed'in vefatının ardından mallarıyla, canlarıyla İslâm nurunun yayılması için çabalamışlar; ellerine geçen her fırsatı değerlendirmişlerdir. Hz. Ebû Bekir döneminde Hind'in üvey oğlu Yezid komutan olarak görev almış, oğlu Muaviye de kardeşinin komutası altında görevler yapmıştır. Yine Ebû Süfyan Şam bölgesinde yapılan fetihlere bölgeyi çok iyi tanıdığı için gönüllü olarak katılmıştır.

Kaynaklarda Hz. Ömer'in halife olması ve oğlu Muaviye'nin Yezid'in ardından Şam'a tayin edilmesiyle birlikte Hind'in isminden daha çok bahsedildiğini görmekteyiz. Hind, Hz. Ebû Bekir döneminin sonlarında 633⁸³³ yılında veya Hz. Ömer döneminde hicretten on beş sene sonra⁸³⁴ 636 yılında⁸³⁵ gerçekleşen Yermük Savaşı'na⁸³⁶ eşi Ebû Süfyan⁸³⁷ ve kızı Cüveyriye ile birlikte katılarak büyük kahramanlıklar göstermiştir. Bu savaşta üvey oğlu Yezid komutanlardan biriydi.⁸³⁸ Hz. Ömer döneminde fetih faaliyetleri hızlanmış, Müslümanlar Suriye topraklarında hızlı bir şekilde ilerliyorlardı.⁸³⁹ Bu tehlikenin farkına varan Bizans İmparatoru Heraklius karma

⁸³¹ İbn Asâkir, c. LXX, s. 182-183; Kara, s. 234-235.

⁸³² Yıldırım, s. 264.

⁸³³ Aycan, s. 59.

⁸³⁴ Kara, s. 235.

⁸³⁵ Apak, *Ana Hatlarıyla İslâm Tarihi*, c. II, s. 138.

⁸³⁶ Zehebî, *Tarihu'l-İslâm*, c. III, s. 298; İbn Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, c. VII, s. 282; Kehhâle, c. V, s. 249; Zirikli, c. VIII, s. 98; Kandemir, "Hind bint Utbe", c. XVIII, s. 65.

⁸³⁷ Taberi, *Tarih*, c. III, s. 397; İbn Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, c. VII, s. 282; İbn Esîr, *el-Kâmil fi't-Târih*, c. II, s. 261; Kandemir, "Hind bint Utbe", c. XVIII, s. 65; Aycan, s. 59; Kara, s. 235.

⁸³⁸ Taberi, *Tarih*, c. III, s. 396; İbn Esîr, *el-Kâmil fi't-Târih*, c. II, s. 260.

⁸³⁹ Apak, *Ana Hatlarıyla İslâm Tarihi*, c. II, s. 138.

milletlerden oluşan iki yüz bin kişilik bir ordu hazırlayarak savaş hazırlıklarına başladı. Müslümanlar elli bin veya yirmi dört bin⁸⁴⁰ kişilik bir orduyla kahramanca çarpıştılar. Hind bint Utbe ve beraberindeki kadınlar savaş esnasında erkekleri savaşa teşvik ediyor⁸⁴¹ ve onları “*Ey Müslüman topluluğu! Kılıçlarınızla sünnetsizleri kesiniz*” diyerek şevklendiriyordu. Hind, kızı Cüveyriye ve bazı kadınlar Müslümanların zor durumda kalması karşısında bizzat kılıçlarıyla savaşmış, büyük kahramanlık örneği göstermişlerdir.⁸⁴² Yermük Savaşı ile birlikte Suriye’de varolan Bizans egemenliği sona ermiştir.⁸⁴³

Hz. Ömer, valiliği döneminde Ebû Süfyan’ın oğlu Yezid’i Şam’a tayin etmiş, kardeşi Muaviye onu ziyaret için Şam’a gitmişti. Bunun üzerine Ebû Süfyan Hind ile sohbeti esnasında Muaviye’nin oğlu Yezid’e nasıl tabi olduğunu övünerek söyleyince Hind kimin kime tabi olacağını ileride belli olacağını söyleyerek oğlu Muaviye’ye arka çıkmıştır.⁸⁴⁴ Bu olaydan Hind ile Ebû Süfyan arasında bir üstünlük mücadelesinin bulunduğu ve aralarının açık olduğunu açıkça görmekteyiz. Kaynaklarda tam olarak zamanı belirtilmemekle birlikte Ebû Süfyan’ın Hind’i boşadığı bildirilmektedir.⁸⁴⁵ Muaviye’nin vali olduğu dönemde boşanmış oldukları ve Hind’in geçimini temin etmek üzere ticarete atıldığı kuvvetle ihtimaldir.⁸⁴⁶ Ayrıca Zehebi’de Ebû Süfyan’ın ömrünün sonlarında Hind’i boşadığı ibaresi geçmektedir.⁸⁴⁷

Hz. Ömer, Ebû Süfyan’ın oğlu Yezid’in ölümünün ardından kardeşi Muaviye’yi Şam’a vali tayin etmişti. Eşinden boşanan Hind bint Utbe bu dönemde ticaret yapmaya karar vermişti ve bunun için halifeden beytülmalдан verilmek üzere dört bin dirhem borç istedi.⁸⁴⁸ Hz. Ömer bunu kabul ederek ona istediği parayı verdi ve Hind bu parayla Kelb beldelerine giderek ticari faaliyetlerde bulundu.⁸⁴⁹ Hind burada bulunduğu sıralarda Ebû Süfyan ve oğlu Amr’ın, Muaviye’yi ziyarete gittiğini öğrendi. Ebû Süfyan’ın

⁸⁴⁰ Belâzûrî, *Fütûhu'l-Büldân*, s. 184; Apak, *Ana Hatlarıyla İslâm Tarihi*, c. II, s. 138.

⁸⁴¹ Belâzûrî, *Fütûhu'l-Büldân*, s. 184; İbn Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, c. VII, s. 282; Kehhâle, c. V, s. 249; Zirikli, c. VIII, s. 98; Kandemir, “Hind bint Utbe”, c. XVIII, s. 65.

⁸⁴² Belâzûrî, *Fütûhu'l-Büldân*, s. 184; Kehhâle, c. V, s. 249; Kara, s. 235.

⁸⁴³ Mustafa Fayda, “Yermük Savaşı”, *DİA*, İstanbul 2013, c. XLIII, s. 485.

⁸⁴⁴ İbn Sa’d, c. VI, s. 23; İbn Asâkir, c. LXX, s. 186; Kehhâle, C 5, s. 248.

⁸⁴⁵ İbn Asâkir, c. LXX, s. 185; Zehebî, *Tarîhu'l-İslâm*, c. III, s. 299; Kehhâle, c. V, s. 249; Kandemir, “Hind bint Utbe”, c. XVIII, s. 64.

⁸⁴⁶ İbn Asâkir, c. LXX, s. 185.

⁸⁴⁷ Zehebî, *Tarîhu'l-İslâm*, c. III, s. 299.

⁸⁴⁸ İbn Asâkir, c. LXX, s. 185; Zehebî, *Tarîhu'l-İslâm*, c. III, s. 298; Kehhâle, c. V, s. 249; Kandemir, “Hind bint Utbe”, c. XVIII, s. 65; Kara, s. 235.

⁸⁴⁹ İbn Asâkir, c. LXX, s. 185; Zehebî, *Tarîhu'l-İslâm*, c. III, s. 298; Kehhâle, c. V, S. 249; Zirikli, c. VIII, s. 98; Kara, s. 235.

oğlunun makamından faydalanmak isteyeceğini düşünen Hind doğruca Şam'a gitti. Muaviye annesini görünce çok şaşırıldı ve ziyaretinin sebebini sordu.⁸⁵⁰ Hind kendisi adına endişelendiğini söyleyerek ona; Hz. Ömer'in Allah rızasını gözeten bir halife olduğunu,⁸⁵¹ nefesine göre hareket etmemesini, hoşuna gitse de gitmese de halifeye tabi olmasını,⁸⁵² yakınlarına karşı özellikle de babası ve kardeşlerine karşı dikkatli olmasını ve ölçülü davranmasını, insanların bu verdiklerini nerden verdiğini bilemeyeceğini ve bu dedikoduların Hz. Ömer'e ulaştığı anda görevinden azledeceğini⁸⁵³ söyleyerek nasihatlerde bulundu. Ayrıca Ebû Süfyan'a bir atla birlikte dört bin dirhem vermesini, kardeşi Amr'a ise bir katırla birlikte iki bin dirhem vermesini söyledi. Muaviye'nin Şam'a vali olarak atanması Hind ve ailesi için geçmişlerini temize çekme adına bulunmaz bir fırsattı. Akıllı bir kadın olan Hind bunun farkına vamiş ve oğluna bu nasihatlerde bulunmuştur.⁸⁵⁴

Aynı olay biraz farklı rivayetlerle farklı kaynaklarda şöyle anlatılmaktadır:⁸⁵⁵ Ebû Süfyan, oğulları Utbe ve Anbese ile birlikte Muaviye'yi ziyarete gitmişti.⁸⁵⁶ Bunu haber alan Hind, oğluna bir mektup yazdı. Babasına dört bin dirhem ve at, kardeşi Utbe'ye iki bin dirhem ve katır, Anbese'ye ise bin dirhem ve eşek vermesini tembihledi. Muaviye de annesinin dediklerini yaptı ve onlara bu söylenenler dışında bir şey vermedi. Karısını çok iyi tanıyan Ebû Süfyan, Muaviye'nin bu tutumunda Hind'in parmağı olduğunu anladı ve "*kesinlikle bu Hind'in görüşüdür*" dedi.⁸⁵⁷

Öte yandan, İkdü'l-Ferid'de ve İbn Asâkir'de geçen bir rivayette bu ziyaretinde Ebû Süfyan da oğluna; Muhacir'den her konuda geride olduklarını, onların yönetici kendilerininin tabi olduğunu, bu yüzden onlara muhalefet etmeyerek uyumlu davranması gerektiğini;⁸⁵⁸ aksi takdirde ulaşamayacağı emellerin peşinde koşacağı, ulaşsa bile kendisinin çok yıpranacağını söyleyerek nasihatlerde bulundu.⁸⁵⁹ Hatta Muaviye'nin

⁸⁵⁰ İbn Asâkir, c. LXX, s. 185; Kehhâle, c. V, s. 249; Kara, s. 235.

⁸⁵¹ İbn Asâkir, c. LXX, s. 185; Zehebî, *Tarîhu'l-İslâm*, c. III, s. 298; Kandemir, "Hind bint Utbe", c. XVIII, s. 65; Kara, s. 236.

⁸⁵² Kehhâle, c. V, s. 248; Ahmed b. Muhammed b. Abdi Rabbih el-Endülüsî, *İkdü'l-Ferid*, 1. bsk., Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut 1983/1404, c. I, s. 14; Kandemir, "Hind bint Utbe", c. XVIII, s. 65; Aycan, s. 64.

⁸⁵³ İbn Asâkir, c. LXX, s. 185; Kehhâle, c. V, s. 248-249; Kandemir, "Hind bint Utbe", c. XVIII, s. 65; Kara, s. 236.

⁸⁵⁴ Aycan, s. 59, 64.

⁸⁵⁵ İbn Sa'd, c. VI, s. 24; İbn Asâkir, c. LXX, s. 185; Belâzûrî, *Ensâbu'l-Eşraf*, c. V, s. 18.

⁸⁵⁶ Belâzûrî, *Ensâbu'l-Eşraf*, c. V, s. 18.

⁸⁵⁷ İbn Sa'd, c. VI, s. 24; İbn Asâkir, c. LXX, s. 185; Belâzûrî, *Ensâbu'l-Eşraf*, c. V, s. 18.

⁸⁵⁸ Aycan, s. 64.

⁸⁵⁹ İbn Asâkir, c. LXX, s. 185; Abdi Rabbih, c. I, s. 14.

annesi ile babasının aynı konuda ittifak etmesine şaşırıldığı belirtilmektedir.⁸⁶⁰ Muaviye annesinin dediklerini yaptı ve onlara yüz dinar (dört bin dirhem) ve elbiseler verdi. Kardeşi Amr kendilerine verilen hediyeleri görünce heyecanlandı ve bunların çok büyük bir hediye olduğunu düşündü. Karısını çok iyi tanıyan Ebû Süfyan ise oğluna; bunu bu kadar büyütmemesini, Muaviye'nin bir bu kadar da annesi Hind'e verdiğini söyledi. Oğluyla görüşmelerini bitiren Hind, Ebû Süfyan ve Amr ile birlikte Medine'ye⁸⁶¹ gitmek üzere yola koyuldu. Yolculuk sırasında Ebû Süfyan Hind'e; yaptığı ticarete kar edip etmediğini sordu. Hind de araları bozuk olduğu için çok malumat vermeden Allah bilir dedi ve hep birlikte Medine'ye döndüler.⁸⁶² Hind burada da ticari faaliyetlerde bulundu fakat bu faaliyetlerinde zarar etti.⁸⁶³ Hz. Ömer'e olan borcunu ödeyemedi. Gururlu bir kadın olan Hind ne kocasından ne de oğlundan bir yardım talep etmedi ve durumu bildirmek için bizzat halifenin yanına gitti. Hz. Ömer'e durumu anlattı ve kendisine yardımda bulunmasını istedi. Hz. Ömer; bu paranın kendisine ait olsa ona hibe edeceğini, fakat bu malın Müslümanlar'ın malı olduğu için böyle bir şeyi yapamayacağını bildirdi. Hz. Ömer bu durumu Ebû Süfyan'a bildirdi ve yanına çağırttı. Hz. Ömer ona, Muaviye'yi ziyareti esnasında kendisine ne kadar verdiğini söyledi. O da yüz dinar verdiğini söyleyerek⁸⁶⁴ eski eşinin borcunu ödedi.⁸⁶⁵

Hayat yolculuğunun sonuna gelen Hind, Muharrem ayının on dördünde (635 Mart) Hz. Ömer'in hilafeti döneminde Hz. Ebû Bekir'in babası Ebû Kuhafe ile aynı günde vefat etmiştir.⁸⁶⁶ Bir görüşe göre de Hz. Osman döneminde vefat etmiştir.⁸⁶⁷ Hz. Osman dönemi olaylarında isminin geçmemesi ve kaynaklardaki bilgilerin ağırlıklı olarak Hz. Ömer dönemine ait olduğu gözönünde bulundurulursa ilk rivayet daha doğru görünmektedir. Araştırmalarımız sırasında kaynaklarda Hind'in doğum tarihi ile ilgili herhangi bir bilgiye rastlayamadığımız için kaç yaşında vefat ettiği ile ilgili kesin bir bilgiye varamıyoruz. Vefat ettiğinde kaç yaşında olduğuyla ilgili kanaatimiz ise; Hind'in Ebû Süfyan'dan olan ikinci evliliğinden ilk doğan çocuğu Muaviyedir. Muaviye'nin doğum tarihi ile alakalı olarak kaynaklarda 602 ve 603 tarihleri

⁸⁶⁰ Abdi Rabbih, c. I, s. 14.

⁸⁶¹ Kara, s. 236.

⁸⁶² İbn Asâkir, c. LXX, s. 185; Kehhâle, c. V, s. 249; Kara, s. 236.

⁸⁶³ İbn Asâkir, c. LXX, s. 185; Kehhâle, c. V, s. 249; Kandemir, "Hind", c. XVIII, s. 64; Kara, s. 236.

⁸⁶⁴ Kehhâle, c. V, s. 249.

⁸⁶⁵ Kara, s. 236.

⁸⁶⁶ İbn Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, c. VII, s. 282; İbn Hacer, c. XIV, s. 268; Kehhâle, c. V, s. 250; Kandemir, "Hind bint Utbe", c. XVIII, s. 64.

⁸⁶⁷ İbn Hacer, c. XIV, s. 269; Kandemir, "Hind bint Utbe", c. XVIII, s. 64.

verilmektedir.⁸⁶⁸ Arap toplumunda kadınların erken evlilik yaptığı da göz önüne alınırsa ikinci evliliğini yapan Hind'in bu sıralarda yirmili yaşların başlarında olduğu sonucunu çıkarabiliriz. Buna göre doğum tarihini 580 olarak kabul eder, Hz. Ömer döneminde (634-644) öldüğünü varsayarsak ellili yaşların sonunda yahut altmışlı yaşların başında vefat ettiği görülecektir. Hz. Osman döneminde (644-656) vefat ettiği kabul edilirse de tahmini olarak altmışlı yılların sonunda yetmişli yılların başında öldüğü var sayılacaktır.

3.3. Hind bint Utbe'nin Şahsiyeti

Hind bint Utbe oldukça güzel,⁸⁶⁹ döneminin kadınları arasında dikkat çeken alımlı bir kadındı. Nitekim kendisine ilk eşi Hafs'tan boşandıktan sonra birçok talip gelmişti.⁸⁷⁰ Aynı dönemde kendisine çaresizce âşık olan ve aşkına kavuşamadığı için hastalanıp ölen Misafir isminde bir adamdan da bahsedilmektedir.⁸⁷¹ Savaş meydanında kendisini gören Ümmü Ammare onu iri yapılı ve biraz şişman bir bayan olarak tanımlamaktadır.⁸⁷² Hind aynî zamanda iyi bir binici⁸⁷³ olup; ev işlerinde de mahir bir hanımdı. Deri tabaklama işiyle uğraşırды.⁸⁷⁴ Ticaretten de iyi anlayan Hind, eşi Ebû Süfyan'dan boşandıktan sonra Hz. Ömer döneminde mal alıp satmıştır.

Ayrıca Hind, Mekke eşrafının ileri gelen bir ailesinde doğup büyümüşü. Babası Utbe; o dönemde görüşüne önem verilen, ağır başlı,⁸⁷⁵ olaylara soğukkanlı ve mantıklı bir şekilde yaklaşan, şair, cömert ve hatip biriydi.⁸⁷⁶ Ficar savaşlarının birinde arabuluculuk yapmış,⁸⁷⁷ Kâbe'nin üçüncü inşası sırasında orada bulunmuş, Hacerü'l-Esved yerine koyulurken kullanılan örtünün ucundan tutmuş⁸⁷⁸ ve Bedir Savaşı'nda savaşın engellenmesi için çokça çaba göstermiştir.⁸⁷⁹ Bu karakterinden dolayı beklenen peygamberin Utbe olabileceğini söyleyenler bile olmuştur.⁸⁸⁰ Böyle bir babaya sahip olan Hind hayata şanslı olarak gözlerini açmış ve bu karakter özelliklerinden oldukça nasiplenmiştir.

⁸⁶⁸ Zirikli, c. VII, s. 261; Aycan, s. 25; Aycan, "Muaviye b. Ebû Süfyan", c. XXX, s. 332.

⁸⁶⁹ Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, c. III, s. 298.

⁸⁷⁰ İbn Asâkir, c. LXX, s. 170; Kara, s. 217.

⁸⁷¹ İbn Asâkir, c. LXX, s. 173, Kehhâle, c. V, s. 242; Kara, s. 220.

⁸⁷² Kara, s. 214.

⁸⁷³ Kehhâle, c. V, s. 240; Akman, s. 265.

⁸⁷⁴ İbn Sa'd, c. VI, s. 24.

⁸⁷⁵ İbn İshâk, s. 271.

⁸⁷⁶ Demircan, "Utbe b. Rebîa", c. XLII, s. 235.

⁸⁷⁷ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, c. IV, s. 454; Algül, "Ficar", c. XIII, s. 52.

⁸⁷⁸ İbn Hişâm, c. I, s. 256; Köksal, c. I, s.139.

⁸⁷⁹ İbn Hişâm, c. II, s. 358-359; Köksal, c. II, s. 275-276.

⁸⁸⁰ Köksal, c. I, s. 275.

Câhiliyye döneminde Mekke toplumunda okuma yazma oranı oldukça düşüktü. Üstelik Hind o dönemde okuma yazma bilen sayılı kişiler arasında bulunmaktaydı. Aynı zamanda belağatı çok kuvvetli olan Hind; sevincini de, üzüntüsünü de şiirlerle dile getirmiştir.⁸⁸¹ Bedir Savaşı'nda babasını mübarezeye çağıran kardeşi Huzeyfe'ye yazdığı hicviye,⁸⁸² Bedir'de kaybettiği yakınlarına söylediği mersiyeleler oldukça meşhurdur. Müslüman olmadan önce ve sonrasında katıldığı savaşlarda şiirler söyleyerek savaşçıları şevklendirmiş ve bozgun alameti görüldüğü zamanlarda orduyu toplamak için elinden geleni yapmıştır. O dönemin meşhur şairleri arasında bulunan Hansa ile karşılıklı söylediği mersiyeleleri de şöhret bulmuştur.⁸⁸³

Öte yandan Hind, oldukça akıllı,⁸⁸⁴ zeki ve görüşüne önem verilen bir hanımdı.⁸⁸⁵ Genel olarak hayatına göz attığımızda onun olaylara bakış açısında, muhataplarına verdiği cevaplarda bunu açıkça görmek mümkündür. İlk eşi Hafs'tan boşandıktan sonra eş seçimindeki tutumunda, Hz. Muhammed'e biatı sırasında verdiği cevaplarda bu özelliklerini açıkça görmekteyiz. Hind aynı zamanda oldukça muhteris, kindar ve mağrur⁸⁸⁶ bir kadındı. Hayatına baktığımızda bu olumsuz karakterlerinin acılarını çok çekmiş ve onun İslâmiyet'e girişini geciktirmiştir. Bedir Savaşı'ndan sonra yakınlarını kaybettiği zaman, koku sürünmeyeceğine, eşine yaklaşmayacağına dair yeminler etmiş⁸⁸⁷ ve Uhud Savaşı'na kadar da bu dediğini yapmıştır. Yakınlarını kaybettiği zaman gururundan ağlamamış ve kendisine niye ağlamıyorsun diye soranlara "*Muhammed ve arkadaşlarını sevindireyim mi*"⁸⁸⁸ cevabını vererek bu karakterini açıkça ortaya koymuştur. Ayrıca Hind Müslüman olduktan sonra önceki hatalarını telafi etmeye çalışmış ve ailesine de bu yönde tembihlerde bulunmuştur. Oğlu Muaviye'ye Şam'a atandığında Hz. Ömer'e itaat etmesini, yakınlarını kayırmamasını, bulunduğu makamı suistimal etmemesini, yoksa bu nimetin elinden gideceğini söylemiştir.

Yine feraset sahibi ve öngörülü olan Hind, muhatabını çok iyi tanıyan, onun zayıf yönlerini bilen ve onu nasıl yönlendireceğini çok iyi bilen bir kadındı. Bu sayede zor bir karakter olan Ebû Süfyan ile yıllarca evli kalabilmiş ve onu bile yönlendirebilmiştir. Onun bu karakter özelliğini şu rivayet açıkça ortaya koymaktadır;

⁸⁸¹ İbn Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, c. VII, s. 281; Zirikli, c. VIII, s. 98; Kara, s. 214.

⁸⁸² Belâzûri, *Ensâbü'l-Eşrâf*, c. 9, s. 369; İbn Asâkir, c. LXX, s. 176; Kara, s. 222.

⁸⁸³ Kandemir, "Hind bint Utbe", c. XVIII, s. 64.

⁸⁸⁴ Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, c. III, s. 298; Kara, s. 214.

⁸⁸⁵ İbn Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, c. VII, s. 281; Zirikli, c. VIII, s. 98; Kara, s. 214.

⁸⁸⁶ Zehebî, *Târih*, c. III, s. 298; İbn Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, c. VII, s. 281; Zirikli, c. VIII, s. 98; Kara, s. 214.

⁸⁸⁷ Belâzûri, *Ensâbü'l-Eşrâf*, c. I, s. 152; Hamidullah, s. 195; Kara, s. 222.

⁸⁸⁸ Belâzûri, *Ensâbü'l-Eşrâf*, c. I, s. 152; Hamidullah, s. 194; Kandemir, "Hind bint Utbe", c. XVIII, s. 64.

Hz. Ömer devrinde kocası Ebû Süfyan kapısının önünü suluyor ve orası kaygan hale geldiği için geçen hacıların ayakları kayıp düşüyordu. Hz. Ömer bunu yapmaması konusunda kendisini uyarmış ve Ebu Süfyan'da bunu yapmaya devam edince Hz. Ömer de onu şehir meydanında dövmüştür. O ise karşılık vermemiştir. Hind bunu duyunca, Hz. Ömer'e onu dövmemesini, onu övmesini böylelikle büyük şeyler kazanacağını söylemiştir.⁸⁸⁹

⁸⁸⁹ Kehhâle, c. V, s. 248.

SONUÇ

Soyu Abdümenaf'ta Hz. Peygamber'le birleşen Mekke eşrafından Utbe b. Rebfa'nın kızı olan Hind bint Utbe'nin çocukluğu hakkında yeterli bilgiye ulaşamasak da; çocukluğunun ve gençliğinin refah içinde geçtiğini söyleyebiliriz. Babası Utbe, döneminde çevresi tarafından sevilen, sayılan, adaletli ve hatta bu üstün vasıflarından dolayı beklenen peygamber olduğu söylenen düzgün karakterli bir insandı. Hz. Muhammed'e karşı, gerek peygamberliği öncesinde ve gerek sonrasında fiili olarak ciddi bir girişim içerisinde bulunmamış, kendi soyundan geldiği için de ona kin beslememiştir. Emevi ve Haşimi çekişmelerinde kopma noktasına sebep olan, Bedir Savaşı'nı engellemeye çalışmışsa da bunda başarılı olamamış, bu savaşa liderlik vasfı gereği, Kureyş Kabilesi'nin ısrar ve baskıları sonucunda zorunlu olarak katılmıştır. Neticede savaş esnasında öldürülmüş ve endişelerinde haklı çıkmıştır. Bu savaşta babasını, kardeşini ve amcasını kaybeden Hind bint Utbe intikam ateşiyle yanmış ve öcünü alana kadar yıkanmayacağına, koku sürünmeyeceğine dair yemin etmiştir. İntikamını alacağı Uhud Savaşı'na kadar kinini beslemiş, yaşananları hiç unutmamış ve huzursuzluk içerisinde yaşamıştır. Vaatlerde bulunduğu Vahşi sayesinde Uhud Savaşı'nda intikamını almış, babasının katili olarak gördüğü Hz. Hamza'nın ciğerini dişleyerek intikam ateşini söndürmüştür.

Nihayet huzursuzluğu geçen Hind, bundan sonra Müslümanlara karşı yapılan düşmanca faaliyetlerde bulunmamıştır. Mekke'nin fethi sırasında Müslümanlara karşı faaliyetlerinde dayanışma içerisinde bulunduğu kocası Müslüman olmuş, Hind için artık tutunacak bir ip kalmamıştır. Mekke'nin fethedildiği gece orada bulunan Sahâbe-i Kirâm'ın yapmış oldukları ibadetlerinden ve onların vakarlı duruşlarından etkilenmiş ve nihayet İslâm'ın nuruyla şereflenmiştir.

Hind, Uhud Savaşı'nda Hz. Muhammed'in amcası ve daha birçok Sahabe-i Kirâm'ın şehitlerine kötü muamelede bulunmuş, bu yüzden de Mekke'nin Fethi sırasında öldürülmesi gereken kişiler arasında bulunmakta idi. Bu korkuyla Hz. Muhammed'in yanına biat için gitmiş, yaşanan olumsuz olayların gündeme getirilmemesi ve kendisinin iyi karşılanması neticesinde de çok mutlu olmuş ve kalbi iman nuruyla dolmuştur. Bu duygularla evine dönen Hind, daha önce taptığı ve aldandığı putları büyük bir zevkle tek tek kırmıştır.

Müslüman olduktan sonra geçmişin kirlerinden kurtulmak için eline geçen bütün fırsatları değerlendirmiş ve az bir zaman da olsa oğlu Muaviye'yi Hz. Muhammed'in hizmetine vermiştir. Kalan ömrünü Müslümanların hizmetinde geçirmiş ve kendisini cahiliyyenin karanlığından İslâmiyet'in aydınlığına çıkaran Allah'a hamd etmiştir.

Yukarıda hülasasını sunduğumuz; Mekke'nin ileri gelenlerinden Utbe b. Rebîa'nın kızı, Ebû Süfyan'ın eşi ve bir İslâm halifesi olacağı önceden simgesel olarak işaret edilen Muaviye'nin annesi olmasına rağmen Hind bint Utbe hakkında özel bir çalışmanın yapılmamış olması İslam Tarihi alanında bizce bir eksiklik olarak görülmüştür. Tezimizde bu önemli şahsiyetin hayatını ve kişiliğini inceleyerek müstakil bir çalışma ortaya koymuş, okuyucu ve araştırmacıların derli toplu bilgiye tek bir eserle ulaşabilmelerini sağlamış olduk. Yine Hind bint Utbe'yi diğer hanım sahabilerden ayıran önemli özelliklerden birisi İslâm'a ve Müslümanlara amansız bir husumeti olan etkin bir kadının hidayete erdikten sonra tam ters istikamette sarfettiği çaba göz ardı edilemezdi. Hâlbuki şimdiye kadar yapılan akademik ve diğer çalışmalarda müstakil olarak işlenen şöhrete ulaşmış hem hanım hem de erkek sahabiler neredeyse Hz. Peygamber'in nübüvveti boyunca yanında bulunan ve İslam için çalışan kişilerdir. Hind'i farklı kılansa; Hz. Peygamber'in ömrünün son deminde Müslümanların safında yer alarak, sanki Müslümanları yok etmeye çalışan, her fırsatta düşmanlığını belli eden biri gibi değil, başından bu yana İslam için çalışan bir mücahide gibi geçen yılların telafisini yapmış olmasıdır.

Araştırmamız sırasında Hind bint Utbe'nin çocukluğu, gençliği, ilk evliliği ve o evlilikten doğan oğlu hakkında yeterli bilgiye ulaşamadık. Müracaat ettiğimiz biyografi kitaplarında ilk eşinden boşanması, ikinci eşini seçmesi, Bedir ve Uhud Savaşı gibi bilindik konularda geniş bilgilere ulaşabilmemize rağmen; hayatının ilk dönemlerine ve Uhud Savaşı'nda intikamını alıp, Müslümanlara karşı önemli faaliyetlerde bulunmadığından Mekke'nin fethine kadar olan dönemle ilgili edindiğimiz bilgiler sınırlı kalmıştır.

Bunun yanında, araştırmalarımıza başlamadan önce Hind'in ilk evliliği, Hz. Peygamber'e biat edişi esnasında yaşanan diyaloglar, ticaretle uğraşması, ömrünün son dönemlerinde kocası Ebû Süfyan'dan boşanması gibi konularda beklentimizden farklı neticeler elde ettik.

Ayrıca çalışmamızda asıl konu olan Hind bint Utbe'yi daha iyi tanıyıp anlayabilmek için işlediğimiz yakın çevresi asıl konumuzun dışına çıkılmış görüntüsü

vermektedir. Ancak yakın çevresi, doğup büyüdüğü ortam, şartlar anlaşılmadan yapılacak değerlendirmeler hedefine ulaşamayacaktır.

Yine gerek konu seçimi, gerekse kaynak taraması esnasında Hz. Peygambere karşı faaliyet yürüten Mekke müşrikleri ve Medine münafıklarıyla ilgili müstakil çalışma yapılmadığını gördük. Bunun sebebi de Müslüman olmayan bir kişinin çalışılmaya layık görülmemesidir. Hâlbuki düşmanı yenmenin ya da yanına çekmenin en etkili yolu, onu tanımaktır. Bu yönde yapılacak çalışmalar İslam'a düşmanlık yapan kişileri yakından tanıyarak, iç dünyalarına vakıf olup, günümüzde yapılacak tebliğ ve irşat çalışmalarına ışık tutacaktır.



KAYNAKÇA

- Ağırman, Mustafa, “Asr’ı Saadette Ordu ve Savaş Stratejisi”, *Asrı Saâdette İslâm V*, edt. Vecdi Akyüz, Beyan Yay., İstanbul 1995.
- Ahmed b. Ebî Yakub, *Tarihi Ya’kûbî*, Beril Matbaası, Leiden 1883.
- Ahmed b. Muhammed b. Abdi Rabbih el-Endülüsî, *İkdü’l-Ferîd IX*, 1. bsk., Daru’l-Kütübü’l-İlmiyye, Beyrut 1983/1404 H.
- Akman, Zekeriya, “Hz. Peygamber Döneminde Savaşlarda Kadın”, *FÜİFD*, Elazığ 2012, S. 17:2, ss. 255-267.
- Algül, Hüseyin, “Ficar”, *DİA*, İstanbul 1996, c. XIII, s. 52.
- “Hilfû’l-Ahlâf”, *DİA*, İstanbul 1998, c. XVIII, s. 31.
- Apak, Adem, *Ana Hatlarıyla İslâm Öncesi Arap Tarihi ve Kültürü*, 1. bsk., Ensar Neş., İstanbul 2012.
- *Ana Hatlarıyla İslâm Tarihi IV, (Hz. Muhammed Dönemi)*, 17. bsk., Ensar Basımevi, İstanbul 2016.
- Ateş, Ali Osman, “Kusay”, *DİA*, Ankara 2002, c. XXVI, ss. 460-461.
- *İslâm’a Göre Câhiliyye ve Ehl-i Kitab Örf ve Âdetleri*, Beyan Yay., İstanbul 1996.
- Aycan, İrfan, “Ebû Süfyan”, *DİA*, İstanbul 1994, c. X, ss. 230-232.
- “Muaviye b. Ebû Süfyan”, *DİA*, İstanbul 2005, c. XXX, ss. 332-334.
- *Saltanata Giden Yolda Muaviye*, 4. bsk., Ankara Okulu Yay., Ankara 2014.
- Aydın, Mehmet Akif, “Kadın”, *DİA*, İstanbul 2001, c. XXIV, ss. 86-94.
- Aydınlı, Abdullah, *Hadis İstilahları Sözlüğü*, 7. bsk., MÜİFAV Yay., İstanbul 2013.
- Başaran, Selman, “Abdurrahman b. Ümmü’l-Hakem”, *DİA*, İstanbul 1988, c. I, s. 176.
- “Ebû Huzeyfe”, *DİA*, İstanbul 1994, c. X, s. 159.
- Belâzürî, Ahmed b. Yahya, *Ensâbü’l-Eşrâf XIII*, thk. Muhammed Hamidullah, Daru’l-Mearif, Mısır t.y.
- *Fütûhu’l-Büldân*, thk. Abdullah Enis et-Tabbağ, Dâru’l-Meârif, Beyrut, 1987/1407.
- Berktaş, Fatmagül, “Dinsel İdeoloji, Toplumsal Cinsiyet ve İslâm Motifli Muhafazakârlaşma”, *Felsefelogos*, S. 67, İstanbul 2017.
- Beyhakî, Ebû Bekir Ahmed b. Hüseyin b. Ali, *es-Sünenü’l-Kübrâ VII*, 1. bsk., 1344 H.
- *Delâilu’n-Nübüvve VII*, 1. bsk., Dâru’l-Kütübü’l-İlmiyye, Beyrut, 1988/1408.
- Buhârî, Muhammed b. İsmail, *el-Câmiu’s-Sahîh IX*, Dâru Tavku’n-Necât, y.y., t.y.

- Çağatay, Neşet, *Başlangıçtan Abbasilere Kadar İslâm Tarihi*, 7. bsk., Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1993.
- *İslâm Öncesi Arap Tarihi ve Câhiliyye Çağı*, 4. bsk., AÜİF Yay., Ankara 1982.
- Demircan, Adnan, "Utbe b. Rebîa", *DİA*, İstanbul 2012, c. XLII, ss. 235-236.
- Derveze, Muhammed İzzet, *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed*, 2. bsk., çev. Mehmet Yolcu, Yarı Yay., İstanbul 2016.
- Elmalılı, Yazır, M. Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili X*, sad. İsmail Karaçam, Emin Işık, Nursettin Bolelli, Abdullah Yücel), Azim Dağıtım, İstanbul 2011.
- Erdoğan, Mehmet, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, 3. bsk., İstanbul 2010.
- Fayda, Mustafa, "Abdümenaf b. Kusay", *DİA*, İstanbul 1998, c. I, ss. 287-288.
- "Bedir Gazvesi", *DİA*, İstanbul 1992, c. V, ss. 325-327.
- "Câhiliyye", *DİA*, İstanbul 1993, c. VII, ss. 17-19.
- "Yermük Savaşı", *DİA*, İstanbul 2013, c. XLIII, s. 485-486.
- Gök, Bilal, "Hz. Muhammed'in (s.a.s) Doğduğu Ortam: Hicaz Bölgesi Şehirleri", *Hikmet Yurdu Düşünce-Yorum Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, Kars 2014, S. 13, c. VII, ss. 53-75.
- Hamidullah, Muhammed, "Hendek Savaşı", *DİA*, İstanbul 1998, c. XVII, ss. 194-195.
- *İslâm Peygamberi*, çev. Mehmet Yazgan, Beyan Yay., İstanbul 2017.
- Hamidullah, Muhammed, Avcı, Casim, "Uhud", *DİA*, İstanbul 2012, c. XLII, ss. 54-57.
- Harman, Ömer Faruk, "Kadın", *DİA*, İstanbul 2001, c. XXIV, s. 82-86.
- Heyet, *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir V*, 3. bsk., DİB Yay., Ankara 2007.
- Hitti, Philip K., *Siyasi ve Kültürel İslâm Tarihi*, çev. Salih Tuğ, Boğaziçi Yay., İstanbul 1989.
- Hizmetli, Sabri, *İslâm Tarihi (Başlangıçtan Dört Halife Dönemine Kadar)*, AÜİF Yay., Ankara 1991.
- İbn Asâkir, Ebü'l-Kasım Ali b. Hasan b. Hibetillah b. Abdullah, *Târîhu Medîneti Dimaşk LXXX*, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1995/1415 H.
- İbn Esîr, İzzeddin Ebü'l-Hasen Ali b. Muhammed el-Cezerî, *el-Kâmil fi't-Târîh XI*, 1. bsk., thk. Ebü'l-Fidâ Abdullah el-Gâzî, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut 1987/1407 H.
- *Üsdü'l-Ğâbe fi Ma'rifeti's-Sahabe VIII*, thk. Muhammed Abdülmun'im el-Berrî, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut.

- İbn Hacer, Ahmet b. Ali el-Askalânî, *el-İsâbe fî Temyîzi's-Sahâbe IX*, 1. bsk., thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî, Kahire 2008/1429 H.
- İbn Hanbel, Ahmed , *Müsned L*, 1.bsk., thk. Şuayb el-Arnaut, Müessesetü'r-Risale, Beyrut 1996.
- İbn Hişâm, *Sîret-i İbn-i Hişâm Tercemesi IV*, terc. Hasan Ege, Kahraman Yay., İstanbul 2006.
- İbn Kesîr, Ebû'l-Fida İsmail, *el-Füsûl fî Sîrati'r-Rasûl* , 3. bsk., thk. Muhammed el-Îd el-Hatarâvî, Müessesetü Ulûmü'l-Kur'ân, Beyrut 1403 H.
- *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm V*, 1. bsk., thk. Ebû Abdillâh Abdülhalim b. Mahmud, Mektebe Mısır, Kahire 2010/1431 H.
- *el-Bidâye ve'n-Nihâye XXI*, thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türki, 1. bsk., Hier Yay., 1997/1418.
- İbn Şihâb ez-Zührî, Muhammed b. Müslim b. Ubeydillah, *el-Meğâzî İlk Dönem İslâm Tarihinde Savaşlar*, 1. bsk., çev. Mehmet Nur Akdoğan, Ankara Okulu Yay., Ankara 2016.
- İbrahim Muhammed Hasan el-Cemel, *Zevcâtü'n-Nebi Muhammed ve Esraru'l-Hikmeti fî Teaddüdihinne*, 2. bsk., Daru't-Tevfik, Kahire.
- Kandehlevî, Muhammed Yusuf, *Hayâtü's-Sahâbe*, 5. bsk., çev. Mustafa Kasadar, Osman Kara, Rahmi Eyidenbilir, İstanbul 2010.
- Kandemir, M. Yaşar, "Hind bint Utbe", *DİA*, İstanbul 1998, c. XVIII, ss. 64-65.
- Kara, Hilal – Kara, Abdullah, *Hanım Sahabeler*, Nesil Yay., İstanbul 2017.
- Karagöz, İsmail, "Câhiliyye", *Dinî Kavramlar Sözlüğü*, 5. bsk., DİB Yay., Ankara 2010.
- Kehhâle, Ömer Rıza, *A'lâmü'n-Nisâ' fî Âlemi'l-Arabî ve'l-İslâm V*, Müessesetü'r-Risale, Beyrut 1959.
- Kitab-ı Mukaddes*, Tekvin, Bap 2/18-25, 3/1-24.
- Köksal, M. Asım, *Hz. Muhammed ve İslâmiyet VIII*, 3. bsk., Işık Yay., İstanbul 2010.
- Küçükaşçı, Mustafa Sabri, "Vahşi b. Harb", *DİA*, İstanbul 2012, c. XLII, ss. 450-451.
- Mahallî, Celâlüddîn Muhammed b. Ahmed b. Muhammed, Süyûtî, Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr, *Tefsîru'l-İmâmeyn el-Celâleyn*, Dâru İbn Kesîr, Dimeşk-Beyrut t.y.
- Mevdûdî, Ebu'l-Âlâ, *Tefhimu'l-Kur'an Kur'an'ın Anlamı ve Tefsiri VII*, trc. Heyet, 2. bsk., İnsan Yay., İstanbul 1991.

- Mir-Hossoini, Ziba, “Adalet, Eşitlik ve Müslüman Aile Hukuku: Yeni Fikirler Yeni Beklentiler”, *Felsefelogos*, S. 67, İstanbul 2017.
- Muhammed b. Sa’d b. Menî el-Hâşimî el-Basri, *Kitâbü’t-Tabakâti’l-Kebîr XI*, trc. edit. Adnan Demircan, 2. bsk., Siyer Yay., İstanbul 2015.
- Muhammed İbn İshâk, *Siyer-i İbn-i İshâk*, (Hz. Muhammed’in Hayatı), 2. bsk., thk. Muhammed Hamidullah, çev. M. Şafii Billik, Düşün Yay., İstanbul 2012.
- Muhammed İbn Sa’d b. Menî’ ez-Zührî, *Kitabü’t-Tabakâti’l-Kebîr XI*, 1. bsk., thk. Ali Muhammed Ömer, Mektebetü’l-Hânicî, Kahire 2001/1421 H.
- Mustafa el-A’zamî, “Asr’ı Saadette Yazı ve Vahiy Katipleri”, *Bütün Yönleriyle Asr ı Saâdet’te İslâm V*, edt. Vecdi Akyüz, Beyan Yay., İstanbul 1995.
- Müslim, Ebü’l-Huseyn b. Haccâc el-Kuşeyrî, *el-Câmiu’s-Sahîh (Sahîhi Müslim) V*, thk. Muhammed Fuad Abdülbâkî, Dâru’l-Hadîs, Kahire 1997.
- Nesâî, Ebû Abdurrahman Ahmed b. Şüayb, *Sünenü’n-Nesâî*, 1. bsk., thk. Muhammed Nâsiruddîn Elbânî, Mektebetü’l-Meârif, Riyad. t.y.
- Oktar, Sema Ülper, “Tin ve Ten Karşıtlığı: Cinsel Suçluluk Teması”, *Felsefelogos*, S. 67, İstanbul 2017.
- Önkâl, Ahmet, “Karede Seriyyesi”, *DİA*, İstanbul 2001, c. XXIV, s. 487.
- Özaydın, Abdülkerim, “Arap”, *DİA*, İstanbul 1991, c. III, ss. 321-324.
- Özdemir, Mehmet, “Siyer Yazıcılığı Üzerine”, *Milel ve Nihal İnanç Kültür ve Mitoloji Dergisi*, İstanbul 2007, S. 3, c. IV, ss. 129-162.
- Öztürk, Hakan, “Rüya Motifinin Siyer Yazıcılığındaki Yeri: Hz. Muhammed’in Peygamberliğinin Doğumundan Önce Müjdelmesi Örneği”, *FÜİFD*, Elazığ 2013, S. 18:1, ss.133-155.
- Sarıçam, İbrahim, *Emevî-Hâşimî İlişkileri*, 4. bsk., DİB Yay., Ankara 2015.
- Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı, 5. bsk., DİB Yay., Ankara 2007.
- Savaş, Rıza, “Asr ı Saâdet’te Kadın ve Aile Hayatı”, *Bütün Yönleriyle Asr-ı Saâdet’te İslâm V*, edt. Vecdi Akyüz, Beyan Yay., İstanbul 1995.
- “Cüveyriye bint Ebû Süfyan”, *DİA*, İstanbul 1993, c. VIII, s. 146.
- Hz. Muhammed (s.a.s.) Devrinde Kadın, Ravza Yay., İstanbul t.y.
- Süheylî, Ebü’l-Kasım Abdurrahman b. Abdullah, *er-Ravzu’l-Ünûf IV*, Daru’l-Kütübü’l-İlmiyye, Beyrut.
- Taberi, Cafer Muhammed b. Cerir, *Târîhu’t-Taberî Târîhu’r-Rusûl ve’l-Mülûk XI*, 2. bsk., Dâru’l-Maârif, Mısır 1962/1382 H.

- *Câmiu'l-Beyân an Te'vîli Âyi'l-Kur'ân XXVI*, thk. Abdullâh b. Abdulmuhsin et-Türkî, 1. bsk., Dâru Hicr, Kâhire 2001.
- Taşpınar, İsmail, “Yahudilik ve Hristiyanlık'ta Kadın”, *Köprü Üç Aylık Fikir Dergisi*, S. 113, İstanbul 2011.
- Tellioglu, İbrahim, “İslâm Öncesi Türk Toplumunda Kadının Konumu Üzerine”, *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi (TAED)*, S. 55, Erzurum 2016, ss. 209-224.
- Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa, *Sünen-i Tirmizî V*, 2. bsk., thk. Ahmed Muhammed Şakir, 1978.
- Topaloğlu, Bekir - Çelebi, İlyas, *Kelam Terimleri Sözlüğü*, İSAM Yay., İstanbul 2010.
- Uraler, Aynur, “Ümmü Habibe”, *DİA*, İstanbul 2012, c. XLII, ss. 318-319.
- Wadud, Amina, “Vatandaşlık ve İnanç”, *Felsefelogus*, S. 67, İstanbul 2017.
- Yıldırım, Harun, *Kadın Şahsiyetler ve Hanım Sahabiler*, 2. bsk., Arı Sanat Yay., İstanbul 2010.
- Yiğit, İsmail, “Sevik Gazvesi”, *DİA*, İstanbul 2009, c. XXXVI, s. 585.
- “Sıffin Savaşı”, *DİA*, İstanbul 2009, c. XXXVII, ss. 107-108.
- Zehebî, Şemsüddin Muhammed b. Ahmed b. Osman, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ' III*, thk. Şuayb el-Arnaut, 1. bsk., Müessesetü'r-Risâle, Beyrut 1991/1412 H.
- *Târîhu'l-İslâm ve Vefeyâti'l-Meşâhîr ve'l-A'lâm LIII*, thk. Ömer Abdüsselam Tedmürî, Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, Beyrut 1989/1409 H.
- Zirikli, Hayrettin, *el-A'lâm VIII*, 7. bsk., Daru'l-İlmi'l-Melayîn, Beyrût, 1986.

EKLER

Ek 1. Orjinallik Raporu



SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
Adı-Soyadı	Zeynep Süslü
Öğrenci Numarası	941450391
Enstitü Anabilim Dalı	Sosyal Bilimler
Programı	İslam Tarihi
Danışmanın Unvanı, Adı-Soyadı	Dr. Öğretim Üyesi Siddik Ünal
Tez Başlığı (Türkçe)	Hint Bint Utbe'nin Hayatı ve Kişiliği

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 128 sayfalık kısmına ilişkin, 05/04/2018 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 18'dir.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç,
- 2- Kaynakça hariç
- 3- Alıntılar hariç/dâhil
- 4- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Yukarıda bilgileri verilen öğrencinin yüksek lisans tezi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu tarafından belirlenen azami benzerlik oranlarını aşmadığını ve tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.
Gereğini saygılarımla arz ederim.

Dr.Siddik Ünal
Danışmanın Adı-Soyadı
(İmzası)

Prof.Dr. Adem Tutar
Anabilim Dalı Başkanı
(İmzası)

Lisansüstü tezler, savunma öncesinde intihal programı raporu ile birlikte enstitüye teslim edilir.

İntihal raporu ile ilgili olarak etik kurallar dâhilindeki benzerlik oranları ilgili Enstitü Yönetim Kurulu tarafından belirlenir. (Enstitü Yönetim Kurulu tarafından tezin, intihal kapsamı dışında değerlendirilmesi için TURNITIN'den alınan raporda "benzerlik oranı"nın, "alıntılar hariç" en fazla %10, "alıntılar dâhil" % 30'u geçmemesi şeklinde kabul edilmiştir).

ÖZGEÇMİŞ

1979 Konya doğumluyum. 1999'da Konya İmam Hatip Lisesi'nden, 2002'de Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler MYO Büro Yönetimi Bölümü'nden, 2014'te ise Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldum. Özel sektörde birkaç yıl çalışmış olup, 2011'de Diyanet İşleri Başkanlığı'nda Kur'an Kursu Öğreticisi olarak göreve başladım. Halen aynı pozisyonda hizmet etmekteyim.

